

Amerikansuomalaisia sarjakuvataiteilijoita

ILPO LAGERSTEDT

Amerikansuomalaisia sarjakuwataiteilijoita

Copyright ©2008 Tampere University Press ja tekijä

We believe the comics published more than 75 years ago and those once copyrighted by Chicago Sun Syndicate, Chicago Daily News Syndicate, Jones Syndicate, Ace Publishing, Centaur Comics and Quality Comics, which no more exist, are now public domain. All comics are reprinted here only for historical and informative purposes and according to fair use doctrine, not to violate anyone's copyright, trademark, or other intellectual property rights.

See <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

<http://www.copyright.gov/fls/fl102.html> <http://en.wikipedia.org/wiki/>

Wikipedia:WikiProject_Comics/copyright

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU

Kalevantie 5

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puhelin (03) 3551 6055

fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

www.uta.fi/taju

<http://granum.uta.fi>

Kansi Ensio Aalto

Taitto Maaret Kihlakaski

ISBN 978-951-44-7230-5

ISBN 978-951-44-7335-7 (pdf)

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Tampere 2008

Dedicated to Jean Bails

Comics at this time is becoming widely accepted and recognized by our cultural and academic community. It is important, in my opinion, that underlying cultures which contributed to American humor and social imagery be recognized.

Will Eisner

Sisällys

Esipuhe	9
Muuttuneen maailman jäljillä	12
Tutkimuksen alku	12
Tutkimusaineistosta	16
Amerikansuomalaisista.....	18
Käsitteistä	24
Sarjakuvasta	26
Amerikansuomalaisia sarjakuvataiteilijoita	34
Armida Anderson	34
Paul Gustafson	39
John Hakola	52
Art Huhta.....	57
Gabriel Hukkala	70
Stuart Immonen	77
Kirk Jarvinen	84
John Lehti	91
Ronald Lindquist.....	103
Tim Mietty	110
Seppo Mäkinen	116
Klaus Nordling	126
Otto Pirkola	137
Vive Risto	145
Kosti Ruohomaa	156
Kaarlo Aleksanteri Suvanto	165
James Wheelock	179
Wallace Wood	189
Spirit of Finland	204
Lähteet	210
Hakemisto	222
Kirjoittaja	231

Esipuhe

Kiitän Taiteen keskustoimikuntaa, Siirtolaisuusinstituuttia ja Suomen tietokirjailijat ry:stä saamistani apurahoista. Kiitän erityisesti Siirtolaisuusinstituutin tutkijaa Elisabeth Uschanovia saamastani paljosta avusta sekä sarjakuvan monitaitajaa Timo Ronkaista, joka toimitti minulle tietoja ja kuvia. Kiitän yhdessä ja erikseen jokaista suomalaista, amerikansuomalaista ja amerikkalaista ja kanadalaista, jotka ovat eri tavoilla auttaneet minua, ja etenkin seuraavia henkilöitä:

Betty Gibson ja Erik R. Hermans ovat kertoneet Armida ja Theodore Andersonista. Gladys Hine, Vera Warner ja Terry Gustafson tekivät mahdolliseksi Paul Gustafsonin elämäkerran. Ryan Heshka toimitti minulle Paulin sarjakuvia. John Hakola II on muistellut isoisäänsä John Hakolaa ja Gary Kaunonen lähetti hänen kartoonejaan.

Art Huhta, James, Huhta ja Richard Huhta, Mike Grell, Rich Mrozek ja Stephan Zupkas ovat muistelleet Art Huhtaa. Eero Karkaus auttoi Huhdan sukuhistorian selvittämisessä. Karen Gould on kertonut isästään Gabriel Hukkalasta. Harriet Leggett toimitti Antti Immosen muistokirjoituksen. Bobbie Speir Jarvinen ja Pamela Jarvinen tekivät Kirk Jarvisen elämäkerrasta totta.

Sandra Culjac-Lehti on kertonut isästään John Lehdestä. Kristina Prado, Marja-Liisa Vuorinen, Seymour Schimel ja Hugh Hefner auttoivat Ronald Lindquistin elämäkerran laatimisessa. Wayne Miettty, Sisko Miettty ja Kalervo Miettty tekivät Tim Miettyn elämäkerran mahdolliseksi. Paul Miettty on kertonut omasta urastaan.

Timo Kokkila, Ilmo Pirhonen, Martin Powell, Eevaliisa Kurki ja Matti Korpiaho auttoivat minua Seppo Mäkisen elämäkerran laatimisessa. Thea Nordling, John Cooper ja Guy Gilchrist tekivät Klaus Nordlingin elämäkerrasta totta. Leena Pere-Olkkonen, Mark Arnold, Ken Selig, Sid Jacobson, Ernie Colon, Matthew Hilt Murphy ja Timo Ronkainen auttoivat Otto Pirkolan elämäkerran laatimisessa.

Laini Risto, Jerry Risto, Juhani Mäkitalo, Roger Armstrong, Scott Shaw, Merlin Haas, Timo Ronkainen, Jim Wheelock ja Antti Peltola ovat auttaneet Vive Riston vaiheiden selvittämisessä. Dave Smith, Willis Pyle, Art Jura, Jill Delaney, Michael Barrier, June Ranta Wilcox ja Colin Emery vaikuttivat suuresti Kosti Ruohomaan elämäkerran muotoutumiseen. Bob Hughes, Jim Vadeboncoeur, Ilpo Koskela, Vesa-Matti Ovaska ja Mauno Puotinen tekivät Jim Wheelockin elämäkerrasta totta. Larry Hama, Tatjana Wood, Glenn Wood, Paul Krassner, Jorma Kakko ja Hannu Peltoniemi vaikuttivat Wally Woodin elämäkertaan.

Kuvalehtien Sirkku Kuusava, Aku Ankan Jukka Heiskanen ja Raimo Hyvönen, BullsPressin Arvo Hämäläinen, Siirtolaisuusinstituutin Olavi Koivukangas ja Jouni Korkeasaari sekä Kansalliskirjaston Ritva Leppänen, Olli Oinas, Pentti Niemimaa, Tapio Luukko, Tiina Järvilehto, Kai Ekholm ja muu Hykin väki ovat kukin omalta osaltaan vaikuttaneet tämän kirjan syntyyn, mistä kiitän. Kiitän myös Marjaana Tulosmaata ja Tapio Rosendahlia. Aivan erityisesti kiitän myös amerikkalaista kirjastolaitosta, historiallisia seuroja ja arkistolaitosta ja Suomen seurakuntien kirkkoherranvirastoja. Kiitän kirjani julkaisemisesta myös Tampere University Press -kustantaja, Outi Sisättöä kirjan toimittamisesta ja Maaret Kihlakaskea sen taittamisesta sekä Ensio Aaltoa, joka teki kannen. Kiitoksen saavat myös Aina-Maria Lagerstedt, Robert Jaques, Esko Ellala, Heikki Kaukoranta, Jim Kurtti ja Ray Bottorff Jr. Viimeisen kiitoksen saa vaimoni Anne.

Aikaisemmin julkaisemani Tex Willer -kirja vei seitsemän vuotta, Masi-kirjan kanssa kului 13 vuotta, tämän tutkimuksen ja käsikirjoituksen kanssa on mennyt kaikkiaan noin neljännesvuosisata. Tällaista projektia ei koskaan olisi pitänyt toteuttaa vain yhden miehen voimin, mutta se on tehty. Kuten Jerry Bails tapasi sanoa, bestest!

Helsingissä 1. helmikuuta 2008

Ilpo Lagerstedt

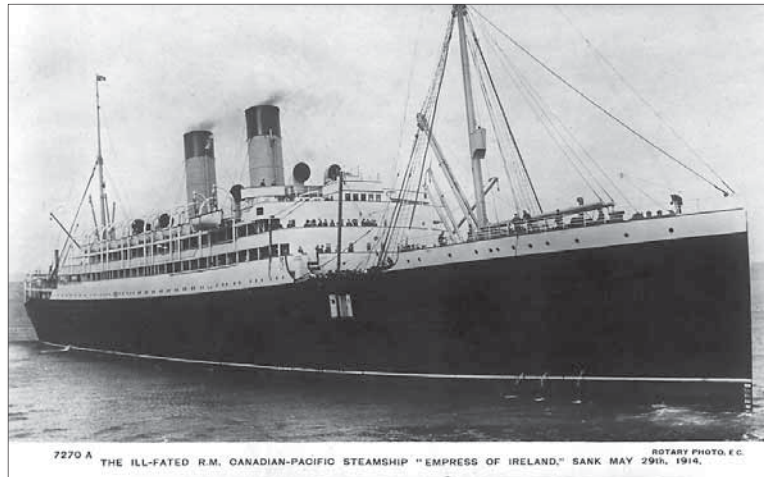
Muuttuneen maailman jäljillä

TUTKIMUKSEN ALKU

Vuonna 1963 Seinäjoen Lyseon historian lehtori Anna-Leena Toivonen väitteli Helsingin yliopistossa tohtoriksi Etelä-Pohjanmaan valtamerentakaisesta siirtolaisuudesta. Väitöstilaisuuden jälkeen tuore tohtori palasi Seinäjoelle. Lyseon abit vetivät vanhoilla Törnävän kartanon kieseillä uuden tohtorin koulun pihaan meidän muiden katsellessa ja ihmetellessä. Myöhemmin tohtori Toivonen oli lyhyen aikaa historianopettajani. Muistan hänet vaikuttavana ja valoisana henkilönä, joka jaksoi innostaa oppilaitaan.

Pohjanmaalta olikin lähtenyt paljon miehiä ja naisia siirtolaisiksi Uuteen maailmaan. Isoenoni Svante Moisio-Tyrkkö Virtain Vaskivedeltä oli ollut mainarina ja metsurina Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Kotikylässäni Nurmon Veneskoskella koulutoverini Raimo Saunamäen äiti Lilja oli jopa syntynyt Yhdysvalloissa, ja naapuri Maria Knuutila oli asunut Worcesterin kaupungissa Massachusettsin osavaltiossa. Kotitaloni oli Amerikassa olleen Juho Laakson rakentama. Tästä syystä se poikkesi niin paljon alueen muista taloista.

Siirtolaistietämykseni liittyi lähinnä niihin ihmisiin, jotka olivat olleet Yhdysvalloissa tai Kanadassa, mutta palanneet takaisin Suomeen. Tiesin hyvin vähän niistä suomalaisista, jotka olivat jääneet rakentamaan Uutta maailmaa ja jääneet sinne. Suhteeni amerikkansuomalaisiin asettui kokonaan uudelle tasolle vuonna 1980. Suomen Sarjakuvaseura oli hankkinut jäsenilleen tanskalaisen sar-

R.M.S. Empress of Ireland kuljetti siirtolaisia Liverpoolista Kanadaan 1900-luvun alussa. Kuva Kaari Pelkola.

jakuvamyyntiliikkeen Fantaskin luettelon, jonka avulla saatoin tilata amerikkalaista sarjakuva-alan lehtiä ja kirjallisuutta. Löysin maailman sarjakuvan takana.

Tilasin The Comic Reader -lehden numeroita. Numerossa 181 vuodelta 1980 oli maininta, että Jerry Bailsin ja Hames Waren teossarjaa Who is who of American Comics I-IV oli edelleen saatavissa tekijältä. Sarja oli ilmestynyt joitakin vuosia aikaisemmin. Lähetin kirjeen Jerry Bailsille Michiganin Detroitiin. Hän lähetti paluupostissa nämä kirjat. Löysin odottamatta heti neljä suomalaista sarjakuvataiteilijaa: Nils ja Paul Gustafsonin, Art Huhdan ja John Lehden. Tiesin, että näillä tiedoilla jotakin pitäisi tehdä. Gustafsonija lukuun ottamatta he kaikki olivat tuolloin elossa. Olisin voinut saada heihin henkilökohtaisen yhteyden, mutta aina oli muka muita kiireitä. Joka tapauksessa keräsin tilaisuuden tullen heistä aineistoa ja tein muistiinpanoja.

Suhteeni amerikansuomalaisiin nousi uudelle tasolle 1980-luvun lopussa, kun kiinnostuin amerikansuomalaisista julkaisuista Kansalliskirjastossa, jonka nimi tuolloin oli Helsingin yliopiston kirjasto. Tämä johti siihen, että vuosina 1988 ja 1989 kävin vaimoni Annen kanssa Yhdysvalloissa tapaamassa näitä amerikansuomalaisia siirtolaisia ja heidän jälkeläisiään. Vuosi 1988 oli Suomesta Uuteen maailmaan suuntautuneen siirtolaisuuden 350-vuotisjuhlavuosi. Kirjoitin etenkin pohjalaisista siirtolaisista juttuja useampaankin eteläpohjalaiseen lehteen 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa. Tapasimme Yhdysvalloissa myös sarjakuvaväkeä, Jerry Bailsin perheineen Detroitissa ja Catherine Yronwoden Kaliforniassa. Catherine kutsui meidät kotiinsa. Hän oli kasvanut Kalifornian suomalaisten parissa ja muisteli heitä lämpimästi.

Cat Yronwode kertoi, että legendaarisen sarjakuvataiteilijan Will Eisnerin työtoverin Klaus Nordling oli suomalaista sukua. Samoihin aikoihin löytyi muitakin suomensukuisia sarjakuvataiteilijoita. Jaakko Oskari Ikola eli Vaasan Jaakkoo oli Vaasa-lehden päätoimittaja ja murrepakinoitsija. Hän kirjoitti Amerikan-matkastaan hauskan matkakirjan Vaasan Jaakkoo Rapakon takana, jossa mainitsi Gabriel Hukkalasta. Joe Simon on amerikkalaisen supersankarisarjakuvan veteraani. Hänen muistelmistaan *The Comic Book Makers* löysin tiedon Otto Pirkolasta ja New Yorkin *Utiset* -sanomalehdestä tiedon Ronald Lindquististä. Suomalaisen sarjakuvan veteraani Timo Kokkila mainitsi Seppo Mäkisestä. Amerikkalaisesta *The Comics Buyer Guide* -lehdestä löytyi tieto Kirk Jarvisesta. Myös amerikkalaisen sarjakuvan suuri nimi Wallace Wood paljastui suomalaiseksi. Kirjoitin *Siirtolaisuus*-lehteen Woodin elämäkerran, joka oli ensimmäinen varsinainen kirjoitukseni amerikansuomalaisista sarjakuvataiteilijoista.

Supersankarit-kirjassani saatoin jo mainita Paul Gustafsonin suomalaisuudesta ja *Tex Willer*-kirjassani Art Huhdan. Minuun teki suuren vaikutuksen se, että amerikkalaisen Lännen sarjakuvan

veteraani on kotoisin meiltä Pohjanmaalta, Alahärmästä. Aineistoa kertyi. Käsite “amerikansuomalaisia sarjakuvataiteilijoita” alkoi muodostua. Yritin jopa anoa apurahaa tähän liittyvään tutkimukseen. Will Eisnerin upeasta suosituksesta huolimatta anomukseni tyrmättiin. Sarjakuvataiteen ykkösnimen suositus ei tuolloin vakuuttanut Suomen apurahanjakajia.

Jatkoin kuitenkin aineiston keräämistä eri tahoilta. Myös Internet avasi aivan uusia mahdollisuuksia tiedon keräämiseen. Tarkoitukseni oli selvittää, keitä amerikansuomalaiset sarjakuvataiteilijat ovat olleet, mitä he ovat tehneet, ja mistä heidän suomalaiset esisänsä ja esiäitinsä ovat kotoisin ja miten amerikansuomalaisuus oli vaikuttanut heidän elämäänsä ja työhönsä. Aineistoa kertyi ja tutkimus eteni pikku hiljaa, mutta tunnettua Aku Ankka -taiteilijaa Carl Barksia siteeratakseni, työ ei tullut helpommaksi, vaan se tuli vaikeammaksi.

Mainareita uimassa. Isoeno Svante Moisio-Tyrkkö kolmas vasemmalta.
Kuva Kaari Pelkola.

Pidin tutkimuksessani erittäin tärkeänä kahta asiaa. Ensimmäinen oli se, että saan henkilökohtaisen yhteyden amerikansuomalaisten taiteilijoiden omaisiin tai heidän ystäviinsä. Näiden henkilökohtaiset muistot ovat välttämättömiä mahdollisimman tarkkan kuvan saamiseksi. Olen varsin myöhään liikkeellä, itse asiassa viime hetkellä. Nämä amerikansuomalaisten sarjakuvataiteilijoiden omaiset ja ystävät, jotka ovat minulle antaneet tietoja isästään ja äidistään, ovat jo itse iäkkäitä. Heidän myötään häviää suuri määrä tietoa. Toinen tärkeä seikka oli selvittää, mistä päin Suomea näiden taiteilijoiden esiäidit ja esi-isät olivat lähteneet. Historiallisista lähteistä löytyy usein varsin helposti se pitäjä tai kaupunki, missä siirtolaiset olivat viimeksi asuneet ennen lähtemistään Uuteen maailmaan. Joskus kotipaikka voidaan selvittää talon tarkkuudella.

TUTKIMUSAINIESTOSTA

Amerikansuomalaisista sanoma- ja aikakauslehdistä saaduilla tiedoilla on ollut suuri merkitys tälle tutkimukselle. Vuonna 1947 Yhdysvalloissa ilmestyi yli tuhat ei-englanninkielistä julkaisua. Niistä yli 130 oli espanjankielisiä. Saksan- ja italiankielisiä oli yli sata kumpaakin. Suomenkieliset julkaisut olivat 15. sijalla. Niitä oli silloin 20. Ruotsinkielisiä julkaisuja oli 42, ja niiden joukossa oli myös amerikansuomenruotsalaisten julkaisuja. Kaikki nämä ei-englanninkieliset julkaisut olivat siirtolaisten tekemiä julkaisuja. Ne kertovat, miten, miksi ja mistä siirtolaiset olivat lähteneet Vanhasta maastaan, miten he olivat saapuneet ja asettuneet uuteen kotimaahansa ja miten elämä oli siellä alkanut sujua. Julkaisut kertovat myös itkuista ja kaipauksesta, murheesta ja surusta, mutta myös ilosta ja onnistumisesta. Näissä julkaisuissa on ollut siis paljon silloisten siirtolaisten henkilöhistoriaa, mikä on kerrottu kielillä, joita siirtolaisten jälkeläiset nykypäivän

Jerry, Jean ja Kirk Bails sekä tekijä vuonna 1988. Kuva Anne Lgerstedt.

amerikkalaiset eivät enää ymmärrä. Kanadan ja Yhdysvaltain valtaväestö ei tunne kovin hyvin ei-englanninkielisiä siirtolaislehtiä.

Kansalliskirjastossa on suuri määrä alkuperäisiä amerikansuomalaisten julkaisuja sekä näiden mikrojäljenteitä. Olen käyttänyt näiden lehtien artikkeleita, muistokirjoituksia, kuolinilmoituksia, syntymäpäiväkirjoituksia ja muuta aineistoa etsiessäni amerikansuomalaisia sarjakuvataiteilijoita ja heidän juuriaan. Tutkimuksen kannalta muistokirjoitus on parhaimmillaan kuin sukuselvitys.

Jerry Bailsin puoliso Jean Bails ohjasi minut käyttämään Internetiä tutkimuksessani. Varsinkin Social Security Death Index -tietokanta on ollut suureksi avuksi, sillä se kertoo kuukauden ja paikkakunnan tarkkuudella, milloin ja missä Social Security -systemin piirissä oleva henkilö on kuollut. Löydettyäni SSDI-tietokannasta kaivatun henkilön kuolinajan, palasin kirjastoon etsimään hänen muistokirjoitustaan amerikansuomalaisista lehdistä.

Internet on ollut muutenkin välttämätön tietolähde tälle tutkimukselle. Verkossa on tätä nykyä myös tietokantoja sarjakuvasta ja sarjakuvataiteilijoista esimerkiksi www.comics.org ja www.cbdb.com. Myös Jerry Bailsin alkuun panema Who is who -aineisto on siirtynyt verkkoon www.bailsprojects.com -nimellä. Tämän aineiston kokoamisessa on ollut mukana myös Ray Bottorff Jr, joka isoäitinsä puolelta on suomalaista sukua. Jerry itse jätti tämän maailman maraskuussa 2006. Godspeed, Jerry!

AMERIKANSUOMALAISISTA

Usein unohtuu se tosiasia, että siirtolaiset loivat Amerikan. Suomalaisen siirtolaisuuden katsotaan alkaneeksi vuonna 1638, jolloin ensimmäiset suomalaiset saapuivat Delaware-joen alueelle. He olivat Ruotsin metsäsuomalaisia. Heidän joukossaan oli myös Pietari Romppainen, jonka sukunimi kääntyi Uudessa maailmassa Rambo-muotoon. David Morrell kirjoitti kirjan Ajojahti (First Blood). Kirjan päähenkilö John Rambo siirtyi Sylvester Stallonen tähdittämänä elokuvaan ja on jättänyt amerikkalaiseen tajuntaan lähtemättömän jäljen. Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen kirjoittajista John Morton oli suomalaista sukua. Sisällissodassa taisteli kyröläinen Kustaa Husberg, joka yhden muistelun mukaan oli yksi Pohjoisvaltioiden panssarilaiva Monitorin sotilaista. Sittenmin suomalaisia on taistellut kaikissa Yhdysvaltain käymissä sodissa.

Siirtolaisuus Yhdysvaltoihin lisääntyi valtavasti 1800-luvun lopulla. Amerikka veti ja Suomi työnsi. Yhdysvaltoihin ja Kanadaan lähdettiin tienamaan talorahoja, joiden kanssa sitten palattiin Suomeen, tai sinne mentiin etsimään parempaa elämää ja jäätiin sille tielle. Sortokauden aikana moni nuori mies valitsi mieluummin tuntemattoman elämän Uudessa maailmassa kuin mahdollisen monivuotisen palvelun Venäjän sotaväessä.

asioida suomeksi. Suomea puhuttiin myös kirkossa ja seuraintalolla. Vanhan maan ruokiakin saatiin. Kauhavalainen Jussi Nevanperä toimitti silakkaa, ruisleipää ja juustoja Suomesta Pohjois-Amerikkaan. Muuan siirtolainen oli niin innoissaan suolasilakoista, että lupasi ripustaa sellaisen seinälle, jos niitä saisi. Toinen taas ei innostunut lainkaan silakoista, vaan sanoi juuri niiden takia jättäneensä Vanhan maan.

Kun vielä oli tuotu kotoa pihlaja kukkimaan pihaan ja vieraskielisten ihmeteltäväksi, niin kyllähän elämä sujui. Ja ainahan unessa päästiin takaisin kotiin Laihialle, Lapualle, Pudasjärvelle, Lumijoelle, mistä ikinä olikaan lähdetty. Mutta vaikka itku vaimeni, kaipuu takaisin kotiin ei loppunut koskaan Suomessa syntyneiltä.

Oman sävynsä amerikansuomalaisten historiaan lisäsivät käsitukset suomalaisten huonosta viinapäädästä. Suomen tiukkaan alkoholikulttuuriin tottuneelle siirtolaiselle oli ihmeellistä astua sisään kirkkaasti valaistuun kapakkaan, asettua baaritiskille, nostaa jalka messinkitangolle, tilata tuoppi kuohuvaa tai lasi väkevää ja juoda vapaasti. Ei ollut mikään ihme, jos viina vei mennessään niitä, joiden oli vaikea hallita uutta elämäänsä vieraassa maassa. Suomalaiset perustivatkin raittiusseuroja taistelemaan viinan kiroja vastaan. Laihialaissyntyinen Kalle Potti kertoo mainiossa Iloinen Harbori-kirjassaan, miten he olivat perustaneet raittiusseuran Harborin kaupunkiin Ohioon. Mutta kun irlantilaiset olivat kerran antaneet suomalaisille selkään, he keskeyttivät raittiusseuran toiminnan, kunnes olivat vahvistaneet itseään oluella ja antaneet samalla mitalla takaisin irlantilaisille.

Suomalaisia pidettiin myös kovina tappelijoina. Yhdysvaltain ja Kanadan rajanpinnassa yksikätinen Autio-niminen mies sattui kerran menemään ranskalaisten kapakkaan. Nämä lausuivat jotakin halventavaa miehen yksikätsisyydestä. Autio otti silloin tuolin ainoaan käteensä ja tyhjensi kapakan. Seuraavana päivänä hän oli Monsieur Autio ranskalaisille. Mutta suomalaiset toimivat myös

Siirtolaisia poikakodin eli täyshoitolan edustalla. Kuva Kaari Pelkola.

poliiseina, sheriffeinä ja muina järjestyksen valvojina. Kieltolain aikana alavutelaissyntyinen Matti Viitala toimi ”lahjomattomana” eli kieltolakipoliisina Minnesotassa.

Opinkäynti oli amerikansuomalaisille tärkeä asia. Suomalaiset perustivat uudisasutusalueille kouluja, joissa opetettiin aluksi suomeksi. Suomen kielen käyttö ei edistänyt lasten sopeutumista englantia puhuvaan amerikkalaiseen yhteiskuntaan. Suomalaisia on toiminut amerikkalaisen koululaitoksen kaikilla tasoilla. Wallace Woodin äiti Alma oli opettaja. Art Huhta opetti taideaineita Chicagossa. Tohtori William Carlson, jonka vanhemmat olivat Jalasjärveltä, toimi neljän osavaltioyliopiston presidenttinä. Suomalaiset perustivat Michiganin Hancockiin myös Suomi Opiston, jonka nimi nykyään on Finlandia University.

Suomi itsenäistyi vuonna 1917 ensimmäisen maailmansodan aikana. Keisarillinen Saksa tuki Suomea kouluttamalla jääkäreitä ja lähettämällä joukkoja Valkoisen Suomen avuksi. Saksan tuki

oli kiusallinen asia amerikansuomalaisille, sillä Yhdysvallat taisteli Saksaa vastaan samaan aikaan. Amerikansuomalaisia osallistui ensimmäiseen maailmansotaan ja heitä on haudattu Euroopan amerikkalaisille hautausmaille, kuten nurmolainen Hermanni Keskinen. Kaksi vuosikymmentä myöhemmin amerikansuomalaiset seurasivat tarkasti Suomen talvisotaa, ja jotkut myös osallistuivat siihen. Mutta maailma muuttui. Sympatia, mitä Suomi oli saanut talvisodassa, oli mennyttä, kun maamme hyökkäsi Neuvostoliittoon vuonna 1941 amerikkalaisten mielestä liian läheisessä yhteistyössä Natsi-Saksan kanssa. Suomalaiset ja heidän amerikansuomalaiset serkkunsa olivat eri puolilla rintamaa.

Toisen maailmansodan jälkeen yhteydet palasivat, ja amerikan-suomalaiset auttoivat raha- ja tavaralahjoituksin sodasta kärsinyttä Suomea. Amerikanpaketti oli käsite. Pari vuosikymmentä myöhemmin amerikansuomalaiset huomasivat vähän happamina, että suomalainen nuoriso, jonka kasvamista he olivat avullaan auttaneet, arvosteli Yhdysvaltoja Vietnamin sodasta. Eivätkä he pitäneet siitä yhtään. Amerikansuomalaiset eivät ole muutenkaan sietäneet suomalaista kritiikkiä uutta kotimaataan kohtaan.

Amerikansuomalaisuuskin muuttuu. On surullista nähdä, että ne pellot, joiden edestä on vuodatettu verta, hikeä ja kyynelitä, ovat nyt autiona. 1960-luvulla moni amerikansuomalainen sanomalehti kuvasi muutosta. Lehtien uutiset olivat yhä enemmän peräisin suomalaisista lehdistä, ja yhä useampi lukijakirje tuli eläkeläisten Floridasta. Suomenkielisten lehtien määrä väheni. Amerikan Uutiset, Raivaaja ja Norden ilmestyvät kuitenkin yhä. Uusia lehtiäkin on perustettu, kuten Finnish American Reporter, Finnish Americana, New World Finn. Amerikansuomalaisuus ei ole hävinnyt, mutta se on hajaantunut ympäri Pohjois-Amerikkaa ja ilmenee nykyisin enimmäkseen englanninkielellä.

Toisen polven siirtolaiset eli Vanhasta maasta lähteneiden Uudessa maassa syntyneet lapset olivat jo amerikkalaisia. He osasivat

englannin kieltä, olivat käyneet koulunsa ja asettuivat amerikkalaiseen yhteiskuntaan. Sukunimi saattoi olla outo kirjoittaa ja erikoinen lausua, mutta se ei haitannut menestymistä amerikkalaisessa yhteiskunnassa. George Ojalehto, jonka isä oli syntynyt Lestijärvellä, oli yksi Nasan lennonjohtajista Apollo-kuuohjelman aikana. Astronautti Buzz Aldrin astui toisena miehenä Kuun pinnalle. Hän on Ruotsin metsäsuomalaisten sukua.

Evijärveläissukuinen Emil Hurja toimi presidentti Franklin D. Rooseveltin merkittävänä neuvonantajana. Henry Niskanen oli kotoisin Pielavedeltä. Hänen poikansa William Niskanen oli presidentti Richard Nixonin apulaisbudjettipäällikkö. Lapualaisen Matt Hallbergin poika Gus Hall kohosi Yhdysvaltain kommunistisen puolueen johtoon ja sen presidenttiehdokkaaksi. Amerikansuomalaiset ovat menestyneet myös Hollywoodissa, jonka tähdet Christine Lahti, Drew Barrymore, Jessica Lange ja Pamela Anderson ovat suomalaista sukua. Suomensukuinen on myös David Lynch, joka on ohjannut muiden muassa Elefanttimies ja Blue Velvet -elokuvat. Hänet tunnetaan myös surrealistisesta Twin Peaks -televisiosarjasta.

Amerikansuomalaiset ovat vaikuttaneet amerikkalaiseen kuvataiteeseen. Elmer Forsberg oli syntynyt Kokkolassa ja vaikutti opettajana ja taiteilijana Yhdysvalloissa. Warner Sallman, jonka isä oli syntynyt Ahvenanmaalla, loi amerikkalaisille tärkeän Kristus-muotokuvan. Jaakko Ikola sanoo Sallmanin Kristus-kuvasta, että se on valoisa ja pohjoismaisen miehekäs. Ahvenanmaalaisukuinen on myös Haddon Sundblom, joka loi Santa Clausin eli amerikkalaisen joulupukin perustyyppin Coca Cola -mainokseen. Kaikki neljä vaikuttivat Chicagossa samoin kuin myös moni tämän kirjan taiteilijoista. Amerikansuomalaisten modernimpaa panostusta amerikkalaiseen graafisen taiteeseen edustaa Bonita Pietila, joka on Simpsonit-televisiosarjan tuottaja. Ja sitten ovat nämä amerikansuomalaiset sarjakuvataiteilijat, tämän kirjan tutkimuskohteet.

Sarjakuva ei ollut kovin suosittu aihe amerikansuomalaisessa lehdistössä. Lehdet julkaisivat varsin vähän sarjakuvia. Työmies-lehdessä esiintyi pitkään ideologinen Harold Maginin The John Smiths -sarjakuva. Varsinainen valtavirtasarjakuva on amerikansuomalaisissa lehdissä vain satunnainen vieras. The Finnish American Kansanlehti, joka ilmestyi 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa, julkaisi useita amerikkalaisia sarjakuvia. Tästä lehdestä löytyy jopa Pikku Nemo suomeksi käännettynä. Joe Shusterin piirtämä Teräsmies mainosti sotaobligaatioita Keski-Lännen Uutiset -lehdessä ja Raivaajassa oli Milton Caniffin valistava sarja ”Mitä tehdä ilmahyökkäyksen satutuessa” toisen maailmansodan aikana. Korean sodan aikaan New Yorkin Uutisissa oli joitakin Ruben Goldbergin kartooneja. Aina silloin tällöin suomenkielisen lehden amerikkalaisissa mainoksissa vilahtelee tyyli, joka on tuttu sarjakuvista. Esimerkiksi Raivaajassa oli vuonna 1937 Tydol-mainos, jonka oli tehnyt Otto Soglow, kuuluisan pantomiimisarjakuvan Pikku Kuninkaan tekijä.

KÄSITTEISTÄ

Amerikansuomalaisten piirissä syntyi fingelska, jossa oli sekaisin suomen ja englannin sanoja. Yhteiskunnan muutos ja tekninen kehittyminen vaativat amerikansuomalaisia kehittämään itse sanoja, joita suomen kieli ei silloin tuntenut. Niinpä lentokone oli taso. Donitsi oli toonatsi ja uhkapeli eli gambling oli kämpläys. Amerikansuomalaisissa lehdissä löytyy sellaisia yleisiä nykysuomen sanoja kuin ”staili”, ”frendit” ja ”setti”, taitaapa sieltä löytyä myös ”fani”-sanakin.

Tämän tutkimuksen suomenkielinen nimi ”Amerikansuomalaisia sarjakuvataiteilijoita” on ongelmallinen. Sananmukaisesti ymmärrettynä se sulkisi tästä tutkimuksesta pois Ronald Lindquistin ja

Kaarlo Suvannon. Englanninkielinen työnimi, jolla olen selostanut hankettani amerikkalaisille, on ollut ”Finnish American comic book artists and cartoonists”. Englanninkielinen otsikko on kattavampi kuin suomenkielinen, mutta sitä ei voida suoraan kääntää, koska cartoonist-sanalle ei ole suomenkielistä suoraa vastinetta. Oxford English Dictionary, Second Ed, XIV, 1986, mainitsee cartoonist-sanan selittäen sen näin: ”An artist who draws cartoon”. Ja mikä on cartoon? Oxford English Dictionary löytää toiselle päämerkitykselle kaksi a-luokan alamerkitystä: Cartoon on ajankohtainen pilakuva ja myös sanomalehtisarjakuva. B-luokan alamerkitys on animated cartoon eli animaatio. Ronald Lindquist oli cartoonist, koska hän teki yksiruutuisiaan Playboy ja Esquire -lehtiin. Art Huhta oli myös cartoonist, koska hän teki kolmi-neliruutuista Mescal Ike sarjakuvaa. Kun Vive Risto teki Repe Sorsa -animaatiota, hänkin oli cartoonist.

Sekä pilakuvalla että sarjakuvalla oli alkujaan sama nimi englannin kielessä, cartoon, joka tarkoittaa kuvaa. Sarjakuvaa kutsuttiin myös sanoilla comic strip. Vuonna 1937 New York Times -lehden indeksissä cartoon-sana tarkoitti sekä pilakuvaa että sarjakuvaa, mutta vuonna 1946 sarjakuva oli siirretty comics -nimikkeen alle ja cartoon-sanalla tarkoitettiin vain pilakuvaa.

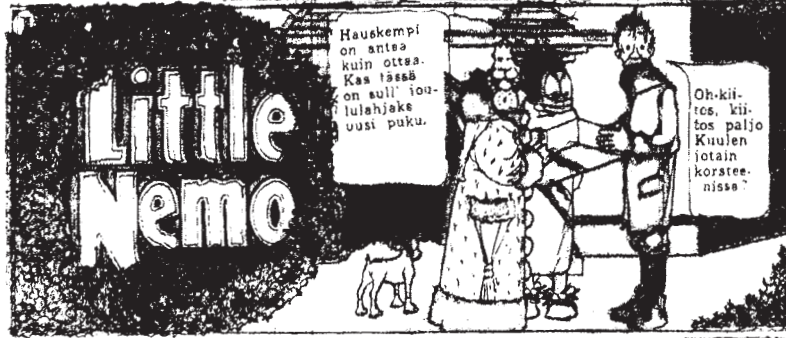
Cartoonist ei siis ole vain yhtä asiaa merkitsevä sana. Suomen kielessä ei ole neutraalia suomennosta cartoonist- ja cartoon-sanoille. Tämä kävi ilmi tanskalaisen Jyllands Posten -lehden vuonna 2005 julkaisemien Muhammed-kuvien yhteydessä, jolloin englanninkielisten uutisten cartoon-sana käännettiin Suomessa milloin sarjakuvaksi ja milloin pilakuvaksi. Ne eivät ole sama asia. Kaarlo Suvanto, joka teki pitkän elämäntyön sosialistisissa amerikansuomalaisissa pilalehdissä, totesikin aikoinaan: ”Toisissa kielissä on enemmän tämän luonteisia piirrosta tarkoittavia sanoja, kuten karikatyyri, kartooni, satiirinen tai koomillinen kuva... Pila ei ole leikkiä vaikka se naurattaakin.” Cartoon-sanasta Suvanto käytti kartooni-sanaa ja cartoonist oli hänellä kartoonisti. Nämä sanat olivat yleisesti käytössä jo 1910-luvulla

amerikansuomalaisten lehdissä, joten minäkin käytän cartoon-sanasta kartooni-sanaa ja cartoonist-sana on karttoonisti. Amerikansuomalaiset käyttivät sanomalehtisarjakuvaa tarkoittavasta funnies-sanasta myös foni-muotoa.

SARJAKUVASTA

Poliittisella pilakuvalla eli karttoonilla on pitkä historia. Kirjailija Edward Richter kirjoittaa, että pilakuvaa on käytetty antiikista alkaen valtiollisena, yhteiskunnallisena ja uskonnollisena hyökkäysaseena. Pilakuvan merkitys kasvoi sanoma- ja aikakauslehdistön kasvun ja laajenemisen myötä 1800-luvulla. Kun poliittiseen pilakuvaan kehittyi toistuvia hahmoja, syntyi sarjakuva.

Ensimmäinen sarjakuvahahmo oli amerikkalaisen Richard F. Outcaultin luoma kaljupäinen lapsihahmo Mickey Dugan vuodelta 1894. Seuraavana vuonna Joseph Pulitzerin omistama sanomalehti New York World alkoi julkaista Outcaultin hahmoa värillisenä kuvasarjana. Keltaisen paitansa mukaan poikaa alettiin kutsua nimellä Yellow Kid eli Keltainen Kakara. Puhekuplia sarjassa ei heti ollut, vaan selittävä teksti oli pojan paidassa. Vuonna 1896 Keltainen Kakara alkoi käyttää puhekuplia, joissa hahmo pilakuvien tapaan kommentoi maailman menoa. Tätä vuotta onkin pidetty sarjakuvan syntymävuotena. Seuraavana vuonna Pulitzerin kilpailija, toinen vaikutusvaltainen sanomalehtimiljonääri William Randolph Hearst houkutteli Outcaultin ja hänen kakaransa omistamaansa New York Journal American -lehteen. Pulitzer palkkasi toisen taiteilijan tekemään lehteensä omaa keltaista kakaraa. Koska Hearstin ja Pulitzerin lehdet käsitelivät usein sensaatioaiheita, Yellow Kid antoikin nimen koko ”keltaiselle lehdistölle”. Kutsuttiinpa Hearstia itseäänkin nimellä Yellow Kid.

Winsor McCayn Pikku Nemo Höyhensaarilla on hieno esimerkki 1900-luvun alun sarjakuvataiteesta. Kuva *Finnish American Kansanlehti*.

Sarjakuvan suosio alkoi nopeasti kasvaa. Lähes kaikki amerikkalaiset lehdet halusivat sarjakuvia. Merkittävimmistä lehdistä vain New York Times ja Christian Science Monitor eivät kelpuuttaneet sarjakuvia sivuilleen, eikä myöskään myöhemmin syntynyt Time-lehti. Suurempien lehtien sarjakuvat olivat jo varhain värillisiä.

William R. Hearst oli hyvin häikäilemätön poliitikko ja sanomalehtien omistaja Yhdysvalloissa 1900-luvun alkupuoliskolla. Varrallisuutensa ja lehdistönsä avulla hän vaikutti Yhdysvaltain julkiseen mielipiteeseen ja maan politiikkaan. Hän auttoi ystäviään ja tuhosi vastustajiaan. Onnellisia olivat ne, jotka saivat kokea hänen hyvän puolensa, kirjoitti Hearstin kriittisen elämäkerran laatinut William Swanberg. Sarjakuva koki onnekseen Hearstin hyvän puolen.

Syndikaatit olivat välittäneet kuvia ja kirjoituksia amerikkalaisiin lehtiin. Nyt ne alkoivat välittää myös sarjakuvia. William Hearst perusti King Features -syndikaatin, joka yhä edelleenkin toimittaa amerikkalaisiin lehtiin sarjakuvia. Näitä ovat Alex Raymondin luoma seikkailusarjakuva Rip Kirby ja Mort Walkerin ikuinen sotamies Masi muiden muassa. Scott Adamsin luoma Dilbert ja Johnny Hartin luoma Pulteri kuuluvat taas United Media -syndikaattiin. Amerik-

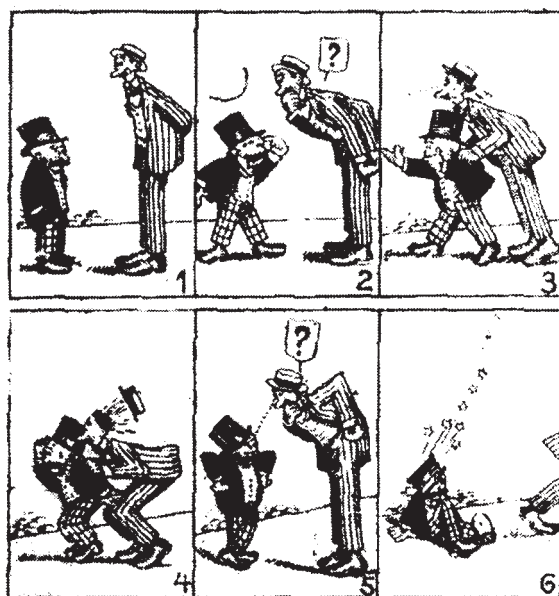
kalaiset syndikaatit eivät kuitenkaan toimita sarjakuvia suomalaisille lehdille, vaan välissä on yleensä pohjoiseurooppalainen Bulls Press.

Hearst itse hyväksyi tai hylkäsi King-syndikaatin sarjakuvat. Hänen takiaan King levitti myös George Herrimanin luomaa absurdia Krazy Kat -sarjakuvaa. Se ei ollut kaupallinen menestys, mutta nyt sitä pidetään loistavana esimerkkinä sarjakuvataiteesta. Sanomalehtisarjakuvaa ei pidetty vain lapsille tarkoitettuna aineistona. Hearstin lehtien lukijoista 80 prosenttia luki myös lehden sarjakuvat. Hearst itse tiesi tämän ja halusi, että hänen lehtiensä sarjakuvavivulla oli myös mainoksia. Ne tuottivat hänelle miljoonia dollareita jo 1930-luvulla.

Lukijat seurasivat sarjakuvia tarkasti ja reagoivat niihin. Chic Young oli luonut yhä suositun Helmi ja Heikki -perhesarjan vuonna 1930. Kun Helmi alkoi odottaa lasta, lukijat lähettivät 400 000 kirjettä, joissa ehdotettiin tulokkaalle nimeä. Milton Caniff oli luonut Terry and the Pirates -seikkailusarjan. Sarjan hahmo Raven Sherman kuoli, ja lukijat lähettivät surunvalitteluja tekijälle ja jopa kukkalähetyksiä. Puolituhatta Loyola-yliopiston opiskelijaa vietti hiljaisen hetken vainajan muistoksi. Pikku Orpo Annie kadotti Sandy-koiransa. Sarjakuvan tekijä Harold Gray sai sähkeen, jossa häntä vaadittiin tekemään kaikkensa, jotta koira löytyy. Sähkeen oli allekirjoittanut autokuningas Henry Ford.

Sarjakuvan englanninkielinen nimi comic tarkoittaa koomista, vaikka sarjakuva ei läheskään aina ole hauska. George McManusin luoma Maggie and Jiggs tunnetaan Suomessa nimellä Vihtori ja Klaara. McManus jätti joskus Vuorenkaiun perheen jokapäiväisen elämän kuvaamisen ja keskittyi loistavasti kuvaamaan elämää New Yorkin irlantilaiskortteleissa ”in gay nineties”. Jakson lopussa Vihtori ja Klaara itkien muistelivat omaa mennyttä nuoruuttaan.

Hearstin sanomalehdillä oli osuutensa myös sarjakuvalehtien syntymiseen. Bud Fisher teki King-syndikaatille Mutt and Jeff -sarjakuvaa, jota Seura on julkaissut Suomessa vuosikymmenet Matti

Bud Fisherin Mutt ja Jeff aloittivat Suomessa jo vuonna 1917 Kodin Kuvasto-lehdessä Iso-Lassin ja Pikku-Lassin -nimillä. Hahmojen nykyinen copyright King Features Syndicate.

Mainion ja Jussi Juonion nimellä. Hearstin Chicago American-lehden johtaja Calvin Harris päätti tehdä erillisen julkaisun lehden Matti ja Jussi -sarjakuvista ja painatti niitä 10 000 kappaletta. Hearstin lehtien pääjohtaja kuuli tästä ja piti sitä huonona ideana. Harris sai potkut. Pian tämän jälkeen Matti ja Jussi -sarjakuvalehti oli myyty ja tuottanut ison voiton. Harris palkattiin takaisin ja hän sai ison palkankorotuksen. Tämä tapahtui vuonna 1911.

Ensimmäiset sarjakuvalehdet olivat jo julkaistujen lehtisarjakuvien uusintapainoksia. Uusia sarjakuvia niissä oli hyvin vähän. Tällaisetkin sarjakuvalehdet kävivät hyvin kaupaksi. Tämän huomasi Malcom Wheeler-Nicholson. Hän perusti vuonna 1935 New Fun -nimisen sarjakuvalehden, jossa oli vain uutta sarjakuvaa. Tässä lehdessä amerikanjuutalaiset Jerry Siegel ja Joe Shuster saivat jul-

ki ensimmäiset sarjakuvansa. Wheeler-Nicholson perusti yhdessä velkojiensa kanssa Detective Comics Inc. -nimisen yhtiön, joka huhtikuussa 1938 alkoi julkaista Action Comics -sarjakuvalehteä. Lehden ykkösnumero esitteli maailmalle sarjakuvan ensimmäisen supersankarin, Siegelin ja Shusterin luoman Teräsmiehen, joka oli heidän käsityksensä Messiaasta.

Teräsmies oli myös kaupallinen menestys, ja pian muutkin kustantajat alkoivat julkaista supersankarisarjakuvaa. Joe Simon ja Jack Kirby loivat Kapteeni Amerikka -supersankarin Timely-yhtiölle, joka oli tähän asti julkaissut jännityslukemistoja ja miestenlehtiä. William Marston ja Harry Peters loivat Wonder Woman -supersankarittaren All Amerikan Comics -yhtiölle, jota johti entinen rehtori Max Gaines. Kymmenet isot ja pienet yhtiöt julkaisivat erilaisia supersankarilehtiä toisen maailmansodan aattona, mutta pian muutakin sarjakuvaa. 1930-luvun loppu ja 1940-luvun alku oli amerikkalaisen sarjakuvalehdistön kultakautta. Lähes 20 miljoonaa sarjakuvalehteä myytiin Yhdysvalloissa joka kuukausi. Suuri osa lukijoista oli aikuisia.

Kaikki eivät ottaneet sarjakuvalehtiä ilolla vastaan. Nuorisokirjailijat olivat hyökänneet sarjakuvalehtiä vastaan jo 1940-luvun alusta syyttäen näitä lasten maun turmelemisesta. Lapset kun ostivat sarjakuvalehtiä eivätkä heidän kirjojaan. Sarjakuvalehtien suosion huomasivat myös kasvattajat, kirjastoväki, sosiologit ja monet tutkijat, jotka kiirehtivät tutkimaan sitä, miksi sarjakuvalehtiä luetaan niin paljon. Sarjakuvia tutkittiin ja etenkin niiden kieliasua eriteltiin. Jotkut tuomitsivat sarjakuvan, toiset pitivät sarjakuvia nykyajan kansantarinoina. Yhteistä näille tutkimuksille oli se, että sarjakuvan tekijöitä ei huomioitu. Teräsmies oli aina Teräsmies; siitä ei välitetty, kuka kuvitti ja kuka kirjoitti tarinat.

Toisen maailmansodan jälkeen sarjakuvalehtien maailma muuttui. Televisio alkoi syödä sarjakuvalehtien suosiota. Psykiatri Frederic Wertham jatkoi sarjakuvanvastaista sotaa ja väitti kirjassaan *Seduction of the Innocent*, että sarjakuvalehdet ja niissä esitetty väkivalta vai-

kuttavat turmiollisesti lapsiin ja nuoriin ja aiheuttavat nuorisoriikollisuutta ja muuta pahaa. Wertham hyökkäsi lähes kaikkea sarjakuvaa vastaan, mutta erityisesti hänen kohteenaan oli Max Gainesin pojan William Gainesin julkaisema EC-sarjakuva, joka käsitteli hyvin rankkojakin aiheita ja oli jo selvästi aikuisille suunnattu. Werthamin hyökkäykset saivat laajaa kannatusta Yhdysvalloissa, ja sarjakuvia käsiteltiin aina senaattia myöten. Nämä hyökkäykset johtivat siihen, että sarjakuvasta alkoi tulla 1950-luvun puolivälissä varsin epäsuosittu aihe kasvattajien mielissä 1950-luvun Yhdysvalloissa ja Suomessakin, minne tämän taistelun laineet ylsivät.

Kustantajat pelkäsivät, että sarjakuvalehtien julkaiseminen kielletään. He alkoivat sensuroida sarjakuviaan oma-aloitteisesti. Kustantajat perustivat vuonna 1954 Comics Code Authority -laitoksen, joka määritteli, kelpaako sarjakuva myyntiin vai ei. Välittäjät, jotka toimittivat sarjakuvia myyntikohteisiin, kelpuuttivat vain sellaiset sarjakuvalehdet, joissa oli Comics Code Authority -hyväksymisleima. Tämä tappoi Gainesin EC-lehdet. Hänelle jäi vain satiirinen Mad-lehti.

Tämä sarjakuvanvastainen taistelu ei koskenut sanomalehtisarjakuvaa. Jotkut vain sanomalehtisarjakuvia tekevät taiteilijat tuomitsivatkin sarjakuvalehdet, kuten Ham Fisher, joka teki Joe Palooka -sarjaa. Ernie Bushmiller teki Ulla-sarjakuvaa, jota Helsingin Sanomat julkaisi meillä. Bushmiller kutsui sarjakuvalehtiä halvaksi roskaksi, jota tehtiin nopeasti rahan takia.

Moni sarjakuvakustantaja lopetti toimintansa tai yhdistyi toisiin kustantajiin. 1950-luvun lopulla Yhdysvalloissa olivat jäljellä vain lastensarjoja julkaiseva Harvey, Justus-sarjakuvaa julkaiseva Archie, Disney-, Warner- ja MGM-sarjakuvaa julkaiseva Western ja joitakin muita. Myös Teräsmies ja Lepakkomies ilmestyivät yhä. Niiden julkaisija Detective Comics oli ostanut myös Wonder Woman -sarjakuvan oikeudet. Mutta yhtiön nimenä oli nyt National Periodical Publications. Nimi ei enää edes viitannut sarjakuviin.

Jäljellä oli myös Timely-yhtiö, josta oli tullut ensin Atlas ja sitten Marvel. Marvel kävi melkein jo kuolinkamppailua 1960-luvulle tultaessa, mutta sitten sen toimittaja-käsikirjoittaja Stan Lee alkoi luoda taiteilijoiden Jack Kirbyn ja Steve Ditkon kanssa uudenlaista supersankarisarjakuvaa. Leen kirjoittama sarjakuva löysi otollisen lukijakunnan 1960-luvun amerikkalaisessa nuorisossa, joka ei uskonut johtajiin. Alkoi sarjakuvan hopeakausi. Sarjakuvantekijät nousivat tuntemattomuudesta kulttihenkilöiksi. Vuonna 1972 New York Times hyväksyi ensi kerran sarjakuvan sivuillen. Stan Lee ja taiteilija John Romita tekivät lehteen sivun mittaisen sarjakuvan, jossa Marvelin supersankari Hämähäkkimies kommentoi tuon vaalivuoden presidenttiehdokkaita. Samaan aikaan huomattiin, että Wonder Woman onkin itse asiassa varhainen feministi. Aikakauden ykkösfeministi Gloria Steinem kirjoitti esipuheen kirjaan, jossa julkaistiin tämän ihmenaisen vanhoja tarinoita uusintana. National Periodical Publications muuttikin nimensä takaisin DC Comics-yhtiöksi, etenkin kun vielä Teräsmiehestä tehtiin suuren luokan Hollywood-elokuva. 1970-luvulla sarjakuva oli jo tunnustettu osa aikakautta ja yhteiskuntaa.

Jerry Bailsin ansioista amerikkalaisen sarjakuvan lukijoiden välinen yhteys eli sarjakuvafandom alkoi kehittyä. Fandom vaikutti sekä sarjakuvan tuotantoon että sen tutkimiseen. 1960-luvun lopulla hippikulttuurin myötä kasvanut kaikkia pyhiä arvoja herjaava sensuroimaton underground-sarjakuva nousi maan päälle ja käsitteli estoitta huumeita ja seksiä ja vastusti Vietnamin sota. Stan Leen opetuslapset perustivat fanzineita eli sarjakuva-alan julkaisuja, joista pian muodostui varsinainen sarjakuva-alan lehdistö. Etenkin The Comics Journal -lehdestä kehittyi varsin kriittinen ja vaikutusvaltainen tekijä amerikkalaiseen sarjakuvaan.

1980-luvulla Yhdysvalloissa vallitsi uusi uljas sarjakuva, jossa tekijät yhä enemmän omistivat itse luomuksensa ja olivat riippumattomia sekä välittäjistä että isoista kustantajista. Sarjakuvakaupat ja

postimyynti takasivat markkinat kaikenlaisille julkaisuille, etenkin niille, joissa ei ollut Comics Code Authority -leimaa. Euroopassa sarjakuvaa oli jo pitkään julkaistu kirjoina. Kovakantiset sarjakuvakirjat alkoivat yleistyä myös Yhdysvalloissa. Vanhoista sarjakuvalehdistä tuli arvokkaita keräilykohteita, ja sarjakuvaoriginaalit löysivät tiensä museoihin. Sarjakuvaa tutkitaan ja sarjakuvantekijöistä julkaistaan elämäkertoja.

Amerikkalainen sarjakuva kukoistaa edelleenkin ja on levinnyt televisioon, elokuvaan tietokonepeleihin ja Internetiin. Mielenkiintoista on huomata, että vasta nyt tietokoneaikana on kyetty tekemään kyllin hyvää supersankarielokuvaa, joka on uskollinen sarjakuvan alkuperäiselle idealle.

Myös sanomalehtisarjakuva muuttui. Charles Schultzin luoma Tenavat-sarjakuva kehittyi maailmanlaajuiseksi ilmiöksi ja ulottui jopa kauemmaksikin. Yhdysvaltain avaruushallinnon Nasan Apollo 10 kuulennon komentoalus sai nimekseen Jaska Jokunen ja kuualus Ressu-nimen vuonna 1969, mikä kuvasi sarjakuvan merkitystä ja suosiota. Jatkuvajuoniset sanomalehtisarjakuvat olivat olleet yleisiä 1900-luvun alussa. Toisen maailmansodan jälkeen lukijat eivät enää halunneet seurata jotakin tapahtumasarjaa päivästä toiseen, vaan halusivat, että jokainen sarjakuva on oma kokonaisuutensa. Tämä merkitsi seikkailusarjakuvien häviämistä. Tästä lajityypistä on jäljellä enää muutama, joista Dick Tracy lienee tunnetuin. Onneksi tätä nykyä on muitakin sarjakuvia, jotka kykenevät käsittelemään yhtä päivää pitempää tapahtumasarjaa, kuten Greg Evansin Luann eli Teini-Leena.

Mort Walker on sanonut, että sarjakuvat voivat tarjota hetken naurun, mutta ne ovat paljon muutakin: ”Ne ovat ikkuna aikamme sivilisaatioon, tapa jäljittää kansakunnan yhteiskunnallista historiaa.”

Amerikansuomalaisia sarjakuvataiteilijoita

ARMIDA ANDERSON

Aloitan tämän tutkimuksen hyvin epätodennäköisillä sarjakuvataiteilijoilla. Norden on yhä elävä Yhdysvaltain ruotsinsuomalaisten sanomalehti. Vuonna 2002 kävin läpi Norden-lehden mikrofilmejä, ja yritin löytää Nils Gustafsonin kuolinilmoitusta keväältä 1953. Hänestä kerron myöhemmin enemmän. Kuolinilmoitusta ei löytynyt, mutta sen sijaan löysin hyvin suureksi yllätykseksi pienen sarjakuvan nimeltään Matti Sen. Sen olivat tehneet käsikirjoittajana Armida Anderson ja taiteilijana Muriel Carlson.

He olivat aivan tuntemattomia henkilöitä. Vaikka Armida ja Muriel ovat jokseenkin harvinaisia etunimiä, heistä ei kuitenkaan löytynyt tietoja Internetistä. Myöskään perinteiset kirjalliset lähteet eivät olleet avuksi. Huomasin vain, että Norden-lehdessä kirjoitti nimimerkki Armida, joka ehkä oli sama henkilö.

Syksyllä 2004 luin Kansalliskirjastossa New Yorkin Uutisia ja keräsin aineistoa Kosti Ruohomaasta, josta kerron myöhemmin. Löysin sattumalta tästä lehdestä artikkelin Theodore Andersonista, joka oli Norden-lehden entinen päätoimittaja, sekä hänen vaimoisiaan Armidasta! Olin löytänyt etsimäni, ainakin toisen heistä.

Siirryin Bragen sanomalehtiarkistoon, jossa on aakkosjärjestyksessä leikkeet suomenruotsalaisten lehtien henkilökirjoituksista. Löysin Theodore Andersonin kuolinilmoituksen vuodelta 1973. Sen mukaan Armida oli silloin vielä elossa. Heillä oli myös tytär Betty Gibson. Lehdessä mainittiin myös, että Anderson oli synty-

Armida Anderson ja Cecil B. DeMille. Kuva Betty Gibson.

nyt Munsalassa Pohjanmaalla ja muuttanut Yhdysvaltoihin vuonna 1916. Hän oli ollut Yhdysvaltain ruotsinsuomalaisten baptistien lehden Mission Postin toimittaja ja sieltä siirtynyt toimittamaan Norden-lehteä vuonna 1952.

Siirryin takaisin Kansalliskirjastoon tilaamaan Mission Post -lehden vanhoja numeroita. Löysin useita mainintoja Armida Andersonista, mutta en mitään tietoja Muriel Carlsonista. Sen sijaan mainittiin, että Andersonien tytär Betty oli mennyt naimisiin, hän oli nyt Betty Gibson ja valmistunut Bethel-collegesta St. Paulin kau-

pungissa Minnesotassa. Näytti siltä, että hän on ainoa, joka voisi enää tietää äitinsä sarjakuvaurasta.

Internet kertoi, että Bethel-college on nyt Bethel-yliopisto ja että sillä on myös alumni eli vanhojen opiskelijoiden yhdistys. Lähetin sinne paperipostia eteenpäin toimitettavaksi rouva Betty Gibsonille. Hän vastasi ja kertoi, että kirjeeni oli ollut hänelle yllätys. Äidin sarjakuvaura oli hänelle aivan uutta tietoa, eikä Muriel Carlsonin nimi sanonut hänelle alkuun mitään.

Mutta Armida Andersonin elämänvaiheet selvisivät. Hän oli omaa sukua Hedborg, syntynyt Kuopiossa 7.1.1899. Hän oli ollut siellä baptistiseurakunnan jäsen aivan kuten Theodore Anderson, joka oli kuullut Munsalan pieneen baptistiseurakuntaan. Armida oli emigroitunut Yhdysvaltoihin vuonna 1921 ja asettunut Chicagoon, jossa jo oli paljon sekä suomalaisia, suomenruotsalaisia että muita skandinaavisia siirtolaisia. Armida ja Theodore löysivät toisensa ja menivät naimisiin vuonna 1925. Molemmat toimivat aktiivisesti baptistikirkossa. Armida osallistui myös toiseen maailmansotaan kotirintamalla tehdastyössä. Hän oli aktiivinen myös amerikkansuomalaisessa kulttuurielämässä ja kuului muun muassa Kalevan Naisten järjestöön. Kotona ylläpidettiin suomenruotsalaisia tapoja. Armida kuoli 7.9.1987. Theodore oli kuollut siis jo vuonna 1973.

Chicago oli jo tuolloin merkittävä sarjakuvakaupunki, jossa olivat myös Gabriel Hukkala ja Arthur Huhta; myös heistä kerron myöhemmin. Mitään tietoja Armidan yhteyksistä kaupungin amerikkalaisiin sarjakuvapiireihin tai amerikkansuomalaisiin sarjakuvataiteilijoihin ei ole. Hän oli kuitenkin hyvin kiinnostunut sarjakuvasta ja luki Chicago Tribune -lehden suositut sarjakuvat.

Vuonna 1952 Theodore Andersonista tuli Norden-lehden päätoimittaja, ja perhe muutti New Yorkiin Brooklynin. Armida auttoi miestänsä lehden toimitustyössä. Hän myös kirjoitti lehteen eri aiheista. Hän osallistui Nordenin edustajana diplomaattitilaisuuksiin ja elokuvien ensi-iltoihin. Näistä tapahtumista hän myös kirjoitti

Matti Sen. Copyright Armida Anderson ja Muriel Carlson.

lehteen. Armida tapasi tunnetun elokuvaohjaajan Cecil B. DeMillen Kymmenen käskyä -elokuvan ensi-illassa New Yorkissa.

Matti Sen -sarjakuva alkoi Norden-lehdessä huhtikuun toisena päivänä 1953. Tekijöitä ei mitenkään esitelty. Lehdessä todettiin vähän myöhemmin, että sarjakuva on aatteellinen ja hyvin tehty, ja se on voimakas keino tavoittaa sellaiset tilaajat, jotka eivät olleet uusineet tilaustaan. Sarjakuva herätti alkuun myönteistä huomiota lukijoissa. Ensimmäinen sarjakuva kertoi Matti-nimisestä miehestä, joka oli vähällä unohtaa Norden-lehden tilauksen. Siitä nimi, Matti Sen eli Matti Myöhäinen. Seuraavat Matti Myöhäis -sarjakuvat ilmestyivät satunnaisesti kevään ja kesän 1953 aikana.

Armida Anderson kirjoitti lehdessä, että hän ideoi ja luonnostelee sarjakuvan ja lähettää sen sitten taiteilijalle, joka piirtää luonnokset puhtaaksi. Kaikkiaan Armida ja Muriel tekivät vain kahdeksan erillistä sarjakuvaa. Viimeinen niistä ilmestyi 30.7.1953. Siinä Matti oli jo jättänyt Nordenin mainostehtävät. Hänellä oli tyttöystävä Amalia, jonka ikkunan alla Matti lauloi tikapuilla serenadia. Amalia heitti ikkunastaan soikollisen vettä ihailijansa niskaan niin, että tämä putosi. Sarja oli erkaantunut mainosroolistaan ja lähdessä omille teilleen. Mitään selitystä ei annettu, kun sarja loppui. Ilmei-

sesti lukijat kyselivät *Matin* perään, sillä Armida Anderson vähän selitti lehdessä *Matin* häviämistä. Hän epäili, että Matti-raukka ehkä loukkaantui pudotessaan tikkailta niin pahasti, ettei häntä ole sen takia enää näkynyt lehdessä.

Matti Sen -sarjan pääasiallinen tehtävä oli toimia Norden-lehden hyväksi, minkä toimitus sanoi suoraan. Mutta sarjalla olisi ollut mahdollisuus omaankin elämään. Matti itse oli ilmeikäs päähenkilö, ja sarjassa oli sisäistä voimaa, joka ei koskaan kunnolla päässyt oikeuksiinsa, koska se ilmestyi vain kahdeksan kertaa.

Sarjan merkitys on siinä, että Matti Sen on tietojeni mukaan ainoa amerikansuomalainen sarjakuva, joka on ilmestynyt amerikansuomalaisessa sanomalehdessä. Armida Andersonin sarjakuvaura on lyhydessään poikkeuksellinen. Hän oli 54-vuotias, kun hän aloitti Matti Sen -sarjakuvan kirjoittamisen. Hän on ainoa varmasti tunnettu amerikansuomalainen nainen, joka on tehnyt sarjakuvaa.

Muriel Carlson jää arvoitukseksi. Hänen nimensä on Armida Andersonin vieraskirjassa vuodelta 1949, mutta Andersonien perheystävät eivät ole häntä tunteneet. Betty Gibson on varma, ettei hän kuulunut ainakaan heidän baptistiyhteisöönsä. Muriel Carlson ei ollut esillä muussa yhteydessä Norden-lehdessä eikä muissakaan amerikansuomalaisissa lehdissä. Hän ei välttämättä ollut edes amerikansuomalainen. Internetissä on maininta eräästä Muriel Carlsonista joka teki yhteistyötä Reuben Liljan kanssa. Lilja oli ruotsinsyntyinen lastenkirjojen kustantaja Chicagossa.

Matti Sen -sarjakuvan loputtua Norden-lehdessä oli joitakin amerikkalaisia sarjakuvia, *Rattle and tattle*, *It never fails* ja *Thimble theatre*. Suomalainen sarjakuva ei palannut enää Nordeniin eikä ilmestynyt muihinkaan amerikansuomalaisiin lehtiin. Matti Sen on suuri pieni sarjakuva.

PAUL GUSTAFSON

Paul Gustafson oli ehkä ensimmäinen amerikansuomalainen taiteilija, jonka nimen löysin Jerry Bailsin *Who is who* -teoksesta. Nimestä ei voinut päätellä mitään, mutta Jerry itse mainitsi kirjassaan, että Gustafson oli syntynyt Ahvenanmaalla. Gustafsonista oli myös jonkin verran mainintoja sarjakuva-alan kirjallisuudessa. Supersankarit-kirjaa tehdessäni saatoin mainita hänen suomalaisuudestaan. Lopulta

Paul Gustafson. Kuva Gladys Hine.

sain yhteyden Gustafsonin leskeen Gladys Hineen, joka varsin iäkkäänä jaksoi vastata kysymyksiini, sekä myöhemmin heidän poikaansa Terry Gustafsoniin. Paul Gustafsonin nimi on kirjoitettu sarjakuva-alan kirjallisuudessa ja Internetissä muodossa Gustavson, mutta perhe pitää parempana ja oikeana Gustafsonmuotoa.

Paul Gustafsonin isä Karl Gunnar Gustafsson oli syntynyt vuonna 1899. Äiti Lydia Maria Gustafsson oli

syntynyt vuonna 1893. Paul Gustafson syntyi Saltvikissa Ahvenanmaalla 16.8.1916. Perhe muutti Yhdysvaltoihin toukokuussa 1922. He asettuivat asumaan ensin Georgetowniin Connecticutin osavaltioon ja sen jälkeen Warwickiin New Yorkin osavaltioon lähelle samannimistä metropolia. Isä Gustafson työskenteli puuseppänä kaapelitehtaassa ja rakennuksilla. Kotona Karl Gustafsonin ilo ja ylpeys oli hänen vihannestarhansa. Paulin poika Terry Gustafson muistelee, että isoäiti Lydia Gustafson oli loistava kokki, joka piti huolta siitä, että vieraat ruokittiin hyvin.

Ahvenanmaalaiset Gustafsonit eivät tietystikään pitäneet itseään kovin suomalaisina. He eivät näytä kuitenkaan olleen aktiivisia amerikanahvenanmaalaistenkaan toiminnassa. Vanhemmat puhuivat kotona ruotsia, mutta pitivät tärkeänä, että lapset oppivat myös englannin kielen. Paul ja hänen veljensä Nils ymmärsivät ruotsia ja osasivat puhua sitä jonkin verran, mutta eivät sujuvasti. Vanhemmat puhuivat ruotsia myös silloin, kun sukulaisia kävi vierailulla. Muuten hekin puhuivat englantia, muistelee Terry Gustafson.

Vera Blomqvist oli syntynyt Brandön kylässä Jurmossa. Hän oli jo lapsena käynyt Yhdysvalloissa perheensä kanssa, mutta palasi kuitenkin takaisin Ahvenanmaalle. Blomqvistit asuivat nyt Saltvikissa. Vera tunsi Gustafsonit ja muistaa yhä vielä, miten he muuttivat Yhdysvaltoihin. Myös Vera palasi 1930-luvulla Yhdysvaltoihin. Siellä hän tutustui texasilaiseen kartoonistiin Frank Oweniin, jonka kanssa meni naimisiin. Humoristiset Philbert ja Morris The Midget Moose olivat Owenin tunnetuimmat luomukset. Hän teki myös kartooneja amerikkalaisiin aikakauslehtiin. Owenit asuivat Lake Stockholmin alueella New Jersey osavaltiossa. Vera sai jälleen yhteyden Gustafsonin perheeseen, joka asui heitä lähellä Warwickissa. Vera muistaa hyvin Gustafsonien perheen ja etenkin Paulin. Hän oli hauska ja huumorintajuinen, ja hänen kanssaan oli mukava seurustella, muistelee Vera, jonka sukunimi on nykyään Warner. Hän palannut takaisin Suomeen ja asuu tätä kirjoitettaessa Ahvenanmaalla vanhainkodissa Saltvikissa.

Paul Gustafson oli opiskellut De Witt Clinton -koulussa New Yorkissa. Hän aikoi arkkitehdiksi. Vera Warner on muistellut, että Paul näytti kerran piirroksiaan Frank Owenille, joka heti huomasi nuoren taiteilijan kyvyt. Paul asui jonkin aikaa Owenien luona oppiakseen lisää. Pian Owen palkkasi Gustafsonin auttamaan häntä Philbert-sarjakuvan teossa. Paul siirtyi sarjakuvan maailmaan jo teini-ikäisenä.

Vera sanoo, että juuri Frank Owen löysi Paul Gustafsonin lahjat ja opetti hänelle lisää. Sarjakuvahistorioitsija Ron Goulart vahvistaa tämän. Hän sanoo, että Gustafson sai paljon vaikutteita Owenin älyvapaasta tyylistä. Myös Paul itse on kertonut, että Owen opetti hänelle kaiken. ”Owen sai minut aloittamaan ammattitaiteilijana. Olin hänen kanssaan kaksi tai kolme vuotta ja tuona aikana hän opetti minulle kaiken, mitä tiedän taiteesta ja liikemaailman menettelytavoista.” Myös Paulin veli Nils asui Owenien luona jonkin aikaa.

Paul tutustui nuoreen Gladys Bayeriin, jonka perheellä oli kesäasunto Lake Stockholmin alueella. He menivät naimisiin. Paul aloitti uransa ammattitaiteilijana. Gladys muistelee Paulin tehneen alkuun yhden ruudun kuvia New York ja Saturday Evening Post -lehtiin. Vuoden 1935 aikoihin Gustafsonin kartooneja julkaistiin muissakin hyvin tunnetuissa julkaisuissa, kuten American Magazine, Judge ja Post. Mahdollisesti myös King Features syndikaatti levitti Paulin kartooneja.

Paul alkoi tehdä Harry ”A” Cheslerin studiolla enimmäkseen lyhyitä täytesarjakuvia 1930-luvun lopulla. Jerry Bails sanoo, että Cheslerin studion taiteilijat olivat joko hyvin nuoria tai sitten ikään-tyneitä, mustaihoisia, maahanmuuttajia ja naisia. Nuori maahanmuuttaja Paul Gustafson sopi hyvin tähän ympäristöön. Gustafson jätti Cheslerin parin vuoden jälkeen ja meni vuonna 1938 Funnies Inc. -studioon, joka on myöhemmin tunnettu Centaur-yhtiönä. Samana vuonna näki päivänvalon Jerry Siegelin ja Joe Shusterin

Teräsmies ensimmäisessä Action Comics -lehdessä, mikä muutti sarjakuvan maailman ikuisiksi ajoiksi. Vera Warner on muistellut, että Paulille supersankarit olivat nyt numero yksi. Tosin Gustafson ei vielä tuolloin päässyt tekemään supersankareita, vaan hän teki Diddle family -lisäsarjakuvan Action Comics -lehden viidenteen numeroon. Lehden pääsarjakuva oli tietysti edelleenkin itse Teräsmies. Detective comics -lehden 27. numeroon Gustafson teki Flatfoot Flannigan -täytesarjakuvan. Tämä numero tunnetaan paremmin Bob Kanen ensimmäisestä Lepakkomies-sarjakuvasta.

DC eli Detective Comics Inc. -yhtiö omisti Teräsmiehen copyright-oikeudet. Detective Comics yritti monopolisoida supersankarit itselleen mutta ei onnistunut. Muut kustantajat kiirehtivät luomaan omia supersankareitaan, jotka enemmän vähemmän muistuttivat Teräsmiestä. Myös Paul Gustafson oli

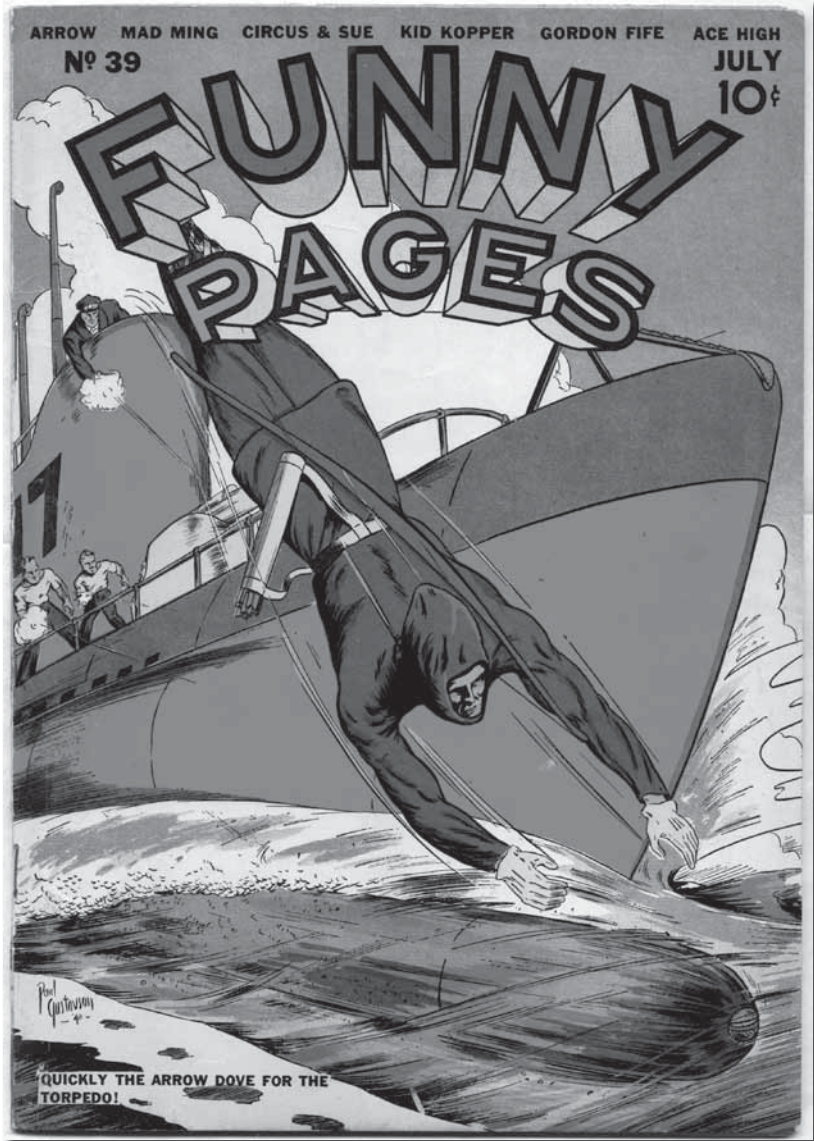
Arrow. Copyright Centaur Comics.

mukana. Hän ei kopioinut Teräsmiestä, mutta ehti leikkiin mukaan varsin nopeasti. Maailmanhistorian toinen supersankari oli näet hänen käsialaansa. Arrow-niminen sankari näki päivänvalon Centaur-yhtiön Funny Pages -lehdessä, joka oli päivätty syyskuuksi 1938. Ron Goulart sanoo, ettei Teräsmiehen ensimmäinen seuraaja ollut erityisen vaikuttava. Hänellä ei ollut erikoisia yliluonnollisia voimia. Arrow taisteli rikollisia vastaan aseinaan jousi ja nuolet ja asunaan hupullinen punainen puku.

Gustafson oli Arrow-sarjan ainoa taiteilija. Arrow seikkaili vuosina 1938–1941 ja hävisi sen jälkeen näkymättömiin. Mutta jousimies-supersankarin idea jäi elämään. Teräsmiehen kustantajayhtiö Detective Comics loi ideasta oman versionsa. Samoihin aikoihin, kun Gustafsonin Arrow ampui viimeisen nuolensa, syntyi DC:n Green Arrow, joka on elänyt näihin päiviin asti. Mutta Gustafsonin jousimies oli ensimmäinen.

Gustafson kehitti myös itse jousimies-sankarin ideaa. Quality-yhtiölle hän loi varsin erikoisen sankarin nimeltään Alias the Spider, joka ilmestyi Crack Comics -lehdessä kolmisen vuotta alkaen vuodesta 1940. Spider oli jouta apunaan käyttävä seikkailija, jolla ei ollut yliluonnollisia voimia. Nimestään huolimatta tämä sankari oli Mustanaamion ja Lepakkomiehen lajikuntaa eikä oikeastaan supersankari. Siviilissä hän oli playboy Tom Hallaway. Mutta mahdotko hän olla ensimmäinen sarjakuvahahmo, jonka nimeen liittyi sana hämähäkki?

Paul Gustafson oli aikoinaan omaksunut oppi-isältään Frank Owenilta humoristisen tyylin, jolla hän teki ensimmäiset sarjakuvansa. Gustafson teki supersankarisarjakuvaa aivan eri tyyllillä, jota voidaan pitää karkeana ja jopa hiomattomana. Hahmojen anatomia oli usein varsin vaatimatonta. Näistä puutteista huolimatta Gustafsonin sarjakuvat olivat rehellisiä, persoonallisia ja voimakkaita, täynnä energiaa ja yksityiskohtia, sanoo keräilijä Ryan Heshka.

Arrow. Copyright Centaur Comics.

Euroopan astuessa toiseen maailmansotaan New Yorkissa avattiin kaikessa rauhassa maailmannäyttely vuonna 1939. Paul Gustafson teki Centaur-yhtymän Amazing Mystery Comics -lehteen sarjakuvan, joka jälleen kertoi naamioidusta sankarista. Tämä san-

Fantom of the Fair. Copyright Centaur Comics.

kari taisteli maailmannäyttelyä uhkaavia vaaroja vastaan. Oopperan kummitus -elokuva vuodelta 1925 inspiroi ilmeisesti tätä sarjakuvaa ainakin osaksi. Fantom of the Fair -sarjakuva kävi niin hyvin kaupaksi, että aina valmiit muut sarjakuvakustantajat loivat jälleen omat jäljitelmänsä Gustafsonin sankarista. Gustafsonin luomus eli vain tämän yhden kerran, mutta muiden yhtiöiden kummitukset ovat eläneet nykypäiviin asti. Tämä Fantom of the Fair oli ensimmäinen naamioitu sarjakuvasankari, jolla oli salainen maanalainen päämaja.

Marvel on Hämähäkkimies, Ihmeneluset ja X-men -sarjakuvien julkaisija. Yhtiön nimi oli alkujaan Timely. Paul Gustafson loi Timely/Marvelille Angel-nimisen sarjakuvahahmon, josta tuli aikoinaan varsin suosittu sankari. Angel ei hänkään ollut supersankari, jolla oli yliluonnollisia voimia vaan Pyhimys-tyylinen hahmo. Punaisessa viitassaan ja sinisissä trikoissaan tummahiuksinen Angel muistutti silti jonkin verran Teräsmiestä. Angel oli niitä harvoja sarjakuvahahmoja, joilla oli viikset. Gustafsonin Angel ilmestyi ensi kerran Marvel Comics -lehden ykkösnumerossa, joka nyt on äärettömän arvokas keräilykappale. Sitä on säilynyt vain viitisenkymmentä kappaletta, ja

hinta on kohonnut huutokaupoissa vuosi vuodelta. Muutama vuosi sitten lehden arvo oli 30 000 dollaria. ”Wow”, sanottiin silloin, sillä alkujaan lehden kansihinta oli ollut vain 10 senttiä. Yksi kappale myytiin vuonna 2005 huutokaupassa. Hinta oli tällöin 172 500 dollaria! Vau, sanon minäkin.

Yksi Gustafsonin varhaisista sarjakuvaluomuksista on saanut legendaarisen maineen. Vuonna 1941 Centaur-yhtiön Stars and Stripes -lehden heinäkuuksi päivätyssä ensimmäisessä numerossa ilmestyi Gustafsonin luoma uusi sarjakuva Black Panther. Sittemmin tällä hahmolla on ollut pitkä sarjakuvahistoria, ja se siirtyi myös Yhdysvaltain poliittiseen elämään 1960-luvulla. Marvel-yhtiön silloinen Black Panther -sarjakuva antoi nimensä aikakauden mustaihoisten militantille järjestölle Mustille panttereille.

Black Panther -nimen alkuperä on amerikkalaisessa vapaapainissa, jossa on esiintynyt naamioituja hahmoja. Vuoden 1941 alussa amerikkalaista painimaailmaa kohahdutti uusi tuntematon naamioitu painija, jonka nimi oli Black Panther. Muutamaa kuukautta myöhemmin Paul Gustafson oli siirtänyt hahmon sarjakuvaan ja tehnyt nimen kuolemattomaksi. Mainittu Musta Pantteri oli siviilissä Frank Sexton, mutta muitakin Black Panther -nimisiä painimestareita on ollut. Terry Gustafson muistelee, että sekä isä Paul että etenkin isoisä Karl Gunnar olivat kiinnostuneet painista. Paul Gustafson siirsi tämän mielenkiinnon sarjakuvaan. Tällä perusteella on siis ymmärrettävää se, että jo Gustafsonin Alias the Spider muistutti ulkoasultaan painijaa, kertoo Jim Steranko, sarjakuvahistorioitsija ja -taiteilija. Supersankarien ja naamioitujen painijoiden välistä yhteyttä ei liene koskaan tutkittu. Mielenkiintoista on se, että amerikkalaisten naamioitujen vapaapainijoiden nimet muistuttavat hyvin paljon supersankarien nimiä.

Paul Gustafson oli mukana tekemässä myös ensimmäistä satiirista supersankaria. Se oli Jack Colen Midnight, jota julkaistiin Quality-yhtiön Smash Comics -lehdessä vuosina 1941–1949. Cole

kirjoitti ja kuvitti tarinat yhdessä Gustafsonin kanssa. Pitkään kesti myös Jester, joka oli varsin erikoinen sarjakuvasankari. Newyorkilainen poliisimies Chick Lane taisteli rikollisia vastaan pukeutumalla keskiaikaiseen narrin pukuun. Gustafson teki Jester-sarjaa aina vuoteen 1949 asti. Jester oli kiivas, arvaamaton ja outo hahmo, sanoo Ola Hellsten, joka on tutkinut tämän sarjakuvan historiaa.

Jester. Copyright Quality Comics.

Quality-yhtiön Police Comics -lehdessä vuonna 1941 sai alkunsa Paul Gustafsonin luoma Human Bomb. Hahmo oli alkujaan tiedemies, josta tuli supersankari taistelussa natseja vastaan. Se oli aikakauden tapa sarjakuvassa. Tämä ihmispommi oli haavoittumaton ja kykeni liikkumaan huippunopeasti vahingoittamatta silti Teräsmiehen copyright-oikeuksia. Gustafson teki sarjaa lähes yksin. Sitä on pidetty hänen tekemänään epätavallisen väkivaltaisena. Human Bomb kuului Qualityn supersankareiden All Star Squardon -ryhmään ja sen julkaiseminen kesti vuoteen 1946 asti. Vuonna 1956 Teräsmiehen julkaisija, jonka nimi oli silloin National Periodical Publications, osti Quality-yhtiön. Paria vuosikymmentä myöhemmin Gustafsonin luoma Ihmispommi heräsi henkiin Freedom Fighters -lehdessä. Taiteilijoina olivat silloin toiset miehet.

Paul Gustafson oli monipuolinen ja työskenteli koko sarjakuvakentän leveydeltä seikkailusarjakuvista huumoriin ja rikossarjoista läänkkäreihin. Jim Steranko sanoo, että tuloksena oli sarja hajanaisia, mutta mielenkiintoisia sarjakuvan klassikoita. Kaikki hänen luomansa hahmot eivät olleet pitkäikäisiä, mutta muut sarjakuvataiteilijat ovat kehittäneet hänen ideoitaan eteenpäin. Steranko sanoo edelleen, että Paul Gustafson nousi sarjakuvan huipulle, mistä on osoituksena se, että hänen saamansa palkkiot sarjakuvasivulta olivat kaksinker- taistuneet muutamassa vuodessa.

Paul Gustafson ei osallistunut toiseen maailmansotaan, mutta hän työskenteli sota-aikana Curtis-Wright -lentokonetehdaalla, missä teki käsikirjoja ja ohjeita. Sodan jälkeen sarjakuva kävi yhä kaupaksi, mutta supersankarien aika oli tältä erää ohitse. Gustafson pysyi Quality-yhtiössä ja siirtyi sitten American Comics Group -yhtiöön.

Paul ja Gladys Gustafson saivat kolme lasta. Vanhin, Terry, sai nimen Milton Caniffin Terry and the Pirates -sarjakuvan mukaan. Muut lapset olivat tytär Jean ja toinen poika Craig. Perhe asui Mahwahin pikkukaupungissa New Jerseyssä ja sittemmin Warwickissa New Yorkin osavaltion puolella. Paul Gustafson teki yleensä töitä kotona. Hänen vaimonsa Gladys on muistellut: ”Kun Paul mietti ideoita, hän lepäsi sohvalla muistilehtiä ja kynä kädessään. Hän sanoi saavansa parhaat ideat levätessään. Noustuaan ylös hän piirsi henkilöt karkeasti ja täytti puhekupat edetessään. Hän kirjoitti useimmat käsikirjoituksistaan siihen asti, kun tyttäreemme loukkaantui vakavasti auto-onnettomuudessa vuonna 1947; sen jälkeen satunnaisesti.” Muu perhe yritti liikkua hiljaa, jotteivät häiritsisi isän ajatusten kulkua, kun hän piirsi. Paul käytti raskasta, 2x3 jalan suuruista mattaa paperia tai kartonkia, muistelee Terry. Paul saattoi käyttää satunnaisesti suurempaakin pintaa. Hän koristi kerran sarjakuvahahmoilla erään seinän Mountain Lake -nimisessä kaupungissa New Jerseyssä. Mahtanevatko nämä kuvat olla olemassa vielä?

Terry Gustafson muistaa, miten isä kuvitti sarjakuvia jopa ollessaan Floridassa lomalla. Heillä oli tapana vuokrata sieltä talo, jossa Paul teki töitä. Käsikirjoitukset tulivat postissa lomapaikkaan. ”Isäni piirsi ensin kynällä ja sitten musteella kuvat ja postitti ne sitten takaisin New Yorkiin kustantajalle. Joku New Yorkissa väritti ruudut”, kertoo Terry. Kerran perheen Floridan-loman aikana tapahtui kotona katastrofi. Myrsky iski New Jerseyyn osavaltioon, ja syntyneessä tulvassa tuhoutui kotiin varastoitu Paul Gustafsonin korvaamaton sarjakuvaoriginaalien ja sarjakuvalehtien kokoelma.

Supersankaribuumi loppui toisen maailmansodan päätyttyä. Sarjakuvan kustantajien ja tekijöiden piti löytää uusia aiheita tai ottaa käyttöön vanhoja. Länkkärit olivat 1950-luvulla varsin suosittuja. Lähes jokainen amerikkalainen sarjakuvataiteilija onkin kokeillut Lännän sarjakuvaa, myös Paul Gustafson. Hän teki 1950-luvulla joitakin Arizona Raines -sarjan tarinoita ja jopa romanssisarjakuvia, jotka tuolloin olivat hyvin suosittuja. Gustafson teki ainakin yhden numeron suosittua Black Hawk -seikkailusarjaa. Will Eisnerin studio oli luonut tämän alkuaan toisesta maailmansodasta kertovan sarjan. Blackhawk oli puolalainen lentäjä, mutta hänen joukkoonsa kuului myös ruotsalainen lentäjä Olaf. Mahtoiko tuo olla Gustafsonin vaikutusta?

Sarjakuvat työllistivät Paul Gustafsonin 1950-luvulle asti. Aikakausi ei ollut otollinen sarjakuvalle. Psykiatri Frederic Werthamin jatkuvat hyökkäykset sarjakuvaa vastaan johtivat siihen, että monet kasvattajat eivät hyväksyneet sarjakuvaa 1950-luvun puolivälissä. Ilmeisesti myös monet sarjakuvataiteilijat tunsivat olonsa epämu-kavaksi tuona aikana. Ei varmasti ollut hauskaa, jos naapurit ja sukulaiset syyttivät heitä samoista asioista kuin mitä kerrottiin julkisessa sanassa. Jotkut sarjakuvataiteilijat katsoivat myös parhaaksi vaihtaa tuolloin myös alaa. Paul Gustafson oli yksi heistä. Hänen luopumisensa sarjakuvasta vaikutti varmasti myös se, että Quality

myytiin National-DC Comics -yhtiölle. Nils-veljen odottamaton kuolema saattoi myös vaikuttaa asiaan.

Paul Gustafson valitsi itselleen uuden ammatin, joka oli varsin etäällä sarjakuvista. Hän koulutti itsensä maanmittariksi Manhattanin Cooper-Union -collegessa ja toimi sen jälkeen maanmittarina New Yorkin osavaltion eteläosassa. Kotipaikka oli kuitenkin yhä Warwick. Aivan kokonaan Gustafson ei sarjakuvaa hylännyt. Hän teki kaupallisia sarjakuvia vielä muun muassa Wrangler-farkkuhousuille ja Sunbeam-jauhoille. Hän teki myös kartooneja paikalliseen lehteen. Paul piti puutarhanhoidosta, ja perheen asuessa Mahwahissa hän kuului myös koululautakuntaan.

Paul Gustafson ei ollut aktiivinen suomenruotsalaisten keskuudessa eivätkä myöskään suomenruotsalaiset tunteneet häntä tai hänen työtään Yhdysvalloissa. Tietääkseni Norden-lehti ei ollut maininnut häntä koskaan ennen vuotta 2005. Paul oli taikauskoinen. Hän ei koskaan käyttänyt punaista vaatekappaletta tavatessaan toimittajia eikä sopinut tapaamista, jos satoi. Hän käytti aina kiinalaista hyvän onnen sormusta, jonka hän oli löytänyt sinä iltana, kun Frank Owen oli palkannut hänet avustajakseen.

Lydia Maria Gustafson kuoli vuonna 1963. Karl Gustafson kuoli vuonna 1976. Paul seurasi vanhempiaan tuonpuoleiseen varsin pian tämän jälkeen 29.4.1977. Warwickin paikallisen lehden muistokirjoituksessa ei ollut mitään viittausta hänen merkityksekkääseen sarjakuvauraansa. Jim Steranko ajattelee toisin. Hänen mielestään Gustafson on lähellä sarjakuvan Golden Age -kauden huippua yhdessä Bill Everettin, Fred Guardineerin, Charles Biron ja Irv Novickin kanssa. Steranko jatkaa: ”Sen ohella, että hän osasi piirtää ja kertoa sarjakuvatarinoita, huomattava on myös niiden julkaisujen määrä, joille hän työskenteli, ja määrä jonka hän tuotti. Toinen syy Gustafsonin kestävään suosioon on siinä, että hän melkein aina allekirjoitti sarjakuvat omalla nimellään tai salanimellä Paul Carroll. Lukijat näet muistivat suosikkitaiteilijansa ja olivat uskollisia heille. Kokonaisu-

sukupolvelle sarjakuvan lukijoita Paul Gustafson merkitsee suurta seikkailua ja korkeaa jännitystä.”

Veteraanitaiteilija Gill Fox on muistellut Paul Gustafsonia: ”Hän oli miellyttävä kaveri, johon oli helppo tutustua. Hänestä ei koskaan tullut nerokasta taiteilijaa, mutta hän oli hyvin ammatillinen ja saattoi tehdä kolme valmiiksi piirrettyä sivua päivässä. Hän kirjoitti itse omat juttunsa...” Alkuperäisen Kapteeni Marvel-sarjakuvan luoja C.C. Beck on todennut, että Gustafsonilla oli tapana tehdä jokaisesta ruudusta erillinen, kauniisti piirretty taideteos, mikä toisaalta haittasi hänen tarinankerrontaansa.

Nils Gustafson oli Paulin vanhempi veli. Hänkin kokeili sarjakuvauraa lyhyesti piirtämällä puhtaaksi ainakin yhden Centaur-yhtiön Man of War -sarjakuvalehden kannen vuonna 1941. Toisessa maailmansodassa Nils liittyi armeijaan Quartermasterlegion joukko-osastoon ja osallistui taisteluihin Italian rintamalla. Sodan jälkeen hän ryhtyi valokuvaajaksi New Yorkissa ja asettui Long Islandin alueelle perheineen, johon kuului vaimo Betty ja poika Nils Jr. Nils Gustafson kuoli helmikuussa 1953.

JOHN HAKOLA

Kirjoitin vuonna 1988 eteläpohjalaisiin paikallislehtiin pohjalaisista Uudessa maailmassa. Yksi elämäkerroista oli kurikkalaisen John Hakolan, joka oli tunnettu mestarikivenhakkaaja. Mutta Hakola käytti myös kynää ja paperia. Siirtokansan kalenteri, joka nyt on jo lopetettu amerikansuomalainen julkaisu, kertoi, että Hakola toimitti pilalehteä 1900-luvun alussa.

Juho Hakola syntyi torpassa Kurikan Latva-Jyllilän mailla 13.9.1873. Hänen vanhempansa olivat Sameli Hakola ja Sofia Juhontytär. Juho Hakola kävi kansakoulun Kurikassa ja lähti ensimmäisen kerran Yhdysvaltoihin vuonna 1890. Hän palasi takaisin, mutta lähti Yhdysvaltoihin pian uudestaan. Asuttuaan jonkin aikaa Michiganissa ja oltuaan kaivostöissä Hakola asettui idemmäksi Massachusettsin osavaltion Quincyn kaupunkiin, jossa asui runsaasti suomalaisia siirtolaisia. Siellä oli myös kiviteollisuutta. Juho Hakolan etunimi oli siitä lähtien John.

Hakola perusti oman kivihieron. Sanottiin, että ”monet ovat ne muotokuvat, koristeet ja erilaiset reliefit, jotka Hakola on ensin piirtänyt ja sitten kiviin ikuistanut”. Vasara ja taltta väistyivät aina silloin tällöin kynän ja paperin tieltä. Hakola oli hyvä kirjoittaja, ja hän otti sanomalehdissä kantaa ajankohtaisiin asioihin. Suomessa elettiin tuolloin sortokautta, mutta Yhdysvalloissa amerikansuomalaiset lehdet saivat käsitellä varsin vapaasti niitä asioita, jotka Suomessa oli sensuroitu. Amerikansuomalaiset lähettivät näitä julkaisuja

Suomeen, jossa saatiin tietää meillä sensuroituista asioista. Venäjän hallitus yritti saada tätä tiedonvirtaa kuriin, ja aivan ensimmäisen maailmansodan aattona Yhdysvallat suostuikin rajoittamaan amerikkansuomalaisten sanomalehtien lähettämistä Suomeen.

Suomessa taistelivat myös pilalehdet ivan voimin venäläistämispolitiikkaa vastaan. Viranomaiset lakkauttivat lehtiä, mutta venäjänvastainen taistelu saattoi jatkua ulkomailla. Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov oli vuonna 1903 lakkauttanut Matti Meikäläinen -pilalehden. Urho A. Mäkelä perusti Yhdysvaltoihin Quincyyn Uusi Meikäläinen -nimisen pilalehden, jonka toimittajaksi tuli John Hakola. Hän myös kuvitti tätä lehteä ja teki siihen kartooneja käyttäen nimimerkkiä Tahvo Tohmolainen. Yksi Hakolan kartooneista kuvasi, miten Venäjän tsaari Nikolai II vielä tulee menettämään valtakuntansa ja joutuu lähtemään reppu selässä vieraisiin maihin. Sarjan nimi oli Viimeinen Romanoffi. Nimi oli enteellinen, sillä näin kävikin Venäjän vallankumouksen yhteydessä. Tosin tsaari ei päässyt vainoojiaan maanpakoon. Vuonna 1904 Eugen Schauman tappoi vihatun kenraalikuvernöörin. Paperi ei enää riittänyt John Hakolalle. Hän hakkasi Schaumanin kuvan graniittiin. Missähän lienee nyt tämä kivikuva?

John Hakola. Kuva John Hakola II.

Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov oli vuonna 1903 lakkauttanut Matti Meikäläinen -pilalehden. Urho A. Mäkelä perusti Yhdysvaltoihin Quincyyn Uusi Meikäläinen -nimisen pilalehden, jonka toimittajaksi tuli John Hakola. Hän myös kuvitti tätä lehteä ja teki siihen kartooneja käyttäen nimimerkkiä Tahvo Tohmolainen. Yksi Hakolan kartooneista kuvasi, miten Venäjän tsaari Nikolai II vielä tulee menettämään valtakuntansa ja joutuu lähtemään reppu selässä vieraisiin maihin. Sarjan nimi oli Viimeinen Romanoffi. Nimi oli enteellinen, sillä näin kävikin Venäjän vallankumouksen yhteydessä. Tosin tsaari ei päässyt vainoojiaan maanpakoon. Vuonna 1904 Eugen Schauman tappoi vihatun kenraalikuvernöörin. Paperi ei enää riittänyt John Hakolalle. Hän hakkasi Schaumanin kuvan graniittiin. Missähän lienee nyt tämä kivikuva?

Uusi Meikäläinen ei ollut pitkäikäinen. Lehden numeroita ei ole Suomen kirjastoissa, joten sen kohtaloa voi seurata vain mainoksista muissa lehdissä. Vielä huhtikuussa 1909 Raivaaja mainosti Uutta Meikäläistä, joka ”taas alkaa hengittää tämän maailman ilmaa”. Ilmeisesti lehti lakkasi kuitenkin lopullisesti ilmestymästä tämän jälkeen. Uuden Meikäläisen tilalle perustettiin uusi lehti Amerikan Matti, jota julkaisi John Salminen ainakin vuonna 1910. Liperissä vuonna 1879 syntynyt Moses Hahl oli perustanut Kanadan puolelle Port Arthurin kaupunkiin Väkäleuka-nimisen pilalehden. Sen kustantaja oli kanadansuomalainen sosialistilehti Työkansa. Huhtikuussa 1910 Työkansa kirjoitti, että Amerikan Matti yhdistyi sen kustantamaan Väkäleuka-lehteen. Mutta vielä vuonna 1917 ilmestyi Amerikan Matti tilapäisenä pilajulkaisuna. Väkäleuasta ja Moses Hahlin vaiheista kerron myöhemmin vähän enemmän.

John Hakola ei lopettanut kartoontien tekemistä vaikka Uusi Meikäläinen loppuikin. Ainakin Kaarlo Suvannon toimittama Lapatossu julkaisi hänen töitään 1910-luvulla, mahdollisesti muutkin lehdet. Viimeinen löytämäni Hakolan tekemä kartooni on Lapatossu-lehdessä vuodelta 1912. Hän otti siinä kantaa Yhdysvaltain silloisten presidenttiehdokkaiden vaalitaisteluun. Suvannosta ja Lapatossustakin kerron myöhemmin enemmän.

John Hakola osallistui myös raittiustyöhön ja kierteli puhujamatkoilla eri puolilla amerikansuomalaisten parissa. Näillä matkoilla hän kohtasi Hilma Luokkalan, joka oli kotoisin Sievistä. He menivät naimisiin vuonna 1899. Poika Väinö syntyi vuonna 1901. Vuonna 1907 Hakolat muuttivat Chesterin kaupunkiin, jonne John perusti uuden hakkaamon ja muutaman vuoden jälkeen hän aloitti vielä kolmannenkin kiviyrityksen nimeltään Brooklyn Monumental Company, joka on yhä olemassa. Sitä johtaa nykyään John Hakola II, John Hakolan samanniminen pojanpoika

Vuosien työ kiviakkaamoissa oli vahingoittanut John Hakolan terveyttä. Kivipöly koitui hänen kohtalokseen. Hakola kuoli

jouluaamuna 25.12.1936. Nimimerkki A. R. kirjoitti New Yorkin Uutisissa: ”Ihailin hänen tervettä ajatteluaan, eteläpohjalaista vapaudenrakkauttaan ja horjumatonta rehellisyyttään.” Muistettakoon John Hakola myös kartoontistina.

John Hakola ottaa Tahvo Tohmolaisen nimellä kantaa Yhdysvaltain vaalitaisteluun vuonna 1912 Lapatossu-lehdessä.

ART HUHTA

Arthur Huhta oli toinen suomalainen nimi, jonka löysin Jerry Bailsin *Who is who of American Comics* -kirjasta vuoden 1980 aikoihin. Tietoni hänestä eivät juuri lisääntyneet seuraavina vuosina. Vuonna 2000 kävin *Tex Willer* -kirjaani varten läpi Maurice Hornin kirjaa *Comics of American West*. Siinä Horn kirjoitti lyhyesti Mescal Ike -sarjakuvasta, jota Art Huhta oli kuvittanut 1920- ja 1930-luvuilla. Mescal Ike oli huomion arvoinen, sillä se oli ensimmäisiä amerikkalaisia Lännän sarjakuvia.

Naputellessani viimeisiä sanoja *Tex*-kirjaan aloitin Art Huhdan etsimisen Internetistä. Yhdysvallat oli täynnä suomalaista sukua olevia Huhta-nimisiä ihmisiä, jotka eivät olleet sukua taiteilijalle. Oikeitten henkilöiden löytäminen näytti vaikealta. Sitten välähti, että entä jos isä olisi antanut pojalleen saman nimen kuin hänellä itsellään oli. Voisiko Internetistä löytyä Art Huhta Junior? Heti tärppäsi. Arizonan autiomaasta löytyi Corvette-autoklubi, johon kuului muuan Art Huhta. Lähetin sinne sähköpostia, ”Laurie from Wild West” vastasi ja antoi mainitun Artin sähköpostiosoitteen. Lähetin hänellekin postia. Vastaus oli: ”Kyllä, olen juuri sen Art Huhdan poika.” Vanhemman Art Huhdan vanhemmat olivat kotoisin Alahärmästä, maalta ja Pohjanmaalta, melkein kotikuntani Nurmon naapuripitäjästä. Art Huhta ja hänen veljensä James ja Richard kertoivat paljon yksityiskohtia isänsä elämästä. Art Huhta Jr. vieraili Helsingissä kesällä 2006.

Art Huhta. Kuva Richard Huhta.

Italialainen sarjakuvantutkija Paola de Martino sanoo, että eurooppalaiset antoivat oman osansa elokuva- ja sarjakuvalätkärien kehitykseen. Varsinainen amerikkalainen Lännän sarjakuva alkoi kehittyä Yhdysvalloissa 1920-luvulla. Ensimmäisiä oli Mescal Ike, jota kuvitti Arthur Huhta. Aivan oman ulottuvuutensa Lännän sarjakuvalle antaa se, että Art Huhdan vanhemmat olivat

kotoisin Alahärmästä Pohjanmaalta, jonka 1800-luvun puukkojunkkarikautta on joskus verrattu Villiin Länteen.

Kustaa Juhonpoika Myllymäki oli syntynyt vuonna 1878 Alahärmässä. Adolfiina Eliaksentytär Pitkätorppa oli syntynyt myös samassa pitäjässä vuonna 1879. He lähtivät Suomesta Yhdysvaltoihin pian helmikuun manifestin jälkeen vuonna 1899. Siellä he menivät naimisiin. Adolfiina Huhta kuoli jo niin varhain kuin vuonna 1922. Isä Kustaa kuoli vasta vuonna 1962, mutta tieto siitä ei koskaan saavuttanut Alahärmän seurakuntaa, jossa hänet julistettiin kuolleeksi vasta vuonna 1969. Kustaa ja Adolfiina saivat viisi lasta. Toinen poika Arthur syntyi 18.4.1902 Crystal Fallsin kaupungissa Michiganissa.

Perhe muutti Washingtonin osavaltioon Seattleen Tyynen meren rannalle. Isä Kustaa perusti räätäli liikkeen ja äiti Adolfina hoiti kotia. Art Huhta kävi Portlandissa Oregon High School -oppikoulua. Vähän vanhempana hän aloitti opinnot paikallisessa taideopistossa. Noin 13-vuotiaana Art käveli paikallisen lehden toimitukseen kysymään, saako tehdä lehdelle sarjakuvan. Tähän pyyntöön suostuttiin ja näin syntyi yksi ensimmäisistä amerikansuomalaisista sarjakuvista, josta ei ole säilynyt tämän tarkempia tietoja. Sarjakuva kiinnosti poikaa yhä enemmän, ja 16-vuotiaana hän aloitti sarjakuvanteon kirjekerurssin.

Äiti oli kuollut Art Huhdan ollessa 20-vuotias. Leskeksi jäänyt isä olisi halunnut pojan jäävän kotiin auttamaan perheen hoidossa, mutta Art päätti lähteä. Se oli päätös, jota hänelle ei annettu anteeksi. Hän hylkäsi meidät, muisteli sisar Helen paljon myöhemmin. Art matkusti takaisin Michiganiin, jossa aloitti opinnot Lockwoodin taidekoulussa vuonna 1923. Muita oppilaitoksia, joissa hän opiskeli, olivat Art Institute of Chicago, Palette and Chisel Academy ja Hewitt School of Journalism, kaikki Chicagossa. Tuona aikana Art tutustui moniin nuoriin miehiin, joista sitten tuli tunnettuja taiteilijoita.

Art Huhta asettui asumaan Chicagoon, jossa oli runsaasti amerikansuomalaisia. Hän ajoi työkseen taksia ja kuljetti mukanaan näytesalkkuaan, jota näytti aina tilaisuuden tullen toimituksille. Hänen poikansa Richard Huhta on muistellut, että isä oli huono taksinajaja ja joutui usein ekseskiin. Taksinajo 1920-luvun Chicagossa ei ollut muutenkaan niitä helpoimpia hommia, sillä gangsterit kontrolloivat taksimiesten ajopiirejä. Toisen alueelle ei voinut ajaa. Noihin aikoihin Art Huhta meni naimisiin. Perheeseen syntyi aikaa myöten kolme poikaa, Richard, James ja Arthur.

Chicago oli tuolloin jo varsin merkittävä sarjakuvan ja piirroselokuvien keskus. Wallace ”Wally” Carlson on vähän tunnettu animaatiotaiteen pioneeri. Art Huhta pääsi Carlsonin animaatiostudioon työhön. Huhta viipyi studiolla vain kaksi vuotta, 1926–1928. Hän oli mukana tekemässä ainakin The Bad Bears -animaatiota, joka matki

Walt Disneyn töitä sekä Villin Lännen animaatiota, jonka pohjalta alkoi kehittyä Mescal Ike -sarjakuva.

Kolmikko Mescal Ike, Pulque Pete ja Tequila Tom olivat jo esiintyneet Lännen kansantarinoissa. Chicagolainen runoilija, sanomalehtimies ja radiokirjoittaja S. L. Huntley käytti Mescal Ike -nimimerkkiä 1920-luvun alussa. Les Huntley oli aikoinaan hyvin tunnettu henkilö etenkin Chicagon kirjallisessa piirissä, mutta Internet tuntee hänet nykyään vain Mescal Ike -sarjakuvan tekijänä. Huntleyn värikkäitä elämänvaiheita ei juuri tunneta. Art Huhta muisteli myöhemmin, että Huntley viihtyi kovin kilpa-ajoissa ja golfkentällä. Huntleyn mielenkiinto golfiin näkyy myös artikkelissa, minkä hän ja Huntley kirjoittivat Mescal Ike -sarjakuvasta: ”Kun ihmisten välinen ilmapiiri tuli liian tiukaksi, menimme pelaamaan golfia. Kun oli liian kylmä pelata golfia, me aloitimme sarjakuvan teon.”

Art Huhdan ja S. L. Huntleyn yhteistyö alkoi 1920-luvun puolivälissä. Ensin he luonnostelivat uuden sarjakuvansa pääpiirteet ja sen henkilöt, joita oli jopa sata. Vuoden 1926 aikana he piirsivät ja hioivat pitkään sarjaansa ennen kuin tarjosivat sitä syndikaatille. Loppuvuonna 1926 sarjakuva oli valmis. Chicago Daily News -syndikaatti otti sarjan levitykseensä. Syndikaatin lopetettua toimintansa Huhta ja Huntley valitsivat Bell-syndikaatin levittämään Mescal Ike -sarjakuvaa. Huntley omisti sarjakuvan copyright-oikeuden.

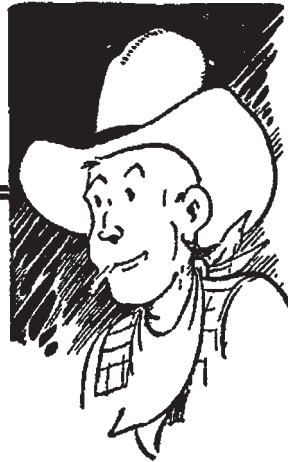
Mescal Ike -sarjakuva kertoi tapahtumista jossain Yhdysvaltain lounaisvaltioissa Cactus Center -nimisessä pikkukaupungissa, jossa oli kaksi puhelinta, ei sähköä, saati radiota eikä edes rautatietä. Kaupungissa oli myös kapakka, Red Eye Pete’s Gin Emporium eli Punasilmä Peten Ginivaltakunta. Mescal Ike alkoi ilmestyä Yhdysvaltain kieltolain aikaan, joten kapakka ja sen nimi huvittivat lukijoita. Lännen sarjakuvaan kuuluvat perinteisesti aseet, mutta Mescal Ike -sarjakuvissa aseita näytettiin vain tapahtumien niin vaatiessa. Sarjan päähenkilö Mescal Ike ei kantanut kuudestilaukeavaa vyötäröllään.

Mescal Ike

Meet Mescal Ike

Comic Hero
of the
Golden West

now appearing
each week in this
newspaper

It has been the policy of this newspaper to bring to its readers the best features obtainable, and in **MESCAL IKE** we know we have another winner. The hilarious doings of **MESCAL IKE** and the other citizens of Cactus Center won instant favor with newspaper readers when this strip was introduced a short time ago, and we know that you too will enjoy this great comic.

Mescal Ike mainostaa sarjakuvaansa. Copyright S. L. Huntley.

Sarjassa oli useita päähenkilöitä Mescal Iken lisäksi: Sally, Pa Piffle joka oli kaupungin tervaskanto, Dirty-Shirt, Lem Stebbins, Muley Bates ja Young Un muiden muassa. Tekijät sanoivat, että nämä henkilöt ovat yhdistelmä niistä päätyypeistä, joita he olivat tavanneet karjamailla Texasista Oregoniin. ”Yritämme pitää heidät todellisina henkilöinä. Jokaisella on oma yksilöllinen omituinen puhetapansa ja yleisesti he käyttäytyvät kuten todelliset henkilöt.”

Huntley ja Huhta väittivät siis, että sarja perustui heidän omiin kokemuksiinsa karjamailla. Texasilaissyntyinen Huntley saattoi jotain tietääkin Villistä Lännessä. Richard Huhdan mukaan Art Huhta ei ollut koskaan elänyt Villissä Lännessä, eikä hänellä ollut minkäänlaisia kokemuksia karjamailla elämisestä, mutta Huhta otti selvää niistä asioista, joista ei tiennyt. Huhta ja Huntley keskustelivat sarjakuvan kehityksestä, juonenkäänteistä ja muusta yleensä puhelimesta ja hevoskilpailujen välissä.

Mescal Ike oli aikoinaan erittäin suosittu. Lukijat löysivät sarjan henkilöistä tuttuja piirteitä. Jopa niin tuttuja, että he väittivät Huhdan ja Huntleyn piruilevan juuri heidän kustannuksellaan ja he lupasivat ampua miehet, jos heidän tielleen sattuvat. Etenkin Pa Pifflen hahmo löysi kaikupohjaa vanhan Lännen tervaskannoista. Sarja huomioitiin myös Washingtonista. Tekijät saivat postia asevoimilta ja jopa senaatista. Myös entiset Lännen asukkaat kirjoittelivat tekijöille ja kysyivät, mitä sinne Villiin Länteen nyt kuuluu, lainkaan tietämättä, että Huhta ja Huntley asuivat suurkaupunki Chicagossa.

Mescal Ike seikkaili myös varhaisessa Famous Funnies -sarjakuvalehdessä. Sarjasta tehtiin myös Moviejector-versio, joka antoi illuusion liikkuvasta kuvasta. Hyvä esimerkki sarjan suosiosta on ennen kaikkea se, että siitä tehtiin laiton pornografinen piraattiversio niin kutsutussa. Tijuana Bible -sarjakuvalehdessä. Olisipa mukava tietää, oliko mitään yrityksiä tehdä Mescal Ikestä elokuva, piirretty tai elävien näyttelijöiden versio.

Mescal Ike jäi sarjassaan pian Pa Pifflen värikkään hahmon varjoon.
Copyright Chicago Daily News Syndicate.

Mescal Iken suosio kesti 1930-luvun loppuun asti. Viimeisinä vuosina sarja oli muuttunut Lännän sarjakuvasta anakronistiseksi sarjakuvaksi, sillä siinä vilisi aikakauden ilmiöitä. Sarja alkoi jäädä Huhdan harteille, sillä Huntley ei kyennyt pysymään aikataulussa. Huntley mainittiin sanomalehdissä Mescal Iken kohdalla ajoittain vain sarjakuvan copyright-oikeuden haltijana. Ilmeisesti tekijät olivat myös kyllästyneet sarjakuvaansa, sillä kumpikin teki muita töitä. Lännän sarjakuva ei muutenkaan ollut kovin suosittu aihe toisen maailmansodan aattona. Supersankarit olivat jo tulossa. Viimeinen löytämäni Mescal Ike -sarjakuva on marraskuulta 1942. Lieneekö sattumaa, että sen otsikkona oli: ”Nyt isukin täytyy aloittaa uudelleen alusta taas.”

Ja isukki aloittikin. Jo vuonna 1939 Art Huhta oli aloittanut oman sarjakuvansa. Se oli Dinky Dinkerton, salainen agentti 6 7/8. Dinky oli ”ei niin kovin älykäs etsivä”, jonka tunnuslause oli, että rikos ei kannata, ei ainakaan kovin hyvin. Dinky ja hänen aisapariinsa Sniffy askartelivat kotimaisten ja kansainvälisten rikosasiain parissa. Richard Huhta on muistellut, että Dinky oli heidän poikien suosikki. Dinky oli luova ja mielenkiintoinen ja hyvin tehty. Isällä oli hauskaa sitä tehdessä, muistelee Richard, ja sanoo, että sarja sai alkunsa niistä jännitys- ja mysteeritarinoista, joita isä luki. Huhta sai ideoita myös ajankohtaisista maailmansodan tapahtumista. Hän teki

Dinky Dinkerton. Copyright Jones Syndicate/Art Huhta.

pilaa Hitleristä ja muista natsijohtajista. Sarjakuvahistorioitsija Ron Goulart sanoo, että Art Huhdan työssä näkyy selvästi se, että hän nautti Marx-veljesten ja W. C. Fieldsin elokuvista, käytti hauskoja merkkejä ja kylttejä. Huhta saattoi pitää työssään paussin kertoakseen huvittavan vitsin ja piti yleisesti hauskaa työtä tehdessään. Huhta signeerasi Dinky-sarjakuvan James Wallace -nimellä. Pieni Jones-syndikaatti levitti Dinky-sarjakuvaa, joka ilmestyi kuitenkin maan suurimmissa lehdissä. Dinky kesti vuoteen 1946 ja ehti tulla monien suosikiksi. Richard Huhta muistelee: ”Vielä tänäkin päivänä sormielen vanhoja Dinky-originaaleja lastenlasteni kanssa ja hymyilen mielissäni ja ihmettelen hänen luovuuttaan”.

Art Huhta aloitti vielä kolmannenkin oman sarjakuvan, jonka nimi oli Wild Rose. Tämä Villiruusu-sarjakuva kertoi maalaisväestöstä, joka eli omaa elämäänsä hieman Al Cappin Li'l Abner -sarjakuvan tapaan. Wild Rose eli puoli vuosikymmentä 1950-luvun alkuun.

Chicagolainen Sol Hess oli luonut The Nebbs-sarjakuvan, jota hän käsikirjoitti ja jota Wallace Carlson kuvitti. The Nebbs oli 1920- ja 1930-lukujen suosituimpia sarjakuvia. Myös William Hearst piti siitä, vaikka se ei ollutkaan King-syndikaatin levityksessä. Huhta värvättiin mukaan Nebbs-sarjan tekoon. Hän piirsi sarjan puhtaaksi Carlsonin luonnosten pohjalta. ”Art Huhdan panos oli merkittävä”,

sanoo Ron Goulart. Yhteistyö Hessin kanssa ei sallinut Huhdan tehdä omia sarjakuvia. Sen takia hän käytti James Wallace -salanimeä tehdessään Dinky Dinkerton -sarjakuvaa. Hess kuoli vuonna 1941. Hänen tyttärensä Betsy Baer oli tehnyt The Toodles -perhesarjaa toiselle syndikaatille. Baer päätti yhdistää Toodles ja Nebbs -sarjakuvat. Nebbin sarjakuvaperhe muutti ensin Toodles-sarjakuvaperheen naapuriin. Vuonna 1950 The Nebbs päättyi erillisenä sarjana. Tällöin myös Wally Carlsonin ja Art Huhdan yhteistyö päättyi tältä erää.

Art Huhta kuului amerikkalaisen sanomalehti-sarjakuvan Chica-

Wild Rose. Copyright Jones Syndicate/Art Huhta.

go gang -ryhmään, joka asui ja vaikutti Chicagossa. Heidän töitään välittivät paikalliset syndikaatit, joista tunnetuin on ollut Chicago Tribune Syndicate. Chicagon ”jengin” tunnetuimmat sarjakuvataiteilijat olivat Dick Tracyn luoja Chester Gould sekä Milton Caniff, joka teki Terry and the Pirates ja Steve Canyon -sarjakuvia. Caniff, Gould ja Huhta liikkui samoissa piireissä. Tämä johti siihen, että Art Huhta kuvitti myös Dick Tracy -sarjakuvalehteä, jota hän teki kaikkiaan viisi numeroa Western-yhtiölle vuonna 1949. Richard

Richard Huhta on myös muistellut, että Chicagon sarjakuvataiteilijat lähettelivät toisilleen sarjakuva-aiheisia joulukortteja: ”Jokaisella sarjakuvataiteilijalla oli oma tervehdyksensä, jossa he käyttivät omia hahmojaan. Ikävä kyllä me emme säästäneet niistä ainuttakaan. Isäni jatkoi tätä tapaa käyttäen Mescal Ike -hahmoa... Isäni käytti Dinky Dinkertonia huomionosoituksena Milt Caniffille. Huomionosoitus julkaistiin Sigma Chin veljeskuntalehdessä Caniffista kertovan pitkän kirjoituksen kera.”

Art Huhta teki myös Elmer's Fixit Shop -sarjakuvalehteä vuosina 1948–49, mutta muuten hän ei tehnyt kovin paljon varsinaista sarjakuvalehtisarjakuvaa. Sarjakuvien ohella Art Huhta kuvitti myös kirjoja ja teki yhden ruudun kartooneja. Erikoista on se, ettei isä Huhta pitänyt siitä, että hänen lapsensa lukivat sarjakuvalehtiä. Richard Huhta muistelee tätä asiaa vähän outona. Isä-Huhta itse nautti kirjojen lukemisesta.

Vuoden 1960 aikoihin Art Huhta jätti sarjakuvan ja keskittyi opettamiseen Chicago Academy of Fine Arts -oppilaitoksessa, jossa olivat aikoinaan opiskelleet muun muassa Prinssi Rohkean tekijä Hal Foster ja Jori Sawyerin luoja Roy Grane. Huhta opetti vesivärimaalausta, sarjakuvantekoa, animaatiota ja valokuvausta. Yksi hänen oppilaistaan Rich Mrozek muistaa, että he kuuntelivat aina kiinnostuneina, kun Huhta kuvasi omia värikkäitä kokemuksiaan sarjakuvan maailmassa. Sarjakuvataiteilija Mike Grell oli myös Huhdan oppilas. Hän kertoo: ”Muistan Art Huhdan tärkeänä vaikuttajana ja tärkeänä tiedon lähteenä, olihan hän tehnyt jokaista kartooinin lajia. Hän auttoi minua paljon ja antoi neuvoja, jotka auttoivat minua aloittamaan oman urani.”

Moni Art Huhdan oppilaista menestyi sittemmin hyvin animaation maailmassa. Heitä ovat muiden muassa Wendell Washer sekä Dan Kummel, joka on Graham Woodin nimellä tehnyt Disney-elokuvia. Huhdan oppilaista tunnetuin lienee Stephan Zupkas, joka meni Hollywoodiin tekemään Kaunotarta ja hirviötä, Leijo-

nakuningasta, Pocahontasta ja muita Disney-piirroselokuvia sekä Don Bluthin NIMH:n salaisuutta. Mahtaneeko näissä elokuvissa näkyä Art Huhdan opetukset? Stephan Zupkas muistaa yhä Huhdan mukavana, kärsivällisenä, avuliaana ja ystävällisenä miehenä, jonka kanssa oli helppo tulla toimeen.

Vielä 1960-luvun puolivälissä Art Huhta auttoi vanhaa ystävää Wally Carlsonia tämän *Mostly Malarkey* -sarjakuvan teossa. Tämä Chicago Tribunen sarjakuva lienee Huhdan viimeinen panos sarjakuvataiteeseen. Hän jäi eläkkeelle vuonna 1980 ja keskittyi vesivärimaalaukseen. Art Huhta kuoli 14.10.1990.

Art Huhta on vielä yhdellä tapaa erikoinen amerikansuomalainen sarjakuvataiteilija. Hän on tietääkseni ainoa, joka teki päivänkohtaisia kartooneja ei-sosialistiseen amerikansuomalaiseen lehteen. Sosialistilehdissä Kaarlo Suvannon ansiosta pilakuvataide kukoisti, mutta ei porvarillisella puolella. Keväällä 1935 Chicagon suomalaiset alkoivat julkaista omaa uutta Keski-Lännen Uutiset -nimistä lehteä. Art Huhta oli mukana perustavassa kokouksessa. Lehden taloudellisenä voimana oli unkarilaissyntyinen chicagolainen Suomen ystävä Eugene Gardos. Huhta teki tähän lehteen hyvin ajankohtaisia kartooneja ensimmäisestä numerosta alkaen. Keski-Lännen Uutiset ei kuitenkaan elänyt pitkään, sillä Gardos kuoli jo kesällä 1935. Hänen kuolemansa merkitsi Keski-Lännen Uutisten lakkautusta.

Amerikansuomalaiset olivat ottaneet Keski-Lännen Uutiset hyvin vastaan lukuun ottamatta vasemmistolehtiä. Sosialistinen Eteenpäin kirjoitti natsien perustaneen suomenkielisen lehden Chicagoon. Tämä johtui siitä, että Keski-Lännen Uutisten ensimmäisessä numerossa oli ollut natsimyönteinen kirjoitus. Sosialistisessa Punikki-lehdessä Toveri Tossu eli Kaarlo Suvanto luonnehti sen takia Keski-Lännen Uutisia ”hitleriläiseksi hajupommiksi ja kolerabasilliksi”. Toveri Tossu painoi Keski-Lännen Uutisten ykkösnumerossa olleen Art Huhdan tekemän kuvan uudelleen niin, että kun sitä katsoi valoa vasten, vasemmassa yläkulmassa olleen nousevaan aurinkoon piirtyi

sivun toisella puolella oleva kuva, jonka takia aurinko muuttui sian pääksi, jolla oli hakaristisilmät.

Art Huhdan elämään ja työhön liittyy muuan mysteeri. Mike Grell sanoo, että Huhta oli mukana tekemässä Walt Disneyn tuottamaan Fantasia-elokuvan dinosaurus-kohtausta. Disneyn arkistossa ei ole mitään tietoja asiasta, mutta Art Huhdan ja Walt Disneyn välillä oli yhteys. Ennen asettumistaan Kaliforniaan Disney vaikutti jonkin aikaa Chicagossa 1920-luvulla. Art Huhta nuorempi muistaa isänsä ja Disneyn tavanneen Wallace Carlsonin studiolla. Art Huhta vanhempi tunsi myös Disneyn studion taiteilijoita ja vieraili heidän luonaan käydessään tapaamassa poikaansa Kaliforniassa. Art Huhta-Fantasia -yhteys ei siis ole mahdoton. Richard Huhta olettaa, että Disney olisi voinut tilata Carlsonin studiolta jotakin animaatiota Fantasia-elokuvaan, ja että Art Huhta oli mukana sitä tekemässä.

GABRIEL HUKKALA

Vaasan Jaakkoo eli Jaakko Oskari Ikola oli aikoinaan hyvin tunnettu pohjalainen sanomalehtimies, Vaasa-lehden päätoimittaja, kirjailija ja murrepakinoitsija. Sodan jälkeen vuosina 1947–1948 hän teki pitkän matkan Amerikan suomalaisten keskuuteen itärannikolta New Yorkista länsirannikolle ja takaisin New Yorkin kautta Suomeen. Vaasan Jaakkoo lähetti matkakuvauksia Vaasa-lehteen, joka julkaisi ne saman tien. Myöhemmin hän kokosi nämä kirjeet kirjaksi, joka julkaistiin vuonna 1949 nimellä Vaasan Jaakkoo Rapakon takana.

Näin Vaasan Jaakkoo kirjoitti Chicagosta: ”Amerikan syntynyt suomalainen mies, Gabriel Heikkala, on lyönyt ittensä läpi hyvänä ’foni’-kuvien lehtipiirtäjänä. Foni-lehriksi sanontahan Amerikoos päivälehtien sarjakuvanumeroota, kuten Suomes nähtyjä Vihtoria ja Klaaraa, Mr. Jackia, Mikki-hiirtä jne.”

Gabriel Heikkala, sanoo Vaasan Jaakkoo, oli siis tunnettu sarjakuvataiteilija. Mutta kuka hän on? Vuosien ajan etsin turhaan Gabriel Heikkalan nimeä amerikansuomalaisista julkaisuista. Mitään ei löytynyt. Sen sijaan Esa Arran kirjassa Illinois’ n suomalaisista mainittiin muuan Gabriel Hukkala sanomalehtimiehenä ja taiteilijana. Hänen täytyi olla etsimäni mies. Vaasan Jaakkoon on täytynyt muistiinpanoja tehdessään tai niitä puhtaaksi kirjoittaessaan sekoittaa Hukkala-nimen u-kirjain i- ja e-kirjaimiksi. Hukkalan mahdollisesta sarjakuvaurasta ei Arran kirja maininnut mitään.

Esa Arran kirja oli vuodelta 1971. Tekijä ei maininnut, oliko Gabriel Hukkala silloin elossa vai ei. Kesällä 2002 löysin Hukkalan

nimen Rootsweb-tietokannasta. Sen mukaan hän oli kuollut elokuussa 1963. Tilasin välittömästi Kansalliskirjastoon aikakauden amerikkalaisia lehtiä. Valitettavasti Chicagon suomalaisilla ei ollut enää mitään julkaisua, ja Chicagon asioista paljonkin kerrotut Amerikan Suometarkin oli jo lakannut ilmestymästä. Amerikan Uutiset sen sijaan ilmestyi, ja siinä oli silloin tällöin amerikansuomalaisten lukijakirjeitä Chi-

c. 1943 Gabriel John Hukkala

Gabriel Hukkala. Kuva Karen Gould.

cagosta. Eräässä kirjeessä oli lopulta maininta Hukkalan kuolemasta. Myös saman ajan New Yorkin Uutisissa oli lyhyt maininta hänestä. Lehtien mukaan Gabriel Hukkala oli taiteilija ja sanomalehtimies, ja hänellä oli Karen-niminen tytär. Jatkoin Karen- ja Hukkala-nimien kirjoittamista Internetin hakuohjelmiin ja löysin viimeinkin henkilön, jonka nimi oli Karen Gould. Hän oli Gabriel Hukkalan tytär.

Karen Gould muistelee isäänsä näin: ”Hän oli hyvin lämmin ja rakastettava henkilö, hyvin sosiaalinen ja merkittävä taiteilija. Monet ihmiset pitivät hänestä ja heidän lapsensakin muistavat häntä ja puhuvat hänestä lämmöllä ja ovat tyytyväisiä, että heillä on hänen

taidettaan kotonaan.” Ystäville hän oli Gabe eli Kaappoo, lyhyt mies, jolla on nopea huumorintaju ja joka aina oli valmis hymyilemään.

Gabriel John Hukkala syntyi 10.6.1901 Calumetissa Michiganissa. Hänen isänsä Gabriel Hukkala Vanhempi oli syntynyt Alavudella Sydänmaanjärvellä marraskuussa 1866. Jotenkin huvittavaa oli se, että olin vuosikausia kulkenut Hukkalan tienhaaran ohi, mutta ”kellot eivät soineet”, kun yritin selvittää Hukkalan alkuperää. Marketta Ervasti oli syntynyt toukokuussa 1876 Pudasjärvellä. Hän ja Gabriel Hukkala menivät naimisiin vuonna 1896. Gabriel toimi räätälinä ja Marketta oli kättilö Hancockin kaupungissa Michiganissa. He saivat viisi lasta. Gabriel John oli toiseksi vanhin.

Gabriel oli jo hyvin varhain päättänyt, että hänestä tulee taiteilija. Hän muutti vuonna 1922 Chicagoon. Chicago Academy

Gabriel Hukkalan art deco -tyylistä kuvitusta. Copyright Gabriel Hukkala.

of Fine Arts oli oppilaitos, jossa moni amerikkalainen taiteilija sai koulutuksensa. Myös Hukkala opiskeli siellä. Sen jälkeen hän sai työpaikan toimituksen kuvittajana Chicago Herald and Examiner -lehdessä. Chicagossa elettiin tuolloin levotonta aikaa. Gangsterit riehuiivat kaupungissa. 14.2.1929 tapahtui tunnettu Valentinen päivän verilöyly, jossa Al Caponen gangsterit teloittivat kilpailevia gangstereita. Gabriel Hukkala pyydettiin kuvittamaan tapahtuma sanomalehteen. Hän teki myös kansia Suomi-opiston julkaisuihin 1920-luvulla. Sanomalehtityön ohella Gabriel Hukkala maalasi tauluja, osallistui taidenäyttelyihin ja kilpailuihin. Tuolta ajalta on peräisin paljon tauluja, jotka nyt riippuvat hänen sukulaistensa ja ystäviensä kodeissa, muistelee Karen Gould. Hukkala tutustui noina aikoina myös suomalaiseen taiteilijaan Akseli Gallen-Kallelaan, joka vietti 1920-luvulla joitakin aikoja Yhdysvalloissa ja myös Chicagossa.

Hukkala meni naimisiin Saima Johnsonin kanssa vuonna 1927. Saimakin oli kotoisin Ylä-Michiganista suomalaisalueelta. He saivat kaksi lasta: Gail Audrey vuonna 1936 ja Karenin vuonna 1938. Gabriel ja Saima Hukkala osasivat suomea, jota he puhuivat silloin, kun halusivat, etteivät lapset ymmärrä, mitä he sanovat. Tämä on tainnut olla yleinen tapa Yhdysvaltain siirtolaisperheissä. Gail ja Karen eivät enää oppineet Vanhan maan kieltä.

Gabriel Hukkala toimi myös Radio Guide Magazine sekä Junior Arts and Activities Magazine -lehtien taiteellisena johtajana ja avusti kuvituksillaan erästä metodistien julkaisua. Hän teki myös kirjankansia ja muuta freelancertyötä eri studioille. Hukkala oli hyvin kiinnostunut politiikasta ja etenkin demokraattisesta puolueesta ja oli valmis aina sanomaan mielipiteensä. Hän oli perheen tarinankertoja, käytti värikästä kieltä kertoessaan varhemmista vuosistaan ja kokemistaan asioista. Hän oli myös mukana amerikansuomalaisten toiminnassa. Kun Chicagoon vuonna 1935 perustettiin aiemmin mainittu suomalainen sanomalehti Keski-Lännen Uutiset, Hukkala oli mukana perustavassa kokouksessa, ja poseerasi samassa kuvassa Art Huhdan vierellä. Mahtoivatko Huhta ja Hukkala kilpailla Keski-Lännen

**TAITEILIJAMME
GABRIEL HUKKALA
ESITTÄÄ**

TICKETS

Mr. J. J. Koski

J.J. Koski Gabriel Hukkalan kuvittamana.
Keski-Lännen Uutiset. Copyright Gabriel Huk-
kala.

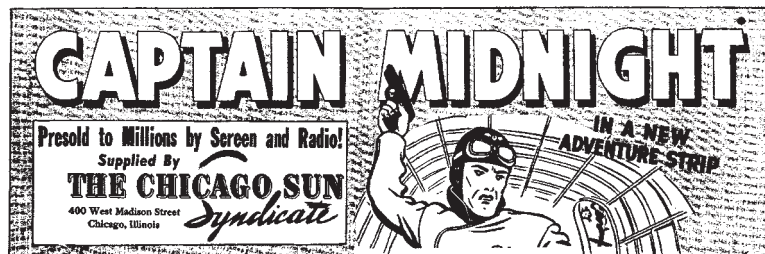
Uutisten kartooinistin paikasta? Kokeneempi Huhta vei voiton, mutta Hukkala teki silti joitakin kuvia Keski-Lännen Uutisiin.

Gabriel Hukkala kuvitti ja ilmeisesti myös kirjoitti kahden tunnetun amerikansuomalaisen lyhyet henkilökuvaukset Keski-Lännen Uutisiin. Ensimmäinen kertoi jo mainitusta taiteilija Elmer A. Forsbergista ja toinen liikemies J. J. Koskesta, joka asui Waukeganin kaupungissa lähellä Chicagoo. Kosken henkilökuvauksen kohdalla oli otsikko "Gabriel Hukkala esittää". Hukkala oli todennäköisesti suunnitellut pitempää henkilökuvauksen sarjaa tunnetuista amerikansuomalaisista, mutta tämä työ jäi kesken Keski-Lännen Uutisten lakattua ilmes-
tymästä. Mutta mahtoiko joku toinen amerikansuomalainen lehti julkaista tätä Gabriel Hukkala esittää-sarjaa?

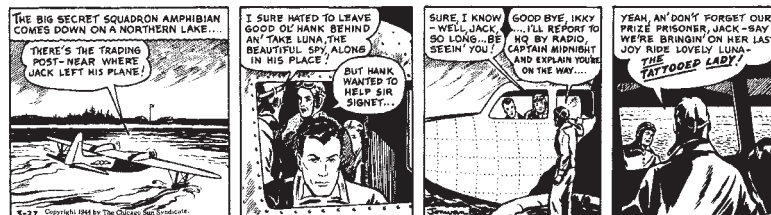
Hukkala toimi sanomalehdissä retusoijana ja kuvittajana, mutta hän oli lahjakas lähes kaikissa taiteen lajeissa: ”Luonnokset, hiilellä tehdyt alastontutkielmat, hiilipiirroksot, lyijykynä- tussi- ja vesiväri-työt ja suuret öljymaalaukset. Hän rakasti taidetta, joka ympäröi häntä, taivaalla liikkuvia pilviä tai kun hän huomasi silmäkulmassaan pienen lapsen hymyn, hänen luonnoskynänsä kevyt kosketus kohtasi paperin pinnan.” Näin muisteli Karen Gould isäänsä. Täyspäiväisenä taiteilijana Gabriel Hukkala työskenteli paljon, iltaisin ja viikonloppuisin. ”Hän työskenteli kovasti perheen, kirkon ja ystäviensä hyväksi, täynnä suomalaista sisua.”

Vuonna 1958 Gabriel Hukkalan oikea käsi halvaantui niin pahoin, ettei hän kyennyt enää liikuttamaan sitä. Gabe opetteli käyttämään vasenta kättään ja jatkoi taulujen tekemistä. Sairaus eteni silti. Gabriel Hukkala kuoli 11.8.1963.

Vuonna 1945 Gabriel Hukkalalle oli auennut ura sarjakuvataiteilijana. Captain Midnight oli sarjakuvan nimi. Tämä keskiyön kapteeni oli alkujaan radiokuunnelman sankari, joka seikkaili chi-

Release Monday, January 10

Captain Midnight. Copyright Chicago Sun Syndicate.

cagolaisella radioasemalla vuodesta 1938 alkaen. Hahmon olivat luoneet kirjailijat kapteeni Robert M. Burt ja luutnantti Willfred G. Moore. Toisen maailmansodan alkaessa Captain Midnight seikkaili Euroopan taisteluketillä taistellen saksalaisia vastaan. Yhdysvallat liittyi toiseen maailmansotaan vuonna 1941 ja samana vuonna suosittu Captain Midnight -sankarista tuli myös sanomalehtisarjakuva, jota Chicago Sun -sanomalehti julkaisi. Captain Midnight -sarjaa käsikirjoitti ensiksi Ed Herron, sittemmin Russ Winterbotham. Ensimmäinen taiteilija oli Erwin Hess, muita olivat Henry Vallely, Donald Moore ja ehkä myös Dan Barry, joka on myöhemmin tunnettu Tarzanin ja Flash Gordonin taiteilijana. Kaikki tekijät signeerasivat työnsä Jonwan-nimimerkillä. Keskiyön kapteenista tehtiin myös sarjakuvalehti, jota julkaisi Fawcett, alkuperäisen Captain Marvel -sarjakuvan julkaisija.

Gabriel Hukkala työskenteli tuolloin Chicago Sun -lehdessä. Hän kuvitti Captain Midnight -tarinat marraskuusta 1943 ainakin heinäkuuhun 1944. Sarja oli hyvin tiukasti sidottu toisen maailmansodan tapahtumiin ja se loppui sodan loppuessa. Gabe jäi tämän sarjakuvan viimeiseksi taiteilijaksi sanomalehdissä. Lähteet eivät kuitenkaan yleensä mainitse häntä tämän sarjakuvan yhteydessä.

Captain Midnight oli aikoinaan hyvin suosittu sankari, joka seikkaili sarjakuvalehdissä vuoteen 1948, ainakin 15 elokuvasarjassa ja myös televisiossa. Amerikkalaiseen tapaan hahmosta tehtiin myös erilaisia oheistuotteita. Gabriel Hukkala oli yksi niistä, jotka tekivät tästä sarjakuvasta ”americanaa”, sellaista mikä on ominta Amerikkaa.

STUART IMMONEN

Tex Willer-kirjan yhteydessä törmäsin kanadalaiseen taiteilijaan nimeltä Stuart Immonen, joka oli tehnyt kannen Special Rodeo -lehden numeroon. Immosen nimi oli selvästi suomalainen, mutta hänen sukujuuriensa selvittäminen oli työlästä. Stuart tiesi, että hänen isänsä oli syntynyt Helsingissä, mutta muuten muistot Vanhasta maasta olivat hämärät. Kanadassa asuva helsinkiläissyntyinen Harriet Leggett löysi minulle Stuartin isoisän Antti Immosen muistokirjoituksen The Tribune -lehdestä. Muistokirjoituksen avulla ongelmavyyhti alkoi purkautua.

Stuart Immonen. *Wikimedia Commons.*
Copyright Joshua Sherurcij.

Antti Sakari Immonen oli syntynyt Enon Kaltimon kylässä vuonna 1911 Pohjois-Karjalassa. Hän muutti sieltä Lieksaan ja

sieltä Helsinkiin, missä työskenteli rautateillä. Hän meni naimisiin Terijoella syntyneen Elsa Maria Tolvasen kanssa juuri ennen talvisotaa. Sodan aikana Immonen oli diesel-aliupseerina panssarilaiva Väinämöisellä. Sakari ja Elsa Immonen sekä heidän poikansa Mauno ja tyttärensä Marja muuttivat vuonna 1951 Kanadaan. Siellä Mauno ja hänen vaimonsa Judy saivat kaksi poikaa, joista vanhemman nimi on Wayne ja nuoremman Stuart.

Stuart on muistellut, että sarjakuvia oli hänen ympärillään elämänsä alusta alkaen, koska vanhempi Wayne-veli jo luki niitä. Stuart oppi sarjakuvista lukemaan, etenkin Tenavat-kirjasarjasta. Stuartin suosikkisarjakuva oli Carl Barksin Aku Ankka. Myös John Stanley'n Pikku Lulu -sarjakuva jäi mieleen. ”Olen edelleenkin ihmeissäni siitä, kuinka hyvin Stanley oli selvillä pikkulasten sielunelämästä”, muistelee Stuart. Kahdeksan vanhana Stuart löysi supersankarit. Häntä innostivat Gerry Conwayn ja Ross Andrun Hämähäkkimies-tarinat 1970-luvulta.

Stuart on piirtänyt lapsesta alkaen ja oli jo silloin varma, että piirtämisestä tulee myös hänen ammattinsa. Hän opiskeli jonkin aikaa Toronton Yorkin yliopistossa 1980-luvulla. Tuolloin hän kiinnostui aikakauden mustavalkoisista sarjakuvista, joita siihen aikaan tuottivat sekä pienet itsenäiset että myös suuremmat kustantajat. Stuart ja läheinen ystävä Kathryn Kuder ideoivat ”metafyysisen punkkarimurhatarinan” sarjakuvaksi ja ehdottivat sitä Vortex-kustantajalle, joka ei innostunut ajatuksesta. Mutta Vortexin johtaja huomasi Stuartin ja Kathrynin lahjakkuuden ja ehdotti, että he julkaisisivat sarjakuvan itse. Stuart ja Kathryn perustivat One Horse -nimisen yhtiön julkaisemaan omia sarjakuviaan.

Edellä mainittu ”metafyysinen punkkarimurhatarina” alkoi ilmestyä vuonna 1988. Vuosia myöhemmin Stuart sanoo olevansa yhä ylpeä tästä Playground-sarjasta. Hän sanoo, että se pitää edelleen paikkansa, vaikka onkin kiinni omassa ajassaan. Sarjakuvamaailma huomasi nyt Immosen. Tämän jälkeen Caliber-yhtiö otti julkaista-

vakseen Playground-sarjan. Rip Off Press -kustantajalle Stuart teki Nut Runners -sarjakuvaa. Stuartin menestys jatkui.

Pohjois-Amerikan suurimmat sarjakuvakustantajat olivat Marvel ja DC Comics. DC:n taiteellinen johtaja Neal Pozner innostui Immosen työnäytteistä. Tämä johti siihen, että Stuart teki ensimmäisen työnsä tälle kustantajalle. Se oli kymmensivuinen tarina Martian Manhunter -sarjasta Showcase-lehteen. Sekä sankari että lehti eivät kuuluneet DC:n niin sanottuun raskaaseen sarjaan. Stuart lähti kuitenkin siitä, että tämä on eräänlainen kokeilu, jolla DC testaa uusia kykyjä. Siinä hän oli oikeassa. Hän teki myös Legion of Superheroes -sarjaan pienen täytejutun. Pian tämän jälkeen tämä ”terässankarien legioona” -sarja tarvitsi uuden kuvittajan, ja DC valitsi Immosen. Hän ei ollut koskaan ennen lukenut tätä tieteissarjakuvaa, mikä hämmästytti monia. Immonen oli nyt lyönyt itsensä läpi raskaan luokan kuvittajana. Legion of Superheroes -sarjan lisäksi hän teki Vihreä Lyhty -sarjaa ja muita. Vuonna 1994 hän sai tarjouksen, josta ei voinut kieltäytyä. Immoselle tarjottiin supersankareista suurimman eli Teräsmiehen vaiheiden kuvittamista.

Teräsmies ei ole mikään yksinkertainen hahmo. Sankarilla oli melkein kuusi vuosikymmentä historiaa takanaan ennen kuin Immonen sai hänet käsiinsä. Tämä vaatii paljon taiteilijalta. Stuart sanoo, että hän tunsi vastuunsa ylläpitää traditiota. ”Tein parhaani – en ole varma kuinka hyvin minun tarinani otettiin vastaan”, muistelee Immonen. Hänet otettiin kuitenkin hyvin vastaan. Immosesta tuli sarjakuvafanien suosikki. Yhdessä Kurt Busiekin kanssa Immonen teki Superman: Secret Identity -minisarjan, joka ilmestyi vuonna 2004. Hänen taidettaan on tässä sarjassa kuvattu majesteettilliseksi, vaikka sarjalla ei enää taida olla kovinkaan paljon tekemistä alkuperäisen Teräsmies-idean kanssa. Stuart onkin sanonut, ettei pidä odottaa sarjakuvahahmon pysyvän aina samassa ajassa eikä paikassa.

Stuart on ansioitunut myös käsikirjoittajana. Yhdessä vaimonsa Kathrynin kanssa hän kirjoitti DC:n Flash-sarjaan tarinan, joka

Steve Lightle kuvitti vuonna 2005. Muuan kriitikko sanoi, että tässä tarinassa Flash eli Salama tekee sankarina parhaansa pelastamalla ihmisiä vaarasta. Siinä ei ole katastrofeja eikä superkonnia.

Egmont on julkaissut Suomessa Stuart Immosen Teräsmies-sarjakuvaa Teräsmies Spesiaali -lehdessä vuonna 2003. *Copyright DC Comics.*

Stuart Immonen löi itsensä läpi myös Marvelilla. Hänen ensimmäinen työnsä tälle kustantajalle ilmestyi Incredible Hulk Annual -sarjassa vuonna 1994. Marvelin päätoimittaja Joe Quesada totesi, että Stuart on sarjakuvan hienoimpia kuvittajia ja tarinankertojia, mikä näkyy etenkin hänen Hulk-sarjakuvassaan. Quesada jatkoi: ”Hänen uskomaton dynamiikkansa, keskittyminen yksityiskohtiin ja suosionsa fanien keskuudessa osoittavat, että hän oli syntynyt kuvittamaan Marvelin sarjakuvia.”

Vuosien mittaan Immonen on kuvittanut myös Marvelin Thor-sarjakuvaa, Ihmenelosia ja Avengers-sarjaa eli Kostajia sekä X-men -sarjaa, jolla oli pitkään kulttisarjakuvan maine. Immonen on yksi vuonna 2001 alkaneen Ultimate X-men -sarjakuvan kuvittajista. Tässä sarjassa esiintyy Suomeen sijoitettu mutanteille tarkoitettu keskitysleiri. Immosen viime aikojen työ Marvelille on erikoinen Nextwave: Agents of H.A.T.E. -sarja, jota voitaneen pitää postmodernina sarjakuvana, parodiana supersankareista tai minä tahansa. Vuodesta 2007 Immonen on ollut Marvelin Ultimate Spider-Man lehden taiteilija.

Stuart Immosta ei ole haitannut se, että hän on työskennellyt samanaikaisesti kahdelle suurelle kilpailevalle sarjakuvajättiläiselle Marvelille ja DC:lle. Hänelle on hyvin tärkeää persoonallinen suhde kunkin sarjan toimittajiin, joiden kanssa on tärkeä tulla mukavasti toimeen ja se, että toimittajat ovat tyytyväisiä hänen työhönsä. Siinä suhteessa ei ole eroa eri kustantajien välillä.

Stuart ehtii tehdä paljon muutakin kuin sarjakuvia suurille kustantajille. Dark Horse Comics -yhtiölle Immonen ja käsikirjoittaja Kurt Busiek ovat tehneet ShockRockets-tieteistarinaa. ShockRockets 2 -sarjakuvassa oli jakso, jonka Immonen teki kokonaan tietokoneella. ”Meillä oli kokeellinen idea ja keksimme keinon ottaa sen mukaan. ...Tietokoneita ei voi välttää valtavirtasarjakuvassa, sillä ne värittävät ja tekstaavat ja tekevät muutakin”, sanoo Immonen, ja jatkaa: ”Sanoisinpa jopa, että kaikki muut sarjakuvat ovat tietoko-

neen kirjoittamia paitsi Alan Mooren.” Monet pitävät englantilaista Moorea aikamme merkittävämpänä sarjakuvakäsikirjoittajana.

Immonen on tehnyt myös omaelämäkerrallista Misery loves -internetsarjakuvaa. Kathrynin kanssa hän on tehnyt Never as Bad as You Think -sarjakuvaa. Päinvastoin kuin Immosen supersankari-sarjakuvat, nämä alusta alkaen Internetissä julkaistut sarjakuvat ovat graafisesti pelkistettyjä ja yksinkertaistettuja. Immosta onkin verrattu Charles Schulziin, jonka Tena-

vat-sarjakuva on graafisesti varsin niukkaa. Nämä tietokoneista riippuvaiset sarjakuvat veivät Immosen mukaan erikoiseen elokuvaprojektiin. Top Two Three Films on losangelslainen elokuva-yhtiö, joka tekee dokumenttielokuvaa siitä, miten tietokonetekniikka kaikkineen on vaikuttanut sarjakuvan tekemiseen, tuotantoon ja lukemiseen. Immonen on yksi elokuvassa mukana olevista taiteilijoista.

Stuart Immosen Hämmästyttävä Hämähäkkimies.
Copyright © Marvel Characters, Inc. All rights reserved.

Immonen on itse julkaissut kirjan ”50 Reasons To Stop Sketching At Conventions”, jossa hän sarjakuvan keinoin käsittelee joskus hankaliakin kokemuksinaan sarjakuvatapahtumissa ja etenkin sarjakuvataiteilijan ja fanien välistä turhauttavaa suhdetta. Immonen huomauttaa, että useimmat fanit ovat mukavia ihmisiä, mutta on myös niitä, jotka kohtelevat taiteilijaa kuin konetta. Taiteilijan pitäisi suoltaa heille luonnoksia, jotka saman tien nopeasti päätyvät Internet-myyntiin.

Stuart Immonen on saanut vaikutteita monilta taiteilijoilta. Näitä ovat Stan Drake, Al Williamson, Wally Wood, Alex Raymond, Hergé, Alex Toth, John Byrne, Bill Sienkewicz, Katsuhiro Otomo, Masamune Shirow, Jerry Ordway ja Rodolfo Damaggio, muiden muassa. Stuart on oppinut sarjakuvamaailman kaikki puolet henkilökohtaisen monivuotisen kokemuksen kautta. Hän on toiminut taiteilijana, käsikirjoittajana, suunnittelijana, toimittajana, jälleenmyyjänä ja julkaisijana. Hän hallitsee nykysarjakuvan koko kentän.

Immonen tuntee myös eurooppalaista sarjakuvaa. Kanadassa on miljoonia ranskankielisiä asukkaita, joille ranskalainen ja belgialainen kirjoina ilmestyvä bande dessinée -sarjakuva on tuttu. Tämä johti Immosen Euroopan sarjakuvamarkkinoille. Les Humanoïdes associés -kustantaja julkaisi vuonna 2005 Immosen ja italialaisen käsikirjoittajan Michelangelo La Neve'n sarjakuvan Sebastian X. Tämä sarjakuva on erilainen kuin Immosen muut sarjakuvat. Sebastian X on moderni tämän hetken maailmasta kumpuava futuristinen sarjakuva, joka on siis ilmestynyt jo ranskaksi ja se käännettäneen myös englanniksi, toivottavasti joskus myös suomeksi.

Stuart Immosella on omat verkkosivut www.immonen.ca/

KIRK JARVINEN

Supersankarit-kirjaa kirjoittaessani olin ollut yhteydessä Dave A. Kraftiin, joka julkaisi tuolloin Comics Interview -lehteä. Dave sattui kysymään, olisinko kiinnostunut hänen Comics Buyer Guide -lehden 1980-luvun numeroistaan, jotka hän aikoi antaa pois. Olin kiinnostunut, ja Dave postitti ne minulle. Helsingin tullipostikonttoriin saapui aikanaan useita isoja laatikoita. Pelkäsin jo järjetöntä tullimaksua, mutta virkailija oli onneksi sitä mieltä, että tällaiset mustavalkoiset, vanhat sanomalehdet ovat tullausvapaita. Vuosien

Kirk Jarvinen.
Kuva Bobbie
Speir-Jarvinen.

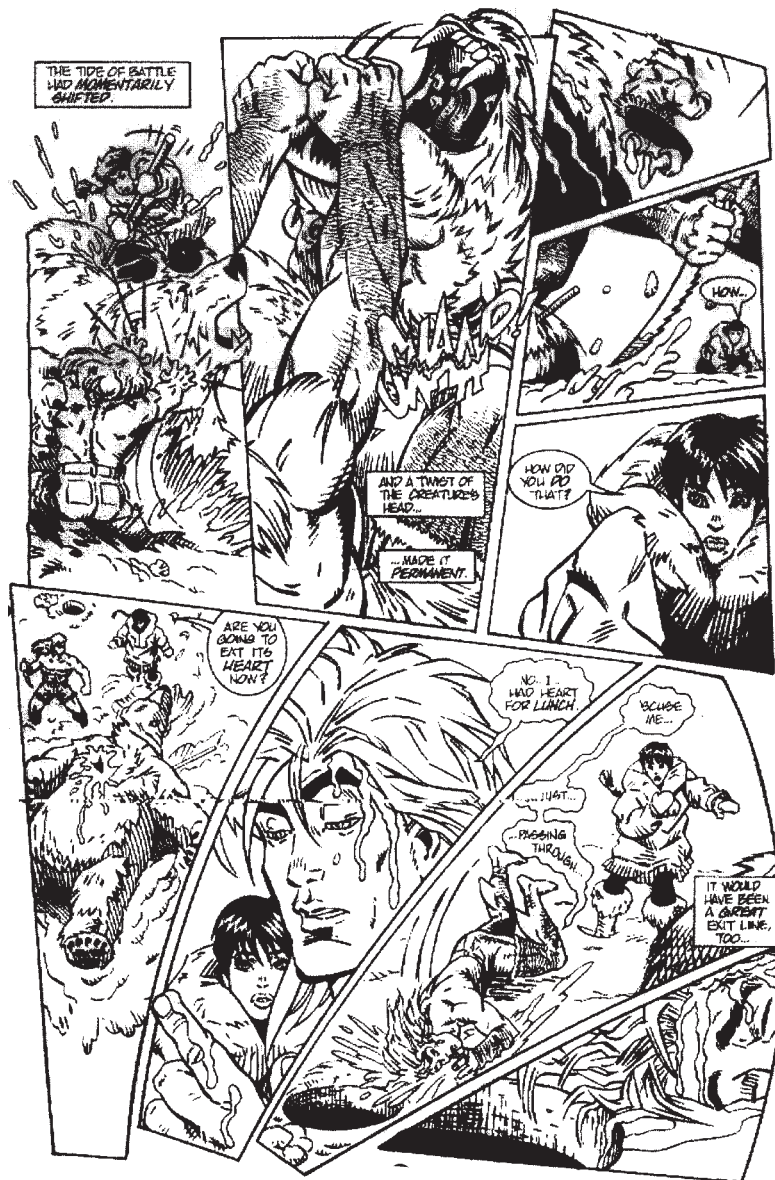
mittaaan luin nämä lehdet läpi, ja muuan numero mainitsi Kirk Jarvinen -nimisen sarjakuvataiteilijan. Hänen jäljilleen ei ollut vaikea päästä, koska elettiin jo Internet-aikaa. Kirkin äiti Bobbie Speir Jarvinen tunsi hyvin myös suvun historian.

Vihtori Sakarias Jarvinen oli syntynyt vuonna 1877 Korpilahdella Vihijärven kylässä, joka nykyään kuuluu Toivakkaan. Hän meni jo kotomaassa naimisiin Pihlajavedellä syntyneen Wilhelmiina Virtasen kanssa. Sakarias lähti Yhdysvaltoihin helmikuussa 1907. Wilhelmiina Jarvinen lähti sinne vasta keväällä. He asuivat ensin Minnesotassa, sitten New Yorkissa ja Wisconsinissa, Kirkin äiti Bobbie muistelee, että Wilhelmiina olisi ollut keittäjänä erään senaattorin kodissa New Yorkissa. Lopulta he muuttivat keskiseen Michiganiin, Berglandiin. Sakarias eli Sakri kuoli syksyllä 1939. Wilhelmiina meni uusiin naimisiin ja asettui New Yorkin osavaltioon, jossa hän kuoli 1965.

Järvisillä oli kaksi poikaa Felix ja Väinö. Väinö meni naimisiin Bernice Agnes Kolbusin kanssa. Heidän poikansa Robert on naimisissa Bobbie Speirin kanssa. Heille syntyi poika Kirk Detroitissa vuonna 1967. Äiti Bobbie on muistellut, että Kirk piirsi jo yksivuotiaasta alkaen. Kaksivuotiaana hän osasi piirtää Mikki Hiiren pään: ”Kirk rakasti piirtämistä ja kun hän kasvoi, hän löysi sarjakuvat.” Disney-sarjakuvia Kirk ei kuitenkaan tuolloin lukenut, eikä hän myöskään ole koskaan käynyt Disneylandissa. Lasten sarjakuviin kuuluva Mighty Mouse oli ensimmäinen supersankari, johon Kirk tutustui. Hän saattoi satunnaisesti hankkia Disney-sarjojen uusintapainoksia.

Sitten Kirk löysi supersankarit. ”Ensimmäinen sarjakuva, minkä ostin, oli Marvelin Holiday Grab Bag Treasury Edition -julkaisu vuodelta 1974.” Kirk kiinnostui suuresti etenkin Marvelin supersankareista, joita olivat Hämähäkkimies, Hulk, Ironman, Kapteeni Amerikka, Sub-Mariner ja Thor. Kirk muistelee: ”Rakastin jokaista sarjakuvaa, johon saatoin koskea, etenkin Marvelin Werewolf by Night -sarjakuvaa.”

Sarjakuva oli olennainen osa Kirkin lapsuutta, mutta enemmän häneen vaikutti televisio ja elokuva. Kirk varttui hyvin voimakkaasti

Kirk Jarvinen, Aquaman. Time and Tide #3. Copyright DC Comics.

television supersankarisarjafilmiä, elokuvia, piirrettyjä ja näiden supersankarien nukkehahmojen kanssa. Hänen suosikkejaan olivat Christopher Reeven Teräsmies, Adam Westin Lepakkomies, Bill Bixbyn ja Lou Ferrignon tähdittämä Hulk-sarjafilmi sekä monet muut. Kirk kertoo, että etenkin alkuperäinen Lepakkomies-sarjafilmi kaikkine jännittävine ja värikkäine yksityiskohtineen teki häneen lapsena erittäin suuren vaikutuksen, kuten niin moneen muuhunkin lapseen ja aikuiseen kaikkialla maailmassa. ”Olin suorastaan riippuvainen niistä”, hän muistelee. Myös Marvelin supersankarien piirretyt sarjafilmit saivat Kirkin kiirehtimään nopeasti koulusta kotiin television ääreen. Kirk innostui näistä supersankarihahmoista niin paljon, että ryhtyi piirtämään niitä itse.

Kouluikäisenä Kirk teki kaverinsa Billyn kanssa oman sarjakuvalehden Wacky Weirdos, joka oli tehty Looney Tunes -tyyliin. Tässä lehdessä ilmestyi Kirkin ensimmäinen oma supersankari Tom Thumb eli Midget-Man, joka oli tuumankokoinen supersankari. ”Me myimme loppuun koko 50 kappaleen valokopioidun painoksen 25 sentin kappalehintaan ruokatunnilla ja tuhlasimme koko summan Alien-purukummikuviin ja Kiss-yhtyeen sooloalbumiin”, kertoo Kirk. Pojat yrittivät julkaista Wacky Weirdos -lehden toistakin numeroa, mutta rehtori sai vihin asiasta ja kielsi poikien omakustannustoiminnan. Oli näet vastoin koulun sääntöjä myydä sarjakuvia koulun alueella.

Kirk oli 20-vuotias vuonna 1987, kun Tales of the Aniverse -lehti julkaisi hänen ensimmäisen sarjakuvansa. Kirk muistelee: ”Se oli ’funny animal’ -tyylinen avaruusooppera Flash Gordonin tai Tähtien sodan tyyliin, mutta siinä oli ihmistenkaltaisia eläinhahmoja, kuten Bucky O’Hare -sarjakuva, jota julkaistiin paljon myöhemmin.”

Kirk on tehnyt sarjakuvia muillekin itsenäisille pienille kustantajille lehtiin, joita olivat muiden muassa Barbaric Tales ja Leatherface. Tämän jälkeen hän päätti kokeilla onneaan isojen kustantajien kanssa. Niistä ensimmäinen oli Marvel, jolle hän lähetti työnäyttei-

tään. Myöhemmin hän soitti Marvelin toimitukseen kysyäkseen, mitä hänen näytteistään oli pidetty. Puhelinvaihde ymmärsi hänen nimensä väärin, ja luuli, että muuan Rob Liefeld soittaa, ja yhdisti hänet toimittaja Bob Harrasille. Se oli onnekas erehdys: ”Sain ensimmäisen Marvel-sopimukseni, se oli Enemy Within, jännä pieni Wolverine-sivusarjakuva X-men Annual 15 -sarjakuvalehdessä.” Tästä työstä seurasi muitakin tilauksia. Kirk vaihtoi julkaisijaa ja meni DC Comics -yhtiöön kuvittamaan Peter Davidin käsikirjoittaman Aquaman-tarinan Time and Tide. Kirkillä on näin ollen kokemuksia kahdesta suuresta sarjakuvakustantajasta, mutta hän ei kuitenkaan halua verrata Marvelia ja DC Comics -yhtiötä toisiinsa.

Kirk on kuvittanut myös Kolchak-televisiosarjan sarjakuva-versiota. Lisäksi hän on kuvittanut myös Hämähäkkimies-sarjakuvan lastenkirjaversioita ja Lepakkomiehen nukkeversioita. Kirk on luonut lukuisia perinteisiä ja uusia toimintanukkehahmoja, jotka ovat erittäin suosittuja Pohjois-Amerikassa. Varsinaista taidealan koulutusta Kirk ei ole saanut, vaan hän oppi työn alan mestareilta. ”Olen itseoppinut, tutkin Jack Kirbyn, Steve Ditkon, Carmine Infantinon, John Romitan, John Busceman ja Sal Busceman töitä”, kertoo Kirk itse.

Kirk nauttii luomiensa sarjakuvahahmojen piirtämisestä. Hän luo mielellään uusia hahmoja, koska se on haastavaa ja hauskaa. ja silloin hän voi käyttää parhaiten mielikuvitustaan. Hän oli mukana luomassa Hulk-sarjakuvaan Lazarus-nimistä konnaa ja Torquemada-nimistä hahmoa Vihreä lyhty -sarjakuvaan. Kirk on tehnyt toistaiseksi vain sarjakuvalehtisarjakuvia, mutta hän aikoo kokeilla myös sanomalehtisarjakuvien tekemistä. Hän on suunnitellut kaksi sanomalehtisarjakuvaa, joista Bobbie-äiti on pitänyt. Bobbie on myös kehottanut poikaansa tarjoamaan niitä syndikaateille. ”Molemmat ovat humoristisia, toinen scifi- ja toinen strumffi-tyylinen”, sanoo Kirk.

Kysyttäessä, mitä hän haluaa sarjakuvillaan kertoa Kirk vastaa heti: ”Have fun!” Ja jatkaa sitten: ”Nautin sellaisten sarjakuvien luo-

misesta, jotka ovat viihdyttäviä ja hauskoja lukea. Mitä enemmän ne perustuvat fantasian maailmaan, sitä parempi. En todellakaan nauti sarjakuvista, jotka ovat todellisuuden rämettämisiä ja jotka ottavat itsensä liian vakavasti.” Hän jatkaa: ”Sarjakuvataiteilijan merkitys lähtee siitä, että hän antautuu sataprosenttisesti työhönsä, eikä vain paistattele suosion valossa.”

Kirk Jarvisen uusi sarjakuva Super Creep. Trademark and copyright Kirk Jarvinen.

Kirk ei ole ollut Euroopassa eikä Suomessa. Eurooppalaisista sarjakuvista hän tuntee parhaiten englantilaisen Judge Dredd -sarjakuvan. Kirk ei ole vielä perehtynyt suomalaiseen taustaansa, minkä hänen äitinsä sen sijaan tuntee hyvin. Kirk kertoo, että ihmiset yleensä lausuvat hänen suomalaisen sukunimensä oikein.

Kirk on naimissa Pamela Millironin kanssa. Pamela kasvoi Harvey-yhtiön lastensarjakuvien parissa. Television sarjakuvapohjaiset sarjafilmit tekivät häneenkin suuren vaikutuksen. Esiteini-ässä Pamela lopetti sarjakuvien lukemisen, koska hänen äitinsä mielestä sarjakuvat eivät olleet sopivia nuorelle naiselle. Pamela opiskeli teolliseksi muotoilijaksi. Aikuisena hän löysi myös sarjakuvan uudelleen

ja samalla myös Kirkin. He tapasivat Las Vegasissa lelukaupassa. Pamela innostui Kirkin sarjakuvista. Ne olivat hänen mielestään ihmeellisiä ja hauskoja. Pamelan mielestä sarjakuvataide on hyvin graafista ja täynnä perusvärejä, joista hän nauttii.

Pamela kertoo vielä: ”Kun Kirk ja minä päätimme mennä naimisiin, tiesimme kaksi asiaa: minä halusin häät, jotka liittyvät kelttiläiseen perinteeseeni. Kirk puolestaan ei halunnut käyttää perinteistä pukua ja solmiota. Suosikkisarjakuvani oli tuolloin Thor, joten päätimme pitää sarjakuvahäät. Kirk pukeutui Thoriksi [sarjakuvan] klassisen hopeakauden Jack Kirby-tyyliin. Minun pukuni oli yhtä lailla hauska. Pukeuduin sarjakuvahahmo Amoraksi, joka on tunnettu Lumoojattarena Thor-sarjakuvassa. Lumoojattaren tiedetään pukeutuneen smaragdinvihreään, mikä aivan muistutti Irlannin vihreitä smaragdisaaria, mistä perheeni on tullut.”

Kirk ja Pamela asuvat Oregonissa Portlandin kaupungissa. Kirk sanoo olevansa nostalgikko. Hän kerää vanhoja sarjakuvia, elokuva-julisteita, leluja ja LP-levyjä. Kirk pitää myös 1970-luvun fantasia- ja scifi -elokuvista ja on innokas Star Trek -fani, muutenkin kuin etunimensä takia. Star Trek -televisiosarjan johtohahmohan oli aikoinaan Kapteeni Kirk. Autiolle saarelle hän ottaisi mukaan Amazing Spider-Man -lehden 38 ensimmäistä numeroa, sekä kaksi ensimmäistä vuosittaista [annual] Hämähäkkimies-sarjakuvan numeroa, joiden tekijöinä olivat Stan Lee ja Steve Ditko.

Kirk Jarvisella on oma blog-sivusto <http://kirkjarvinen.blogspot.com>. Pamelan sivusto on sattuvasti: <http://comicbookwife.blogspot.com>.

JOHN LEHTI

John Lehti oli yksi niistä sarjakuvataiteilijoista, jotka mainittiin *Who is who of American comics* -kirjassa. Hän oli myös ensimmäinen, josta sain enemmänkin tietoja. 1980-luvun lopulla löysin Siirtokansan kalenterista odottamattoman pitkän kuvauksen hänen elämästään sarjakuvan parissa vuoden 1960 tienoilta. Sen oli laatinut Lahja Maria Koskinen.

John Lehti oli myös mainittu Maurice Hornin ja Ron Goulartin sarjakuvaa käsittelevissä kirjoissa, joten vaikutti siltä, että hänestä saisi hyvin helposti paljon tietoja. Tärkein kuitenkin puuttui: yhteys eläviin sukulaisiin. Internet-aikaan ei näyttänyt antavan

John Lehti. Kuva Sandra Lehti-Culjak.

alkuun mitään osviittaa. Lehti oli varsin yleinen nimi amerikansuomalaisten keskuudessa. Kaikki yhteydenotot niihin piireihin, jotka

olivat tekemisissä uskonnollisen sarjakuvan kanssa kotimaassa tai Yhdysvalloissa, jäivät tuloksettomiksi tai niihin ei vastattu.

Kesällä 2002 John Lehden tilanne näytti olevan umpikujassa. Koossa oli vain muutaman sivun verran perustietoja ilman henkilöhistoriaa. Jean Bails ohjasi minut käyttämään Rootsweb-tietokantoja. Hän etsi minulle kaikki John Lehti -nimiset henkilöt, jotka sieltä olivat. Eräs heistä oli kuollut Goshenissa New Yorkin osavaltiossa. Tiesin että John Lehti oli asunut siellä. Käytin hakusanoja ”Goshen” ja ”Lehti” ja löysin Yahoo-hakuohjelmalla Sandra Culjac-Lehden, jolla oli myös sähköpostiosoite. Lähetin hänelle viestin, ja vastaus tuli pian. Hän oli John Lehden tytär. Yhteys oli saatu.

John Lehden isovanhemmat olivat Hanna ja John Lehtinen, jotka olivat syntyneet Vesilahdella Hämeessä. He muuttivat Helsinkiin ja sieltä vuonna 1891 Yhdysvaltoihin ja asettuivat New Yorkiin. He olivat mukana perustamassa miljoonakaupungin suomalaisyhteisöä ja aloittivat New Yorkin Uutisten julkaisun. Vahinko vain, että New Yorkin suomalaisten historiakirja muistaa heidät vain mainintana. Hanna ja John saivat neljä poikaa, jotka olivat Armas, Jalo, Arvo ja David.

Vanhin poika Armas oli syntynyt Helsingissä. Hän kävi koulunsa New Yorkissa ja jatkoi sen jälkeen opintojaan Brooklyn Manual Training -oppilaitoksessa. Armas oli hyvä piirtämään ja hän kuvitti koulun julkaisuja. Valmistuttuaan vuonna 1907 Lehtinen meni piirtäjäksi Long Islandin rautatieyhtiöön, sitten Yhdysvaltain laivaston telakalle ja edelleen laivaston laivanpiirustusosastolle Washingtoniin. Siirtolaisen poika oli kohonnut nopeasti Uudessa maailmassa ja saanut omien kykyjensä avulla valtion viran. Aikalaiset arvostivat Lehtisen piirustustaitoa, jota pidettiin teknisesti hyvin tarkkana. Hän voittikin useita alan kilpailuja, joskaan aikakauden lähteet eivät kerro, oliko kyse teknisestä vai taiteellisesta piirtämisestä.

Armas Lehtinen meni naimisiin amerikkalaisen Christien Claytonin kanssa. He asuivat Brooklynissä Sunset Section -nimisellä alueella. Ainoa lapsi, poika John syntyi 20.7.1912. Pian Armas

Lehtiselle tarjottiin edullista työpaikkaa Kanadasta. Vuoden 1913 alussa hän muuttikin Montrealiin Swales-arkkitehtitoimiston palvelukseen. Lupaava ura katkesi kuitenkin pian. Keuhkokuume lopetti Armas Lehtisen elämän toukokuussa 1913. Hänen poikansa oli silloin kymmenen kuukauden ikäinen. Armas Lehtinen haudattiin Greenwoodin kalmistoon. Puheen haudalla piti Matti Kurikka, joka oli erittäin tunnettu amerikansuomalainen sosialisti.

John Lehti kasvoi ja aloitti koulunkäynnin. Hän on muistellut, ettei hän ollut kovin kiinnostunut koulun penkillä istumisesta: ”Ajatukseni olivat ikään kuin muualla...” Kuvallinen ilmaisu veti häntä kuitenkin puoleensa. Aikaa myöten hän kirjoittautui samaan Brooklyn Manual Training high school -kouluun, jota isä oli käynyt. Hän jatkoi opintojaan Art Student League -nimisessä oppilaitoksessa ja edelleen National Academy of Design ja Beaux Art -instituutissa. Hän sai useita stipendejä, joiden turvin opinnot sujuivat lamakauden aikaankin. Hän sai apua myös äidiltään, minkä seikan John itsekin tunnusti kiitollisena. Koska äiti ei ollut suomalainen, John ei koskaan oppinut suomea. Hän ei myöskään koskaan käynyt Suomessa. Kouluaikana Lehtinen-nimi lyhentyi Lehti-muotoon.

John valmistui taiteilijaksi ja suunnitteli sytyttävänsä taidemaalman tuleen. Syttyneen liekin sammutti kuitenkin lamakausi, josta Yhdysvallat yhä kärsi. John totesi, että kestää kauan tulla hyväksi taiteilijaksi ja sitä paitsi hän oli kyllästynyt syömään pelkkää tomaattikeittoa, kulkureiden ruokaa. Hän jätti taulujen teon ja alkoi tehdä kuvitustöitä jännityslehdille, mutta siirtyi pian sarjakuvan maailmaan.

Alex Raymond oli luonut hyvin arvostetun Salainen Agentti X-9 -sarjakuvan, jota King-syndikaatti levitti. Vuonna 1935 John Lehti avusti Raymondia X-9 -sarjakuvan puhtaaksipiirtäjänä. Raymondin tyyli vaikutti suuresti Lehden grafiikkaan. Sarjakuvalehdet olivat uusi uljas ilmiö 1930-luvun lopun Yhdysvalloissa. John Lehti oli alan ensimmäisiä taiteilijoita, jotka loivat pohjan koko amerikkalaiselle

sarjakuvalehdistölle. John Lehti työskenteli useiden Detective Comics -yhtiön sarjakuvien parissa. Grimson Avenger oli yhtiön ensimmäinen naamioitu sankari jo ennen Lepakkomiestä, ja Lehti oli sarjan toinen taiteilija. Hän teki myös Sergeant O'Malley -punatakkisarjaa, Steven Conrad -seikkailusarjaa ja Cotton Craver -avaruussarjaa. John Lehti ei vain kuvittanut tarinoita vaan myös käsikirjoitti niitä toisille taiteilijoille. Hän on muistellut noita aikoja: ”Sarjakuvan hinta noina aikoina oli viisi taalaa sivulta. Sillä piti kirjoittaa tarina, kuvittaa ja tekstatakin.” Tuon ajan sarjakuvataiteilijat tekivät yhdessä töitä, eikä tehtyä sarjakuvaa välttämättä kirjattu kenenkään nimiin. Sarjakuvamaailma oli pieni ja tekijät tunsivat toisensa. John Lehti teki töitä muiden muassa Teräsmiehen toisen luoja Jerry Siegelin ja Lepakkomiehen toisen luoja Bill Fingerin kanssa. John Lehti meni naimisiin Jean Tighen kanssa. Heille syntyi tytär Sandra.

Kun toinen maailmansota alkoi, John Lehti astui vapaaehtoisena asepalvelukseen kenraalimajuri Terry Allenin 104.

John Lehti vastaanottaa Freedom Foundation -säätiön mitallin Raamattu-sarjakuvastaan. Kuva Sandra Lehti-Culjak.

jalkaväkirykmenttiin. Allen lupasi, että tämä tiukka rykmentti, jotka kutsuttiin nimellä Timber Wolf, toimittaa helvettiin kaiken tielensä osuvan. John Lehti taisteli kersanttina Ranskassa, Belgiassa ja Hollannissa. Hän ylitti Reinin Remagenin kuulua siltaa pitkin ensimmäisten joukossa ja jatkoi taistelua aina syksystä 1944 kevääseen 1945. Saksassa John haavoittui. Hänen johtamansa osasto oli joutunut raskaaseen tulitukseen. John vei miehensä suojaan hylättyyn tehdusrakennukseen. Mutta rakennus sai täysosuman ja sortui. John jäi ainoana henkiin. Hän oli kuitenkin haavoittunut pahasti jalkaan ja ehti jo toivoa pääsevänsä pois sodasta. Mutta sairaalassa John hoidettiin kuntoon ja lähetettiin takaisin etulinjaan. Haavoittumisestaan John sai Purppurasydän-kunniamerkin. Hän sai myös useita muita kunniamerkkejä urhoollisuudesta sekä Bronze Star -mitalin. Myös hänen joukko-osastonsa palkittiin huippusuorituksesta äärimmäisen vaikeissa oloissa. John Lehti olisi myös ylennetty luutnantiksi, mutta hän kieltäytyi, koska kaikki hänen tuntemansa luutnantit olivat jo kuolleet taistelussa.

Sodan loppuvaiheessa John Lehti oli Berliinin eteläpuolella tervehtimässä eteneviä venäläisiä joukkoja. Tämä tapahtui huhtikuussa 1945. Taistelut lopuivat hänen osaltaan vasta toukokuun 17. päivänä, mistä hän kertoi äidilleen lähettämässään kirjeessä. John oli kirjoittanut kirjeen ”vapauttamallaan” saksalaisella kirjoituskoneella. Jotkut saksalaiset sotilaat eivät tienneet, että sota oli jo loppunut, joten John oli lähtenyt vapaaehtoisena kertomaan heille asiasta: ”Sakut ovat jo kauan sitten oppineet, että meidän Tommy-konepistoolimme voivat takoa hiton hyvää amerikkalaista propagandaa! Joten meidän ei tarvinnut kaiken vakuuttelun jälkeen tehdä muuta kuin lastata heidät jeepeihin ja viedä vankiaitaukseen.”

Sandra muistelee, että isä tuli sodasta muuttuneena miehenä. Sota ei hänellekään ollut mikään huviretki. John kärsi kranaatin-siruisista jalassaan koko loppuelämänsä. Kaikesta huolimatta hän aloitti optimistisena rauhan ajan. Monen muun sarjakuvataiteilijan

myös uuden Picture News -nimisen julkaisun toimittajana. Picture News julkaisi uutisia sarjakuvan muodossa. Tämä huomioitiin myös New Yorkin Uutiset -lehdessä. Picture News ei elänyt pitkään, vain kuusi kuukautta. Sandra Lehti-Culjak kirjoittaa, että kuvajulkaisu oli edellä aikaansa.

Työskennellessään Picture News -lehden parissa John sai idean omaan, sirkusmaailmaan sijoittuvaan sarjakuvaan, jolle hän antoi nimeksi Tommy of the Big Top. Hän oli pitänyt sirkuksesta jo lapsena ja käynyt sirkuksessa aina kun siihen oli mahdollisuus. Hänellä oli myös tapana hengaila sirkuksen liepeillä. Hän sai ruokkia eläimiä ja siivota paikkoja ja toimia joka paikan tsupparina. John haaveili jopa sirkuselämästä. Sodanjälkeisenä aikana, jolloin sodan menetykset olivat vielä hyvässä muistissa, Lehti ajatteli, että sirkusmaailman tapainen sarjakuva voisi piristää ihmisiä. Hän tarjosi sarjaansa William Hearstin King Features -syndikaatin levitykseen, joka otti sen levitykseen varsin nopeasti. Tommy of the Big Top kuului Hearstin viimeisiin itse hyväksymiin sarjakuviin. Ehkä hyväksymiseen vaikutti se Alex Raymondin tyyli, jonka Lehti oli omaksunut, ja jota King-syndikaatissa arvostettiin. Tommy of the Big Top -sarja ei kuitenkaan ollut pitkäikäinen. Sitä julkaistiin vuosina 1946–1950. Joka tapauksessa sarja ilmestyi myös lehtenä, jota King julkaisi 12 numeron verran vuosina 1948–1949. Sandra Lehti-Culjak muistelee,

Tommy of the big Top. Copyright King Features Syndicate.

että erimielisyydet King-syndikaatin kanssa johtivat Tommy-sarjakuvan lopettamiseen. Sarjakuvahistorioitsija Allan Holtz kirjoittaa, ettei tämä hieno sarjakuva koskaan löytänyt yleisöään, vaikka sen grafiikka oli ihmeellistä ja tarinat hyviä.

Vuonna 1948 John Lehti kuvitti jonkin aikaa päivittäistä Tarzan-sanomalehtisarjakuvaa. Kymmenen vuotta myöhemmin näitä hänen Tarzan-sarjakuviaan julkaistiin myös Suomessa Helsingin Sanomissa. Sittemmin hän teki 1950-luvun alussa useita sarjakuvia Western-yhtiön sarjakuvalehtiin. Hän teki Lassie- ja Flash Gordon -tarinoita ja kuvitti myös joitakin avaruuskadetti Tom Corbett -sarjakuvia Dell-yhtiölle. Lehti teki yhden numeron rodeomaailmaan sijoitunutta Rodeo Rick -sarjaa. Big Town oli jo 1930-luvulla syntynyt sanomalehtimaailmaan sijoittuva radiokuunnelma, jonka pääosassa oli Edward G. Robinson. Big Town siirtyi 1947 elokuvaksi, 1950-luvulla televisioon ja sarjakuvaan. Lehti kuvitti joitakin Big Town -sarjakuvalehden numeroita. John Lehti venytti itsensä muutaman vuoden aikana varsin erilaisiin maailmoihin ja ympäristöihin. Hän ikään kuin haki omaa ideaansa.

John Lehden suuri idea oli saanut alkunsa jo aikaisemmin sotasairaalassa Saksassa vuoden 1945 alussa. Sotasairaalassa hänen toverinaan ollut toinen haavoittunut sotilas sormeili vuoteellaan Raamattua. Mies sanoi, että hän haluaisi oppia enemmän Raamatusta etenkin juuri tällaisina kovina aikoina: ”Olisiko mahdollista että joku, sellainen kuin sinä, joka osaa piirtää ja kirjoittaa, ja tietää jotakin Raamatusta, voisi tehdä kuvakertomuksia Raamatusta niin, että minun kaltaiseni kaveri voisi ne todella ymmärtää.” Idea ei ollut uusi. Raamattu-aiheisia sarjakuvia oli jo ollut Yhdysvalloissa ennestään. Mad-lehden perustajan William Gainesin isä Max Gaines jo julkaisi Raamattuun perustuvaa sarjakuvaa.

John Lehti innostui asiasta, mutta kesti vuoteen 1954 asti ennen kuin hänen ideansa Raamattuun perustuvasta sanomalehtisarjakuvasta Tales from the Great Book lähti liikkeelle. Värillinen sarjakuva

Tales of the Great Book ilmestyi myös sarjakuvalehtenä.
Copyright John Lehti.

oli puolen sivun mittainen ja se oli tarkoitettu lehtien sunnuntaipainoksiin. Sarjakuva Kertomuksia Suuresta Kirjasta otettiin innostuneesti vastaan. Sillä oli parhaimmillaan jopa 33 miljoonaa lukijaa eri puolilla Yhdysvaltoja ja Kanadaa vuoden 1960 tienoilla. Sanottiin jopa, että John Lehdellä oli oma seurakunta. Lehden tekemät sarjakuvat kuvasivat Raamatun tapahtumia parin viikon tai kuukauden kestävässä jaksossa. Sarjakuvan sävy oli aihetta kunnioittava. Lehti keskittyi lähinnä Vanhan testamentin tarinoihin siksi, että niissä oli enemmän draamaa ja näyttävyttä. Teksti oli Englannin kuninkaan Jaakko I:n ajan Raamatun käännöksestä vuodelta 1611. Vanhahtava teksti antoi sarjakuvalle oman leimansa.

Lehden sarjakuva oli suuri menestys. Se levisi ulkomaille ja siitä tehtiin ääniversio 1950-luvun lopulla. Isä Abrahamin äänenä oli muuan Ronald Reagan, jonka näyttelijän ura oli hiipumassa, mutta poliittinen ura nousussa ja joka on tunnettu myöhemmin

Sarjakuvasta Tales of the Grac Book. Copyright John Lehti.

myös presidenttinä. Lehti teki myös animaatiosarjan joka perustui Raamattuun. Se on yhä myynnissä videona.

John Lehti työskenteli nuorena erillisessä studiossa kotinsa ulkopuolella, mutta sittemmin hänellä oli kotonaan oma iso studio. Sandra Lehti-Culjak muistelee: ”Lapsena minulla oli tapana istua ja katsoa, kun hän piirsi tuntikausia ja luulen, että se vähän pelotti minua... se aina näytti niin helpolta. Ystäväni ja minä saatoimme viettää hänen kanssaan tunteja jutellen ja katsellen, kun hän piirsi.”

John Lehti teki *Tales from the Great Book* -sarjakuvaa 18 vuotta. Sarjaa levitetään yhä Yhdysvalloissa. Eipä sen aihepiiri ole muuttunut eivätkä tapahtumat vanhentuneet. Vielä 1980-luvulla hän teki teemasta muunnelmaa, kuvallisessa muodossa olevia tietoisuuksia *Facts about Bible*, jota myös levitetään yhä.

John Lehti ei kuitenkaan hylännyt ”maallista” sarjakuvaa. William Marshall oli ohjannut vuonna 1961 valmistuneen elokuvan *Phantom Planet*. Elokuvahistorioitsija Leonard Maltin sanoo, että elokuva on ”fascinatingly terrible movie.” Elokuvalle näkyikin olevan nykyään jonkinlainen kulttimaine. Lehti kuvitti Dell-yhtiölle elokuvan sarjakuvaversioita ehkä siksi, että siinä oli uskonnollisia piirteitä. Tämä sarjakuva on julkaistu myös Suomessa nimellä *Aaveplaneetta*. John Lehti kuvitti myös *Sgt. Rock* -sotasarjakuvaa. Televisioon hän on tehnyt *Mighty Hercules* -nimistä animaatiosarjaa. Kotikaupunkinsa Goshenin paikallislehteen hän teki ajankohtaisia kartooneja. Vuonna 1974 hän sai palkinnon liikenneturvallisuutta käsittelevästä kartooneista. Lehti kirjoitti myös kirjan, josta oli vähällä tulla Hollywood-elokuva, muistelee tytär Sandra.

John Lehti eli viimeiset vuotensa Goshenissa. Hän oli yhteisönsä arvostama jäsen, jonka golftovereihin kuului kirjailija James Michener. Lehti harrasti liikuntaa: hän ui, ratsasti, pelasi tennistä, golfia ja juoksi. Hän yritti aikoinaan päästä jopa olympialaisiin juoksemaan aitoja. John Lehti kuoli 5.1.1991. Sandra Lehti-Culjak muistaa isäänsä hyvin hengellisenä miehenä, joka suuresti kunni-

oitti elämää. Maailma muistaa hänet sarjakuvalehtien varhaisena veteraanina ja ennen kaikkea Tales from the Great Book -sarjasta. Ehkä juuri tämän sarjan takia hänet tunnettiin sarjakuvataiteilijana myös amerikansuomalaisissa piireissä. Hänellä ei ollut kovin paljon kontakteja amerikansuomalaisiin lukuun ottamatta sukulaisia. Hän ei oppinut suomen kieltä isänsä varhaisen kuoleman vuoksi. Hän ei myöskään koskaan vierailut Suomessa. Perhe oli kuitenkin hyvin tietoinen vesilahtelaisista juuristaan.

Armas Lehtisen elämäntyö oli jäänyt kesken. Hänen poikansa John täytti ne odotukset, joita amerikansuomalaiset asettivat tälle perheelle. Lahja Maria Koskinen, kirjoitti aikoinaan: ”Me olemme ylpeitä sinusta ja ylpeitä siitä tosiasista, että koska kannat nimeä Lehti, olet tasaveroisesti ylpeä amerikkalaisuudestasi ja esi-isistäsi.”

RONALD LINDQUIST

Vuoden 1990 tienoilla satuin lukemaan New Yorkin Uutisten vuosien 1965 ja 1966 sidottuja vuosikertoja. Vuoden 1966 tammikuun 11. päivän lehdessä oli muistokirjoitus, jonka otsikko oli: ”Ronald Lindquist in memoriam”. Muistokirjoituksen mukaan tämä Ronald Lindquist oli nuori ja lahjakas ”cartoonist ja commercial artist”, joka oli tehnyt kuvitustöitä Esquire, New Yorker, Saturday Evening Post ja Playboy -lehteen. Kaikki nämä julkaisut olivat hyvin tunnettuja maailmalla ja myös Suomessa. Sen sijaan piti kysyä, kuka on Ronald Lindquist.

Ronald Lindquist. Kuva Marja-Liisa Vuorinen.

New Yorkin Uutisissa oli vuodenvaihteessa 1965–1966 kaikkiaan kolme mainintaa Ronald Lindquististä: uutinen hänen kuolemastaan,

edellä mainittu muistokirjoitus ja kuolinilmoitus. Ne ovat ainoat tunnetut tiedot hänestä amerikansuomalaisissa julkaisuissa. New Yorkin Uutisten muistokirjoituksessa todetaankin, että Ronald oli tunnetumpi amerikkalaisten taiteilijoiden keskuudessa. Mutta eivät amerikkalaiset alan teoksetkaan tunteneet häntä. Muistokirjoituksen kirjoittaja Menhousen oli myös täysin tuntematon.

En löytänyt uusia mainintoja Ronald Lindquististä seuraavina vuosina. Vasta 2000-luvun alussa ryhdyin etsimään häntä aktiivisesti. Ronald Lindquistista löytyi yksi ainoa vaatimaton maininta Internetissä, mutta muuten tiedon valtatie ei häntä tuntenut, siksi oli turvauduttava paperisiin lähteisiin. Muistokirjoituksessa luki, että teos *Who is who of American Art* mainitsee Lindquistin. Suomessa ei ole yhtään kappaletta tätä teosta, mutta Tukholmassa Kuninkaallisesta kirjastosta se löytyi. Valitettavasti tämän teoksen tiedot täydensivät muistokirjoituksen tietoja, eivätkä tuoneet esiin mitään merkittävää uutta. Otin yhteyttä Lindquistin käymiin kouluihin, joita olivat Art Students League of New York ja School of Industrial Arts, vain huomatakseni, että minulla oli jo enemmän tietoja Lindquistista kuin näillä oppilaitoksilla.

Lähetin kirjeitä myös niiden lehtien toimitukseen, joita Ronald oli aikoinaan avustanut. Mutta kävi ilmi, että lehdet ostivat aikoinaan tällaiset kuvitustyöt ilman, että niiden tekijöistä jäi suurempaa merkintää lehtien arkistoon. Alan taiteilijoiden yhdistys National Cartoonist Society ei ollut kiinnostunut vastaamaan tiedusteluuni. Internet-haut eivät tuottaneet uutta tietoa. Oli paras palata alkuun eli New Yorkin Uutisten kuolinilmoitukseen.

New Yorkin Uutisten kuolinilmoituksessa oli mainittu Ronald Lindquistin äiti Sylvia L. Allen. Tämä oli nyt ainoa johtolanka. Se, että äidin nimi oli eri kuin pojan, antoi syyn olettaa, että Ronaldin isä oli kuollut ja äiti mennyt uusiin naimisiin Allen-nimisen miehen kanssa.

*"For God's sake! Why do you always
have to broadcast it?"*

Ronald Lindquistin kartooni Playboy-lehdestä.
Published by the permission of Mr. Hugh Hefner.

sa. Hän on Ronald Lindquistin serkku. Vuorinen puolestaan saattoi minut yhteyteen Seymour Schimelin kanssa, joka oli Ronaldin ystävä. Schimel vastasi kirjeeseeni ja kysymyksiini, ja palautti postimaksuksi laittamani dollarin setelin sanoen: ”Juo malja vanhan ystäväni muistoksi.”

Näin alkoi lopultakin Ronald Lindquistin lyhyt elämänkaari hahmottua. Selvisi myös, että hänen muistokirjoituksensa laatija ei ollut Bob Menhousen vaan Bob Menshausen. Se oli pieni virhe, mutta Internet-hauissa ratkaiseva.

Rootsweb-tietokannan mukaan muuan Sylvia L. Allen oli kuollut Bronxissa New Yorkissa vuonna 1995. Paikallislehdessä saattaisi olla Sylvia Alleinin muistokirjoitus, josta voisi löytyä mainintoja hänen elossaan olevista sukulaisista. Tiedustelin sopivaa lehteä Suomen New Yorkin pääkonsulaatista, josta vastasi Kristina Prado. Hän teki enemmän kuin olin pyytänyt. Hän sai minut yhteyteen Sylvia Allenin sisarentyttären Marja-Liisa Vuorisen kans-

Ronald Lindquistin isä Einar Edward Lindquist oli syntynyt Tampereella vuonna 1895. Hänen äitinsä oli Sylvia Vuorinen, joka oli syntynyt Kurussa vuonna 1901. Edward Lindquist siirtyi Yhdysvaltoihin nuorena miehenä vuonna 1916, mutta kävi usein kotimaassaan päämääränään löytää puoliso itselleen. Kerran sitten Tampereella Tammerkosken sillalla hän näki kauniin tytön, Sylvin, jolle hän esitteli itsensä, ilmeisesti suoraviivaiseen amerikkalaiseen tapaan. ”Se oli rakkautta ensi silmäyksellä”, muistelee sisarentytär Marja-Liisa Vuorinen, aivan kuten laulussa.

Edward ja Sylvia menivät heti kihloihin. Edward palasi Yhdysvaltoihin. Jonkin ajan kuluttua myös Sylvia muutti meren taakse Kanadaan. Edward matkusti sinne New Yorkista. Heidät vihittiin Montrealissa helmikuussa 1924. Sylvi ja Edward Lindquist asettuivat Bronxiin New Yorkiin. Edward oli ammatiltaan hienomekaanikko, joka oli erikoistunut lääketieteellisiin laitteisiin. Myöhemmin Edward ja Sylvia vaihtoivat alaa.

He toimivat rikkaiden amerikkalaisten palvelijoina. Edward toimi hovimestarina. Heidän ainoa lapsensa Ronald Edward Lindquist syntyi 17.7.1929. Lindquistit tunnettiin amerikansuomalaisissa piireissä, mutta he eivät näy-

“I’m sorry! She’s in the tub right now!”

Ronald Lindquistin kartooni Playboy-lehdestä.
Published by the permission of Mr. Hugh Hefner.

tä olleen erityisen aktiivisia. Ronaldkaan ei ollut kovin aktiivinen amerikansuomalaisten yhteisössä. Schimel muistelee kuitenkin käyneensä Ronaldin kanssa suomalaisten tanssisaleilla.

Ronald rakasti sarjakuvia. Hänellä oli epätavallisen hyvä huumorintaju. Hän alkoi tehdä sarjakuvia jo 13-vuotiaana, vuoden 1941 tienoolla. Mahtoiko joku amerikkalainen lehti niitä jo tuolloin julkaista, sitä ei tiedetä. New Yorkin Uutiset ei ainakaan julkaissut hänen grafiikkaansa. Amerikkalaisen oppikoulun jälkeen Ronald oli jatkanut opintojaan New Yorkissa School of Industrial Arts ja Art Student League -oppilaitoksissa. Jälkimmäisessä koulussa hänen opettajanaan oli muun muassa taiteilija Reginald Marsh. Näihin aikoihin 19-vuotiaana Ronald sai myös arvostetun Scholastic art -palkinnon. Hän osallistui menestyksellä myös New Yorkin ja Westchesterin piirikunnan taidenäyttelyyn.

Edward Lindquist kuoli sydänkohtaukseen vuoden 1949 tammiukuussa. Ronald ei ollut silloin vielä täyttänyt 20 vuotta. Sylvia Lindquistin sisar Sisko ja hänen tyttärensä Marja-Liisa Vuorinen muuttivat Yhdysvaltoihin vuonna 1952. He asuivat jonkin aikaa Sylvian ja Ronaldin kanssa. Ronald auttoi nuorta serkkuaan sopeutumaan amerikkalaiseen elämään. Marja-Liisa Vuorinen on muistellut: ”Ronald viihtyi omissa oloissaan. Hän puhui pehmeästi ja oli luonteeltaan tunteikas ja sofistikoitunut. Hän piti jazzista ja kävi usein konserteista.” Ronaldilla oli vanha auto, joka ei aina toiminut kunnolla. Marja-Liisan oli toisinaan työnnettävä auto käyntiin.

Ronald Lindquist toimi graafikkona A. Rahl -studioissa vuosina 1949–1950, J. P. Curtinin studioissa 1950–1954, sekä United Bag & Paper -yhtiössä vuosina 1954–1955. Ronald muisteli myöhemmin mainostoimistoajojaan: ”Mielestäni mikä tahansa työ, jossa on mahdollisuus piirtää kaiken päivää, on loistavaa koulutusta taiteilijalle.” Näinä aikoina Ronald alkoi myydä kartoonejaan eri lehdille, joista ensimmäinen oli newyorkilainen Post-lehti. Hän tähtäsi heti suurimpiin lehtiin eikä koskaan yrittänyt myydä kartoonejaan pie-

nemmille lehdille. Ronaldin kertoman mukaan kesti kuusi kuukautta päästä suurimpien lehtien suosioon. Sen jälkeen hän saattoi omistaa kaiken aikansa piirtämiselle. Ronaldin tunnuslause oli: ”Lähetä kasan pohjalta viimeinen kartooni ensimmäiselle toimittajalle!”

Ronald myi ensimmäisen sarjakuvansa eksklusiiviseen New Yorker -lehteen ollessaan vasta 21-vuotias. Se oli melkoinen uroteko, muisteli Seymour Schimel. Mainittakoon, että New Yorker -lehden valloitus ei ollut aikoinaan täysin onnistunut edes Mort Walkerille, Masi-sarjakuvan maailmankuululle luojalle. Schimel on muistellut, että Ronaldin sarjakuvatyyli oli ”chaplinsque”. Hän löysi suurta huumoria tavallisen ihmisen toiminnasta. Vuonna 1954 Ronald toimitti sarjakuvia merkittäviin amerikkalaisiin aikakauslehtiin, joita olivat Saturday Evening Post, Redbook, True, New Yorker, Park East ja muita, sanoo vaatimattomasti *Who is who in American Art*, joka mainitsi hänet ainakin vuodesta 1956 alkaen.

Ronald oli nyt päätoiminen kartoonisti. Kaksi päivää viikosta kului ideointiin ja kaksi päivää piirtämiseen. Taiteestaan Ronald sanoi: ”Ei ole oikotietä tai korvaavaa menetelmää vakaalle taiteelliselle peruskoulutukselle. Kilpailu on kovaa nykyisin, eikä ‘learning while earning’ enää onnistu... Jos aloittelija ei pääse koulutukseen tai studioon töihin, on aina mahdollista opiskella kotona... Riisissä on paperia 500 arkkiä, ja jos aloittelija piirtää kuvan jokaiselle niistä, niin 500. arkki näyttää aika lailla erilaiselta jopa hänen kouluttamattomille silmilleen siihen ensimmäiseen verrattuna.”

Kesällä 1965 Ronald Lindquist perusti oman studion Bob Menshausenin kanssa. Sen nimi oli Lindquist Menshausen Studio ja se sijaitsi 5. avenuen 42. kadulla. Ronald oli maineensa huipulla, sillä alan suuret nimet olivat kiinnostuneet hänestä. Walt Disney oli valmis palkkaamaan hänet kartoonistiensa joukkoon. Vuodesta 1962 Hugh Hefnerin *Playboy* -lehti oli julkaissut Ronald Lindquistin sarjakuvia. Näitä piirroksia julkaistiin uudestaan erityisessä *Playboy*-albumissa. Itse Hugh Hefner mainitsi kirjeessään Ronaldille: ”Se on

merkkitapaus Playboyn historiassa, parhaimpien kartoontien arvostettu kokoomateos.” Ja Hefner jatkoi: ”Teidän työnne on suuresti myötävaikuttanut meidän menestyksemme ja olen mielissäni, että ne on voitu sisällyttää tähän painokseen.”

Hefnerin kirjeen päiväys oli 8.9.1965. Vain vähän myöhemmin Ronald joutui onnettomuuteen, joka vahingoitti hänen oikeaa kättään niin paljon, ettei hän voinut enää piirtää. Hän yritti käyttää vasenta kättään, mutta se oli tuloksetonta ja vain myötävaikutti hänen kuolemaansa. Seymour Schimel sanoo vastahakoisesti, että korjaamaton alkoholiongelma johti Ronaldin kuolemaan.

Ronald kuoli 19.11.1965 New Yorkin Lennox Hillin sairaalassa. Hän oli silloin 36-vuotias. Juuri kun tulevaisuus näytti lupaavalta, nuori elämä sammui ennen aikaansa, kirjoitti Robert Menshausen. Ronaldin äiti Sylvia laittoi kuolinilmoituksen amerikkalaisen sanomalehtimiehen John Luckey Mcgreeryn (1835–1906) runon:

*There is no death! The stars go down
To rise upon some other shore.
And bright in Heaven's jewelled crown,
They shine forever more.*

TIM MIETTY

Tehdessäni hakuja Internetistä Ronald Lindquististä ja muistakin sarjakuvataiteilijoista satuin löytämään Tim Mietty -nimisen taiteilijan. Sukunimi iski heti silmiini, sillä Mietty on isokyröläisen Mielty-nimen muunnos. Ja satunhan tuntemaan Isonkyrön Mieltyt erittäin hyvin. Sain Tim Miettyyn sähköpostiyhteyden varsin helposti. Hänen vanhempansa ovat Wayne Armas Mietty ja Sandra Mietty, joka oli omaa sukua Olsen. Timin isoisä oli Walter Mietty. Isoisän isä John Mielty oli syntynyt Isossakyrössä. Mieltyt ovat asuneet Fairbort Harborin suomalaisalueella Ohiossa. On aika mielenkiintoista, että alkuperäinen Mielty-nimi on muuttunut kokonaan ällättömään muotoon sekä Yhdysvalloissa että nykyään myös Isossakyrössä.

Tim Mietty.

Tim Mietty muistaa myös, että suomalaisia vierailijoita kävi useasti hänen isovanhempiensa luona. Sisko ja Kalevi Mielty Isostakyröstä vierailivat vuonna 1970 Timin kodissa, mutta hän itse oli

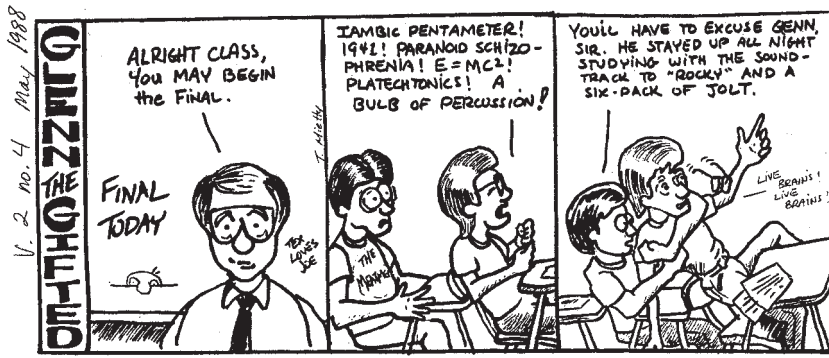
silloin liian nuori muistamaan tapahtunutta. Mutta Siskon ja K.J:n vierailu yhä muistetaan Ohiossa. Tim Miettyyn perhe piti yhteyttä myös muihin Mielty-suvun jäseniin Pohjois-Amerikassa. Vanhemmat opettivat Timin kunnioittamaan suomalaisia perinteitään. Hän on lukenut Kalevalaa ja tuntee Sibeliuksen musiikkia.

Tim Mietty on taiteilija, antropologi ja kuvittaja. Koulutukseltaan hän on arkeologi. Hänen vaimonsa Jennifer on englantilaista, walesilaista ja saksalaista sukua ja heillä on poika. He asuvat pienessä talossa Lakewoodissa Coloradossa lähellä osavaltion pääkaupunkia Denveria aivan Kalliovuorten juuressa.

Vaimo Jennifer on työskennellyt lasten kanssa, joilla on luki- ja kirjoitushäiriöitä. Jennifer on hyvin kiinnostunut myös Timin suomalaisesta tarkemmin sanoen kyröläisestä perinteestä. Tim kertoo: ”Hän valmistaa säännöllisesti leivonnaisia vanhojen perheresepien mukaan, suomalaisia leivonnaisia ja maidosta tehtyä, uunissa paistettua pannukakkua.” Vaimonsa tekemiä vehnäsiä Tim kutsuu nimellä ”nisu”. Kyröläinen ruokaperinne elää siis Uudessa maailmassa. Tim ja hänen vaimonsa ovat myös yrittäneet opettaa Brian-pojalle suomen kieltä, mutta Tim valittaa, että hänen suomensa on rajoitettua. Hän osaa vain joitakin fraaseja, joita on kuullut vanhemmiltaan ja sukulaisiltaan.

Tim Mietty on aina arvostanut suomalaista perinnettään, joka hänessä yhdistyy Yhdysvaltojen lounaisosiin. Sen värikkäät maismat ovat vaikuttaneet Timiin ja hänen maailmankuvaansa. ”Näiden vaikutteiden yhdistyminen tai aika ajoin niiden yhteentörmäys on pakottanut minut tulemaan hyvin sopeutuvaksi ihmiseksi ja on opettanut minulle jotakin SISUN merkityksestä.” Tim kirjoittaa sisu-sanan isoin kirjaimin.

Tim luki lapsena säännöllisesti sarjakuvia, mutta ei ollut uskollinen minkään kustantajan lehdille. ”Valitsin sarjakuvat sen mukaan, näyttikö tarina kiinnostavalta. Pidin parempana tieteissarjakuvaa kuin humoristista.” Erityisesti Tim Mietty piti DC-yhtiön Aqu-

by Tim Mietty

Glen the Gifted. Copyright Tim Mietty.

by Tim Mietty

aman-sarjakuvasta, jota ei juurikaan tunneta Suomessa. Sittemmin hän ihastui Frank Millerin synkkään Lepakkomies-hahmoon. Hän pitää myös paljon ranskalaisen huipputaiteilijan Jean Giraud'n alias Moebiuksen surrealistisista sarjakuvista.

Tim Mietty sanoo, että häneen ovat vaikuttaneet sellaiset taiteen huippunimet kuten Hieronymous Bosch, Salvador Dali, Renee Magritte, H.R. Giger ja viime aikoina puolalainen surrealisti Jacek Yerka. Sarjakuvassa häneen ovat vaikuttaneet alan huiput Frank Frazetta ja Boris Vallejo.

Tim ei ole tehnyt kovin paljon sarjakuvia, mutta jonkin verran kuitenkin. Ollessaan opiskelijana San Juan Collegessa hän teki sarjakuvaa opiskelijalehteen. Sarjan nimi oli Glenn the Gifted. Se kertoi opiskelijasta, joka oli älyllisesti lahjakas mutta sosiaalisesti kyvytön.

Tim Mietty on Internet-ajan taiteilija. Hän sanoo: ”Se on aihepiiri, johon haluaisin jättää jälkeni. ...Aloitin Internet-sivujen suunnitteluopinnot Colorado Institute of Art -oppilaitoksessa Denverissä vuonna 1997 ja valmistuin kahta vuotta myöhemmin. Olen siitä lähtien suunnitellut ja tehnyt www-sivuja. Ala on niin kovin uusi, se kehittyy nopeasti ja on vaikea seurata sen kehittymistä. ...Teen suuren osan graafisesta työstäni websivuille. Teen graafista työtä myös Broadwatch-lehteen täällä Yhdysvalloissa. Olen puhtaasti freelancer. Yritän käyttää akryylivärejä työssäni. Nautin surrealististen scifi- ja fantasiatyylisen kuvien tekemisestä.” Onko Tim Mietty taiteilija, kuvittaja vai antropologi? Hän pitää itseään vähän kaikkina edellä mainituista, mutta pitää kuitenkin itseään ensi sijassa taiteilijana.

Tim sanoo, että hän on vieläkin matkalla tullakseen ammattitaiteilijaksi. ”Olen aina nauttinut taiteen tekemisestä, mutta olen pitänyt sitä hyvin vaikeana tapana ansaita elantoa.” Taiteilijat eivät ole Yhdysvalloissa niin arvostettuja kuin Euroopassa. ”Olen viettänyt seitsemän vuotta arkeologina Lounaisvaltioissa. Kuitenkin koko ajan, kun toimin arkeologina, minusta tuntui, että minulta puuttui jotakin. Kun löysin Internetin ja websivujen suunnittelun, käsitin, että voin hyötyä lahjakkuudestani ja silti elättää nuoren perheeni.”

Tim sanoo, että hänen suomalainen taustansa on vaikuttanut häneen yhä enemmän ja enemmän viime vuosina. ”Olen huomannut, että minun viimeaikaiset maalaukseni käsittelevät veden ja kiven yhdistelmää yhdessä ihmiskunnan alkuperän kanssa. Kivi- ja vesiteema on peräisin lapsuudestani, missä kesäaikaan vietimme kuukausia suomalaiseen tyyliin kesämökillä Ontariossa Kanadassa. Teini-ikäisenä perheemme muutti Ohiota Lounaisvaltioihin Yh-

dysvaltain autioma-alueelle. Kaiken sen ajan, minkä olen elänyt Lännessä, olen jatkuvasti halunnut elää järven kivisillä rannoilla. Voin vain arvailla, että tämä on jonkinlainen peritty luonteenpiirre.” Hän jatkaa: ”Työni alkuperä heijastuu suoraan kasvavaan kiinnostukseeni omaan perintöön ja alkuperääni. Näyttää siltä, että suomalaisissa on jonkinlainen geneettinen ja synnynnäinen halu tietää esi-isistään ja kunnioittaa heidän elintapaansa.” Timin mielestä tämä on peräisin meidän esi-isiemme tavasta palvoa omia esi-isiään.

Tim Miettyllä on omat verkkosivut www.miettyart.com

Internetistä löytyi myös toinen Mietty-niminen amerikkalainen kartoontisti. Tämä Paul Mietty ei kuitenkaan ole sukua Tim Miettylle, mutta sukunimi on otettu Timin perheen mukaan. Vuonna 1962 syntynyt Paul Mietty aloitti uransa kartoontistina Ohion Akronin yliopistossa, missä hän opiskeli graafista suunnittelua ja kuvittamista. Hän valmistui yliopistosta vuonna 1985. Opiskeluaikanaan hän toimi Buchtelite-lehden taiteellisena johtajana ja tuolloin hän teki lehteen kaksi toimituksellista kartoontia viikossa ja muuta kuvitusta tiukan deadline rajoissa. Hän muistelee: ”Oli jännittävää nähdä oma kartoontni julkaistuna. Olin onnekas, koska sain tukea ja ohjausta hyvin lahjakailta taidealan professoreilta, jotka rohkaisivat minua kartoontistiksi ja humoristiseen kuvittamiseen...”

Paul Mietty sai myös opetusta paikallisilta alan ammattilaisilta, joita olivat myös Ohiossa syntynyt taiteilija Tom Batiuk, joka on tehnyt John Darling ja Funky Winkerbean

Piirros Paul A. Mietty.
Copyright Paul A. Mietty.

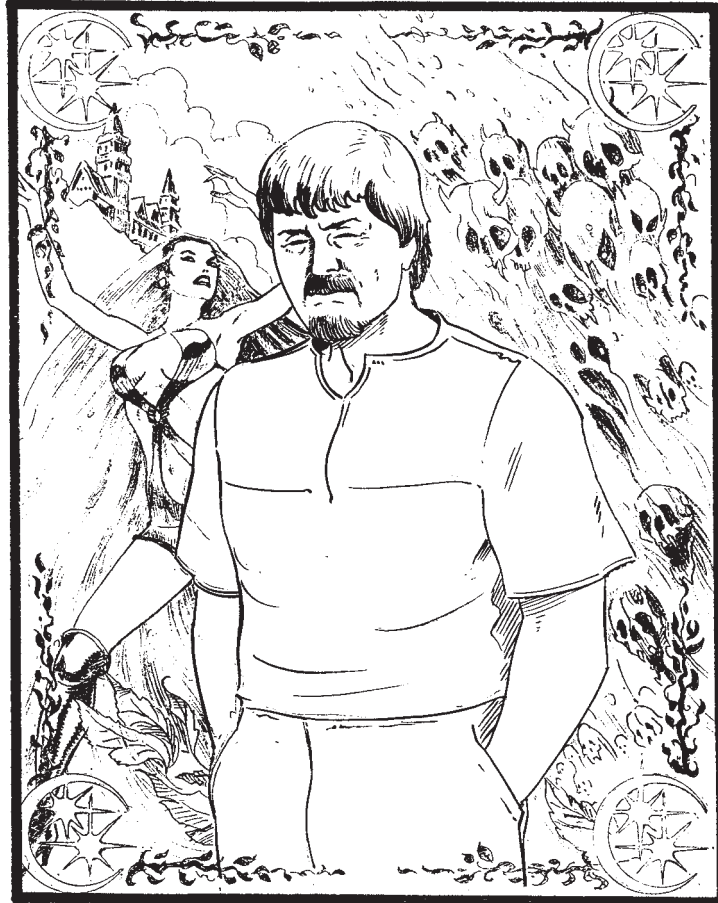
Piirros Paul A. Mietty.
Copyright Paul A. Mietty.

-kartooneja, sekä Roger Bollen, Jim Gill ja Chuck Ayers. Nykyisin Paul toimii graafisena suunnittelijana Clevelandin alueella Ohiossa. Hän ei ole unohtanut sarjakuvaa nykyisessä työssään. Hän kehittää sarjakuvamaisia hahmoja eri kaupalliseen ja teolliseen käyttöön ja eri medioihin.

SEPPO MÄKINEN

Seinäjoen Sarjakuvaseura julkaisi vuonna 1988 seuran lehden, Kannuksen 33. numerossa, suomalaista sarjakuvaa englannin kielellä. Lehden päätoimittaja Timo Kokkila muistelee: ”Seppo Mäkiseen sain kontaktin englanninkielisen Kannuksen ansiosta. Lähettelin lehteä muutamille USA:laisille pienkustantajille, enkä nyt muista, kuka lähetti pienlehden, jossa mainittiin Mäkinen. Kyselin heti lisää tästä ilmeisen suomalaisella nimellä esiintyvistä tekijästä ja sain osoitteen. Kirjoittelin varmaan Mäkiselle ensin ihan huvin vuoksi ja kyselin Suomi-yhteyksistä.” Timo lähetti myös minulle tietoa tästä miehestä. Kun Internet-aika koitti, sain myös Mäkisen sähköpostiosoitteen. Siitä alkoi pitkään kestänyt kirjeenvaihto.

Seppo Mäkisen vanhemmat olivat Johannes Mäkinen, joka oli kotoisin luovutetun Karjalan Heinjoelta ja Kerttu Tikkanen, joka myös oli syntynyt Karjalassa Pyhäjärvellä. He menivät naimisiin vuonna 1931. Johannes Mäkinen työskenteli automekaanikkona SOK:n myllyllä Viipurissa. Siellä Seppo Mäkinen syntyi vuonna 1938. Jo seuraavana vuonna syttyi talvisota. Suomalaiset joukot jättivät Viipurin 15.3.1940. Mäkiiset olivat siirtyneet muiden siviilien tapaan pois Viipurista ensin Savitaipaleelle ja sitten Hämeeseen isovanhempiensa kanssa. Väli rauhan aikana he asuivat Anjalassa, Jalasjärvellä ja Miehikkälässä. Johannes Mäkinen osallistui sotatoimiin Kotkaan sijoitetussa Itä-Suomenlahden Rannikkoprikaatissa, missä hän oli ensin konekiväärikomppanian aseseppänä ja myöhemmin asentajana.

Seppo Mäkinen itse. Copyright Seppo Mäkinen.

Jatkosodan aikana Viipuri vallattiin takaisin 29.8.1941. Seppo Mäkisen tie vei kuitenkin toiseen suuntaan. Hänet lähetettiin sotilapukseksi Ruotsiin Lindesbergin kaupunkiin Etelä-Ruotsiin, Örebron pohjoispuolelle. Siellä hän asui viisi vuotta Börje ja Svea Petterssonin luona. Sota päättyi kesällä 1944, Karjala ja Viipuri oli menetetty. Sodan jälkeen Mäkisen perhe oli vielä pitkään evakkomatalla, kunnes

perhe lopulta asettui Hyvinkäälle, jonne oli muuttanut myös useita tuhansia muita Karjalan siirtolaisia. Johannes Mäkinen työskenteli Valtion Rautateiden konepajalla ja Kerttu Mäkinen meijerissä.

Seppo Mäkinen kuuluu siihen suomalaiseen sukupolveen, jonka lapsuutta sarjakuvat värjivät. Jo Ruotsissa hän tutustui sarjakuviin. Suomessa hän muistaa Kippari Kalle -lehdestä Teräsmies-, Jonni Huimapää- ja Steve Canyon -sarjakuvat. Seppo muistaa myös Pecos Bill, Tex Willer ja Aku Ankka -sarjakuvalehdet. Muita hänen suosikkisarjakuviaan olivat Flash Gordon, Tarzan, Prinssi Rohkea, Buz eli Jori Sawyer, Rip Kirby sekä Jonesin tytöt. Kiinnostus sarjakuviin johti siihen, että hän myös teki itse sarjakuvia jäljentämällä, kuten niin monet muutkin lapset. Hän ei lähettänyt niitä minnekään, sillä julkaisumahdollisuudet olivat varsin vähäiset tuohon aikaan. Sanomalehtien nuortenpalstalla tai nuorisolehdissä saatettiin satunnaisesti julkaista nuorten lukijoiden tekemiä sarjakuvahahmoja. Sarjakuvaharrastus johti Sepon kiinnostumaan Kaukaisesta Länneestä, sen karjapaimenista, intiaaneista ja hevosista. Ehkä ne myös vaikuttivat siihen, että hän aikuisena lähti Länteen.

Seppo Mäkinen kävi koulunsa Hyvinkäällä. Koulun jälkeen hän suoritti asevelvollisuutensa Kolmannessa erillisessä viestikompaniassa Kouvolassa, jota joukko-osastoa ei enää ole. Asevelvollisuusaikanaan hän teki humoristisia karikatyyrejä sotilaselämästä ja varusmieskavereistaan omaan ja kavereidensa sotilasmuistioihin.

Siviiliin palattuaan Seppo työskenteli harjoittelijana Lauri Almin kultasepäntuotantoyhtiössä. Hän kiinnostui myös motocross-harrastuksesta ja saavutti lajissa jopa nuorten Suomen mestaruuden 250 ccm:n luokassa vuonna 1961. Hän oli hyvin esillä aikakauden motocrosspiireissä. Moottoriurheilu-lehti valitsi vuoden 1964 motocross-kuvaksi valokuvan, jossa Mäkinen hyppää ajokillaan kaatuneen Andrei Diazinovin yli. Hyvinkään Moottorikerhon Ilmo Pirhonen muistaa hyvin Mäkisen paitsi loistavana urheilijana myös hyvänä taiteilijana. Hänellä on yhä tallessa Sepon maalaama kypäri.

Sherlock Holmes. Copyright Seppo Mäkinen and Martin Powell.

Johannes Mäkinen kuoli vuonna 1965. Seuraavana vuonna Sep-
po muutti Kanadaan. Hänellä ei ollut erityistä syytä lähtemiseensä,
vain halu katsella maailmaa. Kanadan lisäksi hänellä oli ollut mie-
lessä myös Australia. Kanadassa hän kokeili lukuisia eri ammatteja.
Myös motocross -harrastus jatkui Kanadassa. Autojen ruiskumaalaus
johti hänet taiteen pariin. 1980-luvulla hän innostui aikakauden
uusista sarjakuvalehdistä, joita olivat muun muassa Heavy Metal ja
Marvelin Epic.

Mäkinen innostui tekemään omia sarjakuvia, joita ilmestyi
ProFolio -lehdessä. Yhteistyö käsikirjoittaja Martin Powellin kanssa
alkoi 1980-luvun alussa. Kumpikin oli saman fanzineryhmän jäsen.
Seppo muistelee: ”Hän oli nähnyt piirroksiani fanzineissa ja halusi
minun piirtävän joitakin hänen tarinoitaan.” Powellin ja Mäkisen
ensimmäinen yhteinen tarina oli The Dinosaur Doctor, joka jul-
kaistiin Pinnacle Press -yhtiön Creepy Tales -lehden ensimmäisessä
numerossa. ”Luulen että se oli vuonna 1986. Se oli kauhutarina, jossa
oli science fiction -aineksia”, muistelee Martin Powell, joka silloin
opiskeli paleontologiksi. Hän on nyt sarjakuvakäsikirjoittaja, mutta
opettaa yhä satunnaisesti luonnontieteitä.

Eternity Comics -kustantaja innostui heidän töistään ja julkaisi
Powellin kirjoittaman ja Mäkisen kuvittaman Sherlock Holmes -ai-
heisen Scarlet in Gaslight -sarjakuvan vuonna 1987. Siinä Holmes
taistelee Professori Moriartya ja itseänsä Kreivi Draculaa vastaan.
Mäkinen loi Holmes-hahmon englantilaisen näyttelijän Jeremy
Brettin mukaan. Nyt jo edesmennyt Brett näytteli Arthur Conan
Doylen luomaa salapoliisia Granada Television -yhtiön Holmes-
sarjoissa 1980- ja 1990-luvulla.

Mäkisen ja Powellin sarjakuva sai Will Eisner Comics Industry
Nomination -maininnan. Mäkinen muistelee, että sarjaa arvostet-
tiin, koska tarina ja kuvitus sopivat hyvin toisiinsa. Martin Powell
sanookin Mäkisen kuvitustyöstä: ”Hän on loistava piirtämään tar-
kasti sen, mitä olen halunnut sanoa käsikirjoituksissani, ja hän tekee
paremmaksi sen, mitä alkuperäisesti tarkoitin.”

Toinen Sherlock Holmes -tarina Powellin tekstiin oli Case of Blind Fear vuodelta 1989. Siinä Holmesin vastustaja on Näkymätön mies H. G. Wellsin samannimisestä kirjasta. Sittenkin Mäkinen on tehnyt useita Holmes-tarinoita. Vuonna 1991 Mäkinen ja Powell tekivät varsin erikoisen tarinan Ghost of Dracula -lehteen. Siinä olivat mukana Sherlock Holmes, Kreivi Dracula ja tunnettu illusionisti eli taikuri Harry Houdini. Sherlock Holmes-sarjakuvia seurasi vuosina 1988 ja 1989 Kolmen muskettisoturin sarjakuvaversio. Paul O'Connor muokkasi tekstin, Mäkinen teki peruskuvituksen ja David Mowry piirsi sarjakuvan puhtaaksi.

Mäkisen ja Powellin yhteistyö jatkui. Marvel halusi tehdä sarjakuvan englantilaisen kirjailijan John Bunyanin (1628–1688) kirjasta The Pilgrim`s Progress. Martin Powell teki tuolloin freelancertöitä Marvelille, ja häntä pyydettiin tekemään käsikirjoitus tähän nykyaikaiseen kristityn vaellukseen. Powell ei oikein innostunut ideasta, mutta otti sen silti ja ehdotti Seppo Mäkistä taiteilijaksi. Mäkisen hallittu vanhanaikainen tyyli sopi historialliseen aiheeseen. Sanottiin, että näin syntyi kaksiosainen satasivuinen sarjakuvateos. John Bunyanin Kristityn vaelluksen käänsi ensi kerran suomeksi Antti Mäkinen vuonna 1887. Sukulaisuusyhteys näiden Mäkisten välillä on tuntematon.

Seppo Mäkinen teki Randall Thayerin tekstiin Raven Chronicles -sarjakuvaa vuonna 1996, jota Caliber julkaisi. 1990-luvun julkaisuihin kuuluu myös pieni osuus Vixen Wars -julkaisussa. Noihin aikoihin Seppo kuvitti myös Neil Gaimanin luomaa sarjakuvaa Mr. Hero the Newmatic Man, mikä kertoi höyryvoimakäyttöisestä robotista.

Seppo Mäkisen uusin sarjakuva on Paula Peril, jota Atlantis Studio julkaisee. James Watson on Paula Peril -sarjakuvan kirjoittaja. Watson kertoo, että Paula Peril on Nancy ”Neiti Etsivä” Drowin ja Indiana Jonesin yhdistelmä unohtamatta alkuperäistä Perils of Pauline -teemaa, jolla on pitkä historia elokuvassa ja kirjallisuudessa.

Watson kertoo tekevänsä erittäin yksityiskohtaisen käsikirjoituksen, jota Seppo saa tulkita niin kuin haluaa. ”Avain joka numeroon on jokaisen aukeaman suunnittelu niin, että niissä kärjistyvät toiminta- ja cliffhanger-tilanteet. Luonnosteluvaiheen aikana teen joskus ehdotuksia, jotka hän jotenkin muuttaa taiaksi. Visuaalisesti Seppo Mäkinen on tehnyt ainutlaatuista työtä toistamalla Neiti Etsivä-kuvastoa muuttaen sen visuaalisesti mukaansatempaavaksi kertomukseksi. Paljon perustuu suunnittelulle ja paljon hänen luontaiseen kykyynsä ja hänen täydelliseen sopivuuteensa sarjakuvataiteilijaksi. Sepon kuvituksessa näkyy myös klassisen jännityskirjallisuuden vaikutus”, sanoo James Watson.

Seppo Mäkinen on tehnyt useita historiallisia mysteeri- ja kauhutarinoita, mutta hän sanoo pitävänsä kaikenlaisista tarinoista. Mäkinen ei ole ollut mukana supersankarisarjakuvassa varhaisia fanzineita lukuun ottamatta. Hän ei myöskään ole tehnyt sanomalehtisarjakuvaa. Hän tuntee eurooppalaista sarjakuvaa ja seuraa yhä Heavy Metal -lehteä. Jean Giraud eli Moebius on ollut myös hänen suosikkitaiteilijansa. Hän tuntee myös suomalaista sarjakuvaa. Timo Kokkilan Peräsmies on tuttu, samoin meidän Kannus-lehtemme, joita Timo on hänelle lähettänyt. Mäkinen on jopa tehnyt sarjakuvia Suomeen. Punaniska-lehden numerossa 8/1995 oli hänen tekemänsä sarjakuva Lyhyestä virsi kaunis. Timo Kokkila muistelee: ”Piirsinkin itsekin lehteen silloin tällöin ja koska lehti etsi erilaisia avustajia, ehdottelin asiaa myös Mäkiselle. Tämä suostui heti, kunhan vaan kässäri löytyy. Timo Varpio oli tehnyt lehteen jonkun toisenkin kässärin, ja häneltä löytyi sopiva. Minä sarjan puhekuplat sitten tekstasin.”

Sarjakuvan mestarien Brune Hogarthin Tarzan, Alex Raymondin Flash Gordon ja Will Eisnerin Spirit ovat vaikuttaneet eniten Mäkiseen. Hänellä ei ole muodollista taidealan koulutusta. Seppo on muistellut saaneensa koulussa huippunumerot piirustuksesta, mutta ei koskaan rohkaisua kehittämään taiteellisia kykyjään. Aikuisena

Neil Gaimanin luoma ja Seppo Mäkisen kuvittama Mr. Hero -sarjakuva C. J. Hendersonin tekstiin. Copyright C 1995 Big Entertainment, Inc. Published by the permission.

hän opiskeli piirtämistä ja maalaamista iltakoulussa. Hän oppi itse sarjakuvataiteen, kuten niin moni muukin sarjakuvataiteilija.

Kanadassa Seppo oli mennyt naimisiin Kotkassa syntyneen Anneli Kaipaisen kanssa. Annelin edellisestä avioliitosta heillä on tytär Johanna ja poika Janne, joka kuoli syöpään 40 vuoden ikäisenä vuonna 2001. Mäkitset asuivat aluksi Torontossa, mutta kokivat sen liian isoksi ja kiireiseksi. He asuvat nykyään Indian River -nimisellä paikkakunnalla Ontarion provinssissa. Indian River on maaseutua ja 25 kilometrin päässä lähimmästä Peterboroughin kaupungista. Siellä asuu myös muutamia muitakin suomalaisia perheitä. Mäki- sellä on studio kotona. Vapaa-aikanaan hän tekee myös tauluja ja puutöitä luontoaiheista ja intiaaneista. Seppo rakensi myös saunan taloonsa. Suomalainen ei voi olla ilman sitä, sanoo hän. Hän kertoo myös ajavansa aina silloin tällöin kahden tunnin matkan Torontoon ostaakseen hapanleipää. Mäkinen puhuu ja kirjoittaa vielä suomea. Pohjoisamerikkalaisilla ei ole juuri vaikeuksia lausua Mäkisen nimeä oikein, mutta joskus hänen täytyy se tavata kuulijalle.

Seppo Mäkisen kuvittama Punaniska-sarjakuva Timo Varpion tekstiin. Punaniska 8/1995. Copyright Harri Vaalio ja Rauli Nordberg.

Seppo Mäkinen vieraili perheineen Suomessa vuonna 2002. Hän kävi myös nykyisen rajan tuolla puolen syntymäkaupungissaan Viipurissa. Kävely Karjalankadulla, minkä varrella hän oli asunut ennen kuin joutui muualle Suomeen, Ruotsiin ja lopulta Hyvinkäälle, oli hänelle hyvin tunteellinen hetki. Karjalaisten evakkojen tavoin hän ei koskaan unohda kotiseutuaan. Eikä hän ole unohtanut isänsäkään. Seppo sanoo perineensä isältään mielenkiinnon mekaanisiin asioihin ja jopa scifiin: ”Se johti urheiluun kuten motocrossiin, mikä on hyvin vaativaa fyysisesti. Se on auttanut minua tähän päivään asti pysymään hyvässä fyysisessä kunnossa, mikä puolestaan on auttanut minua jatkaaman taiteentekoa ja kaikkia muita harrastuksiani.”

KLAUS NORDLING

Vieraillessamme Yhdysvalloissa vuonna 1988 silloisen Eclipse Comics-yhtiön Catherine Yronwode kutsui meidät kotiinsa Kaliforniassa. Hän sattui mainitsemaan, että Will Eisnerin läheinen työtoveri Klaus Nordling oli suomalaista sukua. Vuonna 1989 ilmestynyt Esko Tommolan New Yorkin suomalaisia käsittelevä kirja Uuden maan rakentajat tuntee Klaus Nordlingin, mutta ei kuitenkaan sarjakuvataiteilijana vaan näyttelijänä. New Yorkin Uutiset mainitsi usein Klausin, ja tunsu hyvin myös Klausin vaimon Tellervo Lappalan ja Aili-äidin. Sen sijaan Klausin isä vaikutti tuntemattomalta.

Aili Nordlingin muistokirjoituksen mukaan Klaus ja Tellervo Nordlingilla oli kaksi lasta. Frederic ja Thea. Tytär Thea löytyi Internetistä helposti, mutta epätodennäköisestä paikasta: Utahin Moabista. Hän muisti, että Suomesta tullut isoisa oli nimeltään Gustav Ribert Nordling. Ribert on hyvin epätavallinen etunimi, mutta Internetistä ei löytynyt ketään tämännimistä Nordling-suvun henkilöä. Kansalliskirjaston paperiset sanomalehdet selvittivät tämänkin asian, kun aikansa etsi. Elokuulta 1936 löytyi New Yorkin Uutisista Ribert Nordlingin muistokirjoitus ja kuolinilmoitus.

Niiden mukaan Gustav Ribert Nordling oli syntynyt Porissa vuonna 1877. Muiden lähteiden mukaan hän kävi muutaman vuoden Porin lyseota ja ryhtyi sitten muurariksi. Hän kävi ensimmäisen kerran Yhdysvalloissa vuonna 1903, mutta palasi takaisin Suomeen ja asui Porissa sekä Tyrvällä. Gustav Ribert jätti muurarin työn ja

Klaus Nordling. Kuva Thea Nordling

aloitti uuden uran valokuvaajana. Aili Karoliina Hemmilä oli syntynyt vuonna 1887 Kalajoella. Tiedossa ei ole, missä Aili ja Ribert tutustuivat, mutta vuonna 1910 he asuivat Tyrvään Pappilan kylässä. Ilmeisesti jo samana vuonna he lähtivät Yhdysvaltoihin, missä heidät vihittiin.

Klaus Nordlingin kuolintodistuksen mukaan hän oli syntynyt Suomessa 29.5.1910, mutta sekä Porin että Vammalan seurakuntien kirkonkirjoissa ei ole siitä mainintoja. Nordlingit palasivat Suomeen ja asuivat Tyrvään Nuupalan kylässä. He lähtivät takaisin Yhdysvaltoihin vuonna 1912 ja asettuivat New Yorkin suomalaiskaupunginosaan Finntowniin. Ribert Nordling sai Yhdysvaltain kansalaisuuden vuonna 1923. Ribert Nordlingin vaiheista ei kovin paljon tietoja ole säilynyt, mutta hän harrasti teatteria ja oli hyvin aktiivinen Imatra-teatteriseurassa. Hän oli myös vapaamuurari ja tunnettu henkilö Finntownissa. Ribert Nordling kuoli jo vuonna 1936. Aili Nordling muistettiin hiljaisena kalajokisena. Hän kuoli

vasta vuonna 1974. Muistokirjoituksen mukaan hän pohjalaisten naisten tavoin oli kestänyt vastukset ja kiitollisena ottanut vastaan elämän hyvät antimet.

Klaus Nordling syntyi 29.5.1910. Klausin opintiestä ei ole tietoja säilynyt, mutta piirtämään hän oppi itse ja varhain. Isän perua on Klausin mielenkiinto teatteriin. Tommolan kirjassa Uuden maan rakentajat mainitaan: ”Lilja Ostman ja Klaus Nordling johtivat nuorten näyttelijöiden Artami-kerhoa, joka tuki Imartan näyttämön toimintaa.” Klaus Nordlingin teatteriura ei kuitenkaan mahdu yhteen lauseeseen ja sarjakuvaura vielä vähemmän. New Yorkin Uutiset seurasi erittäin tarkasti Klausin uraa ja raportoi lukijoille sen kehityksestä. Lehti huomioi myös sen, kun Klaus 22-vuotiaana vuonna 1932 oli saanut kartoonejaan Americana-lehteen. New Yorkin Uutiset toivotti hänelle menestystä sekä toivoi myös lisää amerikkansuomalaisia sarjakuvataiteilijoita, sillä ”cartoon art” on tärkeä asia Yhdysvalloissa. Kun seuraavana vuonna Klausin kartooneja oli Americana-lehden kannessa, New Yorkin Uutiset kirjoitti, että se iskee naulan kantaan.

Klaus Nordling oli 1930-luvulla tunnettu kuitenkin ennen kaikkea näyttelijänä. Vuonna 1933 hän esiintyi Imatran Bill the Coachman -näytelmässä, ja New Yorkin Uutiset totesi, että hän on meidän parhaita nuoria näyttelijöitämme. Klaus esiintyi myös radioteatterissa 1930-luvulla. Hän oli silloin erittäin tunnettu myös ohjaajana. Hän työskenteli tuolloin myös tulevan näyttelijäsuuruden Paul Newmanin kanssa. Ilmeisesti juuri ennen sarjakuvauraansa Klaus Nordling oli vakavasti harkitsemassa näyttelijänuraa. Nordlingin viimeinen työtoveri Guy Gilchrist on muistellut, että Klausilla oli ollut esiintymiskoe jopa Hollywoodissa.

Asiat menivät kuitenkin toisin. Vuonna 1939 Nordling aloitti sarjakuvauransa uudessa Eisner-Iger -studioissa. Amerikkalaisen sarjakuvan ykköslegenda Will Eisner muistelee, että Nordling tuli yritykseen äärimmäisen hyvänä taiteilijana ja näytelmäkirjailijana:

”Hänen karikatyristikykynsä saivat meidät palkkaamaan hänet. Hän osasi kirjoittaa yhtä hyvin kuin piirtää. Hänen taiteensa oli vahva, mutta hieman muodollisempi ja vähemmän mehukas kuin muiden sarjakuvataiteilijoiden. Hänen taiteessansa ei koskaan ollut sitä heroista laatua, mikä on yhdistetty sarjakuvaan, mutta se oli hienostunut.” Eisner muisteli edelleen: ”Klaus oli läheinen ystäväni, Hän oli hienoimpia tuntemiani ihmisiä, meillä oli hyvä yhteistyö. Hän oli realistinen ja hyvä käsikirjoittaja.”

Nordling teki alkuun pieniä täytesarjakuvia. Ensimmäinen vaativampi sarjakuva oli Spark Stevens, jonka oli alkujaan luonut Bob Kane, tunnettu myös Lepakkomiehen luojana. Nordling teki tuolloin sarjakuvia monelle yhtiölle, joita olivat Quality, Fox, Harvey, Fiction House ja Pines. Vuosien mittaan hän käytti useita salanimiä. Fred North -nimellä hän teki Strut Warren -sotasarjakuvaa. Muita salanimiä olivat ainakin Clyde Norris ja Ken Norton.

Will Eisner on muistellut, ettei Nordling pitänyt aikakauden suosituista supersankareista. Sarjakuvatutkija Jess Nevinsin mukaan Nordling loi kuitenkin kaikkien aikojen ensimmäisen venyvän super-

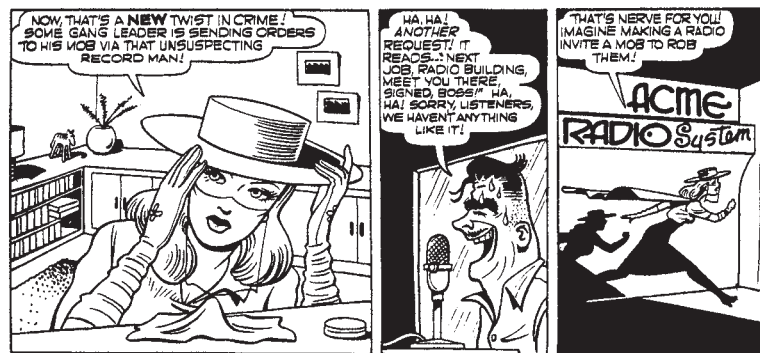

Bob and Swab. Copyright Quality Comics.

sankarin nimeltä The Thin Man Timely/Marvel-yhtiölle jo vuonna 1940. Tämä tapahtui ennen kuin Jack Cole loi paljon tunnetumman venyvän Plastic Man -supersankarin. Tämän arkkityypin tunnetuin hahmo on tietysti Ihmenelosten Reed Richards. Olisipa mukava tietää, kantaako tämä suosittu supersankari vielä Klaus Nordlingin aloittamaa perintöä.

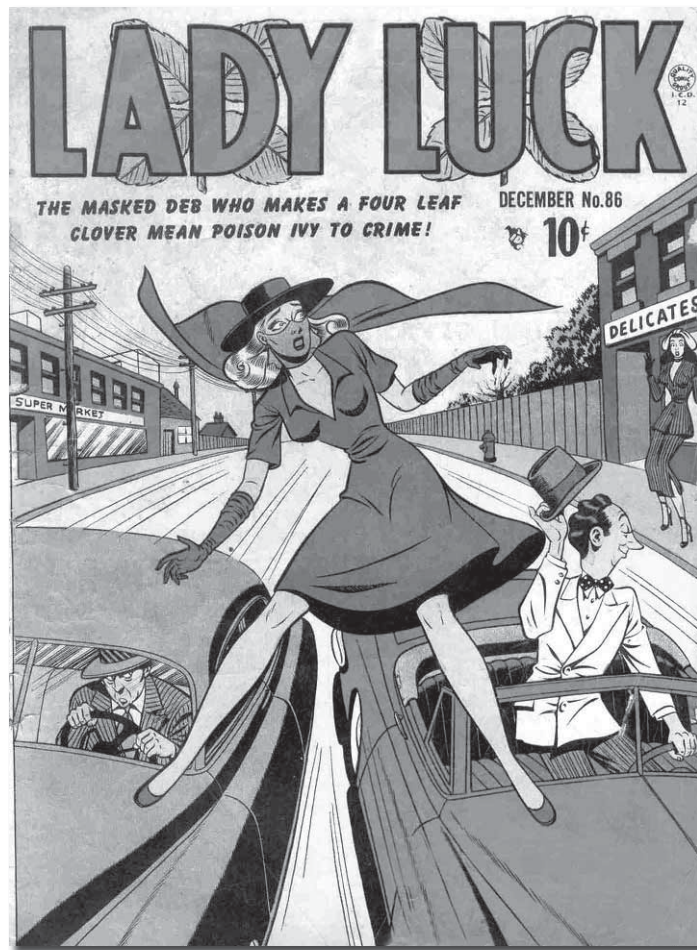
Nordling teki myös joitakin koomisia sotilassarjakuvia. Hän loi Sam Shot and Slim Shell-sarjakuvan. Eversti Shot oli intiaanisotien veteraani ja liian vanha toiseen maailmansotaan, ja teini Slim Shell taas liian nuori. Yhdessä he kuitenkin taistelivat natseja vastaan. Laivastoon sijoittui Bob and Swab -sarjakuva, joka kertoi kahdesta merimiehestä. Bob muistutti aika lailla Klausia itseään. Hän oli graafisena esikuvana myös Pen Miller -sarjakuvalle, jota hän teki Detective Comics -yhtiölle ja joka kertoi sarjakuvataiteilija-salapoliisista. Sarjakuvahistorioitsija Ron Goulart on sanonut, että Pen Miller oli Nordlingin suurin menestys.

Vai olisiko Klausin suurin menestys sittenkin ollut Lady Luck? Will Eisner oli luonut Lady Luck -sarjakuvan vuonna 1940. Lady Luck, oikealta nimeltään Brenda Banks, oli hienostonainen, joka vihreään asuun ja eräänlaiseen zorromaiseen naamioon pukeutu-

Lady Luck. Copyright Will Eisner Studios, Inc.

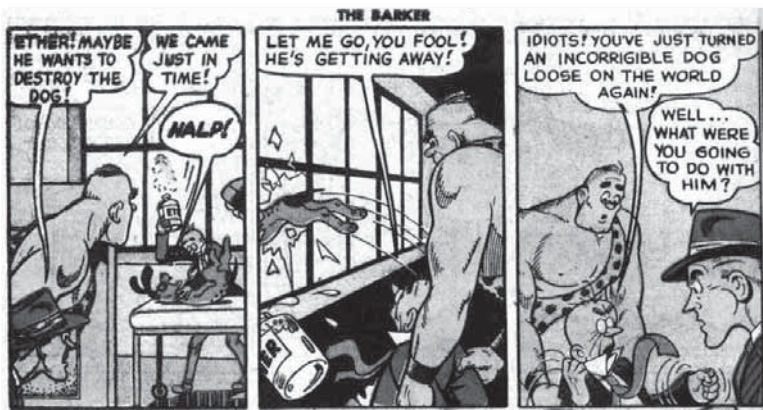
neena taisteli rikollisia vastaan. Eisner ei koskaan itse piirtänyt tätä sarjaa, vaan jätti sen toisille taiteilijoille, joista ensimmäinen oli Chuck Mazoujian. Tämä joutui sotaan vuonna 1941, ja toiseksi taiteilijaksi tuli italialaissyntyinen Nicholas Viscardi. Vuonna 1942

Lady Luck. Copyright Will Eisner Studios, Inc.

Lady Luck lankesi Klaus Nordlingin kuvitettavaksi ja hän teki sarjaa sen loppuun asti vuoteen 1946. Monen mielestä juuri Nordling oli Lady Luck -sarjan pätevin taiteilija. Eisnerin mukaan Nordling loi humanisuurta hahmoon. Catherine Yronwode on kirjoittanut esipuheen Lady Luck -sarjakuvan vuoden 1980 uusintapainokseen. Siinä hän sanoo, että Lady Luck -sarjan suosio nousi Nordlingin ansiosta, joka muutti sarjan oudoksi alusvaatehepenekohtausten ja slapstick-huumorin sekoitukseksi.

Eritäin suosittu aikoinaan oli myös erikoinen Barker-sarja, joka ilmestyi aluksi National Comics -lehdessä 1940-luvun lopulla. Sarjan oli luonut Jack Cole, mutta Nordling otti sen pian haltuunsa ja sai sarjalle oman lehden. Barker kuvasi sirkusmaailman kummajaisia. Taiteilija John Lucas, joka nykyään piirtää Barker-sarjaa, sanoo, että jotkut Nordlingin episodeista ovat kauneinta koskaan luotua sarjakuvaa. John Cooper oli nuori sarjakuvanlukija 1940-luvun lopulla. Hän innostui Nordlingin Barker-sarjakuvista ja aloitti tähän päivään asti kestäneen Nordling-sarjojen keräilyn. Cooper sai kuitenkin

Barker. Copyright Quality Comics.

huomata, ettei Nordling ei ollut kiinnostunut kommunikoimaan faniensa kanssa.

Taiteilija Gill Fox on muistellut, että Klausilla oli vilkas mielikuvitus ja hän oli hyvä kirjoittaja. ”Myöhemminä vuosina olin lähettänyt hänelle joitain kuvitustöitä. Jos jotain teki hänen hyväkseen, hän ajatteli, että hänen piti tehdä vastapalvelus. Tunsimme toisemme henkilökohtaisesti, mutta silti hän ei luottanut ihmisiin. Ei edes minuun. Mutta ihailin hänen piirrostyötään. Hänen kanssaan oli mukavaa istua ja jutella.”

Klaus Nordling ei joutunut toiseen maailmansotaan. Hän palveli ilmavalvontatehtävissä kotirintamalla ja saattoi näin jatkaa sarjakuvien tekemistä. Sen sijaan Setä Samuli kutsui Will Eisnerin asepalvelukseen. Nordling johti sillä aikaa Eisnerin studiota, jossa tehtiin yhä kiivaasti sarjakuvia. Eisner itse ei päätenyt rintamalle vaan teki Yhdysvaltain maavoimille tiedottavaa grafiikkaa, kuten niin moni muukin sarjakuvataiteilija. Eisner loi hahmon nimeltä Joe Dope, joka opasti sotilaita olemaan töppäilemättä. Nordling auttoi Eisneriä tässä työssä. Joe Dope kehittyi jopa sarjakuvaksi asti. Ilmeisesti tämä johti siihen, että Eisner perusti American Visual Corporation -yhtiön. Yhtiö teki Yhdysvaltain armeijalle eri aseiden ja asejärjestelmien ohjeita ja ohjekirjoja, joita käytettiin toisessa maailmansodassa, Korean ja Vietnamin sodassa sekä rauhanajan toimissa. Nämä ohjeet auttoivat sotilaita selviämään sodasta hengissä, huomautti Denis Kitchen, joka myöhemmin on julkaissut uusintapainoksina Eisnerin ja Nordlingin sarjakuvia.

Nordling ja Eisner tekivät myös Yhdysvaltain armeijan taktisen Lance-ohjuksen ohjeet. Lance voitiin varustaa myös neutronipommi-ydinkärjillä. Neutronipommi tunnettiin aikoinaan aseena, joka tappaa ihmiset mutta säästää rakennukset. Lieneekö Nordling lähimmäksi ydinaseita koskaan päässyt Suomessa syntynyt henkilö? American Visual Corporation teki muutakin tiedottavaa kuvitusta Yhdysvaltain hallituksen laitoksille. Yksi näistä oli työministeriölle

tehty Job Scene, jonka tarkoitus oli auttaa syrjäytettyjä nuoria löytämään töitä. Nordling kirjoitti ja kuvitti tämän lehtisen. Hän teki tiedottavaa ja kaupallista grafiikkaa myös Yhdysvaltain NMKY-liitolle, Punaiselle Ristille, Essolle ja monille muille Yhdysvalloissa ja Yhdysvaltojen ulkopuolella. New Yorkin Uutiset ei koskaan kertonut Klaus Nordlingin sarjakuvaurasta, mutta hänen tekemänsä tiedottavan grafiikan lehti huomioi vuonna 1956 julkaistussa pitkässä artikkelissaan.

Klaus Nordling kuvitti sodan jälkeen myös Will Eisnerin Spirit-sarjakuvaa yhdessä Jules Feifferin kanssa. Feiffer sanoo yhä olevansa Klausin töiden suuri ihailija. Nordling ei tehnyt varsinaisiin sarjakuvalehtiin sarjakuvia enää vuoden 1950 jälkeen. Joitakin poikkeuksia sentään oli. Amerikkalainen Mad-lehti julkaisi vuonna 1959 hänen sarjakuvansa. Nordling onkin Wallace Woodin ohella ainoa näistä amerikkansuomalaisista sarjakuvataiteilijoista, jotka ovat tehneet sarja-

Klaus Nordlingin kuvaus intiaanien ja suomalaisten kohtaamisesta. *New Yorkin Uutiset* 1938. Copyright Klaus Nordling.

kuvia Mad-lehteen. Guy Gilchrist on tehnyt Muppett-aiheista Rock Channel -sarjakuvaa. Vanhoilla päivillään Nordling auttoi Gilchristiä sarjakuvan teossa. Gilchrist on muistellut Nordlingia mukavana miehenä, jonka kanssa oli ilo työskennellä. ”Hänellä muistaakseni oli melkoinen draaman taju.” On sanottu, että Nordling oli vain Gilchristin sarjakuvan haamutaiteilija, mutta tämä ei pidä paikkaansa. Gilchrist muistelee: ”Hän ei kuitenkaan koskaan toiminut minulle haamutaiteilijana. Annoin hänen signeerata tekemänsä työn.”

Klaus Nordling meni naimisiin amerikansuomalaisen Tellervo Lappalan kanssa vuonna 1936. Tellervon äiti Milma Lappala oli omaa sukua Tikkanen syntyisin Kuopiosta ja ensimmäinen papiksi vihitty suomalainen nainen. Nordlingit asettuivat asumaan Connecticutin osavaltioon Ridgefieldin kaupunkiin, jossa syntyivät lapset Fredrik ja Thea. Sekä Klaus että Tellervo puhuivat yhtä hyvin suomea ja englantia. Äiti Aili Nordling oli puhunut vain suomea. Thea Nordling on muistellut, että hänellä oli tapana istua isänsä työpöydän ääressä ja piirrellä hassuja kasvoja. ”Satunnaisesti isäni saattoi käyttää joitakin näistä kasvoista.” Thea muistelee edelleen: ”Isälläni oli kaunis lauluääni, ja kun me olimme vielä Brooklynissa, hän oli aktiivinen miesten kuorossa, jonka nimi oli Laulumiehet. Hän rakasti esittävää taidetta, ja kun me elimme Ridgefieldissä, hän oli hyvin aktiivinen paikallisessa teatterissa näyttelijänä ja ohjaajana. Kulttuurielämää hän rakasti, mutta hän ei ollut mukana politiikassa eikä seurakunnassa.”

Klaus Nordling on niitä harvoja amerikansuomalaisia, jotka tekivät kuvitustöitä myös amerikansuomalaisille sanomalehdille. Nordling kuvitti jonkin verran New Yorkin Uutisia ja yhtiön kausijulkaisuja. Hänellä oli tähän lehteen lähemmät suhteet kuin John Lehdellä. Vuonna 1938 vietettiin Suomesta Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen siirtolaisuuden eli niin kutsutun Delaware-asutuksen 300-vuotisjuhlaa. Klaus teki New Yorkin Uutisiin, kuvan, jossa hän kuvasi suomalaisten ja intiaanien tapaamista.

Klaus Nordling kuoli 19.11.1986 kotipihallaan West Barnstabilen kaupungissa Connecticutissa. Marraskuinen lumimyrsky oli katkonut puita, joita Klaus oli mennyt pienimään. Hän istahti hetkeksi lepäämään ja sai sydänkohtauksen. Will Eisner on muistellut, että hän ja Klaus olivat aikoneet käydä yhdessä Suomessa. Eisner vieraili Suomessa vähän myöhemmin Klausin kuoleman jälkeen. Vierailunsa aikana Eisner sanoi, että hänen matkansa on surullinen, koska hänen ystävänsä Klaus ei ole mukana.

Keräilijä John Cooper on muistellut, että Klaus Nordlingin selkeälinjaista taidetta oli helppoa katsella ja se esitti toiminnan vai-vattomasti pakottamatta lukijaa miettimään mitä tapahtuu: ”Hänen henkilöhahmonsa kulkivat juohevasti ja saivat haluamaan enemmän ja enemmän.” Jess Nevinsin mukaan Nordling on sarjakuvan kulta-kauden luova kyky, Nimi isolla kirjaimella. Will Eisnerin mukaan Klaus Nordlingin loistava panos Amerikan sarjakuvataiteeseen on peräisin hänen suomalaisista juuristaan.

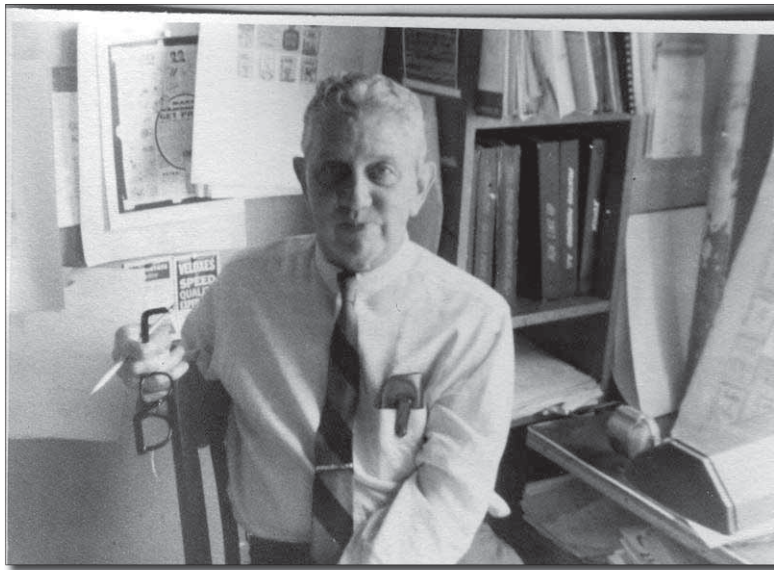
OTTO PIRKOLA

Kirjoitin vuoden 1990 tienoilla kirjaa supersankareista. Olin tuolloin yhteydessä yhteen supersankarisarjakuvan suurimmista nimistä. Hän oli Joe Simon, Kapteeni Amerikan ja monien muiden sarjakuvahahmojen luoja. Simon oli juuri julkaissut kirjan *The Comic Book Makers*, jossa hän muisteli omaa hyvin värikästä sarjakuvataivaltaan. Hän lähetti minulle kirjansa, josta oli paljon apua kirjoittaessani omaa kirjaani.

Kirjassaan Joe Simon kertoo myös siitä ajasta, jonka hän oli Harvey-yhtiössä. Tämä yhtiö oli ollut sarjakuvassa pitkään ja aina jäänyt suurempien Marvelin ja DC:n varjoon. Sivulla 88 Simon mainitsee: ”Toisessa tilavassa huoneessa oli taiteellinen osasto (art department). Otto Pirkola oli varsinainen taiteellinen johtaja, siitä huolimatta, että Leonilla oli tämä titteli.” Ei epäilystäkään, etteikö Pirkola olisi suomalainen nimi. Harvey-yhtymän taiteellinen johtaja oli Otto Pirkola, suomensukuinen mies.

Seuraavina vuosina yritin löytää tietoja Otto Pirkolasta, mutta turhaan. Hän ei kuitenkaan ollut aivan tuntematon mies amerikkalaisessa sarjakuvateollisuudessa, mutta hänen jäljilleen oli vaikea päästä. Ensinäkin *Comics Interview* -lehdessä oli ollut jo vuonna 1987 Ken Seligin haastattelu, jossa Otto Pirkola mainittiin. Selig oli saanut Oton paikan Harvey-yhtiössä tämän jäätyä eläkkeelle. Timo Ronkainen auttoi minut pääsemään taiteilija Ernie Colonin jäljille, joka oli myös työskennellyt Harvey-yhtymässä. Lähetin kirjeen

Colonille, joka vastasi sähköpostilla: ”En voi kertoa sinulle, kuinka hämmästynyt olin, kun olin avannut kirjeesi ja löysin tiedustelun Otto Pirkolasta..!” Colon antoi minulle toisen Harvey-taiteilijan Sid Jacobsonin sähköpostiosoitteen. Jacobson antoi Ken Seligin katuosoitteen. Näin alkoi vähitellen karttua tietoa Otto Pirkolasta.

Otto Pirkola. Kuva Leena Pere-Olkkonen.

Amerikkalainen sarjakuvaväki ei tiennyt Otto Pirkolan yksityiselämästä juuri mitään. Pitkän etsimisen jälkeen löysin Rootsweb-tietokannasta tiedon, että ainoa tunnettu amerikkalainen Otto Pirkola oli kuollut vuonna 1992 Palm Beachissa Floridassa. Ken Selig oli kertonut, että Otto Pirkolalla oli veli, jonka kanssa hänellä oli vene Long Islandin saaren koillispäässä Sag Harborissa. Rootsweb kertoikin, että Pirkola-nimisiä ihmisiä oli elänyt ja kuollut

Sag Harborin alueella. Lukuisten hyödyttömien yhteydenottojen jälkeen lähetin kirjeen paikalliselle historialliselle yhdistykselle ja vastaus kertoi lopulta, että Oton veli oli Alfred Pirkola, ja heidän vanhempansa olivat Edward ja Anna Pirkola. Otto ja Alfred olivat kuolleet lapsettomina. Siinä oli selitys siihen, ettei Pirkola-nimi enää elänyt Long Islandilla.

Ken Selig ja Sid Jacobson olivat kertoneet, että vanhoilla päivillään Otto oli asettunut asumaan yhteisen naisystävänsä kanssa ja ilmeisesti palannut Suomeen. Selig antoi Oton osoitteen Suomessa Myyrmäessä Vantaalla. Ketään Pirkolaa ei enää asunut tuossa osoitteessa. Pitkän etsinnän jälkeen sain selville, että Otto oli asunut Vantaalla Aili Kaarina Wikströmin kanssa. Mutta tämä oli tapahtunut jo 1980-luvun puolella. Mutta nyt minulla oli Oton läheisen ihmisen nimi. Rootsweb tunsu Aili Wikstromin, ja kertoi, että hän oli kuollut keväällä 2000. Menin jälleen Kansalliskirjastoon, jossa Helsingin Sanomien mikrofilmien kuolinilmoitukset kertoivat, että hänet oli siunattu Vantaalla Pyhän Laurin kirkossa ja haudattu sen hautausmaalle. Yhteydenotto Vantaan seurakuntaan kertoi, että Aili Wikströmin tytär oli Leena Pere-Okkonen. Asia oli selvinnyt. Oton jälkien etsiminen oli alkanut vuonna 1990, perusteellisemmin vasta vuoden 2001 aikana ja loppunut marraskuussa 2005. Etsintä oli johtanut Yhdysvaltain New Yorkista ja Long Islandilta Suomen pääkaupunkiseudulle.

Edward Pirkola oli syntynyt Kivennavalla Karjalan Kannaksella vuonna 1883. Hän lähti Yhdysvaltoihin vuonna 1903. Leena Pere-Okkonen on muistellut, että Kivennavalta lähti tuolloin isompikin joukko Uuteen maailmaan, mukana oli myös Anna Rantalainen. Hän olettaa, että Anna ja Edward rakastuivat tuolloin toisiinsa. Mutta Anna ei viihtynyt Yhdysvalloissa vaan palasi takaisin Suomeen. Otto perusti farmin Long Islandille Nassaun piirikunnan Freeportiin New Yorkin edustalle. Tämän jälkeen hän lähti hakemaan Annaa Suomesta. He menivät naimisiin ja asettuivat asumaan Oton perustamalle

farmille. He saivat kolme lasta, joista vanhin Otto syntyi 13.3.1908. Esther syntyi vuonna 1910 ja kuoli jo vuonna 1936. Nuorin Alfred syntyi vuonna 1915.

Pirkolat eivät näytä olleen yhteydessä muihin amerikansuomalaisiin niin, että se olisi huomioitu lehdistössä. Long Islandin suomalaisilla oli aikoinaan paljonkin yhteistoimintaa, mutta Pirkoloita ei mainita. Lapset oppivat korvakuulolta suomen kielen. Otto puhui jopa hyvää suomea, ”kyökkikieltä”, kuten hän itse välillä ilmaisi. Alfred Pirkola teki työuransa Grumman-yhtiössä, jonka merkittävä tehdas on Long Islandilla. Täällä Grumman valmisti 1960-luvulla Apollo-avaruusohjelman legendaariset kuuhunlaskeutumisalukset ja myöhemmin osia avaruussukkulaan sekä paljon erilaisia sotilas- ja siviililentokoneita. Alfredin työ oli salaista, ja hänellä oli siitä vaihto-olovelvollisuus. Alfredin muistokirjoituksessa Sag Harbor Express-lehdessä ei ollut mitään mainintaa hänen työelämästään.

Otto Pirkolan koulutuksesta ei ole tietoa. New York Times mainitsee että Otto toimi kaupallisena taiteilijana New Yorkissa mainostuimistoistaan tunnetulla Madison-avenuella jo vuonna 1937. Samalla puistokadulla piti myöhemmin toimitustaan myös Mad-lehti. Ken Selig on muistellut, että Otolla oli ollut suunnaton kokemus graafisesta suunnitteluista eri lehdissä, joita olivat muun muassa True Confessions ja Red Book, siis samoja julkaisuja, joihin myös Ronald Lindquist teki kartoonejaan. Selig jatkaa: ”Luulen että hän teki myös julistetekstejä RKO Radio Pictures -elokuvayhtiön julisteihin 1930-luvun lopulla ja 1940-luvun alussa.” RKO-yhtiön suurklassikko on Orson Wellesin ohjaama Kansalainen Kane (Citizen Kane), joka sai ensi-iltansa vuonna 1941 ja joka kuvasi tässäkin kirjassa useasti mainitun William R. Hearstin elämää. Voin vain kysyä, oliko Otolla mitään tekemistä elokuvan julisteen kanssa.

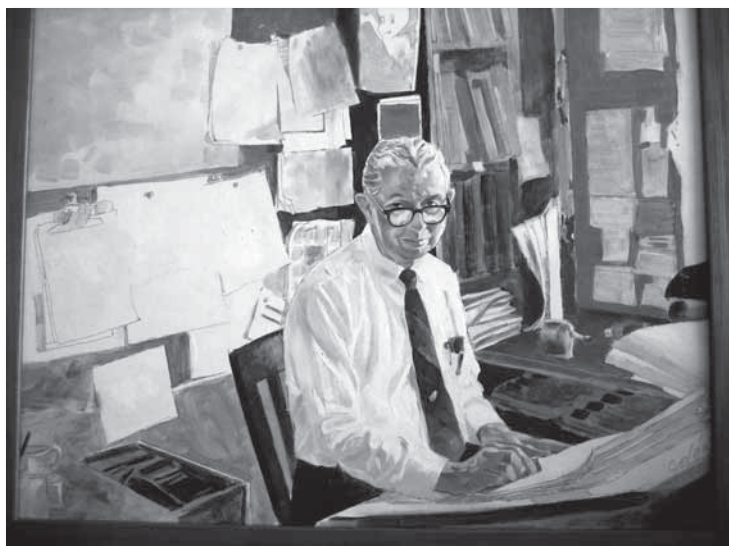
Sarjakuvaboomin kukoistaessa toisen maailmansodan alussa Alfred Harvey oli perustanut uuden nimeään kantavan sarjakuvakustantamon. Hänen veljensä Leon ja Robert tulivat pian mukaan.

Harvey julkaisi aluksi supersankarisarjakuvaa, joista ehkä tunnetuin oli seksikäs sankaritar Black Cat. Yhtiölle tekivät sarjakuvia Lee Elias, Joe Simon, Jack Kirby, Wallace Wood ja moni muu. Myöhemmin supersankarit menivät pois muodista, ja Harvey keskittyi lähinnä lasten sarjakuvien julkaisemiseen. Harveyn sarjakuvahahmoja olivat muiden muassa Little Audrey, Richie Rich eli Riku Rikas ja ystävällinen kummitus Casper. Alkuperäisen Harvey-yhtiön viimeiset sarjakuvat ilmestyivät syksyllä 1982.

Joe Simon kertoo, että Otto Pirkola joutui mukaan sarjakuvamaailmaan aivan kohtalon oikusta. Toisen maailmansodan aikana Otto oli ollut Yhdysvaltain rannikkovartiostossa ja sodan jälkeen hän palasi New Yorkiin jatkamaan graafikon töitään. Simon on kertonut, että Otolla ja Harlan Crandall -nimisellä mainosmiehellä oli yhteinen mainostoimisto, joka ei kuitenkaan ollut menestynyt. Harvey-yhtymässä oli taiteellisen johtajan paikka auki, mutta vain yhdelle. Otto ja Harlan Crandall olivat molemmat paikalla Alfred

Harveyn toimistosta. Kuva Leena Pere-Olkkonen.

Maalaus Otto Pirkolasta. Kuva Leena Pere-Olkkonen.

Harveyn toimistossa. He heittivät kolikkoa ja Otto voitti. Hän jäi vuodesta 1949 alkaen 20 vuodeksi Harvey-yhtiöön.

Otto Pirkola ei ollut varsinaisesti sarjakuvataiteilija. Ken Selig sanoo, ettei Otto edes tiennyt mitään sarjakuvien piirtämisestä. Otto oli tekstin suunnittelija, hän teki logoja ja otsikoita, joiden avulla hän pystyi antamaan hyvän kuvan Harvey-yhtiöstä. Otto kykeni merkittäväällä tavalla sisäistämään Harveyn imagon näihin logoihin, joiden tekemisessä hän oli mestari, muistelee Selig.

Harvey-yhtiön toimittaja Matthew Hilt Murphy on muistellut, että Otto oli ystävällinen, mutta sisäänpäin kääntynyt. Hän otti työnsä vakavasti, eikä juuri hymyillyt. Toisaalta Harvey ei rohkaissut työntekijöitä keskinäiseen kanssakäymiseen. Jokainen teki oman työnsä. Yhtymä ei hyväksynyt minkäänlaista ylimääräistä keskustelua. Murphy on muistellut: ”Jos keskustelu alkoi huoneessa, Leon tai joskus Al Harvey tuli sisään ja lopetti kaiken leikinlaskun.”

Ken Selig on myös muistellut, että kun hän tuli Harvey-yhtiöön vuonna 1954, Otto Pirkola ohjasi häntä hiljaisella tavallaan sarjakuvan maailmaan, enimmäkseen olemalla mukava kaveri. Ernie Colon kirjoitti: ”Otto oli mukavimpia ihmisiä, joita koskaan olin tavannut. Hän oli todellinen ammattimies kaikessa, mitä hän teki. Hän oli ystävällinen, vaikkakin tehokas. Vakuuttava. Oton graafisessa työssä oli puhdas, tuore lähestymistapa.”

Mutta piirsikö Otto sarjakuvia? Ken Selig vastasi kysymykseen: ”No – Yes!” Hän ei kuitenkaan tiennyt sen tarkemmin. Leena Pere-Olkkonen sanoo näin: ”Tuolloin muistini mukaan hän olisi maininnut, että Casperissa hän olisi ollut mukana piirtämässä, mutta hän ei ole hahmoa luonut. Jotenkin jäi sellainen käsitys, että jotain omaakin olisi ollut?” Jätän asian tuleville tutkijoille.

Edward Pirkola kuoli vuonna 1958. Tämän jälkeen Pirkolat muuttivat lounaisesta Long Islandista saaren koillispäähän Sag Harborin Noyacin kylään kesäasuntoonsa. Leena Pere-Olkkonen muistelee: ”Otto oli isälle luvannut pitää huolta äidistä ja tämän hän toteutti sataprosenttisesti. Otto piti äidistään huolta viimeiseen asti.” Anna Pirkola kuoli vuonna 1976. Alfred kuoli vuonna 1986. Otto oli jäänyt eläkkeelle yli 70-vuotiaana. Harvey olisi mielellään pitänyt hänet, muistelee Leena Pere-Olkkonen: ”Amerikassa ei iäkkäitä syrjittä, vaan heitä arvostetaan työelämässä. Tosin monelle se on myös ainoa mahdollisuus selvitä kuluista, koska sosiaaliturva oli todella olematon.” Sarjakuvantekijät eivät yleensä jää eläkkeelle, mutta kaihi alkoi vaivata Oton silmiä. Lisäksi pitkä työmatka rasitti häntä.

Nyt Oton elämässä alkoi erikoinen vaihe. Hän muutti Suomeen serkkunsa Aili Wikströmin kanssa. He asuivat joitakin vuosia Vantaan Myyrmäessä. Sieltä he muuttivat Helsinkiin. Erikoista, jopa katkeran huvittavaa on se, että Vantaan jälkeen Otto ja Aili asuivat meidän kodistamme noin kilometrin päässä Helsingin Huopalahdentiellä. Olen hyvinkin saattanut tavata Oton tietämättäni. Otto ja Aili muuttivat myöhemmin Palm Beachin rantakaupunkiin Floridaan,

jossa heillä oli yhteinen koti. Siellä Otto kuoli 22.11.1992. Hänen uurnansa tuotiin Suomeen keväällä 1993 ja haudattiin Helsingin pitäjän kirkon hautausmaalle. Aili Wikström kuoli vuonna 2000 ja hänet on haudattu Oton viereen.

Ken Selig, josta tuli Oton jälkeen Harveyn taiteellinen johtaja, kutsui Otto Pirkolaa hienoksi mieheksi, joka ei ole koskaan saanut sarjakuvateollisuudelta sitä tunnustusta, jonka hän olisi ansainnut. Toivon osaltani korjanneeni asiaa.

VIVE RISTO

Satuin kerran huomaamaan televisiossa esitetyn Warner-elokuvayhtiön lyhyessä piirroselokuvassa eli pätkiksessä tekijänimen Vive Risto. Nimi vaikutti suomalaiselta. Risto on pohjoissuomalainen sukunimi, mutta nimi oli kyllä tunnettu muuallakin Euroopassa, Balkanilla ja Turkissa. Jerry Bailsin mukaan Vive Ristolla oli pitkä työ takanaan Warnerin ja Hanna-Barberan sekä sarjakuvien että animaatioiden tekijänä. Sarjakuvahistorioitsija Merlin Haas sanoo, että Risto on niitä paljon työtä tehneitä sarjakuvan luojia, jotka eivät koskaan tulleet huomioiduksi elinaikanaan.

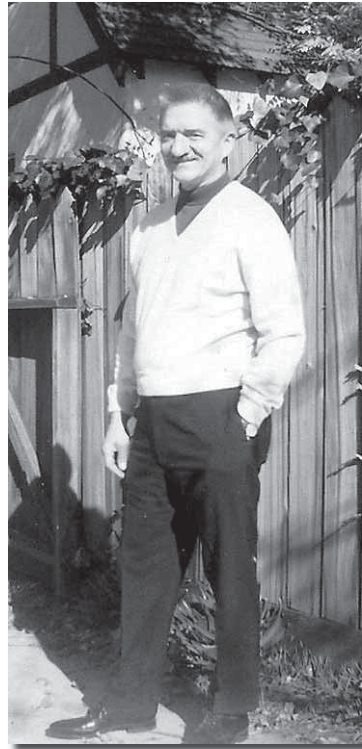
Ensimmäiset yritykset löytää nimen alkuperä eivät tuottaneet tulosta. Mutta löysin tiedon John Risto-nimisestä miehestä, joka oli syntynyt Lumijoella ja kuollut Oregonin Astoriassa vuonna 1957. Hänellä oli poika Bruno Yhdysvaltain Länsirannikon amerikkalaisen Veljeysviesti-lehdessä olleen kuolinilmoituksen mukaan. Rootsweb tiesi erään Bruno Riston, joka oli kuollut Oregonin Clackamasissa. Tällä tavalla löysin Laini Riston, joka kertoi, että hän on Vive Riston veljentytär. Hän kertoi myös, että Ristot ovat suomalaista sukua ja antoi minulle Viven pojan serkkunsa Jerry'n sähköpostiosoitteen Olin seurannut väärää jälkeä, mutta löytänyt oikeat henkilöt. Näinkin käy joskus.

Vive Riston vanhemmat olivat Oskar ja Hilda Risto. Internet-haut johtivat Risto-nimen Tornionjoen varrelle Karungin kuntaan,

joka nyt on lakkautettu. Sukututkija Juhani Mäkitalo Tornioista tiesi Risto-suvun ja myös Oskar Riston ja hänen perheensä. Oskar Vilho Risto oli syntynyt Karungissa 1873. Hän muutti Yhdysvaltoihin vuonna 1893. Kaarlo Suvanto on muistellut, että torniolaisilla oli tapana Amerikkaan lähtiessään ostaa tiketti ”Kalumetihin”, koska Michiganin Calumet oli ainoa amerikkalainen paikkakunta, josta he olivat kuulleet puhuttavan. Oskar Risto asettui kuitenkin lännemmäksi Etelä-Dakotan osavaltioon.

Siirtolaisuusinstituutin tutkijan Elisabeth Uschanovin tiedonannon mukaan Hilda Risto oli kuollut vuonna 1969. Veljeysviestilehdessä olleen muistokirjoituksen mukaan hän oli omaa sukua Koistinen. Hänen omaisiaan asui Etelä-Dakotassa vielä tuolloin.

Pohjoismaisia uudisasukkaita oli alkanut asettua Etelä-Dakotaan jo 1860-luvulla. Suomalaisia saapui sinne jo vuonna 1878, vain pari vuotta tunnetun Little Big Hornin taistelun jälkeen. Tuossa taistelussa sioux- and cheyenne-intiaanit löivät eversti George A. Custerin johtaman ratsuväkiosaston. Muuan alueen suomalaisista esiraivaajista muisteli myöhemmin: ”Turvemajoissa asuttiin ja elossa pysyttiin.” Elisabeth Uschanovin mukaan Johan ja Matilda Koistinen perheineen olivat tulleet Etelä-Dakotan Lake Nordenin seudulle

Vive Risto. Kuva Jerry Risto.

jo 1880-luvulla paljon ennen Helmikuun manifestia. Johan oli kotoisin Oulujoelta ja Matilda oli omaa sukua Hukka Himangalta. Tytär Hilda oli syntynyt Suomessa.

Oscar ja Hilda tapasivat, tutustuivat ja menivät naimisiin. He elivät Black Hill -alueella Etelä-Dakotassa Terry'n pikkukaupungissa, jota ei enää ole. Terry sijaitsi lähellä Lännen historiasta kuuluisaa Deadwoodin kaupunkia, jossa Jack McCall tappoi Hurja Bill Hickockin vain muutamaa vuotta ennen Koististen saapumista seudulle. Järin kaukana ei ole mainittu Little Big Hornin taistelupaikkakaan, ja Terry'n kaupunkikin oli saanut nimensä Custerin komentajan prikaatinkenraali Alfred H. Terry'n mukaan. Alue on tunnettu myös kulta- ja hopeavaroistaan. Oscar Risto työskenteli kultakaivoksissa. Ilmeisesti hänellä oli omakin kultavaltaus. Oscarin ja Hildan vanhin poika Vive Risto syntyi vuonna 1902. Jerry Risto tietää, että isän syntymätila on puusta tehty ja on yhä hyväkuntoinen kaksikerroksinen rakennus syrjäisessä mäenrinteessä metsäisellä alueella.

Ristot muuttivat Länsirannikolle Washingtonin osavaltion Battle Groundin alueelle ilmeisesti vuoden 1910 aikoihin. Vive oli tuolloin jo kouluikäinen. Ristot hankkivat homestead-tilan, mutta Oscar kävi aina välillä kaivamassa kultaa Etelä-Dakotan Mustilla kukkuloilla. Ristot saivat kaikkiaan viisi lasta, joista neljä oli syntynyt Terry'n alueella ja vain yksi, Walter, Battle Groundissa. Lapset olivat monipuolisesti lahjakkaita. Laini Riston isällä Wallacella oli oma orkesteri ja Laini itse on laulajatar.

Oscar ja Hilda Risto erosivat vuonna 1919. Hilda sai farmin ja lapset. Jerry Risto muistelee, että Hilda Risto oli kipakka nainen. Laini Risto kertoo: ”Isoäitini Hilda oli kovaa työtä tehnyt, taipumaton nainen. Hän kasvatti viisi lasta myymällä lehmiensä maitoa. Luulen että hän eli sillä rahalla, mitä hän sai myymällä maataan. Hän ei koskaan tehnyt mitään tyhjämpäiväistä. Hän ei muistanut syntymäpäiviä, jouluja, pyhäpäiviä eikä muitakaan.” Oscar muutti pieneen mökkiin eikä koskaan mennyt uusiin naimisiin. Hän kuoli

jo vuonna 1938 ilmeisesti kaivosmiehen ammattitautiin pölykeuhkoon. Hilda Risto eli yli 30 vuotta pitempään ja kuoli vasta vuoden 1969 lopulla.

Vive Risto oli siis syntynyt vuonna 1902 Etelä-Dakotassa Terryssä. Paikallinen historia ei häntä tunne eivätkä hänen nuoruutensa yksityiskohdat ole tiedossa. On varmaa, että hänen oikea nimensä oli alkujaan Vilho, joka oli Oscar-isän toinen nimi ja josta Vive-muoto on hyvinkin kehittynyt. Jerry Risto muistelee: ”Uransa myöhemmässä vaiheessa hän kirjoitti nimensä Veve-muotoon tietyissä ammattiyhteisöissä.” Hänet on mainittu myös Viv- ja Vevo -nimillä. Perhe pitää parhaimpana Vive-muotoa.

Jerry Risto sanoo, että isän kiinnostus piirtämiseen alkoi jo varhain lapsuudessa. Koulunsa Vive kävi Länsirannikolla. Hän opiskeli myös Chouinard-oppilaitoksessa New Yorkissa, Lukits-koulussa sekä myöhemmin Kalifornian yliopistossa Los Angelesissa eli UCLA:ssa. Vive Risto asettui Länsirannikolle 1920-luvun lopulla. Hän toimi toimituksen taiteilijana Vancouver Sun -lehdessä, Seattlen Post-Intelligencer-lehdessä ja Portlandin Telegram, Journal ja Oregonian -lehdissä. Jerry Bails sanoo, että Risto työskenteli myös Associated Press -syndikaatille.

Vive Risto asui Portlandissa vielä vuonna 1925, mutta pian hän muutti New Yorkiin työskentelemään Max Fleischerin studiolla 1920-luvun lopulla. Fleischer tunnetaan muun muassa Betty Boob-hahmosta. Risto teki studiolla juuri Betty-animaatioita. Studio eli tuolloin varsin kiihkeää aikaa. Äänielokuva oli aloittanut vallankumouksensa. Vuonna 1928 Vive vieraili Euroopassa. Hän kävi Englannissa, Ranskassa ja Saksassa, ehkä myös muissakin maissa, olettaa Jerry Risto, jonka mukaan matkan tarkoitus oli Euroopan taidekohteiden katselu ja niiden kuvaaminen. Hän ei tiedä, olisiko isä käynyt myös Vanhassa maassa. Ainakaan Pohjois-Suomen sanomalehdet eivät maininneet Vive Ristoa, kun ne raportoivat amerikansuomalaisten käynneistä Vanhassa maassa tuona aikana.

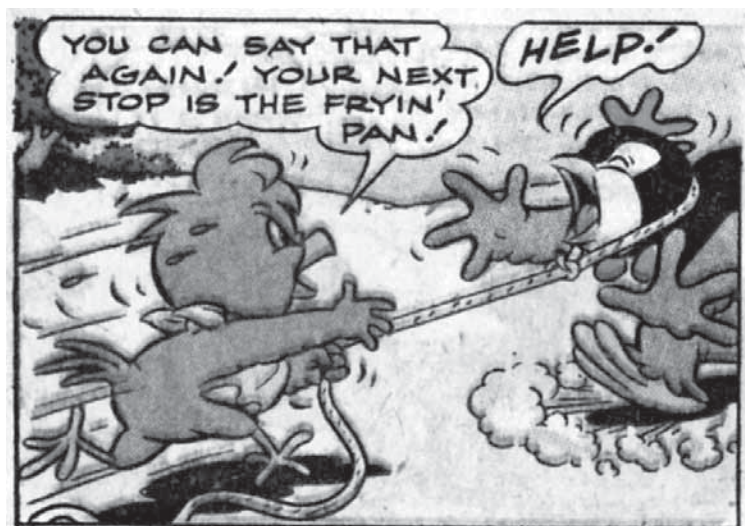
Joitakin vuosia Fleischerilla työskenneltyään Risto siirtyi animaattoriksi Terrytoons-studiolle 1930-luvun alussa. Vive meni naimisiin englantilais-irlantilaisen Anita Lanen kanssa vuonna 1935. Ristot saivat kaksi lasta. Carolyn syntyi vuonna 1939 ja Jerry vuonna 1944. Tänä aikana Vive Risto ”vieraili” kerran Cliff Sterretin luomassa Polly and her pals -sarjakuvassa, jota on Suomessa julkaistu Naukulan perhe -nimellä. Risto vielä mainittiin toistamiseenkin tässä sarjassa. Kummallakin kerralla hänen etunimensä oli Wilho. Tämä

POLLY AND HER PALS

The Oshkosh Northwestern, 14 Febr. 1938

Vive "Wilho" Risto vierailee Naukulan perheessä. Copyright King Features Syndicate.

Hekku, pieni kanahaukka suurella ruokahalulla. Henery Hawk -sarjaa on julkaistu myös meillä Nakke Nakuttaja-lehdessä. Copyright Warner.

johtuu varmasti siitä, että Sterrett ei enää itse kuvittanut Naukulan perheen vaiheita vaan päivittäiset sarjakuvat teki Vernon Greene, joka oli syntynyt Washingtonin Battle Groundin alueella ja oli toiminut kartoontistina Oregonissa aivan kuten Ristokin. Greene ja Risto tunsivat varmasti toisensa ehkä jo lapsuudesta asti.

Ristot palasivat pian Länsirannikolle Los Angelesiin. Jerry Risto muistaa: "Monet kartoontistit olivat menossa Kaliforniaan tuohon aikaan, koska siellä oli paljon studioita. He ajattelivat että sieltä voisi löytyä paremmin töitä." New York Times kertoo elokuulta 1937, että ammattitaitoisista animaattoreista oli Hollywoodissa pulaa. Studiot suojelivat omia animaattoreitaan toisten houkutuksilta, joten uusia oli hankittava Itärannikolta asti.

Vive Risto meni ensin Walter Lantzin studioille ja seuraavana vuonna animaattoriksi tunnettuun Warner Brothers -yhtiöön. Leon Scheslinger tuotti Warnerilla Looney Tunes -pätkiksiä. Riston en-

simmäinen tunnettu animaatio oli Daffy Doc, jonka ohjasi Robert Clampett. Risto ja toinen taiteilija John Carey tekivät animaation. Daffyn eli Repe Sorsan äänenä oli Mel Blanc. Riston Daffy Doc -pätkis julkaistiin marraskuussa 1938. Risto on muistellut, että tuottaja Schleslinger oli mukava henkilö.

Vive Risto teki Warnerille useita Looney Tunes -pätkiksiä, esimerkiksi Chicken Jitters, The Sour Puss, Porky's Picnic sekä Goofy Groceries. Joitakin pätkiksiä hän animoi aivan yksinään. Vuonna 1939 valmistuneesta Jeepers Creepers -pätkiksestä on sanottu, että se oli lajin parhaita. Myös viimeisen Looney Tunes -pätkiksen The Impatient Patient Vive Risto animoi yksin. Se valmistui vuonna 1942. Hän oli tehnyt kaikkiaan 13 pätkistä Warnerille. Risto teki myös Columbia Pictures -yhtiölle ainakin yhden pätkiksen nimeltä Egg Hunt. Sen oli ohjannut Ub Iwerks, alan legenda hänkin. Vuonna 1941 Risto oli tehnyt Warnerin Merrie Melodies -sarjaan Bob Clampettin ohjaaman ja Melvin Millarin kirjoittaman pätkiksen Goofy Groceries. Tämä pätkis on siksi historiallinen, että siinä esiintyi Super Guy -niminen animaation varhainen supersankari kuukausia ennen Max Fleischerin Teräsmies-animaatiota.

Sarjakuvalehtiä oli ilmestynyt Yhdysvalloissa jo pitkään, mutta enimmäkseen ne olivat sanomalehtisarjakuvien uusintapainoksia. Supersankarit aloittivat varsinaisen sarjakuvalehdistön voittokulun 1930-luvun lopulla. Les Daniels kirjoittaa Marvel-historiassaan, että ensimmäisenä sotavuonna Pearl Harborin jälkeen vuonna 1942 supersankarisarjakuva ei enää yksin hallinnut sarjakuvamarkkinoita vaan mukaan olivat tulleet myös huumori- ja eläinsarjakuvat. Sarjakuvalehtien myötä uusi maailma syntyi sekä lukijoille että tekijöille. Moni animaattori jätti tuolloin piirroselokuvat tehdäkseen sarjakuvia. Tunnetuin heistä lienee Carl Barks. Myös Vive Risto vaihtoi alaa.

Eläinhahmot ovat olleet suosittuja saduissa ja sittemmin Disneyn ja Warnerin animaatioiden myötä myös elokuvissa. Nyt ne siirtyivät sarjakuviin. Western Publishing Company -yhtiö oli hankkinut

oikeudet julkaista Disney-, Warner- ja muidenkin yhtiöiden omistamia sarjakuvia. Western ei varsinaisesti itse julkaissut sarjakuvia, vaan sen tytäryhtiöt Dell, Whitman ja Gold Key julkaisivat niitä. Dell julkaisi vuodesta 1941 Looney Tunes and Merrie Melodies -sarjakuvalehteä, joka sisälsi Warnerin piirroselokuvien hahmojen sarjakuvia. Sanottiin, että näissä tarinoissa oli mielenkiintoinen, epätavallinen ja aivan erilainen lähestymistapa hahmoihin.

Vive Risto jätti Warnerin piirroselokuvat tehdäkseen Warnerin sarjakuvia omassa studiossaan Pohjois-Hollywoodissa. Elmeri on Warnerin sarjakuva- ja piirroselokuvahahmo. Elmerin ulkoinen olemus oli vaihdellut eri taiteilijoiden käsissä. Lähes viimeisenä työnään Warnerin animaattorina Risto antoi Elmerille sen hahmon, jolla me tämän lyhyen kaljupäisen Väiski Vemmelsäären vastustajan tunnemme. Hän näet teki Elmerin lopullisen piirrosmallin, jota yhtiön muut taiteilijat käyttivät kuvatessaan Elmeriä. Risto siirsi Elmerin myös sarjakuvaan. Riston ensimmäinen sarjakuva oli Elmeri-aiheinen ja se ilmestyi Looney Tunes and Merrie Melodies -lehdessä vuonna 1942.

Vive Risto teki myös Repe Sorsa ja Väiski Vemmelsääri -sarjakuvia. Chuck Jones oli luonut vuonna 1942 myös Henery Hawk -hahmon, pienen kanahaukan, jolla oli suuri ruokahalu. Henery eli Hekku jäi piirroselokuviissa pieniin rooleihin, mutta pärjäsi paremmin sarjakuvissa, jonne se siirtyi vuonna 1943 Vive Riston kuvittamana. Risto käytti Hekkua Beaky Buzzard -tarinoissa. Hekku sai myös oman sarjakuvalehden, joka ilmestyi Riston tekemänä 1950-luvulle asti.

Äskettäin kuollut taiteilija Roger Armstrong oli aloittelemassa tuolloin uraansa. Myös hän kuvitti Warnerin sarjakuvia 1940-luvulla. Armstrong kertoo miten Western-yhtiön toimittaja Eleanor Packer otti sarjakuvia toimituksen tuoneen taiteilijan ankaraan katselmukseen (The Showing), jossa käytiin läpi sarjakuvan kaikki mahdolliset virheet monasti usean ihmisen läsnä ollessa. Inkvisiittioksi Armstrong sitä kutsui. Michael Barrierin kirjoittamassa Carl Barks -kirjassa

Packerin katselmusta kuvannut Armstrong kertoo, että vain Barksia kehuttiin. Mutta Barks ei ollut ainoa, jonka töitä Packer kehui. Roger Armstrong muistaa tavanneensa Vive Riston näissä katselmuksissa: ”Vive oli hiljainen ja rauhallinen nuori mies ja me pidimme toisistamme. Muistan miten Vive oli toimittaja Eleanor Packerin erityinen suosikki. Eleanor rakasti Viven Beaky Buzzard -hahmoa.”

Vive Risto kuvitti lukuisia erilaisia eri yhtiöiden omistamien sarjakuvahahmojen vaiheita 1940-luvulta 1960-luvulle. Hän teki Nakke Nakuttaja -perheeseen kuulunutta Chilly Willy -sarjakuvaa ja Wuff the Prarie Dog -sarjakuvaa, joka kuului MGM:n sarjakuvaperheeseen. Animaattori Scott Shaw tunsu aikoinaan Riston ja muistaa hänet vielä: ”Kuten monet hänen aikansa animaatiotaiteilijat, Risto näytti viiksineen hieman Walt Disneytä.” Shaw muistaa, miten Risto yllättyi siitä, että Shaw tunsu Riston selvästi muista erottuvat sarjakuvat Homer Pigeon ja Wuff The Prairie Dog. MGM-sarjakuviin kuului myös Barney Bear, jota Carl Barks oli aikoinaan kuvittanut, ja

Vive Riston Homer Pigeon on Suomessa tunnettu Pikku Pulun nimellä Nakke Nakuttaja -lehdessä. Copyright Walter Lantz.

Vive Riston Pikku Hukka -sarjakuva on julkaistu Suomessa vuonna 1969. Copyright Disney.

jota myös Vive Risto piirsi. Jimmy Hatlon sarjakuva Pipsa Pippuri ilmestyi meillä Suomessa aikoinaan Apu-lehdessä. Risto kuvitti jonkin verran Pipsan vaiheita Dell-yhtiön sarjakuvalehtiin.

Vive Risto teki myös Disney-sarjakuvaa huolimatta siitä, että Disney ja Warner olivat kilpailijoita elokuvan alalla. Hän piirsi myös Pikku Paha Hukka -sarjakuvaa 1940-luvulla ja Mikki Hiirtä vuonna 1945 sekä Pertti-serkku -sarjakuvaa 1943. Kaikkihan me tiedämme, keitä ovat Heluna ja Polle Konikaulus. Tämä "Cousin Bertie" oli Helunan nuorempi serkku. Jerry Risto muistelee, että hänen isänsä teki myös Gremlin-hahmoja Walt Disneylle. Gremlin-hahmot olivat toisen maailmansodan synnyttämiä pikkupiruja, jotka brittiläisten lentäjien mielissä sabotoivat eri tavoin heidän lentokoneitaan. Roald Dahl kirjoitti niistä kirjan. Aina valpas Walt Disney iski aiheeseen silmänsä ja teki siitä piirroselokuvan, joka muuttui myös sarjakuvaksi. Risto laittoi Gremlin-sarjakuvan alkuun, mutta hänen jälkeensä sitä jatkoi Walt Kelly, Pogo-sarjakuvan tunnettu tekijä.

Vuonna 1963 Vive Risto palasi animaation maailmaan. Hän siirtyi Joseph Hannan ja William Barberan studiolle tekemään yhtiön suosittuja piirrossarjafilmejä ja elokuvia. Riston ensimmäinen suurempi työ Hanna-Barberalla oli Retu Kivinen salaisena agenttina -elokuva (Man called Flintstone) vuodelta 1966. Hän teki myös

Scooby Doo -animaatiota. Risto oli mukana tekemässä vuonna 1973 valmistunutta Charlotte's Web -elokuvaa. Leonard Maltin arvioi sen keskitasoa paremmaksi elokuvaksi. Elokuvan ääninä olivat muiden muassa Debbie Reynolds ja Agnes Moorehead. Riston viimeinen animaatiotyö oli 12-osainen Challenge of the SuperFriends -televisiosarja. Siinä Teräsmiehen johtamat supersankarit taistelevat Lex Luthorin johtamia superkonnia vastaan.

Jerry Risto on muistellut, että hänen isänsä harrasti paljon ulkoilmaelämää, retkeili ja kalasti etenkin nuorena. Hänen harrastuksiinsa kuuluivat myös öljy- ja vesivärimaalaus sekä puusepäntyöt. Risto ei harrastanut politiikkaa. Poika muistelee, että isä kuului kodin lähellä olleeseen pieneen protestanttiseen kirkkoon. Vive Risto puhui ja kirjoitti varsin taitavasti suomen kieltä, mutta ei muuten osallistunut amerikansuomalaisten harrastuksiin. Vive Risto ei näköjään halunnut sekoittaa työtä kotielämään ja siksi hänellä oli erillinen studio joidenkin mailien päästä kotoa. Jerry muistelee: ”Muistan menneeni studioon lapsena ja katsoin kun hän teki sarjakuvia. Myöhemmin hän muutti talomme erään makuuhuoneen studioksi.”

Veljentytär Laini Risto muistaa Viven hyvän huumorintajun. ”Nautin kävelystä hänen kanssaan ja kuuntelin mielelläni hänen ajatuksiaan. Hän kertoi minulle kerran, että hän nauttii piirtämisestä ja maalaamisesta, mutta omien ajatusten muistiin kirjoittamisesta tuli hänelle ikääntymisen myötä vielä tärkeämpää.”

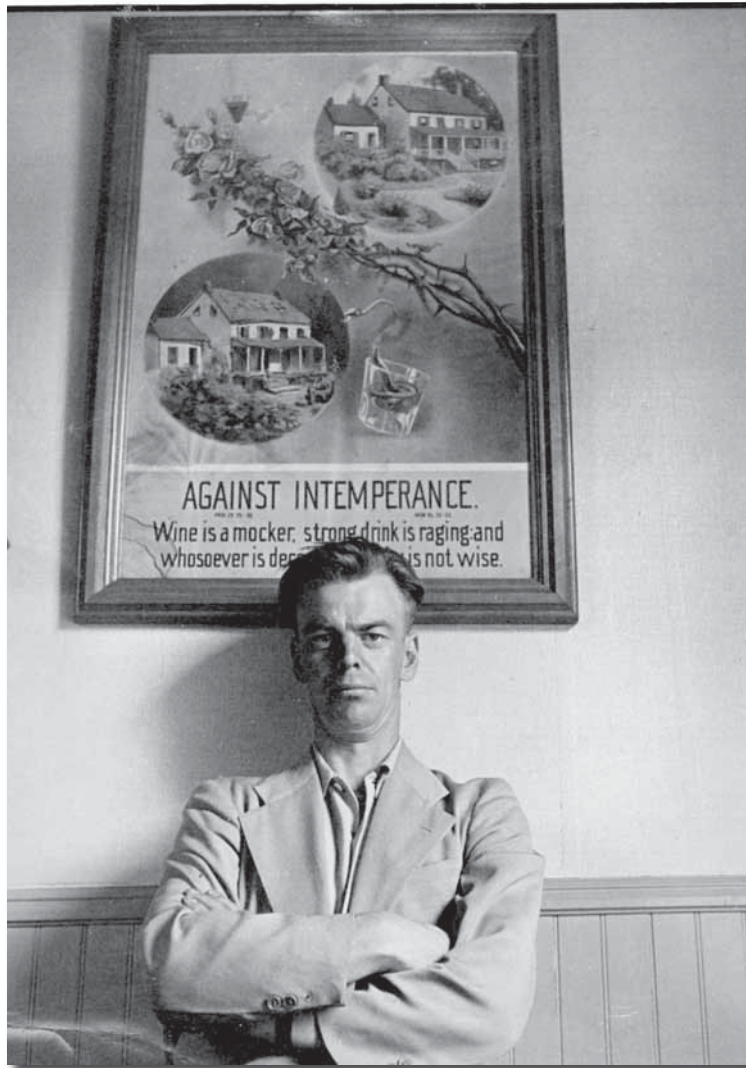
Vive Risto jäi eläkkeelle Hannan ja Barberan studioilta vuonna 1979 ja kuoli jo vuonna 1981. Elämänsä aikana hän oli mukana tekemässä yli 440 animaatiota <http://www.bcdb.com> -tietokannan mukaan. Toivottavasti hänen tekemänsä sarjakuvat selvitetään myös. Risto työskenteli rinta rinnan sarjakuvan legendojen kanssa, joita ovat Chuck Jones, Carl Barks, Walt Kelly ja Mikki Hiiri-taiteilija Floyd Gottfredson. Vive Riston kuvittamat sarjakuvahahmot eivät olleet suuren luokan sarjakuvasankareita, mutta siitä huolimatta hän kuvitti heitä mestarillisesti, sanoo sarjakuvahistorioitsija David Gerstein. Vive le Risto!

KOSTI RUOHOMAA

New Yorkin Uutiset vuodelta 1955 kertoi Kosti Ruohomaa nimisestä taiteilijasta, joka oli toiminut animaattorina Disneyn studiolla ja sittemmin tunnettuna valokuvaajana. Who is who -kirjan kolmannessa osassa mainitaan Kosti Ruomonia -niminen taiteilija, jonka ainoat tunnetut sarjakuvat olivat ilmestyneet Timely/Marvelin Joker Comics-lehdessä vuosina 1942–1943. Ei ollut vaikeata yhdistää nämä kaksi nimeä.

Kosti Ruohomaa syntyi vuonna 1913 Quincyn kaupungissa Massachusettsin osavaltiossa, missä oli paljon suomalaisia. Hänen vanhempansa olivat Selim ja Sophia Ruohomaa. Sophia oli omaa sukua Kartano ja hän oli kotoisin silloisen Turun ja Porin läänin Lapin pitäjältä. Selim oli kotoisin Kiukaisten Paneliasta. Perhe muutti ensimmäisen maailmansodan aikana Quincyn kaupungista Mainen osavaltioon Rocklandin seudulle. Selim ryhtyi kasvattamaan mustikoita. Kosti, perheen ainoa lapsi, valmistui paikallisesta oppikoulusta vuonna 1931. Koulun vuosikirja kertoi, että Ruohomaa oli hyvin aktiivinen erilaisissa harrastustoimissa. Hän kuului muiden muassa Press Club -yhdistykseen ja kirjan toimitusryhmään. Vuosikirjassa hänen kohdallaan olivat englantilaisen runoilijan John Drydenin (1631–1700) sanat:

Whate'er he did was done so much ease
In him alone, 'twas natural to please.

Kosti Ruohomaa. Kuva Tapio Rosendahlin kotiarkisto.

Koulun jälkeen Kosti jatkoi opintojaan Boston Art Collegessa. Tämän jälkeen hän työskenteli kaupallisena taiteilijana Bostonissa ja New Yorkissa. Ammattinimike tarkoittanee mainosgraafikkoa. Edellä Vive Riston kohdalla on jo kerrottu, että Hollywoodissa oli animaattoripula 1930-luvun lopulla. Animaattori Jack Kinney työskenteli Disneyn studiolla Hollywoodissa vuosina 1931–1957. Juuri ennen kuolemaansa vuonna 1988 hän ehti julkaista kirjan *Walt Disney and Assorted Other Characters*, jossa hän kuvasi värikkäitä vaihteita studioilla sekä Walt-setää. Kinney myös mainitsi, että Disney metsästi animaattoreita 1930-luvulla Itä-Seurasta asti. Kirjassa on kuva viidestä nimettömästä newyorkilaisesta animaattorista, joista yksi tummanpuhuva hahmo voisi hyvinkin olla Kosti.

Ruohomaa työskenteli Disneyllä maaliskuusta 1938 tammikuuhun 1943. Hän oli tehosteanimattoori. Tästä ajasta ei ole kovin paljon tietoa saatavissa, mutta ainakin Kosti ehti osallistua alkuvuonna 1938 Disneyn Lumikki-elokuvan valmistumisjuhlaan. Tilaisuudesta on säilynyt yksi valokuva, jossa Kosti on mukana. Siinä hänet näh-

Kosti Ruohomaa oikeassa yläkulmassa Lumikki-juhlassa 1938. Kuva Willis Pyle.

dään voimakaspiirteisenä profilina, joka kuvan reunalta katselee juhlijoita. Disney-animaattori Willis Pyle muistelee: ”Kosti oli hyvä ystävä. Me jaoimme asunnon Hollywoodissa vuonna 1938. On surullista, että hänen elämänsä oli niin lyhyt. Hänen lahjakkuutensa oli suuri.”

Jack Kinney kohosi Disneyn lyhytfilmien eli pätkisten johtajaksi. Pluto-aiheinen *Bone Trouble* oli ensimmäinen Kinneyn johdolla tehty pätkis, ja se oli myös ensimmäinen tiedetty filmi, jonka tekemisessä Kosti Ruohomaa oli mukana. Käsikirjoituksen teki itse Carl Barks. Kinney on muistelmissaan maininnut *Bone Trouble* -pätkiksestä vain sen, että se sai studion henkilökunnalta hyvät arvostelut, ja siihen olivat kaikki tyytyväisiä, myös itse Setä Walt. Toinen Kostin Disney-animaatioista oli *A Good Time for a Dime* vuodelta 1941, jossa pääosassa oli Aku Ankka. Ohjaaja oli Dick Lundy, ja Akun äänenä tietysti Clarence Nash. Siinä lineksen näköinen hahmo esittää aika rohkean tanssin, ks. Youtube.

Tässä pätkiksessä on mielenkiintoinen kohtaus. Aku yrittää tavoitella kameraa peliautomaatista, mutta saa mustekynästä suihkun silmilleen. Kohtaus on hyvin symbolinen. Se kuvaa, miten Kosti on uranvalinnan edessä. Joko hän jatkaa Disneyllä tai aloittaa uuden uran valokuvaajana. Muuta virallista tietoa hänen osallistumisestaan Disney-elokuvaan ei ole, kertoo Disney-arkistonhoitaja Dave Smith.

On sanottu, että Ruohomaa oli mukana tekemässä myös Disneyn *Fantasia*-elokuva. Väite voi hyvinkin pitää paikkansa, mutta hän ei toiminut animaattorina vaan valokuvaajana erikoistehosteiden parissa. Nuori Colin Emery, joka myös oli suomalaista sukua, työskenteli marjanpoimimisaikana Ruohomaan farmilla Mainen Rocklandissa 1950-luvun lopulla Kostin apuna. Hän on muistellut, että Kosti kohteli häntä aina aikuisena: ”Hän rakasti lapsia ja hänestä olisi tullut loistava isä.” Emery on myös sitä meiltä, että Kosti oli työskennellyt *Fantasia*-elokuvassa: ”Muistan todellakin nähneeni papukaijan, jonka hän oli piirtänyt ja ihmetelleenin, oliko se hänen

Disney-päiviltään. Hänen kuolemansa jälkeen paljon hänen kuvituksiaan vietiin kaatopaikalle.”

Miksi Kosti jätti Disneyn? Hollywoodin animaattorit olivat muodostamassa ammattiyhdistyksiä 1940-luvun alussa. Disneyn studioille piti luoda yhtiön kontrolloima ammattiyhdistys, ja Disneyn johto oli pyytänyt animaattori Art Babbittia sen johtoon. Babbitt alkoi kuitenkin ajaa animaattorien etuja. Walt Disney Productions -yhtiön lakimies Gunther Lessing vaati, ettei Disney hyväksy animaattorien vaatimuksia. Nämä ja monet muutkin ristiriidat yhdessä johtivat kuuluisaan lakkoon Disneyn studiolla vuonna 1941. Lakossa olevat animaattorit ja muut alan ammattilaiset marssivat studion edustalla vaaten oikeudenmukaisuutta. Kinney sanoo, että Disney oli palkannut valokuvaajan ottamaan valokuvia mielenosoittajista. Disney sitten katseli kuvista, ketkä hänen palkkalaisistaan olivat mukana mielenosoitusmarssilla, kuka ”sonofabitch” oli pettänyt hänet. Lakon loputtua läheskään kaikki mielenosoittajat eivät enää saaneet Disneyltä töitä, ja ne jotka saivat, saivat myös huomata, ettei Disneyn maailma ollut enää sama.

Mikä oli Koston osuus tässä lakossa? Amerikkalaisen animaation historiaa paljon tutkinut ja siitä kirjoittanut Michael Barrier muistaa keskustelleensa Art Babbittin kanssa Ruohomaasta. Babbittin mukaan juuri Kosti Ruohomaa oli yksi niistä valokuvaajista, jotka ottivat kuvia lakkoilevista taiteilijoista Disneylle. Tämä ei kuitenkaan aivan pidä paikkaansa.

Kosti todella otti kuvia marssivista lakkolaisista, mutta ei Disneylle vaan vastapuolelle. Labor-lehti julkaisi kuvat 22.7.1941. Koston ottamissa kuvissa mustaan huppuun naamioitunut Cartoonist Guild -killan animaattori kantoi kylttiä, jossa Guntherille ja Waltille toivotettiin hauskaa syntymäpäivää. Hänen takanaan tuli muita naamioituneita miehiä, jotka kantoivat giljotiinia. Kuvateksti sanoo, että kuvat otti Kosti Ruohomaa, lakkoileva taiteilija! Kosti oli siis yksi lakkolaisista. Kosti Ruohomaan ottamat tärkeät kuvat toimitti minulle Timo Ronkainen, jota kovasti kiitän.

Kostin Koo Koo Kapers -sarjakuva Super-Mystery Comics -lehdessä.
Copyright Ace Periodicals.

Voi olla, että tämä lakko ja nämä kuvat olivat syynä Kostin lähtemiseen Disneyn studiolta, mutta kuten aiemmin on mainittu, Vive Risto ja moni muu animaattori lähti tekemään sarjakuvia vuosien 1941–1942 tienoilla. Marvelin historian kirjoittanut Les Daniels mainitsee, että New Yorkissa Timely/Marvel oli huomannut, miten Western-yhtiö menestyi Disney ja Warner -sarjakuvilla ja päätti luoda omat versionsa niistä. On pakko kysyä, mahtoiko Timely/Marvel aktiivisesti metsästää Disney-taiteilijoita. Kysymys jää tässä yhteydessä varmaa vastausta vaille, mutta siltä vaikuttaa. Joka tapauksessa Kosti teki elämänsä ainoat tunnetut sarjakuvat sinä aikana, kun hän vielä oli Disneyllä töissä. Jerry Bailsin mukaan Kostin lähes kaikki tunnetut sarjakuvat julkaistiin vuoden 1942 aikana, ja hän jätti Disneyn vasta vuonna 1943. Bails on ainoa, joka on tiennyt Ruohomaan sarjakuvista. Kosti itsekään ei niitä huomionut, sillä hän ei tätä vaihetta maininnut vuonna 1949 ilmestyneessä lyhyessä elämäkerrassaan.

Kosti teki DC Comics -yhtiölle koomisesta yksityisetsivästä kertovaa Penniless Palmer -sarjaa yhden jakson verran. Sarja oli alkanut vuonna 1942 ja sen ensimmäiseksi taiteilijaksi on mainittu R. L. Ross. Melko tuntematon Disney-animaattori Thurston Harper teki Penniless Palmer -sarjaa juuri ennen Kostia. Tämäkin viittaa siihen, että Disney-animaattorit olivat tuolloin kovaa kamaa sarjakuvamarkkinoilla

Kosti teki Ace Periodicals -yhtiölle Koo Koo Kapers -sarjakuvaa tietävästi vain yhden sivun verran. Se ilmestyi vuonna 1942 Super-Mystery Comics -lehdessä. Lyhyt tarina kertoo koomisesti mielisairaalan hoidokeista. Jerry Bailsin mukaan Kosti teki sarjakuvia myös Timely/Marvel -yhtiön Joker Comics -lehdelle vuosina 1942–1943, mutta tarkempia tietoja asiasta ei ole. Joker Comics -lehden ensimmäinen numero on päivätty huhtikuuksi 1942. Tässä lehdessä ilmestyi monen tulevan sarjakuvasuuruuden töitä, kuten Basil Wolvertonin Powerhouse Pepper ja Stuporman ja myöhemmin

Harvey Kurtzmanin Hey Look. Myöhempi Mad-lehden taiteilija Al Jaffee teki myös älyvapaita sarjakuvia Joker Comics -lehteen. Kosti oli siis hyvässä seurassa. Jaffee ei kuitenkaan muista koskaan tavanneensa Ruohomaata, mikä ei ole ihme, sillä hän asui kaiken tietämän mukaan yhä Kaliforniassa.

Ruohomaa oli amerikkalaisille vaikea nimi lausua. Kosti tapasi neuvoa, että Ruohomaa lausutaan lähes samalla tavalla kuin ”row a (boat) home”. Koulussa Rocklandissa Kostin lempinimi oli ollut Gus, joka rimmasi hyvin Kosti-nimen kanssa. Hän signeerasi työnsä Ruamona-nimellä sekä Disneyllä että Timely/Marvelissa ja Kosti-nimellä Koo Koo Kapers -sarjakuvansa sekä tehdessään pennitöntä Palmeria.

Carl Barks on sanonut, että Disneyn studioiden panostus sotapropagandaan oli yksi syy siihen, että hän lähti Disneyltä. New York Times -lehden mukaan kaikkiaan 80 prosenttia Disneyn toiminnasta suuntautui sotapropagandaan vuonna 1942. Tämä vaihe Kostin elämässä tunnetaan huonosti, mutta hän meni vapaaehtoisena tekemään koulutusfilmejä vuonna 1943 Yhdysvaltain maavoimien Army Signal Corps -joukkoihin. Eräässä haastattelussa Kosti sanoi, että Army Signal Corps lainasi hänet joksikin aikaa tekemään piirrettyjä koulutusfilmejä. Disneyllä oli myös jotakin tekemistä näiden koulutusfilmien kanssa. Helsingissä syntynyt animaattori Lars Calonius oli ollut mukana tekemässä Disneylle vuonna 1942 ensi-iltansa saanutta Bambi-elokuvaa. Bambin jälkeen Caloniuksen lähti tekemään koulutusfilmejä. Myös Masi-sarjakuvan luoja Mort Walker oli jonkun aikaa Army Signal Corps -joukoissa. Lienevätkö miehet koskaan tavanneet?

Sodan jälkeen Kosti vaihtoi täysin työvälinettä. Kynän ja tussin tilalle tuli valokuvauskone. Hän liittyi Black Star -valokuvatoimiston palvelukseen ja aloitti uuden uran valokuvaajana. Hänen ajankohdattaiset valokuvansa saivat nopeasti huomiota ja kysyntää ja päätyivät Life-lehden ja muiden aikakauden suosittujen kuvalehtien kansiin

ja sivuille. Myöhemmin Kosti keskittyi Mainen nyt jo hävinneiden tai muuttuneiden maisemien kuvaamiseen. Hän maalasi myös tauluja.

Kosti Ruohomaa saavutti kansallisen kuuluisuuden valokuvaajana ja hänestä tuli myös osa Mainen yhteisöä. Mainelaiset hyväksyivät Kostin kaikkine vikoineen, myös sen, että hänellä oli alkoholiongelma. Jill Delaney muistaa Kostin perhetuttuna, joka vieraili heillä usein. Hän myös muistaa Kostin erilaisena kuin muut, salaperäisenä, jopa mystisenä hahmona. Vuonna 1948 Kosti Ruohomaa kävi Euroopassa ja Lähi-idässä. Hän pistäytyi myös Suomessa.

Aivoveritulppa halvaannutti Kosti Ruohomaan helmikuussa 1961. Hän kuoli naimattomana ja lapsetonna saman vuoden marraskuussa vain 47-vuotiaana. Hänen sarjakuvauransa jäi vähäiseksi, mutta kaikista näistä tämän kirjan taiteilijoista Kosti Ruohomaa on silti valokuvauransa takia tunnetuin Suomessa. Hän on yhä erittäin arvostettu Mainessa, jopa legendaksi kutsuttu. On sanottu, että Jumala loi Mainen ja Kosti valokuvasi sen.

KAARLO ALEKSANTERI SUVANTO

Kaarlo Suvanto. Kuva New Yorkin Uutisissa vuonna 1967.

Richard Huhta lähetti kerran minulle jutun Kaarlo Aleksanteri Suvannosta. Juttu oli julkaistu vuonna 1991 Finnish Americana -lehdessä. Suvanto ei ollut aivan tuntematon, tiesin hänen karttooninsa Raivaaja-lehdessä. Richard Huhta sai minut kiinnittämään huomioni häneen laajemmin.

Kaarlo Aleksanteri Suvanto oli syntynyt Oulussa 16.3.1887. Hänen vanhempansa olivat työnjohtaja Matti Horneman ja Selma Kosunen. Kaarlo aloitti koulunkäynnin Oulun kuuluisassa lyseossa valarikon vuonna 1898, jolloin Nikolai Bobrikovista tuli Suomen kovaotteinen kenraalikuvernööri. Sortokauden tapahtumat vaikuttivat

Suvantoon jo koulupoikana. Hän on muistellut kouluaikaansa: ”Toimitin ja kuvitin kahta oppikoulun piirissä ilmestynyttä lehteä. Ensimmäinen oli kolmannen luokan Toveriseuran pilajulkaisu Tuulihattu. Toinen oli koulun toverikunnan humoristinen Veitikka, jonka tunnus oli joka leikistä suuttuu, siltä mieltä puuttuu. Piirsin siihen suuriruhtinaamme Nikolai II:n koko sivun laajuisen kuvan, samanlaisen kuin oli koulumme juhlasalissa, paitsi että panin hänelle sarvet päähän. Rehtori oli kuullut tämän ja taideteokseni piti hävittää. Edellinen rehtori oli jo maanpaossa.” Ensimmäinen rehtori oli Mauno Rosendahl, joka oli erotettu ja lähtenyt maanpakoon Ruotsiin vuonna 1903. Sakari Adolf Westerlund oli se hänen seuraajansa, joka ei halunnut samaa kohtaloa ja kielsi sen vuoksi Suvannon pilakuvan julkaisun. Kynän mahti on suuri.

Suvannon aikana Oulun lyseossa oli muitakin tulevia kuuluisuuksia, kuten Ilmari Kianto ja V. A. Koskenniemi. Mahtoivatkohan Kianto ja Koskenniemi koskaan muistella omissa kirjoituksissaan Suvantoa? Hän jätti lyseon kesken kuudennelta luokalta vuonna 1905 ja lähti Helsinkiin opiskelemaan taideaineita. Suvanto on muistellut: ”Jo heti Helsingin rautatientorilta näki, että taiteilijat olivat täällä touhussa. Viisi- tai kuusikerroksisen rakennuksen ulkoseinään ylimmän kerroksen kohdalle maalasi pari nuorta miestä kauas näkyvää kuvaa, josta jäi mieleen auton kumi. Toinen maalareista oli Yrjö Ollila, taiteilija, joka myös piirsi kuvia Tuulispää-nimiseen julkaisuun.”

Opiskeluaikanaan Kaarlo Suvanto tutustui myös ulkomaisiin pilalehtiin, jotka kiinnostivat häntä ehkä enemmänkin kuin varsinainen opiskelu. Ateneum jäikin Suvannolta kesken. Hän meni Pietariin töihin, jossa hän kuvitti, maalasi ja kirjoitti lehtiin. Eri vaiheiden jälkeen hänestä tuli Kurikka-lehden toimittaja. Kurikka oli sosialidemokraattien pilalehti, jota puolueen Työmies-lehti julkaisi. Horneman-nimi muuttui Suvannoksi tänä aikana.

Vuonna 1911 Pohjois-Amerikassa ilmestyi lukuisia amerikan-suomalaisia lehtiä, jotka taistelivat kovasti levikistään. Amerikan-suomalaiset sosialistiset lehdet taistelivat sekä porvarillisia että myös toisia sosialistisia lehtiä vastaan. Amerikansuomalaisilla oli tuolloin ainakin yksi pilalehti. Kanadan puolella Port Arthurissa Työkansalehti julkaisi Väkäleukaa. Sitä toimitti Moses Hahl, kuten on jo mainittu John Hakolan yhteydessä.

Työmiehen toimitus oli Michiganissa Calumetissa. Lehden taloudenhoitaja John Nummivuori oli käynyt Vanhassa maassa ja tapasi myös Kaarlo Suvannon. Nummivuori mainosti Suvannolle Yhdysvaltoja: ”Sinun pitäisi koettaa tätä suurenmoista Amerikan maatakin – piirtää ja kirjoittaa suomalaisten elämästä ja taisteluista oudossa maassa... [Amerikan] suomalaiset olivat yrittäneet perustaa pilalehtiä kulttuurinsa kohottamiseksi, mutta on puuttunut tämän alan toimittajaa ja kuvittajaa, joten yritykset ovat rauenneet.” Suvanto kiinnostui asiasta.

Yhdysvalloissa Työmiehen pilalehtihanke pidettiin pitkään salassa. Elokuussa 1911 pidetyssä yhtiökokouksessa Nummivuori esitti uuden sosialistisen pilalehden perustamista ja kertoi, että hänellä oli sopiva mieskin tähän tehtävään. Suomessa käydessään hän oli tavannut pilalehden toimittamiseen ja piirtämiseen tottuneen henkilön, joka olisi halukas siirtymään Yhdysvaltoihin. Ehdotus tuli yllätyksenä, mutta kokousväki kannatti ehdotusta yksimielisesti. Työmiehen johtokunta sai oikeuden ryhtyä julkaisemaan amerikan-suomalaista pilalehteä. Syitä uuden lehden perustamiseen oli kaksi. Työmiehen johto oletti, että suosittu pilalehti toisi lehdelle tuloja. Toinen syy oli ideologinen. Lehti halusi tavoittaa köykäistä ”antaa mennä”-väkeä, joka ei jaksa seurata puoluelehtiä, mutta voisi lukea pilalehteä. Sosialistisen pilalehden täytyy ”pilan ja ivan muodossa repiä lukijoistaan irti vanhoillisia katsomuksia ja agiteerata niille siinä muodossa sosialismia”.

Kaikki eivät ottaneet uutta hanketta myönteisesti vastaan. Vastustajat olivat sitä mieltä, että yksi sosialistinen suomenkielinen pilalehti eli Väkäleuka riittää Pohjois-Amerikassa. Etenkin Väkäleuan kustantaja Työkansa vastusti uutta hanketta. Työkansan johtokunta paheksui asiaa ja vaati, ettei Työmiehen pilalehtihanketta viedä eteenpäin ennen kuin on saatu tietää kustannusosakeyhtiön omistajien enemmistön mielipide. Työkansa päätti kuitenkin varautua pilalehtikilpailuun Työmiehen kanssa ja julkaisi saman tien työpaikkailmoituksen ”pilamestareille”. Väkäleukaan haettiin siis uutta toimittajaa. Nyt Työmiehen puolelta esitettiin, että Työmies voisi ostaa Väkäleuka-lehden. Työkansan osakkeenomistajien enemmistö päätti kuitenkin pitää Väkäleuan itsellään. Asia oli selvä. Työmies saattoi vapaasti edetä oman pilalehtensä kanssa.

Siitä huolimatta, että Nummivuori oli ollut ehdottomassa juuri Suvantoa lehden päätoimittajaksi, Työmies julisti haettavaksi uuden pilalehden toimittajuuden syyskuussa 1911. Haku oli suunnattu puolueväelle, mutta etusija annettaisiin piirustustaitoiselle, mainitsi lehti. Vaikuttaa siltä, ettei Suvannon asema ollut sittenkään täysin varma vielä. Joka tapauksessa hän lähti Suomesta Yhdysvaltoihin. Postikorttihistorian tutkija Orvo Bogdanoff sanoo, että Suvanto saapui Yhdysvaltoihin lokakuun toisena päivänä 1911. Kuitenkin vielä lokakuun puolivälissä Työmies ilmoitti, ettei sillä ollut sopivaa miestä vetämään pilalehteä, joten hakua jatkettiin. Suvannosta tuli uuden lehden toimittaja vasta marraskuussa 1911 pidetyssä kokouksessa. Silloin ilmeni myös, että uuden pilalehden toimittajaksi oli hakenut myös kaksi muuta miestä, Karl Franzen New Yorkista ja Henry Askeli Washingtonin osavaltiosta. Suvannon valintaa perusteltiin sillä, että hän on entisenä toimittajana, taitavana piirustajana ja terävänä pilaniekkana saavuttanut yleisen tunnustuksen.

Suvanto on itse muistellut asiaa näin: ”Pilalehdet olivat raivanneet edistykselle tietä vanhoillisuuden takkuisessa ryteikössä muiden valistuneiden rintamassa. Sen vaistosivat Suomesta myöhemmin

tulleet sosiaalidemokraattiset työläiset. He halusivat suunnata huumorihyökkäyksen työläisiä alas painavan vanhoillisuuden rintamaan vastaan.” Suvanto oli itse mukana lehden perustavassa kokouksessa. Hän muisteli myöhemmin, että he päättivät antaa uudelle pilalehdelle nimen Lapatossu, koska se juontuu työläisten keskuudessa syntyneeseen perinteelliseen arvosteluun, huumoriin ja satiiriin.

Työmies alkoi mainostaa Lapatossu-lehteä jo marraskuussa 1911. Lehti kuvasi sitä uudeksi sosialistiseksi pilalehdeksi, joka rupeaa kalvamaan porvarillista yhteiskuntaa. Ensimmäinen numero ilmestyi joulukuun 1. päivänä 1911. Suvanto oli lehden toimittaja ja pääkartoonisti. Lapatossun nimi oli saatu pohjoisen Suomen rautatietyömailta. Lapatossu oli ollut todellinen henkilö Kalle Johansson, syntynyt Kalvolasta Hämeestä. Rautatietyömailla Lapatossu oli tekevinään töitä, mutta oli itse asiassa rautaroikan välttämätön huvinpitäjä. Lapatossu suhtautui työntekoon samalla tavalla kuin Mort Walkerin

sotamies Masi. Suomessa Aku Korhonen esitti Lapatossua elokuvassa. Yhdysvalloissa Kaarlo Suvanto kohotti Lapatossun uuden pilalehtensä tunnushahmoksi siinä missä Alfred E. Neuman on ollut Madlehen tunnushahmo. Lehdessään Lapatossu kävelee uskollisena radanrakentaja-perinteelleen pitkin rautatieta, knallihattu päässä, vasen silmä ikuisessa

Lapatossusta oli ollut ainesta sarjakuvaksi.

iskussa. Vielä hänellä oli kukka hatunreunassa ihanteellisuuden symbolina, kuten Bogdanoff mainitsi. Olisi mukava tietää, kokeiliko Suvanto Lapatossua koskaan varsinaisena sarjakuvana. Ainesta olisi ollut, mutta käytettävissä olevat lähteet eivät sellaisesta kerro. Vain lehden omissa mainoksissa Lapatossu turvautui sarjakuvalla ominaisiin puhekupliin.

Uuden pilalehden toimittaminen ei ollut helppoa, sillä amerikansuomalaiset asuivat erillään toisistaan, Joku asia oli tuttu yksille, mutta ei toisille. Kuviin vaadittiin selittäviä johdantoja, mikä tekee jutun kankeaksi. Lapatossun ensimmäinen numero myytiin silti loppuun.

Asiat muuttuivat pian. Minnesotan Duluthissa pidettiin Amerikan suomalaisen sosialistijärjestön edustajakokous kesäkuussa 1912. Suvanto oli mukana, sillä hänen piti laatia Lapatossun erikoisnumero kokouksesta. Mukana oli myös Työkansan väkeä. Väkäleuan Moses Hahl alkoi houkutella Suvantoa vaihtamaan lehteä. Kerrotaan, että muutaman ryypyn jälkeen Suvanto oli valmis hyväksymään Työkansan tarjouksen. Pian kokouksen jälkeen Työkansa julkisti asian ja kertoi, että ”kaupoilla sovittiin” että Suvanto jättää Lapatossun ja hänestä tulee Väkäleuan toimittaja: ”Nyt voimme toteuttaa sen toivon, jota amerikansuomalaiset ovat usein ilmoittaneet: saada kunnollinen sosialistinen pilalehti.” Saman tien Suvanto muutti Kanadan puolelle Port Arthurin kaupunkiin, missä Väkäleuan toimitus oli. Työmies ei ollut mielissään tapauksesta. Nummivuori oli kuulemma noitunut, sadatellut ja puinut nyrkkiään.

Työmies jatkoi yhä Lapatossun julkaisua. Lapatossu itse pysyi edelleenkin oman lehtensä tunnushahmona, jota muut taiteilijat kuvasivat. Kaarlo Suvanto ei kuitenkaan hylännyt luomaansa Lapatossua, vaikka sen nimeä hän ei voinut käyttää. ”Tilatkaa Väkäleuka, joka räiskyvällä huumorilla seuraa Yhdysvaltain ja Kanadan politiikkaa sekä amerikansuomalaisten riitoja ja rähinöitä, ja muita edistysriitoja”, sanoi ilmeisesti Suvannon tekemä osuva mainos, jossa komeili Lapatossun nimetön hahmo.

Asiat muuttuivat taas. Lapatossun uusi toimittaja oli John Salminen, ja toimituksen ”piirustajaksi” hommattiin itse taiteilija Tyko Sallinen Suomesta. Sallisen elämäkerran kirjoittanut Tito Colliander on sivuuttanut tämän vaiheen Sallisen elämässä varsin lyhyesti, vaikka tuona aikana Työmies sai syytteen kielletyn kirjallisuuden levittämisestä. Ainakin yhtenä syynä olivat Lapatossun kuvat. Nummivuori ja Salminen joutuivat vankilaan, mutta pääsivät takuita vastaan vapaiksi. Samaan aikaan syksyllä 1912 Kanadan puolella myös Suvantoa ja Väkäleukaa vastaan tehtiin ilmianto uskontoa ja kirkkoa halventavan kuvituksen takia. Toverit tappelivat tosissaan.

Asiat muuttuivat jälleen. Ilmeisesti syynä olivat Työkansan taloudelliset ongelmat. Suvanto jätti lehden ja viimeistään vuoden 1914 keväällä hän oli palannut Lapatossun toimittajaksi. Hänen piirtämänsä Lapatossu mainosti lehteään nyt kahlepallo jalassa. Suvannon toimittama ensimmäinen numero myytiin loppuun. Seuraavana vuonna 1915 loppui myös Väkäleuan taival. Työkansan johtokunta myi Väkäleuan Työmiehelle. Sanottiin, että yksi sosialistinen pilalehti, Lapatossu, riittää Amerikassa.

Kaarlo Suvanto ehti opiskella myös Chicagon Taideakatemiassa. Kun hän käyttää oppilaitoksesta vain suomalaista nimeä, niin on vaikea sanoa, mikä oli laitoksen oikea nimi. Hän kertoo: ”Mutta tärkein minulle oli kartooni luokka, jonka ohjelmaan kuuluivat sanomalehtien sarjakuvat, poliittiset piirroksot ja karikatyyrit. Opettajana oli pieni mies, joka oli yksityisen kirjekuorensa kulmaan painattanut pilakuvan itsestään...” Kartooneiluokan oppilaat piirsivät omia aiheitaan. Suvanto teki kerran pilakuvan kieltolaista. Samaan aikaan luokassa vieraili pari tunnettua taiteilijaa. Toinen vieraista oli suuren sanomalehden kartooneisti, joka katseli tarkkaan Suvannon piirrosta ja kehui sitä. Suvanto muistelee: ”Kuva tuli valmiiksi ja kiirehdin sen postiin, koska pilalehtemme odotti sitä. Ja sattui niin, että se ehti suomalaiseen pilalehteen ennen kuin sen jäljennös oli suuressa englanninkielisessä chicagolaisessa päivälehdessä. Tuo kuuluisia chicagolainen kartooneisti varasti kuvan silmillään katsellessaan

sitä hymyillen olkapääni ylitse. Piirtäjän on helppo se muististaan jäljentää, mutta hän ei jäljentänyt minun nimeäni piirroksen kulmaan vaan kirjoitti oman nimensä ikään kun kuva olisi ollut hänen aivojensa tuote. Minua oli aikaisemmin varoitettu, että Chicagossa on etevä taskuvarkaita, mutta en luullut, että kuva voidaan varastaa minun omalta piirustuslaudaltakin muistin ja taskuvarkaan ammatin sopivin sormin.”

Eikä kuvavarkaus päätynyt vielä tähän. Chicagossa ilmestyi tuolloin kerran kuukaudessa *Cartoons Magazine* -niminen lehti, joka julkaisi valikoituja jo julkaistuja kartooneja amerikkalaisista lehdistä. Suvanto huomasi, että myös hänen varastettu kieltolakikuvansa oli julkaistu uudelleen *Cartoons Magazine* -lehdessä. Varas oli merkinnyt Suvannon ideaan perustuvaan kartooniin oman nimensä ja jälkipainos kielletty -sanat ikään kuin hänellä olisi ollut kuvan laillinen tekijänoikeus.

Venäjän vallankumous vaikutti voimakkaasti amerikkansuomalaiseen sosialismiin. Raivaaja-lehti alkoi kehittyä sosialidemokraattiseen suuntaan. Sen sijaan *Työmies* radikalisoitui. Moses Hahl jätti lehdistöuran Väkäleuan jälkeen. Hän valitsi Raivaajan maltillisen suunnan. Kun Hahl kuoli vuonna 1928, muistokirjoituksissa ei ollut mitään hänen urastaan Väkäleuan toimittajana.

Työmies-lehden radikalisoituminen näkyi siinä, että *Lapatossu*-lehti sai uuden ja väkevämman nimen *Punikki*. Näyttää siltä, että Suvanto ei saanut yksin johtaa uutta pilalehteä. Vuoden 1922 alusta Suvanto oli *Punikin* aputoimittaja. *Lapatossu* palasi jälleen kumpujen yöstä mainostamaan nyt *Punikkia* *Työmiehen* sivuilla. *Lapatossulta* puuttui oikea jalka, hänellä oli nyt puujalka polvesta alaspäin. Ehkä Suvanto halusi näin kuvata kokemuksiaan, tai sitä, ettei hän saanut täyttä valtaa *Punikin* toimittajana.

Pilakuvien lisäksi Suvanto kirjoitti *Punikkiin* omaa palstaa nimeltä *Kirjoituksia New Yorkista*, missä hän nyt asui. Hän käytti nimimerkkiä *Toveri Tossu* *Lapatossun* muistona. Kuvan ja sanan

voimin Toveri Tossu herjasi Punikin pilakuvisaan amerikkalaisen kapitalismin lisäksi myös maltillisempaa Raivaaja-lehteä ja porvarillisia amerikansuomalaisia. Suvanto suhtautui hyvin myönteisesti nuoreen Neuvostoliittoon, mutta arvosteli ankarasti valkoista Suomea.

Punikki tuli tiensä päähän helmikuussa 1936. Se sai uuden nimen Kansanhuumori, joka oli selvästi neutraalimpi nimi kuin Punikki. Sanottiin, että lehti oli jo pitkään menettänyt lukijoita ja tuotti tappiota. Ilmeisesti uudella nimellä haluttiin tavoitella epäpoliittista lukijakuntaa. Kovin suurta muutosta ei lehdessä tapahtunut nimen muutoksesta huolimatta. Suvanto jatkoi entistä kovaa linjaansa, teki kansikuvia ja poliittisia kartooneja.

Kaarlo Suvannon kausi viiden pilalehden toimittajana päättyi lopulta vuoden 1937 lopussa. Vuoden 1938 ensimmäisessä numerossa Toivo Korpela oli Kansanhuumorin uusi päätoimittaja. Lehdessä mainittiin, että ”Toveri Tossun tilalle on esiin tulleista syistä valittu uusi mies”. Nämä esiin tulleet syyt liittyivät ilmeisesti lehden levikkiin, joka ei ollut edelleenkään toivotun mukainen. Lehteä pidettiin myös vanhuudenheikkona. Uusi toimitus halusi vastata ajan vaatimuksiin ja tehdä Kansanhuumori-lehdestä ajanviete- ja kulttuurilehden muillekin amerikansuomalaisille. Uuden toimituksen mielestä vanha toimitus, eli Suvanto, oli myös vieraantunut lehden avustajista.

Suvannon kartooneiden lisäksi näissä Punikissa ja Kansanhuumori-pilalehdessä oli tietysti muidenkin kuvituksia. Punikissa oli ollut muun muassa Oiva Etelän, Neil Latvalan ja Yrjö Hiltusen kartooneja. Kansanhuumorissa oli Leo Laukkosen kuvia. Laukkonen kuvasi myös Espanjan sisällissotaa, joilla on oma historiallinen merkityksensä. Hän ilmeisesti oli yksi niistä amerikansuomalaisista, jotka menivät vapaaehtoisena taistelemaan Francisco Francon fasis-teja vastaan Espanjaan. Suvannon tekemää kuvitusta oli vielä Toivo Korpelan toimittamassa ensimmäisessä numerossa. Korpela itse ei tainnut olla kynämies, sillä lehden kartooneiksi tuli Charlie Carlson

New Yorkista. Hän oli syntyjään suomensukuinen mies Minnesotan Blackberryn paikkakunnalta. Carlson oli tunnettu seinämaalausten tekijänä.

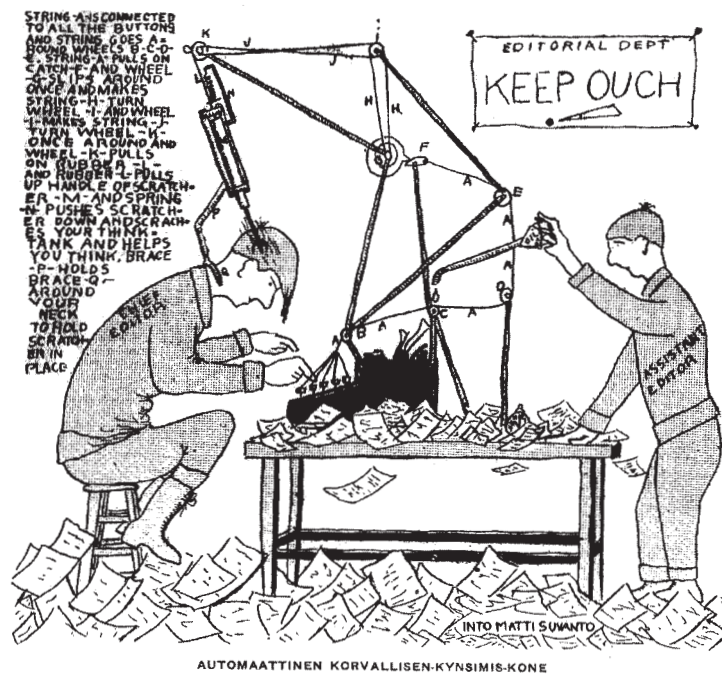
Carlson ja Korpela eivät kyenneet pelastamaan Kansanhuumorilehteä. Lehti loppui runsas puoli vuotta sen jälkeen, kun Suvanto oli sen jättänyt. Toimituksen viimeinen tervehdys oli: ”Eläköön huumori!”

Suomessa saatavilla olevat lähteet eivät kerro, mitä Suvannolle tapahtui tämän jälkeen. Hän hävisi näkyvistä kahdeksi vuodeksi, eikä hän ole enää sama Suvanto, joka 1940 palasi julkisuuteen. Eipä maailmakaan ollut enää sama. Toinen maailmansota oli alkanut. Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen vuonna 1939 ja sitä seurannut talvisota vaikuttivat monella tapaa amerikkalaiseenkin kulttuurielämään. Amerikansuomalaisetkin taistelivat tahoillaan tässä sodassa. Raivaaja-lehti vaati, että amerikansuomalaisten on tehtävä pesäero kommunismista. Kaarlo Suvanto teki. Hänestä tuli nyt entisen ideologisen vihollisen Raivaajan kartoontisti. Suvannon ensimmäinen sotakartooni ilmestyi Raivaajassa 6.1.1940. Suvanto herjasi karttooneissaan ankarasti Neuvostoliiton diktaattoria Josef Stalinia ja Saksan diktaattoria Adolf Hitleriä. Kartooneihin liittyi jälleen pitkä kirjoitus ”Kirjeitä New Yorkista”, samaan tapaan kuin hänen toimittamissaan Punikissa ja Kansanhuumorissa. Näissä kirjeissä hän käsitteli ennen kaikkia ajankohtaisia aiheita, mutta myös amerikansuomalaista ja suomensuomalaista sosialismia.

Kaarlo Suvanto oli siis vaihtanut puolta. Ilmeisesti mielen muuttamiseen vaikutti voimakkaasti hänen poikansa kohtalo. Matti Into Suvanto oli yksi niistä amerikansuomalaisista, jotka 1930-luvulla lähtivät Venäjälle rakentamaan neuvostoyhteiskuntaa. Tuhannet amerikansuomalaiset menivät Itä-Karjalaan ja veivät mukanaan rahaa, tekniikkaa ja tietotaitoa, joiden avulla sosialismia piti rakentaa. Tästä kiitokseksi heitä tapettiin Stalinin vainoissa 1930-luvun lopulla. Mahtoiko muuten Into Suvanto olla se nimimerkki Kallenpoika,

joka vuonna 1932 kirjoitti Punikki-lehteen. Myös Kaarlون vaimo Evi Suvanto oli käynyt Neuvostoliitossa ja kirjoitti sieltä Moskovan kirjeitä lehtiin.

Matti Into Suvanto oli työskennellyt Pravdan ja muidenkin neuvostolehtien toimituksissa. Amerikansuomalaisten kohtaloita Neuvosto-Karjalassa tutkinut Mayme Sevander mainitsee hänet myös taiteilijana. Matti Into Suvanto hävisi Stalinin puhdistusten aikana. Evi Suvanto yritti etsiä poikaansa. Kertoman mukaan hän koputti jopa Otto Ville Kuusisenkin ovelle, mutta ovea ei avattu. Pojan kohtalo vaikutti varmasti Kaarlo Suvannon ideologiseen muutokseen. Se oli hyvinkin yksi syy siihen, että hänen uransa Kansanhuumori-lehden

Myös Matti Into Suvantoi työskenteli Punikin toimituksessa.

toimittajana loppui. Raivaaja julkaisi tietoja Neuvostoliiton vainoista syksyllä 1937 vain vähän ennen kun Suvanto jätti Kansanhuumorilehden. Suvanto tiesi, missä mennään.

Suvanto teki kartooneja Raivaajaan vuoden 1941 helmikuuhun asti. Tämän jälkeenkin hän jatkoi vuoden loppuun Kirjeitä New Yorkista -sarjaansa, jossa hän yhä käsitteli ajankohtaisia aiheita. Voi olla, että Raivaaja julkaisi Suvannon töitä myöhemminkin, mutta silmiini ei niitä enää sattunut. Lehti kuitenkin muisti Suvannon syntymäpäivät. Vanhoilla päivillään Suvanto kirjoitti myös New Yorkin Uutisiin. Vuonna 1967 hän kirjoitti Vietnamissa kadonneen suomalaisen sotilaan Lauri Törnin muistosanat tähän lehteen. Lie-neekö Suvanto ensimmäinen, joka kutsui Törniä legendaksi?

Raivaaja teki Suvannon pilakuvista erillisen julkaisun nimellä Suomalaisia sotakartooneja, joka ilmestyi kesällä 1940. Vuonna 1929 Suvanto oli julkaissut kuvitetun runokirjan nimeltä Hauska kirja. Tässä runokirjassa Suvanto sijoitti puhekuplia useisiin kuviin. Vuonna 1932 Suvannon Punikissa olleita kuvia julkaistiin erikseen Poliittisia piirroksia -nimisenä kirjana. Suvanto teki ainakin yhden kirjankannen, Lauri Luodon kirjaan Valkoisen Leijonan metsästäjät, vuodelta 1927. Orvo Bogdanoff on huomionut Kaarlo Suvannon myös kortintekijänä, joten tässä ei siitä sen enempää. Toveri-lehdessä olleen mainoksen mukaan Suvanto julkaisi vuoden 1922 alussa humoristisen postikorttisetin, jossa oli kuusi erilaista proletaarista fonikuvaa, kirjoituksineen ja kuplettiviisuin. Nämä humoristiset ja poliittiset postikortit olivat varsin suosittuja 1900-luvun alun amerikansuomalaisten keskuudessa. Ehkä ne tavallaan korvasivat sarjakuvat.

Mikä oli Suvannon osuus amerikkalaisessa katoonismissa? Amerikansuomalainen vaikuttaja Armas Taipale kirjoitti vuonna 1967, kun Suvanto täytti 80 vuotta, että hän sai aikanaan tunnustusta myös englanninkielisessä lehdistössä. Taipale ei valitettavasti kerro tästä tarkemmin eikä asiasta ole löytynyt muita tietoja.

Kaarlo Suvanto kuoli 16.3.1972. Muistokirjoitus sanoi, että Suvannon sydän sykki kiihkeästi työväen osan parantamiseksi. Hän pohti kirjoituksissaan yhteiskunnallisia kysymyksiä ja työväen aseman edistämistä ja kirjoitti vanhuudenpäiviin asti. ”Luonteeltaan oli Suvanto sangen vaatimaton. Hän oli niitä ihanteellisia ihmisiä.

Japanilaista kohteliaisuutta

Japanin militaristit ovat kokemuksesta havainneet, että maailman politiikassa ovat kaikki keinot luvallisia, kunhan vain osaa pyytää kohteliaasti anteeksi. Tähän saakka on tämä taktikka "vorkkinut" menestyksellisesti, mutta kuinka kauan?

Suvannon kartooni Kansanhuumori-lehdestä.

joita omat henkilökohtaiset huolet eivät vie luovan työn intoa ja tarmoa.” Evi Suvanto piti myös hattukauppaa New Yorkissa. Hän oli oma sukua Koski ja kuoli jo vuonna 1964.

Mutta palataan vielä Lapatossuun, Suvannon luomaan sarjakuvamaiseen hahmoon. Kun hänen nimikkolehtensä lakkasi ilmestymästä, Lapatossun sanottiin palaneen kukkahattuineen Suomeen. Viimeinen Lapatossu-lehti ilmestyi vuonna 1921. Vain vähän myöhemmin näki Vanhassa maassa päivänvalon toinen kukkahattuinen mies, Ola Fogelbergin luoma Pekka Puupää vuonna 1925, ikään kuin kunnianosoituksena Suvannon Lapatossulle. Voimme nähdä mielessämme Lapatossun luovuttavan kukkahattunsa Pekalle ja sitten suuntaavan rautatietä pitkin pohjoiseen rautaroikkansa luo. Tuskin Lapatossu sentään Pekan isä oli, vai oliko..?

Kaarlo Suvanto on lähes sama asia kuin amerikansuomalainen satiirinen lehdistö. Hänen työnsä Kurikka-lehdessä innoitti John Nummivuoren aloittaman Lapatossun julkaisemisen, mikä johti Punikin ja edelleen Kansanhuumorin julkaisemiseen. Kun Suvanto lopetti Kansanhuumori-lehdessä vuonna 1937, puoli vuotta myöhemmin amerikansuomalainen pilalehdistökin oli tullut tiensä päähän. Varmasti Suvanto astui uransa aikana liian monille varpaille liian lujaa ja liian monta kertaa ja yhtä lujaa astuttiin hänen varpailleen, kaikkein raskaaimmin astui Stalin. Mitä grafiikkaan ja iskevyyteen tulee, Kaarlo Suvanto haastaa Kari Suomalaisen. Katsojan näkökulmasta riippuu, rajoittaako Suvantoa poliittinen kapea-alaisuus. Suvanto on tietääkseni ainoa suomalainen, joka jo varhain teoretisoi katoonismia eli pilakuvataidetta. Jo vuonna 1916 hän määritteli myös pilalehden uskontunnustuksen: ”Totuus on äärimmäisyydessä.”

JAMES WHEELLOCK

Kemin sarjakuvapäivien festivaalijohtaja Ilpo Koskela oli tavannut Angoulêmen sarjakuvatapahtumassa Ranskassa amerikkalaisen sarjakuvataiteilijan nimeltään Jim Wheelock, jonka äidillä oli sama

Mies itse, Jim Wheelock. © 2008 Jim Wheelock. All Rights Reserved.

sukunimi kuin hänellä. Kaima Koskela kertoi asiasta minulle ja antoi Wheelockin sähköpostiosoitteen.

Jim Wheelock asuu nykyään Länsirannikolla Los Angelesissa tunnetun Hollywood-kyltin lähellä. Hänen äitinsä Esther oli siis omaa sukua Koskela ja kotoisin Itärannikolta New Hampshiren osavaltiossa, Troyn pikkukaupungista. Jim ei tiennyt kovin pitkälle suomalaisia juuriaan, mutta hankki isoisänsä Jacob Koske-

lan kuolintodistuksen. Sen mukaan isoisä oli syntynyt Suomessa 17.1.1888 ja kuollut Troyssa vuonna 1948. Kuolintodistuksen perusteella löysin Koskelan muistokirjoituksen Raivaaja-lehdestä. Muistokirjoitus kertoi, että Koskela oli ollut arvostettu kansalainen yhteisössään ja totesi myös, että hän oli syntynyt Lautjärvellä Suomessa. Sellaista pitäjäähän ei ole.

Siikaisista löytyi Lauttijärven kylä, mutta kukaan Koskela ei ollut syntynyt siellä 17.1.1888. Jacob Koskelan muistokirjoituksessa luki, että hänen iäkäs äitinsä Maria oli vielä elossa pojan kuollessa. Jatkoin Raivaaja-lehden lukemista, ja vuonna 1948 mainittiin Maria Koskelan täyttäneen 88 vuotta marraskuussa. Tämän tiedon mukaan hän olisi syntynyt vuonna 1860 ja täyttäisi 90 vuotta vuonna 1950. Raivaaja ei huomionnut Maria Koskelan 90. syntymäpäivää, sen sijaan se kertoi, että hän oli vakavasti sairas. Huhtikuussa 1950 Maria Koskela kuoli. Lyhyen uutisen mukaan hän oli syntynyt Lapualla. Lapuan tuomiokirkkoseurakunta ei kuitenkaan tuntenut häntä näiden tietojen perusteella. Mainitut paikkakunnat Lapua ja Lautjärvi olivat ilmeisesti virheitä, mutta mahtoiko niissä olla silti vihje.

Lähin Lapuaan viittaava paikkakunta oli Lappajärvi. Yhteydenotto Evijärven sukututkijoiden Mauno Puotiseen ratkaisi arvoituksen. Jaakko eli Jacob Koskela oli syntynyt Lappajärven Kauhajoen kylässä, hänen isänsä Juho Koskela oli Kauhavalta ja äitinsä Maria oli kyllä syntynyt Lapualla, mutta vuotta aikaisemmin kuin mitä Raivaajan uutinen antoi ymmärtää.

Jacob Koskelan ja Alma Hakkaraisen tytär Esther oli syntynyt vuonna 1913. Hän opiskeli taideaineita Keenen State College -oppilaitoksessa ja Bostonin yliopistossa. Vuonna 1940 Esther meni naimisiin Ralph Wheelockin kanssa. He asettuivat asumaan Vermontin osavaltioon New Hampshiren länsipuolelle, missä Jim Wheelock syntyi Brattleboron pienessä kaupungissa vuonna 1952. Esther Koskela toimi taiteilijana ja opettajana. Isä Ralph oli autokauppias, joka oli osallistunut toiseen maailmansotaan laivastossa Tyynellä merellä ja

Euroopassa. Wheelockin suku on varhaisia siirtolaisia Englannista. Suvun ensimmäinen Amerikkaan muuttanut jäsen oli maantierosvo Captain Thunderbolt, joka Pohjois-Amerikassa vaihtoi ammatinsa opettajaksi. Amerikkahan on mahdollisuuksien maa. Wheelockin suku oli yhteiskunnallisesti valveutunutta. He auttoivat orjuuden aikana mustaihoisia orjia pakenemaan pohjoiseen. Suvun jäsen Eleazar Wheelock perusti ensimmäisen koulun Yhdysvaltain intiaaneille.

Esther-äiti ei ollut aktiivinen amerikansuomalaisten yhteisössä, mutta suomalaisiin sukulaisiinsa hän piti yhteyttä. Jim muistelee, että äiti oli oppinut kotonaan suomen kielen, jota hän puhui yleensä vain sukulaistensa kanssa. ”Luulen että hän oli hyvin ylpeä kyvystään puhua suomea.” Esther oli muutenkin kiinnostunut kielistä. Hän ei kuitenkaan opettanut suomea pojallensa. Isä Ralph kuoli jo vuonna 1983, äiti Esther vasta vuonna 1997.

Estherin ja Ralphin ainoa lapsi Jim kasvoi periamerikkalaisessa ympäristössä. Hän muistelee: ”Minulla oli pieni yläkerta itselläni, ja vietin paljon aikaa katsellen televisiota, lukien sarjakuvia ja tieteiskirjallisuutta. Aikaa myöten aloin piirtää ja kirjoittaa omia sarjakuvani.”

Jim luki lapsena kaikkia sarjakuvia, myös Marvelin ja National-DC:n supersankarisarjakuvia, mutta ei varsinaisesti kiinnostunut niistä. Hän luki myös vanhoja EC-sarjakuvia sikäli kun sai niitä käsiinsä, Carl Barksin Disney-sarjakuvia ja Dell-yhtiön julkaisemia televisiosarjoihin perustuvia sarjakuvalehtiä. Niissä seikkailivat muun muassa Roy Rogers ja Yksinäinen ratsastaja. Näitä sarjakuvalehtiä julkaistiin meillä Suomessakin aikoinaan. Televisiolla on ollut merkittävä vaikutus Jimiin. Space Angel oli piirretty televisiosarja vuodelta 1962. Äskettäin kuollut sarjakuvataiteilija Alex Toth oli sarjan johtava taiteilija ja suunnittelija. Jim muistelee: ”Luulen että silloin ensimmäisen kerran käsitin, että televisiossa olevat asiat oli suunniteltu, että joku ajatteli niitä siellä. Tothin työt osoittivat tulevaisuuteen, toisten ei.” Alex Toth muutti maailmaa, sanoo Jim Tothin muistokirjoituksessa.

Kouluaiikana Jim oli ujo eikä viihtynyt koulussa. Sarjakuvalehtien lukijapalstoilta hän oppi sarjakuvafandomista, joka oli silloin nouseva ilmiö. Hän teki myös joitakin kuvituksia varhaisiin fanzineihin eli sarjakuva-alan julkaisuihin. Oppikoulussa hän sai hyvän taideaineiden opettajan George Lainen, joka ei ollut suomalaista vaan irlantilaista sukua. Laine rohkaisi Jimiä ja aikaa myöten heistä tuli hyvät ystävät. Myöhäisen 1960-luvun poliittisuus ja Vietnamin sodan vastustaminen veivät Jimin mukaansa.

Oppikoulun jälkeen Jim opiskeli vuosina 1970–1975 taideaineita, valokuvausta ja elokuvaa Brooklynin Pratt-instituutissa, jossa hän suoritti bachelor of fine arts -tutkinnon. Hän tunsi itsensä riittämättömäksi muiden opiskelijoiden joukossa, sillä toiset olivat olleet taidepainotteisissa kouluissa ja edellä häntä monin tavoin. ”Olisin halunnut pysyä poissa koulusta vuoden kehittääkseni taitojani ja kasvaakseni ennen collegeen menoa, mutta olin Vietnamin sodan kutsuntoja vastaan ja tarvitsin sen lykkäyksen, jonka Pratt antoi minulle.”

Opiskeluaikanaan Jim tarjosi parin sivun mittaista sarjakuvaa *Monster-Times* -nimiselle lehdelle, joka julkaisi muun muassa Berni Wrightsonin ja Jim Starlinin varhaisia töitä. Lehti oli jonkin verran kiinnostunut Jimin ideasta, mutta olisi halunnut siihen muutoksia. Pettynyt Jim ei suostunut muuttamaan mitään, ja tämä hanke jäi. Valmistumisen jälkeen Jim siirtyi Länsirannikolle Kaliforniaan, missä tuolloin kukoisti underground-sarjakuva. Jim tutustui Roger Brandiin, joka oli underground-sarjakuvataiteilija, mutta joka oli aikaisemmin avustanut Wallace Woodia *T.H.U.N.D.E.R. Agents* -sarjakuvan teossa ja Gil Kanea *His Name Is Savage* -sarjakuvan teossa. Näin Jim tutustui myös muihin underground-sarjakuvataiteilijoihin, joita olivat Joel Beck, Spain Rodriguez ja Kim Deitch. Hän muistaa myös tavanneensa Wallace Woodin *Zap Comics* -lehden juhlissa.

Jim Wheelock tapasi Woodin toistamiseen 1970-luvun lopulla sarjakuvatilaisuudessa. ”Luulen että hänellä oli jo ollut kohtaaminen.

varsin viaton tuollaisten asioiden suhteen, mutta hänen oli selvästi vaikea puhua. En todella ymmärtänyt, mitä oli tapahtumassa, ja olin turhautunut, kun emme voineet kommunikoida. Minä vain kerroin hänelle, kuinka paljon ihailin hänen töitään. Puristin hänen kättään ja jatkoin.”

Jim palasi New Yorkiin ja työskenteli aikuisille tarkoitetussa kaapelitelevisio-ohjelmassa nimeltä Midnight Blue. Aikuisviihteen tunnettu nimi Al Goldstein omisti ohjelman. Hän omisti myös Screw Magazine -lehden, joka julkaisi myös underground-sarjakuvaa. Jim teki kansia ja sarjakuvia tähän lehteen. Ensimmäisiä sarjakuvia oli Legion of Disgusting Heroes, supersankariparodia, mikä itse asiassa on yhä aika hauska, sanoo Jim ja muistelee edelleen: ”Suuri osa työstäni oli hyvin huonoa, mutta toden sanoakseni, kehityin.” Hänen ensimmäinen merkittävä sarjakuvansa oli ”One Good Trick”, joka ilmestyi Steve Bissetten julkaisemassa Taboo-lehdessä vuonna

AGING DISGRACEFULLY created by Jim Wheelock and Greg Gold.
© 2008 Fox Television Studios.

1989. Samoihin aikoihin Jam Graphics julkaisi hänen Weird Smut -sarjakuvansa. Caliber Press julkaisi Negative Burn -sarjakuvan ja NMB Publishing julkaisi sarjakuvan Classics Desecrated.

Jim Wheelock on tehnyt myös freelancertöitä elokuvavälittäjille sekä kuvakäsikirjoituksia ja luonnoksia mainoksiin ja musiikkivideoihin, joita hänen ystävänsä ovat ohjanneet. ”Tämä sisältää videot Hall ja Oates, Ted Nugent, Stevie Wonder, Earth Wind and Fire, Carly Simon, Donna Summer ja muita”, sanoo Jim vaatimattomasti.

Ilpo Koskela oli siis tavannut Jim Wheelockin Angoulêmeissa, eurooppalaisen sarjakuvan merkittävämmässä tapahtumassa. Miten amerikkalainen eksyi Ranskaan? ”Jo kun olin lapsi, olin sarjakuvaseikkailija, olin hyvin kiinnostunut siitä, mitä sarjakuvaa on seuraavan mäen takana. Kun olin noin kymmenen vuoden ikäinen, vanhempani veivät minut lomamatkalle sata mailia Kanadan rajan yli ranskaa puhuvaan Quebeckiin. Löysin kaupan joka myi sarjakuvia ja ostin Meteor # 104:n mustavalkoisen tieteissarjakuvan ja Battler Brittonin, suurikokoisen mustavalkoisen sotasarjakuvan. Kun tulin takaisin kotiin, ostin ranskalais-englantilaisen sanakirjan ja yritin kääntää tarinoita, karkeasti kirjoitin sanat tarinan marginaaleihin kuulakärkikynällä.”

Jo oppikoulussa Jim oli löytänyt Pierre Couperien ja Maurice Hornin tunnetun teoksen A History of Comic Strip, josta tuli yksi hänen elämänsä tärkeimmistä kirjoista. ”Se esitteli suuria eurooppalaisia sarjakuvia, joista en koskaan ollut kuullutkaan ja kiinnostukseni ulkomaiseen sarjakuvaan oli syntynyt uudestaan. Ollessani collegessa New Yorkissa löysin vieraskielisen lehtimyyvälän nimeltä Hotaling’s Times Square -aukiolta. Se myi Pilotea, ranskalaista sarjakuvalehteä, joka siihen aikaan julkaisi Moebiusta ja muita ranskalaisen kielialueen bande dessinée -suuruuksia.” Suomessakin vieraillut Jean Giraud eli Moebius on nykysarjakuvan suuria nimiä, tunnettu myös Blueberry-lännensarjasta.

RED EYE GRAVY. © 2008 Steve Perry and Jim Wheelock. All Rights Reserved.

Jimin mukaan tuohon aikaan 1970-luvun alussa amerikkalaisessa sarjakuvassa tapahtui varsin vähän, joten hän kokeili ulkomalaisia sarjakuvia. ”Joitakin vuosia myöhemmin Forbidden Planet avasi New Yorkin myymälänsä ja alkoi myydä ulkomaisia sarjakuvia. Heavy Metal -lehti alkoi julkaista käännettyä ulkomaista sarjakuvaa ja minä aloin käydä japanilaisessa kirjakaupassa ja ostaa manga-sarjakuvaa. Aloin

vierailla Angoulêmessä vuonna 1991 ja olen ollut siellä joka vuosi siitä lähtien. Olin hyvin innostunut näkemään sarjakuvia ja tekijöitä, jotka olivat uusia minulle. Yleisesti ihailin Angoulêmen sarjakuvamuseon ihmeellistä näyttelyä ja festivaalia itseään. Lisäksi tulin tutuksi joidenkin suomalaisten kanssa, jotka tulivat Angoulêmeen, mikä sai minut kiinnostumaan sukuuuni tuon sivun tutkimisesta.”

Published in MASKS OF SONAMBULO #1, August 2003. © 2003 Rafael Navarro. Published by Ninth Circle Studios,

Jim viehättyi eurooppalaisesta sarjakuvasta, sen hienostuneesta taiteesta ja kerronnasta sekä julkaisujen ja värityksen korkeasta laadusta. ”Vaikka olin lukenut eurosarjakuvaa vuosia, oli ihmeellinen kulttuurishokki tulla Angoulêmeen ja nähdä niin monta tuhatta sarjakuva-albumia, joista en ollut koskaan ennen kuullut puhuttavankaan.”

Mutta Jim näkee, että asiat ovat nyt muuttuneet. Amerikkalainen sarjakuva on kehittynyt ja sen kuva ja teksti ovat tulleet hienostuneemmaksi. ”...Monet amerikkalaiset taiteilijat ovat saaneet vaikutteita eurooppalaisilta tekijöiltä. Sarjakuvamaailma on pienentynyt entisestä, mikä on hyvä siinä mielessä, että hyvää sarjakuvaa tehdään luultavasti enemmän kuin koskaan ennen historian aikana.” Mutta nykyajalla on kääntöpuolensa: ”Toisaalta Internetin aikana ei löydy enää uusia sarjakuvamaailmoja kuten silloin, kun ostin nuo sarjakuvat Quebeckissä tai Hotaling’s -myymälästä tai ensimmäisinä vuosina Angoulêmeissa, jossa olin melkein ainoa amerikkalainen.”

Jimin mielestä Bernie Kriegstein, Harvey Kurtzman ja jo mainittu Alex Toth olivat sarjakuvan uudistajia, jotka muuttivat myös maailmaa. Mutta hän kunnioittaa myös niitä sarjakuvataiteilijoita, jotka eivät ehkä ole olleet uudistajia, mutta jotka tuottivat tuhansia sivuja hyvää sarjakuvaa. Heitä ovat John Romita vanhempi, Don Heck ja Joe Orlando. Muita Jimin arvostamia taiteilijoita ovat: Gil Kane, Joe Kubert, Carmine Infantino, Steve Ditko ja Gene Colan.

Jim on kirjoittanut eri julkaisuihin paljon elokuvasta, sarjakuvasta ja animaatiosta Hän on kertonut amerikkalaisille myös eurooppalaisista ja japanilaisista sarjakuvan tekijöistä, joita ovat olleet muiden muassa italialainen Guido Crepax, japanilainen Osamu Tezuka ja englantilainen Brian Bolland.

Tätä kirjoittaessa Jim on viimeistellyt Waterloo Sunset -sarjakuvakirjan ja kuvittaa Steve Perryn kirjoittamaa Redeye Gravy -tarinaa. Jim ja ohjaaja Greg Gold ovat myyneet option Aging Disgracefully -nimisestä piirretystä televisio-ohjelmasta Fox-televisioyhtiölle. Jim

kertoo, että sarja kertoo vanhusten palvelutalosta South Park- ja Simpsonit-sarjojen tavoin. Uuden piirretyn sarjafilmin saattaminen tuotantoon ei ole yksinkertainen asia. Jim ja Greg toivovat, että he voivat ainakin tehdä Aging Disgracefully -sarjan pilottijakson. Toivomme menestystä.

Jim sanoo: ”Minun on työskenneltävä joka päivä, freelancer kun olen. Luulen, että perin osan suomalaista luonnettani äidiltäni; tietyn ujouden ja vastahakoisuuden esittää töitäni muille ihmisille, mitä vastaan minun on taisteltava taiteilijana.”

Jim Wheelockilla on Internet-sivustot *<http://www/jimwheelock.com>* ja *<http://qwelogian.livejournal.com/>*

WALLACE WOOD

Last but not least: Wallace Wood, Woody'n nimelläkin mainittu mutta Wally maailmalle, syntyi Minnesotan voimakkaalla suomalaisalueella Menaghan kaupungissa vuonna 1927. Hänen isänsä oli irlantilaissukuinen Max Wood ja äitinsä Alma Lallin vanhemmat olivat Suomesta.

Wallace Wood kuoli pian sen jälkeen, kun amerikkalainen sarjakuvamaailma oli avautunut minulle. Hänestä oli paljon kirjoituksia sarjakuva-alan julkaisuissa. Hänen suomalaisuutensa ei silti millään tavalla hälyttänyt ennen kuin vasta 1990-luvulla, jolloin hänen syntymäpaikkansa Minnesotan Menagha alkoi pistää silmään. Menagha oli monen amerikansuomalaisen kotipaikka.

The Comics Journal oli julkaissut erityisen Stan Lee -numeron vuonna 1996. Siinä numerossa Larry Hama kertoi legenda Wallyn nyreästä suhtautumisesta tähän toiseen amerikkalaisen sarjakuvan legendaan. Lähetin Hamalle postia ja kyselin Wallyn mahdollisesta suomalaisuudesta, ja hän vastasi, että Wally on suomalaista sukua. Ilmeisesti asia myös tiedettiin jokseenkin laajasti amerikkalaisten sarjakuvan ammattilaisten piirissä. Hama saattoi minut yhteyteen Wallyn veljen Glenn Woodin kanssa, joka vieraili meillä jo seuraavan kesänä. Sain myös yhteyden Tatjana Woodiin, Wallyn ensimmäiseen vaimoon.

Jaakko Lalli syntyi Yli-Iin pitäjän Oijärvellä vuonna 1867. Kaisa Siliämaa oli kotoisin Pudasjärveltä, jossa hän oli syntynyt Jorma Ka-

kon tutkimusten mukaan vuonna 1868. Molemmat lähtivät siirtolaisiksi Yhdysvaltoihin, missä heidän tiensä kohtasivat. Jaakko ja Kaisa asettuivat asumaan Minnesotan Blueberryn alueelle. Heillä oli kymmenen lasta. Alma oli neljänneksi vanhin lapsi ja ainut jolla oli mahdollisuus käydä amerikkalainen oppikoulu. Almasta tuli myöhemmin opettaja. Lallin perhe oli hyvin tunnettu paikkakunnalla.

Wallace Wood ensimmäisessä studiossaan. Copyright Glenn Wood.

Alma Lalli tutustui Max Wood -nimiseen metsuriin. Hän oli skottilais-irlantilais-englantilais-saksalaista sukua. He saivat kaksi poikaa. Glenn syntyi vuonna 1925 ja Wallace syntyi 17.6.1927 Menaghassa. Pojat kasvoivat äitinsä ja ympäristönsä myötä amerikkansuomalaisiksi. Alma Wood puhui sujuvasti suomea, mutta isä kielsi suomen kielen puhumisen kotona. Pojatkaan eivät sitä oppineet kuin vain muutaman sanan. Glenn Wood on muistellut: ”Wally ja minä olimme hyvin erilaisia persoonallisuuksia. Hän ei ollut innostunut ulkoilmaelämästä samalla tavalla kuin minä. Hyvin varhain Wally

oli innokas lukija ja oli kiinnostunut taiteesta. Hän vältteli fyysistä työtä isäni pettymykseksi. Hän käytti kaikki tilaisuudet päästäkseen elokuviin ja hän muisti elokuvan yksityiskohdat loistavasti.”

Kuuden vuoden ikäisenä Wally löysi sarjakuvat. Glenn muistelee, että hän ja Wally lukivat innokkaasti etenkin sunnuntailehden sarjakuvat, joita olivat Prinssi Rohkea, Flash Gordon ja Terry and the Pirates. Mutta Wally ei vain lukenut sarjakuvia. Jo pikkupoikana hän tutki sarjakuvaa, piirsi sitä uudestaan ja kehitti muiden tekemiä sarjakuvia ja loi myös omia hahmojaan ja kokosi näin syntyneet sivut yhteen. Glenn auttoi veljeään tekstaamisessa ja tarustoiden piirtämisessä. Sarjakuvalehtien voittokulku alkoi Yhdysvalloissa varsinaisesti vasta 1930-luvun lopulla. Mad-lehden historian kirjoittanut Maria Reidelbach sanookin, että ennen kuin sarjakuvalehdestä tuli suosittuja, Wallace Wood oli jo pikkupoikana tehnyt omia sarjakuvia veljensä avustamana.

Isä Max ei innostunut poikansa mielenkiinnosta piirtämiseen ja taiteeseen. Glenn muistelee: ”Isämme oli hyvin harmissaan siitä, että Wally oli kiinnostunut taiteesta ja sanoi, ettei pojasta koskaan tule mitään.” Äiti oli toista mieltä ja ohjasi Wallya hänen harrastuksessaan. Äidin opastamana Wally oppi varhain lukutaidon, minkä avulla hän kehitti tietojaan ja taitojaan. Koska kaksi äidin sisaruksista oli taiteellisesti lahjakkaita, se sai äidin innostamaan myös Wallya ryhtymään taiteilijaksi. ”Äitimme oli etevä opettaja, joka kannusti kaikkia oppilaitaan kehittämään lahjakkuuttaan täyteen kukkaansa”, muistelee Glenn.

Oppikoulun jälkeen Wally opiskeli piirtämistä Minnesota School of Art -oppilaitoksessa. Hän ehti mukaan myös toiseen maailmansotaan. Vuonna 1944 hän liittyi Yhdysvaltain kauppalaivastoon ja osallistui sotatapahtumiin Välimereltä Tyynelle valtamerelle. Hän liittyi myös laskuvarjojoukkoihin ja oli myös miehitysjoukoissa Japanissa sodan jälkeen. Myöhemmin Wally kuvasi näkemänsä ja kokemaansa sarjakuvissaan.

Sodan jälkeen Wally jatkoi taideopintojaan ja asettui vuonna 1948 New Yorkiin, missä hän ryhtyi kauppaamaan itseään kustantajille. Samalla asialla kaupungissa oli moni muukin sodasta palannut nuori taiteilija, muiden muassa Mort Walker. Wally meni myös Brune Hogarthin Cartoonist's and Illustrator's School -kouluun. Hogarth tunnetaan Tarzan-sarjakuvan taiteilijana. Muutaman muun nuoren taiteilijan ja kirjoittajan kanssa Wood perusti oman studion, joka tuotti sarjakuvia kustantajille. Wood teki Will Eisnerille Spirit-sarjakuvan Denny Colt in Outer Space. Eisner muisteli suunnitelleensa tämän tarinan niin, että se soveltuu Wallyn tyyliin. Eisner oli aikaisemmin ollut yhteistyössä myös suomensukuisten Klaus Nordlingin ja Paul Gustavsonin kanssa.

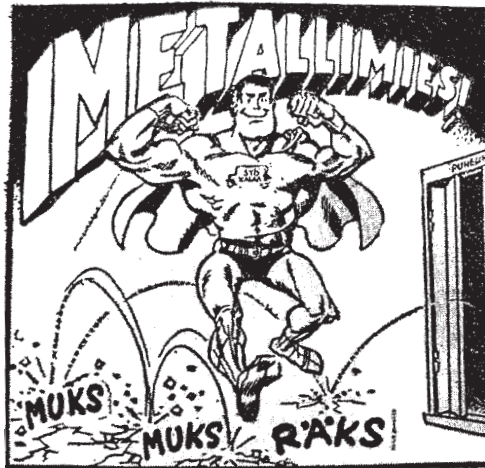
Vuoden 1951 aikoihin Wood meni naimisiin ja aloitti sarjakuvien teon William Gainesin johtamalle EC Comics -yhtiölle. Yhtiö oli ollut supersankarisarjakuvan julkaisijana alan veteraani. Toisen maailmansodan jälkeen EC oli kasvanut lukijoittensa mukana ja suunnannut sarjakuvansa yhä enemmän aikuisille. Wallace Wood oli yksi niistä sarjakuvataiteilijoista, jotka seuraavina vuosina loivat EC-sarjakuvan pysyvän maineen. Hän keskittyi lähinnä tieteissarjakuvaan. Wallyn piirtämät naiset olivat upeita ja miehet rohkeita ja komeita. Hän piirsi anatomiset yksityiskohdat tarkasti ja taustat realistiseksi. ”Hänen sivunsa olivat hienosti tasapainotetut ja ne tarjoisivat kouluesimerkkejä tehokkaasta perspektiivin ja syvyysvaikutelman luomisesta.” Näin kirjoittaa Thomas Inge, joka on tutkinut amerikkalaista sarjakuvataidetta. Wood kuvitti sarjakuvaksi muun muassa Ray Bradburyn kertomuksen He walked among us eli Kristuksen tarinan tieteiskirjallisuuden termein, kuten on sanottu. Wally sai pian kunniannimen ”Dean of Comic Book Science Fiction”. Käännettäköön dean-sana tässä nyt vaikka tieteissarjakuvan mestariksi.

Wally on itse muistellut, että EC-yhtiössä työskentely oli hänen elämänsä parasta aikaa: ”Piirsin mieluummin kuin söin.” Hän myös

piirsi mieluummin kun nukkui. William Gaines maksoi taiteilijoille ja käsikirjoittajille sarjakuvista varsin kohtuullisen korvauksen. Tekijät saivat myös signeerata tekemänsä työn, joten heidät tunnettiin hyvin vielä pienessä mutta sitäkin innokkaammassa sarjakuvanharrastajien joukossa.

Amerikkalainen yhteiskunta ei kestänyt EC-yhtiön usein kovaa yhteiskunnallista sarjakuvaa eikä muitakaan tuon ajan amerikkalaisen sarjakuvan yrityksiä olla myös aikuisten sarjakuvaa. Mainittu psykiatri Frederic Wertham oli EC-sarjakuvan leppymätön vihollinen. Vuonna 1954 sarjakuvien julkaisijoiden oli pakko alistua vapaaehtoisen sensuuriin. EC-sarjakuvat eivät läpäisseet tätä sensuuria, minkä takia välittäjät ja jälleenmyyjät eivät ottaneet niitä myyntiin. Gaines joutui lopettamaan EC-sarjakuvalehtien julkaisun. Kukaan amerikkalainen sarjakuvataiteilija ei ajatellut mitään hyvää Werthamista. Tatjana Wood muistelee, että myös Wally oli hyvin järkyttynyt ja vihainen Werthamille siitä, että tämä saattoi sarjakuvat huonoon valoon. Asia häiritsi Wallyn elämää ja hän oli erittäin tyytymätön tilanteeseen.

William Gainesin lehdistä jäi jäljelle vain satiirinen Mad-lehti, johon Wally jatkoi sarjakuvien tekemistä. Mad parodioi usein tunnettuja muita sarjakuvia, ja Wood oli mestari imitoimaan

Metallimies. Wally Woodin Teräsmies-parodia on julkaistu Suomessa Tyypillisesti Mad -pokkarissa vuonna 1971. Copyright EC Publications Inc.

muuta piirtäjiä. Mad-lehden menestys lähti Gainesin kertoman mukaan liikkeelle vasta numerosta 4, jossa oli Harvey Kurtzmanin kirjoittama ja Wallyn omalla tyylillään piirtämä Teräsmies-parodia. Tämä ”Metallimies”-parodia pelasti Mad-lehden tulevaisuuden. Parodia oli todellakin niin osuva, että Teräsmiehen kustantaja uhkasi haastaa Gainesin oikeuteen. Sitten Wally parodioi Mad-lehteen monta muuta suosittua sarjakuvaa. Tuntuu jopa siltä, että hän löysi näissä sarjakuvaparodioissa sankarien oikean luonteen. Hän oli post-modernisti jo ennen kuin aiheesta tuli muoti-ilmiö.

Wallace Wood sai aikaan myös kärhämän Britannian ja Mad-lehden välille. Hän teki yhdessä Frank Jacobsin kanssa Mad-lehteen parodian, jossa kuningatar Elisabeth nalkuttaa teini-ikäiselle prinssi Charlesille, kuten kuka tahansa äiti pojalleen. Englantilainen lehdistö suuttui tästä. Sarjakuva piti repiä pois Mad-pokkarista, ennen kuin sitä voitiin myydä Englannissa.

Wallyn sarjakuvia oli Mad-lehdessä sen ykkösnumerosta lähtien yhdeksänteenkymmenenteen numeroon asti lähes jokaisessa lehdessä. Hyvä yhteistyö Gainesin kanssa ei estänyt Wallya tekemästä sarjakuvia myös kilpailijan lehteen. Harvey Kurtzman oli riitautunut Gainesin kanssa, jättänyt Mad-lehden ja perustanut Trump-lehden, jota Playboyn johtaja Hugh Hefner alkoi julkaista. Wally teki kuvituksia Trumpin ensimmäiseen numeroon ja sarjakuvia edelleenkin Mad-lehteen. Hefner olisi halunnut Wallyn yksinomaan Trumpin palvelukseen. Hefner itse ja Kurtzman tulivat tapaamaan Woodia tämän kotiin ja esittivät uhkavaatimuksen. Wally pyysi miettimisaikaa, ja ilmoitti seuraavan päivänä pysyvänsä Mad-lehdessä. Kukaan ei omistanut Wallya.

Wally lähetti veljelleen silloin tällöin sarjakuviaan, joten veli tiesi, missä toinen meni. Glenn Wood muistelee, että hän ja äiti seurasivat hyvin tarkasti Wallyn nousua sarjakuvamaailman huipulle ja iloitsivat siitä. ”Wally ja minä emme olleet läheisessä kosketuksessa isämme kanssa moneen vuoteen vanhempien avioeron jälkeen.

Minun tietojeni mukaan isä ei koskaan lukenut sarjakuvia, ja kuten aikaisemmin mainitsin, hän vastusti Wallyn sarjakuvauraa. Hän ei koskaan kertonut ajatuksiaan meille Wallyn noususta maineeseen, mikä oli vastoin hänen ennustuksiaan.” Glenn piti erittäin paljon veljensä töistä Mad-lehdessä ja hänen tieteistarinoistaan.

Myöhemmin 1950-luvulla Wally teki yhteistyötä toisen amerikkalaisen sarjakuvalegendan Jack Kirbyn kanssa. National-DC-yhtiölle he tekivät sarjakuvia *Challengers of the Unknown* -lehteen. *Skymasters* oli sanomalehdille tarkoitettu sarjakuva. Kirby kuvitti

The Misfits. Copyright Wallace Wood Estate.

ja Wally piirsi puhtaaksi tämän tieteissarjan, joka kannattaa mainita senkin takia, että Suomessa Helsingin Sanomat julkaisi sitä nimellä Kai Masters. Sarja antoi varsin militaristisen kuvan alkavasta avaruusajasta.

Harvey-yhtiö aikoi lisätä sarjakuvatuotantoaan vuoden 1957 tienoilla, ja pyysi eturivin taiteilijoilta sarjakuvia. Myös Wally tarjosi töitään. Mutta Leon Harveylla oli oma käsityksensä siitä, mikä on hyvää sarjakuvaa. Hän ryhtyi

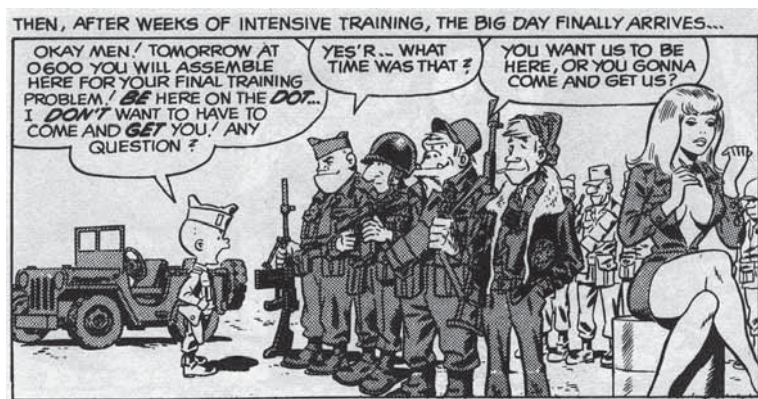
pitämään omaa katselmustaan aivan kuten Western-yhtiön Eleanor Packer oli tehnyt. Leon Harvey asetti Wallyn tuomat sarjakuva-originaalit pöydälle, laittoi niiden päälle läpinäkyvät paperit ja rupesi tekemään niihin korjausmerkintöjä. Katselmuksessa mukana ollut Joe Simon on kertonut, että muut paikalla olleet taiteilijat olivat tyrmistyneitä. Aikansa tätä katseltuaan Wally heitti Harveyn tekemät korjausmerkinnät roskiin, otti sarjakuvansa ja käveli pois huoneesta. Simonin mukaan Wally ei koskaan enää astunut Harveyn toimitukseen. Missähän Otto Pirkola mahtoi tuolloin olla?

1950-luku oli Wallyn elämän onnellisinta aikaa. Tuolloin hän saattoi omistautua täydellisesti taiteelleen. 1960-luvulla sarjakuvan maailma oli muuttunut, ja myös Wally muuttui. Hän jätti vähitellen Mad-lehden, johon tavallaan kai kyllästyi. Mutta Wally säilytti hyvät suhteet William Gainesiin, joka lupasi, että Mad-lehdessä on aina paikka auki hänelle. Gaines julkaisi myös Mad-lehden uusintapainoksissa jatkuvasti Wallyn sarjakuvia ja maksoi niistä hyvin.

Amerikkalaisen supersankarisarjakuva koki uuden nousun 1960-luvulla. Wood oli siinä mukana. Hän teki Avengers eli Kostajat -supersankarisarjakuvaa ja kansia Daredevil-sarjakuvalehteen Marvelille. National-DC-yhtiölle hän teki Teen Titans, Teräspoika sekä muita sarjakuvia. Wallyn 1960-luvun töistä muistetaan parhaiten ehkä T. H. U. N. D. E. R. Agents -niminen sarja, jonka hän kuvitti pienelle Tower-yhtiölle. Thunder Agents ei tuolloin ollut pitkäikäinen sarjakuva, mutta se koki uudelleensyntyä 1980-luvulla, ja nyt sillä on kulttimaine.

1960-luku oli amerikkalaisen vastakulttuurin nousun aikaa. Paul Krassner oli laatinut käsikirjoituksia Mad-lehteen. Wood oli kuvittanut niitä, ja sitä kautta nämä kaksi kapinallista tutustuivat. Krassner oli jo vuodesta 1958 julkaissut omaa vastakulttuurilehteä nimeltään The Realist. Lehden tunnus oli ”Halveksunta on meidän ainoa pyhä lehmämme”. Lehti on ilmestynyt tähän päivään asti. Krassner oli omien sanojensa mukaan tutkiva satiirikko, mutta

muut olivat toista mieltä. ”FBI piti minua rajattomasti raivoavana typeryksenä.” Kaikki ovat sen sijaan yhtä mieltä siitä, että Walt Disney oli ja on yhä amerikkalaisuuden luja tukipylväs. Hän kuoli vuonna 1966 joulukuussa. Krassner on muistellut, että hänen mielestään Disney-hahmot voisivat nyt vähän irrotella kaikkien niiden tukahdettujen vuosien jälkeen. Wally suostui antamaan Krassnerin ajatuksille muodon. Aihehan oli hänelle tuttu, sillä Wally oli tehnyt satiiria Disney-hahmoista jo Mad-lehdessä. Krassner on muistellut:

Sally Worth. Copyright Wallace Wood Estate.

”Minä vain yksinkertaisesti kerroin Wallylle, että hän kuvaisi oman käsityksensä siitä, mikä saattaisi olla Disneylandin muisto-orgia, ja hän teki kaiken muun.”

Tämä niin kutsuttu Disneyland Orgy -pilakuva julkaistiin keskiaukeamalla The Realist-lehden numerossa vuonna 1967. Siinä suosittu ja rakastettu animaation ja sarjakuvan Disney-hahmot tekivät kaikkea sitä, mitä Walt Disneyn itse ei missään nimessä olisi halunnut hahmojensa tekemän julkisesti. Disneyn oma huumorintaju saattoi kyllä olla hyvin lähellä Wallyn tekemän pilakuvan ydintä. Wallyn tekemästä pilakuvasta tuli menestys. Mutta miten Disney-yhtymä suhtautui asiaan? Krassner kuuli epävirallisia teitä, että Disneyn animaattorit ja työntekijät pitivät tästä kuvasta, mutta johto ja lakimiehet eivät, mikä on hyvin luonnollista.

Krassner kertoo: ”He [Disney-yhtiön johto] olivat hyvin tyytymättömiä ja harkitsivat jutun viemistä oikeuteen, mutta päättivät olla tekemättä sitä, koska (1) minulla ei ollut rahaa ja (2) koska se oli ensimmäinen julkinen halveksunnan osoitus Disneyn hahmoja kohtaan, eivätkä he halunneet lisätä kuvan julkisuutta.” Eikö Disneyllä tehty mitään muuta? ”Ou jee, he lähettivät Hessun uhkailemaan

Wally Woodin kuvittama EC-tarina Hate, kuvaus amerikkalaisesta antisemitismistä. Copyright William M. Gaines.

minua, mutta minä sain puhumalla hänet luopumaan väkivallasta”, naureskelee Paul Krassner nyt vuosikymmenet jälkeenpäin.

Vaikuttiko tämä niin kutsuttu Disneyland Orgy -pilakuva mitenkään Wallyn uraan? Kuvassa ei ollut allekirjoitusta, mutta tarkkasilmäiset saattoivat kuitenkin tuntea hänen tyyliinsä. Krassner on muistellut: ”Wally ei signeerannut kuvaa – joko siksi, ettei Mad-lehden taiteilijoiden oletettu tekevän työtä muille lehdille, tai sitten siksi, ettei hän halunnut tämän pilakuvan loukkaavan omaa imagoaan.” Krassner olettaa kuitenkin, että kuva ei mitenkään haitannut Wallyn uraa, pikemminkin vain lisäsi hänen mainettaan.

EC-sarjakuva oli jo luonut pohjaa sille Wallyn työlle, joka ei ollut aina amerikkalaisen yhteiskunnan normien mukainen. Wally oli kapinallinen, joka ei sopeutunut työskentelemään tiukkojen määräaikojen mukaan. Hän koki viholliseksi etenkin lehtien toimittajat. Wallyn mielestä jokainen kustantaja, jolle hän teki sarjakuvia, riisti häntä. Hän ei tuntenut saavansa kunnollista korvausta työstään. Wallyn mielestä taiteilija itse on paras kriitikonsa. Hän kirjoitti: ”Maailmassa on kahdenlaisia ihmisiä, niitä jotka luovat asioita ja niitä jotka tuhoavat niitä.” Tuhoajiin hän luki kriitikot ja toimittajat, taiteelliset johtajat ja monet kustantajat. Kaikki tämä johti siihen, että Wally halusi tehdä itsenäistä aikuisten sarjakuvaa aikuisille. Hänestä tuli myös amerikkalaisen vaihtoehtosarjakuvan veteraani. Yhdysvalloissa suuret kustantajat ovat yleensä omistaneet sarjakuvahahmojen tekijänoikeudet ja siis saaneet niistä suurimman taloudellisen hyödyn.

Tätä vastaan Wood yritti taistella. Hän oli suunnitellut jo 1940-luvulla omaa sarjakuvajulkaisuaan yhdessä Al Williamsonin, Frank Frazettan ja Ray Krenkelin kanssa, miehien, jotka nyt ovat tunnettuja nimiä amerikkalaisessa sarjakuvataiteessa. Miesten toive ei onnistunut. He tekivät elämäntyönsä suurien kustantajien hyväksi. Kaikki muuttui 1960-luvulla. Nouseva underground-sarjakuva erosi valtavirtasarjakuvasta paitsi tyyliinsä ja aiheidensa perusteella myös siksi,

että tekijät omistivat itse omat sarjansa. Wally aloitti Wizend-omakustannelehden julkaisun ja teki aikuisille tarkoitettuja Sally Worth ja Cannon -sarjakuvia sotilaille tarkoitettuihin sarjakuvalehtiin.

Wizend-lehdessä sai alkunsa Wallyn kolmiosainen fantasiasarjakuva King of the World, jonka ensimmäinen osa Wizard King julkaistiin vuonna 1978. Tätä Wallyn omakustannesarjakuvaa on kuvattu jo varhaiseksi sarjakuvaromaaniksi. Glenn Wood pitää King

Visavuoren museosäätiö. Copyright Wallace Wood.

of the World -sarjakuvaa veljensä tähtihetkenä. ”Se oli kokonaan Wallyn luomus hänen ollessaan uransa huipulla. Hän kirjoitti tarinan, teki taiteellisen työ ja hänen vaimonsa Tatjana teki värierotuksen...” Wally ei kuitenkaan jättänyt valtavirtasarjakuvaa. Vielä 1970-luvulla hän teki DC-yhtiölle sarjakuvia kuvaten muun muassa All Star Comics -lehdessä kauniisti piirretyn vanhenevan Teräsmiehen

vaiheita. Mahtoiko tässä Teräsmiehen hahmossa näkyä jo Wallyn oma vääjäämätön ikääntyminen?

Wally ei peitellety suomalaisuuttaan. Pitkäaikainen työtoveri ja ystävä Larry Hama on kertonut, että Wally piti aina itseään suomalaisena ja että hänet tunnettiin kasvonpiirteistä suomalaisiksi; ”Wood was proud to be a Finn!” Wally kävi jopa kerran Suomessa. Vuonna 1959 hän oli saanut kartoontistien National Cartoonist Society -yhdistyksen palkinnon. Yhdistys palkitsi myös Helsingin Sanomien kartoontistin Kari Suomalaisen. Kari ja Wally tapasivat tässä tilaisuudessa. Seuraavana vuonna 1960 Wally ja Tatjana olivat pitkällä Euroopan kiertomatalla, jolloin he kävivät myös Suomessa. Kari Suomalainen oli heitä vastassa ja järjesti kiertoaajelun Helsingissä ja myös muualla Suomessa. Helsingissä Woodit asuivat Kämp-hotellissa ja kävivät jopa yökerhossa. Tatjana Wood muistaa yhä lämpimästi Kari ja Lilli Suomalaista ja tätä koko vierailua.

Woodit vierailivat myös Helsingin Sanomien toimituksessa, minne Kari Suomalainen oli järjestänyt Wallyn haastattelun. Lehti julkaisi heistä artikkelin ja kuvan Wallysta. Lehti esitteli hänet tunnettuna amerikkalaisena free lancer -sarjakuvataiteilijana ja mainitsi, että hän tekee sarjakuvia Mad-lehteen, jolla on yli miljoonan kappaleen levikki. Artikkelissa huomioitiin myös se, että Helsingin Sanomissa tuolloin julkaistu Kai Masters -sarjakuva on osaltaan Wallyn käsialaa. Wallyn suomalaiset juuret mainittiin lyhyesti. Lehden mukaan Wally puhui myös jonkin verran suomea. Lehti kuvasi Wallyn hiljaiseksi ja ujoksi mieheksi. Hän teki Helsingin Sanomien toimituksessa myös kuvan Karista, jossa tämä kynä aseenaan taistelee Venäjän karhua vastaan.

Wallyn luonteelle oli ominaista se, että Suomesta hän osti puukon eli pohjalaisen helapään, jonka hän jätti Larry Hamalle perinnöksi. Olisi kiinnostavaa tutkia, näkyikö Suomen-matka Wallyn sarjakuvissa.

Verenperintö ei ole tieteellinen termi, mutta käytän sitä tässä henkilökohtaisena mielipiteenä. Wallyn irlantilainen ja suomalainen verenperintö ei varmastikaan ollut helppo yhdistelmä alkoholin suhteen. Hän teki pitkiä työpäiviä, poltti ketjussa ja käytti paljon alkoholia. Harvey Kurtzman on muistellut, että Wallyn sisällä oli paljon henkistä painetta ja vihaa, jota hän ei koskaan päästänyt pois, ja se tuhosi hänet. Itsetuhoisen pitkäaikainen alkoholiongelmia ja vakava munuaissairaus veivät hänet myös ennenaikaiseen hautaan oman käden kautta Los Angelesissa vuonna 1981. Hän oli vain 54-vuotias.

Tieto mestarin kuolemasta siirtyi nopeasti Länsirannikolta Itä-rannikolle. Los Angelesin ruumishuoneelta Wallyn ystävä Gilbert Ortiz soitti Tatjana Woodille, joka soitti Glenn Woodille: ”Se oli shokki ja todellakin surullinen päivä kaikille meille.” Wallyn tuhka siroteltiin Tyyneen valtameriin. Sarjakuvamaailma muisti laajasti veteraania. William Gaines sanoi: ”Hän oli kaikkien aikojen suurin scifi-taiteilija.” Harvey Kurtzmanin mielestä Wally oli kaikkien aikojen parhaimpia sarjakuvataiteilijoita. Moni muu on samaa mieltä.

Glenn Wood on perustanut pienen museon veljensä Wallyn muistoksi. *Copyright Glenn Wood.*

Wallace Wood on jättänyt tämän maailman, mutta hänen työnsä elävät. EC-sarjakuvien uusintapainokset ovat yhä myynnissä, myös monet muut Wallyn nyt klassiseksi käyneet omat sarjakuvat. Hänen sarjakuvaoriginaalinsa ovat arvokkaita. Wally kuuluu myös niihin amerikkalaisiin sarjakuvataiteilijoihin, joista on ilmestynyt kirja, jopa kaksikin, Bhub Stewartin toimittama *Against the grain*, *Mad Artist Wallace Wood* ilmestyi vuonna 2003. J. David Spurlockin ja Steve Stargersin kirja *Wally's World: The Brilliant Life and Tragic Death of Wally Wood, the World's 2nd Best Comic Book Artist* on vuodelta 2006. Mainittakoon myös *Wally Wood Sketchbook*, jonka ovat toimittaneet Spurlock and Bill Pearson ja josta on ilmestynyt jo kaksi painosta.

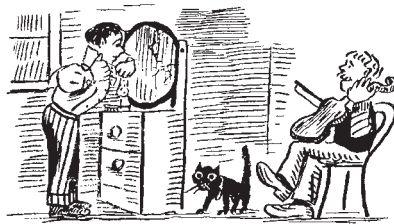
Glenn Wood sanoo, että Wally oli perinyt ”lot of sisu” mikä antoi hänelle voimaa ja energiaa onnistua erittäin kilpailuhenkisessä ympäristössä. Hän työskenteli ankarammin kuin useimmat muut taiteilijat ja se valitettavasti vaikutti hänen terveyteensä myöhempinä vuosina. Wallylla oli suuri ego ja hän ajatteli olevansa suurin alallaan. Hän ei koskaan voinut ottaa vastaan minkäänlaista kritiikkiä, mikä aiheutti hänelle vakavia ongelmia. Mutta Wallace Wood on yhtä kuin amerikkalainen sarjakuva.

Spirit of Finland

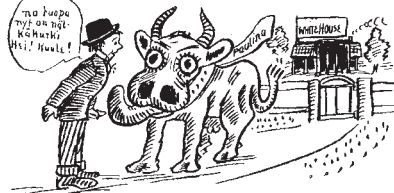
Sarjakuva ei ole ollut amerikansuomalaisten tärkein asia. Tiedosani on vain kolme kirjoitusta amerikansuomalaisissa julkaisuissa amerikansuomalaisista sarjakuvataiteilijoista, ja niistäkin kaksi on kirjoittamiani, ensimmäinen Finnish American Reporter -lehdessä vuonna 2004 ja toinen Norden-lehdessä vuonna 2005. Kolmannen oli kirjoittanut Lahja Koskinen John Lehdestä vuonna 1960.

En sano, että olisin kerännyt tähän kirjaan kaikki mahdolliset amerikansuomalaiset sarjakuvataiteilijat. Aivan varmasti Suuresta Länneistä löytyy vielä tässä kirjassa mainitsemattomia sarjakuvataiteilijoita. Tuntuu jopa siltä, että monenkin amerikkalaisen lehden toimituksissa oli suomensyntyisiä kartooneja. Mysteeriksi jää myös Henry-sarjakuvan suomalaisuus. Vaasan Jaakkoo eli J. O. Ikola kirjoitti näet kirjassaan Vaasan Jaakkoo Rapakon takana näin: "Mutta hauskin juttu on se, että meillä siellä Vaasa-lehreskin jonkin aikaa piireilly Pirttikylän poika, Carl Andersson, Amerikas syntynyt, on niin menestynyt, että sen moikulapääpoika Fredrik-sarjakuva ilmestyy säännöllisesti Hearstin suuris päivälehtis. Se hahmotteli sitä pystynokkavessulapoikaansa jo siellä meillä Vaasas, mutten mä siitä tykänny. Se lähti takaasi Amerikkahan ja teköö nyt suurta rahaa." Mitä mahtoi Jaakkoo oikein tarkoittaa? Carl Andersonin "moikulapääpojan" alkuperäinen nimi on Henry, tunnettu myös Heikkipoikana meillä Uusi Suomi -lehdessä. Anderson itse on ehdot-

Jussi Amerikassa V.

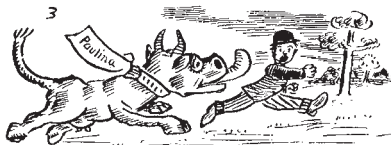

— No, minne nyt Jussilla lähtö?
— Pitää tästä käydä presidentin pu-
huttelussa ja vielä ne valitsenain
koneet.
— Sanooppa, että ottaa niistä horisoi-
tajakset.

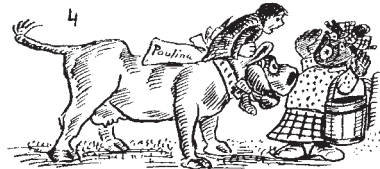

— No Jussi,
nyt on hei-
kö huuli
Hi? Huuli!

Taffin Paulina on hyvin halukas nauti-
le vaatteille.

Jussin vaatteet kiihottavat Paulinan
ruokahalua. Luulis nyt presidentin leh-
mällä olevan muutakin syötävää!

— Eihä nyt sinä silmiäs muukoille,
nimestä peijakas! Pidä kiinni tästä otuk-
sesta, että pääsen pois sen seljältä.

— Such a nice
fry-up with
this fine
Hun-chu!

— Kellä minä vielä Taffilla maksatan
vaatteet? Pitää tuota otusta nautsaa.
Ja tuo karjapiika? Siinä sitte on kauno-
tar!

— Miltä presidentti sanoi? Muistitko
puhua minusta?

Jussi Amerikassa. *Tuntemattoman Hirvelän sarjakuva Lapatossu-lehdestä.*

tomasti norjalaista sukua ja syntynyt Wisconsinin Madisonissa eikä Pohjanmaan Pirttikylässä. Arvoitukseksi tältä erää jää, kuka todella oli se Pirttikylän poika, jota Jaakkoo tarkoitti, joka ilmeisesti oli ollut töissä Vaasan toimituksessa ja mitä sarjakuvia hän Yhdysvalloissa teki. Jätän ongelman tuleville tutkijoille.

Toisaalta joillakin taiteilijoilla oli suomalaistyyppinen nimi, vaikka he eivät olleet amerikansuomalaisia. Muuan tällainen oli Ray Helle, joka pitkän Internet-haun jälkeen paljastui norjalais-

amerikkalaiseksi. Selvittämättä jäi tunnetun texasilaisen kartoostin Etta Hulmen suomalaisuus. Viime hetken tieto oli myös äskettäin kuollut Winnie (Mikkonen) Lehtinen, joka Rocklandin (Maine) The Courier-Gazette -lehden mukaan oli asunut Missouriissa ja tehnyt kartooneja. Leo Laukkonen, Neil Haapala, Emil Östman, G. P. Hedman ja Henry Askeli ovat varmasti tutkimuksen arvoisia henkilöitä samoin kuin nimimerkki Hirvelä, joka teki Lapatoslehteen Jussi Amerikassa -nimistä sarjakuvaa.

Olen jättänyt tästä tutkimuksesta pois myös ne amerikansuomalaiset taiteilijat, jotka tekivät ”vain” piirroselokuvia. Heitä ovat aiemmin mainittu Lars Calonius, Rick Maki, Tapani Knuutila, Steven Ahola, Brad Kuha ja Gene Vilppu.

Ei ole olemassa mitään amerikansuomalaisten sarjakuvataiteilijoiden yhteisöä. On parisenkymmentä tunnettua sarjakuvataiteilijaa, joilla oli suomalaiset juuret. Nämä taiteilijat eivät koskaan ole koontuneet suomalaisuutensa takia. Tiettävästi vain kerran Gabriel Hukkala ja Art Huhta olivat samassa valokuvassa Chicagon Keski-Lännen Uutiset -lehdessä, he tunsivat toisensa hyvin ja ilmeisesti tiesivät suomalaiset sukujuurensa, vaikka tästä ei ole dokumentteja. Mahtoivatko he tietää, että molempien juuret olivat Etelä-Pohjanmaalta vain muutaman pitäjän päässä toisistaan? Tämän tutkimuksen kolmas chicagonsuomalainen Armida Anderson ei ollut tietämäni mukaan yhteydessä Huhtaan tai Hukkalaan.

Itärannikolla Klaus Nordling, John Lehti, Wallace Wood ja Paul Gustafson ovat hyvinkin voineet tavata toisensa National Cartoonist Society -yhdistyksen tilaisuuksissa. Mad-lehden veteraanitaiteilija Al Jaffee muistelee tavanneensa heidät siellä. Mutta he tuskin olivat tietoisia toistensa suomalaisuudesta. Toinen yhteinen tekijä itärannikon sarjakuvataiteilijoiden välillä oli Will Eisner, hän yhdisti Gustafsonin, Nordlingin ja Woodin.

Yksinäisiksi susiksi jäävät tahoillaan Itärannikon Ronald Lindquist, Otto Pirkola ja Kosti Ruohomaa sekä Vive Risto. Newyorki-

laiset Wood, Lindquist ja Pirkola ovat voineet hyvin tavata toisensa, ja kuka tietää, tapasivatko Risto ja Ruohomaa heidän muutettuaan Länsirannikolle Los Angelesiin. Hugh Hefner yhdisti myös Ronald Lindquistin ja Wally Woodin, mutta mahtoivatko hekään tuntea toisiaan. Aivan omaa luokkaansa on Kaarlo Suvanto, jolla ei näytä olleen yhteyksiä muihin amerikansuomalaisiin sarjakuvataiteilijoihin lukuun ottamatta edellä mainittua Keski-Lännen Uutisten tapausta. Nykyisten amerikansuomalaisten sarjakuvataiteilijoiden suhde kotimaahansa on varsin erikoinen, sillä Seppo Mäkinen on syntynyt Suomessa kun taas Tim Mietty, Stuart Immonen, Kirk Jarvinen ja Jim Wheelock ovat jo useamman polven amerikkalaisia. Olisipa mukava joskus saada aikaan amerikansuomalainen sarjakuvatapahtuma.

Amerikansuomalaisten sarjakuvataiteilijoiden suhde amerikansuomalaisuuteen on ollut hyvin vähäinen Suvantoa lukuun ottamatta. Hänen lisäksi vain Klaus Nordling, Gabriel Hukkala ja Art Huhta ovat tiettävästi tehneet grafiikkaa amerikansuomalaisiin lehtiin, Klaus teki New Yorkin Uutisiin ja Gabe ja Art Keski-Lännen Uutisiin ja Suomi Opiston julkaisuihin. Armida Anderson ja Muriel Carlson ovat siis ainoita, jotka koskaan ovat tehneet sarjakuvaa amerikansuomalaisiin lehtiin.

On aika erikoista se, että John Lehti ei koskaan esiintynyt New Yorkin Uutiset -lehdessä, vaikka hänen isovanhempansa olivat olleet lehteä perustamassa. John Lehestä on vain pari mainintaa New Yorkin Uutisissa, eikä kumpikaan liity hänen sarjakuva-uraansa. Sen sijaan Klaus Nordlingin kuvituksia oli New Yorkin Uutisissa useastikin ja lehti seurasi tarkasti hänen näyttelijäuraansa, joskin unohti sarjakuvauran.

Vain yksi näistä amerikansuomalaisista sarjakuvataiteilijoista kävi Suomessa niin, että hänet mainittiin sarjakuvataiteilijana. Hän oli Wally Wood. Seppo Mäkinen ja Armida Anderson ovat käyneet myös Suomessa, mutta vain amerikansuomalaisena ja amerikkanaustralaisena. Jim Wheelock on myös sikäli erikoinen amerikka-

lainen sarjakuvataiteilija, että hän on useasti vierailut Angoulêmen sarjakuvatapahtumassa Ranskassa, mutta ei vielä Suomessa. Ainakin Wally Woodin, John Lehden, Seppo Mäkisen ja Stuart Immosen sarjakuvia on myös julkaistu Suomessa. Ehkä joskus saamme aikaan amerikansuomalaisen sarjakuva-julkaisun ja sarjakuvatapahtuman.

Talvisota löi voimakkaan, mutta lyhytaikaisen leiman amerikkalaiseen maailmaan. Tämä ”Spirit of Finland” vaikutti myös kulttuurielämään. Kirjailija Robert Sherwoodin näytelmä *There shall be no night* kuvasi Suomen talvisotaa ja sai ensi-iltansa New Yorkissa sodan jo loputtua Suomessa huhtikuussa 1940. Sherwoodin edelliset teatterimenestykset oli elokuvattu, ja mahdollisesti hänen Talvisota-näytelmästään suunniteltiin Hollywood-elokuvaa. Mutta Suomen jatkosota Saksan aseveljenä muutti mieliä Yhdysvalloissa. Suuren luokan Talvisota-elokuvaa ei tehty. Sen sijaan Hollywood tuotti vuonna 1943 Neuvostoliitto-myönteisen *Tehtäväni Moskovassa* (*Mission to Moscow*) -elokuvan, jonka Michael Curtiz ohjasi.

Art Huhta, Paul Gustafson, Vive Risto, Klaus Nordling ja John Lehti tekivät sarjakuvia Suomen ollessa sodassa, mutta näkyykö se heidän töissään? Wally Wood luki lapsena skandinaavista folklorea ja kävi Suomessa vuonna 1960, minkä vierailun ainakin pitäisi näkyä sarjakuvissa, joita hän teki sen jälkeen. Näkyykö suomalaisuus millään tavalla Art Huhdan *Mescal Ike*-sarjakuvassa? Onko pohjalainen 1800-luvun puukkojunkkarius vaikuttanut millään tavoin länkkärin kehitykseen? Voiko ”Spirit of Finland” näkyä amerikkalaisten sarjakuvataiteilijoiden töissä? Jätän tämänkin kysymyksen tuleville tutkijoille.

Loppusanoina ehdotan, että näiden amerikansuomalaisten sarjakuvataiteilijoiden kunniaksi nimetään tie tai katu, kiinnitetään muistolaatta tai pystytetään muistomerkki sinne, missä he tai heidän esivanhempansa olivat asuneet viimeksi täällä Vanhassa maassa. Amerikansuomalaiset sarjakuvataiteilijat ja kartoontistit ovat sen ansainneet. Ainakin Vive Riston, Wally Woodin, John Lehden, Seppo Mäkisen ja Stuart Immosen sarjakuvia on julkaistu myös Suomessa.

LÄHTEET

TIETOJA ANTANEET, INTERNET JA MUUT

Tutkimuksen alku

Anna-Leena Toivonen, Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867–1930. Helsinki 1963. Kaari Pelkola, Tyrkön suvun vaiheita siirtolaisena Pohjois-Amerikassa v. 1902 lähtien. Moniste 2007. Sisko Lagerstedt, Ihmisiä ja elämää Katteluksen sydänmaapalstalla. Moniste 1996. Jerry Bails and Hames Ware, Who is who of American Comics, I-IV, 1973–1976. Ilpo Lagerstedt, Meeting with Jerry Bails, Eclipse and Jack Kirby. Strip 2, 1989. Ilpo Lagerstedt, My name is Wood. Siirtolaisuus 1/1998. Ilpo Lagerstedt, Minä Tex Willer! Jalava 2001.

Tutkimusaineistosta

Amerikan vieraskieliset julkaisut. New Yorkin Uutiset 22.2.1947.
[Http://ssdi.rootsweb.com/](http://ssdi.rootsweb.com/)

Amerikansuomalaisista

S[alomon] Ilmonen, Amerikan suomalaisen historia I-III, Hancock 1919–1926. Olavi Koivukangas, Delaware 350: Amerikansiirtolaisuuden alku. Näyttelyjulkaisu. Turku 1988. David Morrell, Ajojahti. Jyväskylä 1986. Finns in North America. Proceedings of Finn Forum III, 5–8 September 1984, Turku, Finland. Ed. by Michael G. Karni, Olavi Koivukangas, Edward W. Laine. Chris Kraft. Flight. My life in mission control. Penguin Group 2001. Kyröläinen Amerikan orjasodassa. Pohjankyrö 8.12.1961. Kalle Potti, Iloinen Harbori. Du-

luth 1924. Ilpo Lagerstedt, Alavutelainen lahjomaton Matti Viitala. Viiskunta 1. 2. 1991. Valle Ojaniemi, Professori William Carlson. Helsingin Sanomat 21.5.1994. Vilho Rantanen, Nurmonjoen osuutta Amerikassa. Jouluviesti 1953. Mies jolle USA uskoi kuu-tehtävän. Amerikan Uutiset 15.7.1969. What to do in an air raid Official – by the U. S. Office of Civilian Defense. Milton Caniff, Milton Caniff's A*M*E*R*I*C*A. Ed. Shel Dorf. Eclipse Books 1987. Lisäksi artikkeleita, uutisia ja muitakirjoituksia suomalaisista, amerikansuomalaisista ja amerikkalaisistajulkaisuista muiden muassa Amerikan Suometar, Amerikan Uutiset, New Yorkin Uutiset, Raivaaja, Työkansa, Työmies, Työmies-Eteenpäin, monia muita.

<http://www.imdb.com/title/tt0083944/>

<http://www.finlandia.edu/>

<http://www.genealogia.fi/emi/art/article162e.htm>

http://finnfilm.bravehost.com/hollywood_finns.html

<http://juhansuku.blogspot.com/2007/11/david-lynch-suomalainen.html>

Käsitteistä

Oxford English Dictionary Second Ed, XIV, 1986. The New York Times Index. 1937. A-Le. New York 1937. The New York Times Index. 1946. A-La. New York 1947. Kaarlo Suvannon muistelmat Työväenarkistossa Helsingissä.

Sarjakuvasta

E. R-r [Edward Richter], Pilakuva. Iso tietosanakirja. Kymmenes osa. Helsinki 1936. Bill Blackbeard, Reading the riot act, or, Sunday morn-

ings with Maggie and Jiggs. Jiggs is back. Berkeley 1986. Ron Goulart (toim.), The Encyclopedia of American Comics. 1990. Ron Goulart's Great History of Comic Books. Contemporary Books. 1986. George E. Hill, Word distortions in comic strips. Maurice Horn, 100 years of American Newspaper Comics. Random House, New York 1996. Ilpo Lagerstedt, Masi – kentällä ja kasarmilla. Pieksämäki 2005. Lagerstedt, Supersankarit – ilmiö amerikkalaisessa sarjakuvassa. Kirjastopalvelu 1991. William Moulton Marston, Why 100, 000, 000 Americans Read Comics. The American Scholar, Winter 1943–1944. Ruth Strang, Why children read comics. Elementary School Journal 6/1943. W. A. Swanberg, Citizen Hearst. New York 1961. Hayden Weller, The first comic book. The Journal of Educational Sociology. December 1944. Frederic Wertham, Seduction of the Innocent. Rinehart & Company 1954. Qweneira Williams and Jane Wilson. They Like It Rough. Library Journal March 1, 1942. Harvey Zorbaugh, Editorial sekä The Comics-There they stand! The Journal of Educational Sociology. December 1944.

http://en.wikipedia.org/wiki/Malcolm_Wheeler-Nicholson
http://en.wikipedia.org/wiki/DC_Comics
<http://www.kingfeatures.com/features/comics/comics.htm>
<http://www.unitedmedia.com/>
<http://www.bullspress.com/bullsFinland/go.wiz?doc=fin>

AMERIKANSUOMALAISIA SARJAKUVATAITEILIJOITA

Armida Anderson

Kirjeenvaihtoa ja sähköpostikirjeenvaihtoa Betty Gibson, Erik R. Hermans ja Guy Lilja. Betty Gibson, Biographical Sketch of Armida Hedborg Anderson 1899–1987, moniste. Betty Gibson, Biographical Sketch of Theodore Anderson 1895–1973, moniste. Kirjoituksia ja sarjakuvia Norden-lehdestä.

<http://www.alephbet.com/cat5014a.htm>

Paul Gustafson

Kirjeenvaihtoa Gladys Hinen kanssa. Sähköpostikirjeenvaihtoa Terry Gustafsonin, Maureen Gustafsonin ja Ryan Heshkan kanssa. Jan Kronholm, Minns Paul Gustavson. Nya Åland: 20.5.2005. Warwick Advertiser 4.5.1977. Bails and Ware, Who is who of American Comics, IV, 1976. Ron Goulart, The Superman revolution. Comics Buyer Guide, March 18, 1988. James Steranko, The Steranko History of Comics 2, 1972. Valokopio Jerry DeFuccion kirjoitus Paul Gustafsonista, Comic Command Performance No. 7, valokopio.

<http://www.anerispress.com/ena/ff0001.html>

<http://www.twomorrrows.com/alterego/articles/12fox.html>

<http://www.dcuguide.com/profile.php?name=jester>

Black Panther Mat Mystery. Oakland Tribune 30.1.1941.

John Hakola

Sähköpostikirjeenvaihtoa John Hakola II:n kanssa. Virkatodistus 10.6.1988, Kurikan kirkkoherranvirasto. John Hakola. Siirtokansan kalenteri 1954. Ilpo Lagerstedt, John Hakola oli kaivosmies. Kurikka-lehti 6.7.1988.

Art Huhta

Kirjeenvaihtoa seuraavien kanssa: Arthur Huhta Jr, James Huhta, Richard Huhta ja Mike Grell, Stephan Zupkas ja Eero Karkaus. Eero Karkauksen lähettämä Kustaa Juhonp. Myllymäen sukuselvitys. Richard Huhta, Memories of my father. Richard Huhta, Arthur O. Huhta, S. 1902–1990. Biography. S. L. Huntley and Art Huhta, The saga of Mes-cal Ike. Valokopio. Maurice Horn, Comics of American West. Stoeger edition 1978. Lagerstedt, Minä Tex Willer! Ron Goulart, Funnies in the thirties, part 1, Mock Heroes, Comics Buyer Guide, 1.1.1988. A Collection of Cartoons. Indiana Society of Chicago, December 4, 1982. Keski-Lännen Uutiset 1935. Arran Illinois'n suomalaisten historia ei tunne Keski-Lännen Uutisia.

http://www.historicamericana.com/past_sales_lots.asp?page=4&SaleId=61&String=

<http://www.vintagenudephotos.com/tjbible1.htm>

Gabriel Hukkala

Karen Gouldin kirjeet ja sähköpostit, J. O. Ikola, Vaasan Jaakkoo rapakon takana. Esa Arra, Illinoisin suomalaisten historia. New York Mills 1971. Horn, 100 years of American newspaper comics. Keski-Lännen

Uutiset 1935. Artikkeleita ja uutisia Amerikan Uutiset, Amerikan Suometar- ym. lehdistä.

http://www.qualitycommunications.co.uk/ci/archives/radar_gemini
<http://www.geocities.com/jjnevins/pulpsc.html>

Stuart Immonen

Sähköpostikirjeenvaihto Harriet Leggettin sekä Enon ja Lieksan seurakuntien kanssa; The Tribune 31.3.1998 (Welland, Ontario). Helsingin poliisilaitoksen osoiterekisteri 1907–1974, Helsingin kaupunginarkisto – Antti Immosen kantakortit, Sota-arkisto, Helsinki

<http://www.pimpf.org/semic/srodeo/srodeo177.htm>
<http://www.sequentialart.com/archive/may00/immonen.shtml>
<http://www.newsarama.com/general/Immonen/Immonen01.htm>
<http://www.newsarama.com/general/Immonen/Immonen2.htm>
<http://www.comicscontinuum.com/stories/0309/29/index.htm>
<http://www.brokenfrontier.com/lowdown/details.php?id=307>
<http://www.chud.com/index.php?type=thor&id=6751>
<http://comicsworthreading.com/2006/08/31/50-reasons-to-stop-sketching-at-conventions/>
<http://www.silverbulletcomicbooks.com/features/107837199687154.htm>
<http://www.thefourthrail.com/reviews/snapjudgments/052305/sebastianx1.shtml>
<http://stuartimmonen.livejournal.com/44839.html>
<http://www.immonen.ca/>

Kirk Jarvinen

Sähköpostit Kirk Jarvinen, Pamela Jarvinen, Bobbie Speir Jarvinen. Comics Buyer Guide 11.12.1987. Lahden seurakunatyhtymä. Uutisia ja artikkeleita eri lehdistä, Amerikan Suometar, Päivälehti, Ironwood Daily Globe ja muita.

<http://kirkjarvinen.com/>

John Lehti

Kirjeenvaihtoa Sandra Lehti-Culjak. Uutisia ja artikkeleita New Yorkin Uutiset -lehdestä. Siirtokansan Kalenteri 1961. "We'll lick h - - out the Japs. Eagle, July 3, 1945. John Lehden kirje äidilleen 17 May 1945, valokopio. Catherine Yronwode, The Bible in Comics. The Comic Times Media Showcase 5/1981. Leonard Maltin's 2005 Movie Guide. A Signet Book 2004.

www.dcindexes.com/database/creator-details.php?creatorid=399

www.toonopedia.com/crimson.htm - 12k

<http://www.104infdiv.org/QUOTES.HTM>

Ronald Lindquist

Kirjeenvaihtoa Marja-Liisa Vuorinen, Seymour Schimel, Hugh Hefner, ja Hefnerin kirje Lindquistille 8.9.1965; Kurun seurakunnan virkatodistus 15.4.1981; Pat Fulfordin kirjoitus Cartoonist cues, 1/1954, leike; uutisia New Yorkin Uutiset -lehdestä.

Tim Mietty

Sähköpostikirjeenvaihtoa Tim Miettyn, Wayne Miettyn, Paul Miettyn, Sisko Mielty ja Kalervo Mielty kanssa.

Seppo Mäkinen

Sähköpostikirjeenvaihtoa Seppo Mäkisen, Eevaliisa Kurjen, Martin Powellin ja Timo Kokkilan kanssa. Urho Mäkisen kantanäkökulmat, Sotaarkisto. K. J. Mikkolan kirjoitus Viipuri rauhan ajan varuskuntana ja sodissa sekä Matti Lakion kirjoitus Viipurilaisten sijoittuminen uusille asuinsijoille sotien jälkeen teoksessa Viipurin kaupungin historia. V osa. 1917–1944. Lappeenranta 1978. Olavi Junnila, Hyvinkään seudun historia Hyvinkää [1989]. Hyvinkään Sanomat 25.4.1965.

http://www.comicbookresources.com/resources/previews/text/2005_12.txt

<http://www.comicscontinuum.com/stories/0511/24/index.htm>

Klaus Nordling

Sähköpostikirjeenvaihtoa Thea Nordling, Guy Gilchrist ja John Cooper. Kirjeenvaihtoa Will Eisner 21.10.1991. Klaus Nordling, certificate of death 21.11.1986. Porin seurakuntayhtymän ja Vammalan seurakuntayhtymän kirjeet 18.7.2006. Ilpo Lagerstedt, Milma Lappala oli ensimmäinen suomalainen naispappi. Kirkko ja Kaupunki, 23.1.2007. Tommola, Uuden maan rakentajat. Cat Yronwoden kirjoitus Lady Luck, volume 2 -lehdestä 1980; Cat Yronwode, The Spirit of the

Spirit. The Comic Reader 170/June 1979. The Comics Journal 114, Febr 1987. Press, Ridgefield, Conn. 20.11.1986. Artikkeleita, uutisia ja kuvia New Yorkin Uutisista.

<http://www.fanzing.com/mag/fanzing36/feature2.shtml>
http://www.supermanartists.comics.org/quality/penmiller-national_017_pg54.jpg
<http://www.revolutionsf.com/article.html?id=2504>
http://bindyree.diaryland.com/050105_18.html

Otto Pirkola

Kirjeenvaihtoa Leena Pere-Olkkonen, Ken Selig, Sid Jacobson, Matt Hilt Murphy, Ernie Colon ja Timo Ronkainen. Joe Simon with Jim Simon, The Comic Book Makers. Crestwood/II Publications, 1990. Dwight Jon Zimmerman, Ken Seligin haastattelu. The Comic Interview 44. 1987; Paul Gilbert, Harvey comics: On the market. The Comics Buyers Guide 2.9.1983. Alfred ja Anna Pirkolan kuolinilmoitukset Sag Harbor Express-lehdessä 1976 ja 1986.

Vive Risto

Sähköpostikirjeenvaihtoa Jerry Risto, Laimi Risto, Juhani Mäkitalo, Robert Armstrong, Michael Barrier, Jim Wheelock ja Scott Shaw! ja Merlin Haas. Elisabeth Uschanovin tiedonannot. Bails, Who is who III. Micahel Barrier, Carl Barks and the Art of the Comic Book. M. Lilien 1981. Veljeysviesti Huhtikuu 1970; Uutisia New York Times, Lännen Suometar ja Amerikan Suometar -lehdistä.

www.icollector.com/viewCatalogItem.aspx?auctionSessionid=10432&itemlotid=5263579¤tPage=1&am.
<http://www.sdhhistory.org/mus/ed/ed%20imm2.htm>
<http://www.immaginariofiorentino.com/albertopage/amimatorsa-z/animatorsr.htm>
<http://us.imdb.com/title/tt0031506/>
<http://users.cwnet.com/xephyr/rich/dzone/hoozoo/bertie.html>
<http://www.bcdb.com/>

Kosti Ruohomaa

New Yorkin Uutiset 23.8.1955. Disneyn arkistohoitajan Dave Smithin kirje 14.11.2005. Willis Pylonen kirje 16.1.2007. Sähköpostikirjeenvaihtoa Jill Delaney, Sherry Emery, June Ranta Wilcox, Artur Jura, Michael Barrier, Bob Hughes, Jim Vadeboncoeur, Arne Calonijs ja Lars Calonijs. Bails, Who is who III; The Cauldron 1931; Jack Kinney, Walt Disney and Assorted Other Characters. Harmony Books 1988. Carl Barks and the Art of the Comic Book. M. Lilien 1981. Daniels, Five Faboulous Decades of the World's Greatest Comics. Harry N. Abrams, Inc., Publishers, New York, 1991. Valokopio lehtileike Kosti Ruohomaa's Career Behind the Camera Has Brought Him National Recognition and Served Maine Well In the Publicity Field, ilmeisesti vuodelta 1952. Kosti Ruohomaa 1913–1961 teoksessa Shore Village Story. An informal History of Rockland, Maine (ei painovuotta, 1976?). W. A. Shevis. Kosti a Remembrance. Excerpted from my Journal Stumbling into Maine and Staying. 2000. Andrew Wyethin esipuhe Lew Dietzin teoksessa Night Train at Wiscasset Station. Photographs by Kosti Ruohomaa. Doubleday & Company, Inc. Garden City, New York, 1977. New Yorkin Uutiset 14.11.1961.

<http://www.comics.org/details.lasso?id=122954>

Kaarlo Aleksanteri Suvanto

Kaarlo Suvannon muistelmat Työväenarkistossa Helsingissä. Ja hänen kuvituksiaan ja kirjoituksiaan Raivaaja, Työmies, New Yorkin Uutiset, Lapatossu, Punikki ja Kansanhuumori -lehdistä. Oulun Lyseo 1883–1933. Oulu 1933. Siirtokansan kalenteri 1954. Orvo Bogdanoff ja Ismo Söderling, Minulla on niin ikävä. Amerikansuomalaisten postikorttien näyttelyjulkaisu. Turku 1988. Kristiina Markkanen, “K. A. Suvanto: Political Satirist. Finnish Americana 9 (1992). Arja Pilli, Moses Hahl - Socialist Agitator and Satirist. Finns in North America. Migration Studies C 9. Turku 1988. Mayme Sevander, Vaeltajat. Siirtolaisuusinstituutti 2000. Jukka Rislakki ja Rainer Sandell, Varsinainen Puupää! Porvoo 2005. Uutisia ja artikkeleita New Yorkin Uutiset, Raivaaja, Työmies ja Työkansa -lehdistä.

http://www.nyu.edu/library/bobst/research/tam/alba_names.html

Jim Wheelock

Sähköpostikirjeenvaihtoa Jim Wheelockin, Mauno Puotisen, Ilpo Koskelan ja Lapuan tuomiokirkkoseurakunnan kanssa. Uutisia Raivaaja ja Brattleboro Reformer -lehdistä.

<http://www.dartmouth.edu/home/about/history.html>

<http://qwelogian.livejournal.com/>

Wallace Wood

Kirjeenvaihtoa ja sähköpostinvaihtoa Glenn Woodin, Paul Krassnerin, Tatjana Woodin ja Larry Haman kanssa alkaen vuodesta 1997. J. M.

Catron, Wally Wood Dead at 54. *The Comics Journal*, December 1981. Jorma Kakko, Oijärven Lalleja. *Sukuselvyty*s 30.4.2003. Ron Goulart, *The Great Comic Book Artist*. New York 1986. Ron Goulart, *Great History of Comic Books*. Chicago-New York 1986. Dwight R. Decker ja Kim Thompson, Wally Wood: "The Greatest Science Fiction Artist There Ever Was". *The Comics Journal*, December 1981. M. Thomas Inge, *Comics as Culture*. University Press of Mississippi 1990; Joe Simon with Jim Simon, *The Comic Book Makers*. Crestwood/II Publications, 1990. Maria Reidelbach, *Completely Mad. A History of the Comic Book and Magazine*. Boston 1991; Bill Schelly, *The Golden Age of Comic Fandom*. Seattle 1995. Bhub Stewart (toim). *Against the grain, Mad Artists Wallace Wood*, 2003. Wallace Wood, *The big blue pencil*. *The Woodmark Gazette*. June 1978. Harvey Kurtzman. *My life As A Cartoonist*. A Minstrel book. Cath Yronwode, *Will Eisner Interview*. Part One. *The Comics Journal* 46 May 1979. Helsinki on varmasti Tukholmaa mukavampi... *HS* 190/1960.

Spirit of Finland

Ikola, Vaasan Jaakkoo rapakon takana. Cartoonist Carl Anderson, 83, creator of 'Henry' dies today. *Capital Times* 7.11.1948, valokopio. Bails, *Who is who of American Comics II*, 1974. Winnie (Mikkonen) Lehtinen. *Obituaries The Courier-Cazette* 18.2.2006. Al Jaffee kirjjeessä tekijälle 14.11.2005. Aina-Maria Lagerstedtin pro gradu Robert Sherwoodin talvisotanäytelmästä *There shall be no night*. Leonard Maltin's 2005 *Movie Guide*. A Signet Book 2004. Uutisia amerikkansuomalaisista lehdistä.

HAKEMISTO

A

Aalto, Ensio 10
Abraham 100
Adams, Scott 27
Ahola, Steven 206
Aldrin, Buzz 23
Allen, Sylvia L. 104, 105, 109,
ks. myös Vuorinen, Sylvia ja
Lindquist, Sylvia
Allen, Terry 94–95
Alm, Lauri 118
Anderson, Armida, 9, 3–38,
206, 207
Anderson, Carl 204
Anderson, Pamela 23
Anderson, Theodore 9, 33–38
Anderson, Betty,
ks. Gibson, Betty
Andru, Ross 78
Armstrong, Roger 10, 152–153
Arnold, Mark 10
Arra, Esa 70
Askeli, Henry 168, 206
Autio, 20
Ayers, Chuck 115

B

Babbitt, Art 160
Baer, Betsy 65
Bails, Jerry 11, 13, 14, 17, 18, 32,
39, 41, 57, 145, 148, 162
Bails, Jean 17, 92
Bals, Kirk 17
Barbera, William 154, 155
Barks, Carl 15, 78, 151, 152–153,
155, 159, 163, 181
Barrier, Michael 10, 152
Barry, Dan 76
Barrymore, Drew 23
Batiuk, Tom 115
Bayer, Gladys 40 ks. Hine, Gladys

Beck, C.C. 51
Beck, Joel 182
Biro, Charles, 50
Bissette, Steve 183
Bixby, Bill 87
Blanc, Mel 150
Blomqvist, Vera 40,
ks. Vera Warner
Bluth, Don 68
Bobrikov, Nikolai 53, 165
Bogdanoff, Orvo 168, 170, 176
Bolland, Brian 187
Bollen, Roger 115
Bosch, Hieronymous 112
Bottorff Jr, Ray 10, 18
Bradbury, Ray 192
Brand, Roger 182
Brett, Jeremy 120
Bunyan, John 121
Burt, Robert 76
Buscema, John 88
Buscema, Sal 88
Bushmiller Ernie 31
Busiek, Kurt 79, 81
Byrne, John 83

C

Calonius, Lars 163, 206
Caniff Milton 24, 28, 65, 67
Capone, Al 73
Capp, Al 64
Carey, John 151
Carlson, Charlie 173–174
Carlson, Muriel 34–38, 207
Carlson, Wallace "Wally" 59, 64,
68, 69
Carlson, William 21
Carroll, Paul 50,
ks. Gustafson, Paul
Charles, prinssi 194

Chesler, Harry "A" 41
Clampett, Robert 150–151
Clayton, Christien 92
Colan, Gene 187
Cole, Jack 46, 130, 132
Colliander, Tito 171
Colon, Ernie 10, 137–138
Conway, Gerry 78
Cooper, John 10, 132, 136
Couperie, Pierre 184
Crandall, Harlan 141
Crepax, Guido 187
Culjac-Lehti, Sandra 9, 91, 92,
94, 96, 97, 100, 101
Curtiz, Michael 208
Custer, George A. 146, 147

D

Dahl, Roald 154
Dali, Salvador 112
Damaggio, Rodolfo 82
Daniels, Les 151, 162
David, Peter, 88
Deitch, Kim 182
Delaney, Jill 10, 164
DeMille, Cecil B. 35, 36
Diazinov, Andrei 118
Disney, Walt 60, 69, 108, 153,
154, 156, 158–160, 163,
197–199
Ditko, Steve 32, 88, 90, 187
Doyle, Arthur Conan 120
Drake, Stan 83
Dryden, John 156

E

Eisner, Will, 14, 15, 49, 122, 126,
128–134, 136, 192, 206
Ekholm, Kai 10
Elias, Lee 141
Elisabeth II 194
Ellala, Esko 10
Emery, Colin 10, 159
Ervasti, Marketta 72,
ks. Hukkala, Marketta

Etelä, Oiva 173
Gardos, Eugene 68
Evans, Greg 32
Everett, Bill 50

F

Feiffer, Jules 134
Ferrigno, Lou 87
Fields, W. C. 64
Finger, Bill 94
Fisher, Bud 28, 29
Fisher, Ham 31
Fleischer, Max 148, 151
Fogelberg, Ola 178
Ford, Henry 28
Forsberg, Elmer 23, 74
Foster, Hal 67
Fox, Gill 51, 133
Franco, Francisco 173
Franzen, Karl 168
Frazetta, Frank 113, 199

G

Gaiman, Neil 121, 123
Gaines, Max 30, 31, 98
Gaines, William 31, 98, 192, 193,
196, 202
Gallen-Kallela, Akseli 73
Gardos, Eugene 68
Gerstein, David 155
Gibson, Betty 9, 34–36, 38
Giger, H.R. 112
Gilchrist, Guy 10, 128, 134–135
Gill, Jim 115
Giraud, Jean "Moebius" 112, 122,
184
Gold, Greg 183, 187
Goldberg, Ruben 24
Goldstein, Al 183
Gottfredson, Floyd 155
Goulart, Ron 41, 43, 64, 91, 130
Gould, Chester 65
Gould, Karen 9, 71, 73, 75
Grane, Roy 67
Greene, Vernon, 150

- Gray, Harold 28
 Grell, Mike 9, 67, 69
 Guardineer, Fred, 50
 Gustaffson, Karl Gunnar 39, 40, 46, 50
 Gustaffson, Lydia Maria 39, 40, 50
 Gustafson, Terry 9, 39, 40, 46, 48, 49
 Gustafson, Betty 51
 Gustafson, Gladys, 48
 ks. Hine, Gladys
 Gustafson, Craig 48
 Gustafson, Jean 48.
 Gustafson, Nils 13, 34, 41, 50, 51
 Gustafson, Nils Jr. 51
 Gustafson, Paul 9, 13, 14, 39–51, 192, 206, 208
- H**
- Haapala, Neil 206
 Haas, Merlin 10, 145
 Hahl, Moses 55, 167, 170, 172
 Hakkarainen, Alma 180,
 ks. Koskela, Alma
 Hakola, Hilma 55
 Hakola John II, 9, 53, 55
 Hakola, John 9, 52–56, 167
 Hakola, Sameli 52
 Hakola, Sofia Juhontytär 52
 Hakola, Väinö 55
 Halberg, Matt 23
 Hall, Daryl 184
 Hall, Gus 23
 Hama, Larry 10, 189, 201
 Hanna, Joseph 154, 155
 Harper, Thurston 162
 Harras, Bob 88
 Harris, Calvin 29
 Hart, Johnny 27
 Harvey, Alfred, 140, 141, 142
 Harvey, Leon 137, 140, 142, 195–196
 Harvey, Robert, 140
 Hatlo, Jimmy 153
- Hearst, William Randolph 26, 27, 28, 29, 64, 97, 140, 204
 Heck, Don 187
 Hedborg, Armida, 36, ks.
 Anderson, Armida
 Hedman, G. P. 206
 Hefner, Hugh 9, 105, 106, 108, 109, 194, 207
 Heiskanen, Markku 10
 Helle, Ray 205
 Hellsten, Ola 47
 Hemmilä, Aili 127,
 ks. Nordling, Aili
 Henderson, C. J. 123
 Hergé, 83 ks. Geroge Remi
 Hermans, Erik R. 9
 Herriman, George 28
 Herron, Ed 76
 Heshka, Ryan 9, 43
 Hess, Erwin 76
 Hess, Sol 64, 65
 Hickock, "Hurja" Bill 147
 Hiltunen, Yrjö 173
 Hine, Gladys 9, 39
 Hitler, Adolf 64, 174
 Hirvelä, 206
 Hogarth, Brune, 122, 192
 Holtz, Allan 98
 Horn, Maurice 57, 91, 184
 Horneman, Matti 165
 Horneman, Kaarlo 165,
 ks. Suvanto, Kaarlo
 Horneman, Selma 165
 Houdini, Harry 121
 Hughes, Bob 10
 Huhta, Adolfiina 58–59
 Huhta, Arthur Jr. 9, 57, 59
 Huhta, Arthur Sr. 9, 13, 14, 21, 25, 36, 57–69, 73, 206–208
 Huhta, Helen, 59
 Huhta, James, 9
 Huhta, Richard 9, 59, 62, 64–66, 69, 165
 Hukka, Matilda 147, ks.
 Koistinen, Matilda

- Hukkala, Gabriel Jr 9, 36, 70–76, 206, 207
 Hukkala, Gabriel Sr.71
 Hukkala, Gail 73
 Hukkala, Karen 71, 73,
 ks. Gould, Karen
 Hukkala, Marketta, 72
 Hukkala, Saima 73
 Hulme, Etta 206
 Huntley, Les "S. L." 60–63
 Hurja, Emil 23
 Husberg, Kustaa 18
 Hyvönen, Raimo 10
 Hämäläinen, Arvo 10
- I**
 Ikola, Jaakko "Vaasan Jaakkoo"
 14, 23, 70, 204–205
 Immonen, Antti Sakari 9, 77–78
 Immonen, Elsa, 78
 Immonen, Judy 78
 Immonen, Marja 78
 Immonen, Mauno 78
 Immonen, Stuart 9, 77–83,
 207–208
 Immonen, Wayne 79
 Infantino, Carmine 88, 187
 Inge, Thomas 192
 Iwerks, Ub 151
- J**
 Jaakko I 100
 Jacobs, Frank 194
 Jacobson, Sid 10, 139
 Jaffee, Al, 163, 206
 Jaques, Robert 10
 Jarvinen, Felix 85
 Jarvinen, Vihtori Sakarias 85
 Jarvinen, Väinö 85
 Jarvinen, Kirk 9, 14, 84–90, 207
 Jarvinen, Pamela 9, 89–90
 Johansson, Kalle "Lapatossu" 169
 Johnson, Saima 73,
 ks. Hukkala, Saima
 Jones, Chuck 152, 155
- Jura, Art 10
 Järvilehto, Tiina 10
- J**
 Kaipainen, Anneli 124
 Kaipainen, Janne 124
 Johanna, Kaipainen 124
- K**
 Kakko, Jorma 10, 189–190
 Kane, Bob 42, 129, 187
 Kane, Gil 182, 187
 Karkaus, Eero 9
 Kartano, Sophia, 156,
 ks. Ruohomaa, Sophia
 Kaukoranta, Heikki 10
 Kaunonen, Gary 9
 Kelly, Walt 154, 155
 Keskinen, Hermann 22
 Kianto, Ilmari 166
 Kihlakaski, Maaret 10
 Kinney, Jack 158, 159
 Kirby, Jack 30, 32, 88, 141, 195
 Kitchen, Denis 133
 Knuutila, Tapani 206
 Knuutila, Maria 12
 Koistinen, Hilda, 147,
 ks. Risto, Hilda
 Koistinen, Johan 146, 147
 Koistinen, Matilda 146, 147
 Koivukangas, Olavi 10
 Kokkila, Timo 10, 14, 116, 122
 Kolbus, Bernice Agnes 85
 Korhonen, Aku 169
 Korkeasaari, Jouni, 10
 Korpela, Toivo 173–174
 Korpiaho, Matti 10
 Koskela, Alma 189
 Koskela, Esther 180,
 ks. Wheelock, Esther
 Koskela, Ilpo 10, 179
 Koskela, Jacob 179–180
 Koskela, Juho 180
 Koskela, Maria 180

- Koskenniemi, V. A. 166
 Koski, Evi 177,
 ks. Suvanto, Evi
 Koski, J. J. 74
 Koskinen, Lahja Maria 91, 102,
 204
 Kosunen, Selma 165,
 ks. Horneman, Selma
 Kraft, Dave A. 84
 Krassner, Paul 10, 196–199
 Krenkel, Ray 199
 Kriegstein, Bernie 187
 Kubert, Joe 187
 Kuder, Kathryn 78, 82
 Kuemmel, Dan 67
 Kuha, Brad 206
 Kurikka, Matti 93
 Kurki, Eevaliisa 10
 Kurtti, Jim 10
 Kurtzman, Harvey 163, 187, 194,
 202
 Kuusava, Sirkku 10
 Kuusinen, Otto Ville 175
- L**
- La Neve, Michelangelo 83
 Laakso, Juho 12
 Lagerstedt, Aina-Maria 10
 Lagerstedt, Anne 10, 14, 17, 230
 Lagerstedt, Ilpo 11, 230
 Lahti, Christine 23
 Laine, George 182
 Lalli, Alma 189, 190,
 ks. Wood, Alma
 Lalli, Jaakko 189, 190
 Lalli, Kaisa, 189–190
 Lane, Anita 139
 Lange, Jessica 23
 Lantz, Walter 150, 153
 Lapatossu, ks. Johansson, Kalle
 Lappala, Milma 135
 Lappala, Tellervo, 126, 135,
 ks. Nordling, Tellervo
 Latvala, Neil 173
 Laukkonen, Leo 173, 206
- Lee, Stan 32, 90, 189
 Legget, Harriett 9, 77
 Lehti, John 9, 13, 91–102, 135,
 204, 206–208
 Lehti-Culjak, Sandra 9, 94, 96,
 97, 101
 Lehtinen, Armas 92–93, 102
 Lehtinen, Arvo 92
 Lehtinen, David 92
 Lehtinen, Jalo 92
 Lehtinen, (Mikkonen) Winnie 206
 Lehtinen, Hanna 92
 Lehtinen, John 92
 Leppänen, Ritva 10
 Lessing, Gunther 160
 Liefeld, Rob 88
 Lightle, Steve 80
 Lilja, Reuben 38
 Lindquist, Einar Edward 106
 Lindquist, Ronald 9, 14, 24, 25,
 103–109, 110, 140, 206, 207
 Lindquist, Sylvia, 106, Allen,
 Sylvia
 Lucas, John 132
 Lundy, Dick 159
 Luokkala, Hilma, 55,
 ks. Hakola, Hilma
 Luoto, Lauri 176
 Luukko, Tapio 10
 Lynch, David 23
- M**
- Magin, Harold 24
 Magritte, Renee 112
 Maki, Rick 206
 Maltin, Leonard 101, 155
 Marsh, Reginald 107
 Marshall, William 101
 Marston, William 30
 Martino de, Paola 58
 Marx-veljekset 64
 Mazoujian, Chuck 131
 McCall, Jack 147
 Mcgreery, John Luckey 109
 McCay, Winsor 27

McManus, George 28
Menshausen, Bob 105, 108, 109
Michener, James 101
Mielty, John 110
Mielty, Kalervo 9
Mielty, Kalevi 110
Mielty, Sisko 9, 110
Mietty, Paul 9, 114–115
Mietty, Tim 9, 110–114, 207
Mietty, Wayne 9, 110
Mietty, Brian 111
Mietty, Jennifer 111
Mietty, Sandra 110
Mietty, Walter 110
Mikkonen, Winnie,
ks. Lehtinen
Miller, Frank 112
Millar, Melvin 151
Milliron, Pamela 89,
ks. Jarvinen, Pamela
Moebius, ks. Giraud, Jean
Moisio-Tyrkkö Svante 12, 15
Moore, Alan 82
Moore, Donald 76
Moore, Willfred 76
Moorehead, Agnes 155
Morrell, David 18
Morton, John 18
Mowry, David
Mrozek, Rich 9, 67
Murphy, Matthew Hilt 10, 142
Myllymäki, Kustaa Juhonpoika
58–59
Mäkelä, Urho A. 53
Mäkinen, Antti 121
Kaipainen Janne 124
Kaipainen, Johanna 124
Mäkinen, Johannes 116, 118, 120
Mäkinen, Kerttu 116, 118
Mäkinen, Seppo 10, 14, 116–
125, 207–208
Mäkitalo, Juhani 10, 146

N

Nash, Clarence 159
Navarro, Ralph 186
Nevanperä, Jussi 20
Nevins, Jess 129, 136
Newman, Paul 128
Niemimaa, Pentti 10
Nikolai II 53
Niskanen, Henry 23
Niskanen, William 23
Nordberg, Rauli 124
Nordling, Aili 126, 127
Nordling, Tellervo 126
Nordling, Fredrik 126, 135
Nordling, Gustav Ribert 126–127
Nordling, Klaus 10, 126–136,
192, 206–208
Nordling, Thea 10, 126, 127, 135
Norris, Clyde, 129,
ks. Nordling, Klaus
Norten, Ken, 129,
ks. Nordling, Klaus
North, Fred, 129,
ks. Nordling, Klaus
Novick, Irv 50
Nugent, Ted 184
Nummivuori, John 167–168,
170–171, 178

O

Oates, John 184
O'Connor, Paul 121
Oinas, Olli 10
Ojalehto, George 23
Ollila, Yrjö 166
Ordway, Jerry 83
Orlando, Joe 187
Ortiz, Gilbert 202
Ostman, Lilja 128
Otomo, Katsuhiko 83
Outcault, Richard F. 26
Ovaska, Vesa-Matti 10
Owen, Frank 40–41, 43, 50
Owen, Vera 40, ks. Warner, Vera

P

Packer, Eleanor 152–153, 196
Pearson, Bill 203
Pelkola, Kaari 13, 15, 19, 21
Peltola, Antti 10
Peltoniemi, Hannu 10
Pere-Okkonen, Leena 10, 139,
141–143
Perry, Steve 185, 187–188
Peters, Harry 30
Pettersson, Börje 117
Pettersson, Svea 117
Pietila, Bonita 23
Pirhonen, Ilmo 10, 118
Pirkola, Alfred 139–140, 143
Pirkola, Anna 139–140, 143
Pirkola, Edward 139–140, 143
Pirkola, Esther 140
Pirkola, Otto 10, 14, 137–144,
196, 206, 207
Pitkätörppä, Adolffina
Eliaksentytär 58,
ks. Huhta, Adolffina
Potti, Kalle 20
Powell, Martin 10, 119–121
Pozner, Neal 79
Prado, Kristina 9, 105
Pulitzer, Joseph 26
Puotinen, Mauno 10, 180
Pyle, Willis 10, 158–159

Q

Quesada, Joe, 81

R

Rambo, Peter 18
Ranta Wilcox, June 10
Rantalainen, Anna 139, ks.
Pirkola, Anna
Raymond, Alex 27, 83, 93, 97,
122
Reagan, Ronald 100
Reeve, Christopher 87
Reidelbach, Maria 191
Remi, Georges "Hergé" 83

Reynolds, Debbie 155
Richter, Edward 26
Risto, Bruno 145
Risto, Carolyn 149
Risto, Hilda 145, 146, 148
Risto, Jerry 10, 145–148, 150,
154, 155
Risto, John 145
Risto, Laini 10, 145, 147, 155
Risto, Oskar 145–148
Risto, Vive 10, 25, 145–155, 162,
206–208
Risto, Wallace 147
Risto, Walter 147
Robinson, Edward G. 98
Rodriquez, Spain 182
Rogers, Roy 181
Romita, John Sr 32, 187
Romppainen, Pietari 18.
ks. Rambo, Peter
Ronkainen, Timo, 9,10, 137, 160
Roosevelt, Franklin D. 23
Rosendahl, Mauno 166
Rosendahl, Tapio 10, 157
Ross, R. L. 162
Ruamonaa Kosti 156,
ks. Ruohomaa, Kosti
Ruohomaa, Kosti 10, 34, 156–
164, 206, 207
Ruohomaa, Selim 156
Ruohomaa, Sophia 156

S

Sallinen, Tyko 171
Sallman, Warner 23
Salminen, John 55
Saunamäki, Lilja 12
Saunamäki, Raimo 12
Schauman, Eugen, 53
Scheslinger, Leon 150, 151
Schimel, Seymour 9, 105, 107–
109
Schultz, Charles 33, 82
Selig, Ken 10,137–140, 142–144
Sevander, Mayme 175

- Sexton, Frank 46
 Shaw, Scott 10, 153
 Sherurcij, Joshua 78
 Sherwood, Robert E. 208
 Shirow, Masamune 83
 Shuster, Joe 24, 29–30, 41
 Sibelius, Jean 111
 Siegel, Jerry 29–30, 41, 94
 Sienkewicz, Bill 83
 Siliämaa, Kaisa 189,
 ks. Lalli, Kaisa
 Simon, Joe 14, 30, 137, 141, 196
 Simon, Carly 184
 Sisättö, Outi 10
 Smith, Dave 10, 159
 Sogolow, Otto 24
 Speir Jarvinen, Bobbie 9, 84, 85,
 88, 89
 Spurlock, J. David 203
 Stalin, Josef 174, 178
 Stallone, Sylvester 18
 Stan, Drake 83
 Stanley, John 78
 Starges, Steve, 203
 Starlin, Jim 182
 Steinem, Gloria 32
 Stewart, Bhub 203
 Steranko, Jim 46, 48, 50
 Sterrett, Cliff 149–150
 Summer, Donna 184
 Sundblom, Haddon 23
 Suomalainen, Kari 178, 201
 Suomalainen, Lippe 201
 Suvanto, Evi 175, 177
 Suvanto, Kaarlo Aleksanteri 25,
 55, 68, 146, 165–178, 207
 Suvanto, Matti Into 174–174
 Swanberg, William 27
- T**
 Tahvo Tohmola, 53, 56,
 ks. Hakola, John
 Taipale, Armas 176
 Terry, Alfred H. 147
 Tezuka, Osamu 187
- Thayer, Randall 121
 Thunderbolt 181
 Tighe, Jean 94
 Tikkanen, Kerttu 116,
 ks. Mäkinen, Kerttu
 Tikkanen, Milma, 135,
 ks. Lappala, Milma
 Toivonen Anna-Leena 12
 Tolvanen, Elsa Maria 78
 Tommola, Esko 126, 128
 Toth, Alex 83, 181, 187
 Tulosmaa, Marjaana 10
 Törni, Lauri 176
- U**
 Uschanov Elisabeth, 9, 146
- V**
 Vaalio, Harri, 124
 Vaasan Jaakkoo ks. Ikola, Jaakko
 Vadeboncoeur, Jim 10
 Vallejo, Boris 113
 Vallely, Henry 76
 Varpio, Timo 122, 124
 Viitala Matti 21
 Vilppu, Gene 206
 Virtanen, Wilhelmiina 85
 Viscardi, Nicholas 131
 Vuorinen, Marja-Liisa 9, 103, 105,
 107
 Vuorinen, Sylvia 106,
 ks. Allen, Sylvia
- W**
 Walker Mort 27, 32, 108, 163,
 169, 192
 Wallace, James 65,
 ks. Art Huhta Sr
 Ware, Hames, 13
 Warner, Vera 9, 40, 41, 42
 Washer, Wendell 67
 Watson James 121–122
 Wells, H. G. 121
 Welles, Orson 140
 Wertham, Frederic 30–31, 49, 193

West, Adam 87
Westerlund , Sakari Adolf 166
Wheeler-Nicholson, Malcom
29–30
Wheelock, Eleazar 181
Wheelock, Esther 180–181
Wheelock, Jim 10, 179–188, 207
Wheelock, Ralph 180, 181
Wikström, Aili Kaarina 139,
143–144
Williamson, Al, 83, 199
Winterbotham, Russ 76
Wolverton, Basil 162
Wonder, Stevie 184
Wood, Alma 21, 189, 190
Wood, Max 190, 191
Wood, Wallace 10, 14, 21, 83,
134, 141, 182–183, 189–203,
206–208
Wood, Glenn 10, 189–191, 194–
195, 200, 202–203
Wood, Graham 67,
ks. Kuemmel, Dan
Wood, Tatjana 10, 189, 201, 202
Wrightson, Berni 182

Y

Yerka, Jacek 112–113
Young, Chic 28
Yronwode, Catherine 14, 126, 132

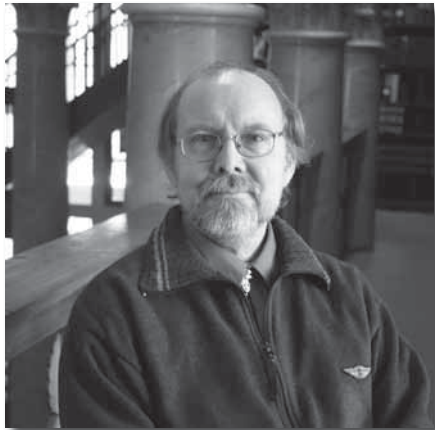
Z

Zupkas, Stephan 9, 67–68

Ö

Östman, Emil 206

KIRJOITTAJA

Ilpo Lagerstedt. Kuva Anne Lagerstedt.

historiasta. Parhaillaan hän kirjoittaa kirjaa miehitettyjen avaruuslentojen historiasta.

Ilpo Lagerstedtin tutkimus amerikansuomalaisista sarjakuvataiteilijoista on tekijän neljäs sarjakuvahistoriallinen teos. Hän on aikaisemmin kirjoittanut kirjat amerikkalaisista supersankareista sekä kahden tunnetun sarjakuvahahmon Tex Willerin ja Sotamies Masin henkilöhistoriat.

Ilpo Lagerstedt on kirjoittanut myös kotimaakuntansa Etelä-Pohjanmaan